

ვიტალი ქენჯაძე

ქსნური ხალხური ფაბრიკა

(ივინიან ქარჩოსელები)

ვიტალი ქენქაძე

ქსნური სალსური ფაბლიო

(იცინიან ქარჩოხელები)

თბილისი
2010

წინამდებარე წიგნი ხალხურ სალაროდან არის აღებული, რომელიც ღმერთის წყალობით მდიდარი და მრავალფეროვანი გვაქვს ქსნელებს. განსხვავებით ბევრი რამისა „მას გვეცილებს ვერავინ, არ არის გასაყოფელი“.

ქსუნრი ხალხური ფაბლიო-იგივე მცირე ზომის იუმორისტული ნოველები, დასტურია წინაპართა „სიცოცხლისა“, ხსოვნისა, კიდევ ერთი ხიდის გადებისა ძველსა და ახალ თაობას შორის; დასტურია იმ იუმორისტული ნიჭისა, რაც ჩვენ, მთის ხალხს და წყაროებს იოღივით გვჭირდება.

რა გვაქვს სასაცილო ქსნელებს?! გვეცინება კი...?!

— უნდა გვახსოვდეს...! ჩვენ ბუნებამ მოგვცა ძალის დიდი მარაგი. სიცილი ნიშანია ძალისა, სიცილი ნიშანია გამარჯვებისა, სიცილი დიდი სანიტარია.

რედაქტორი: მ.ბალაშვილი

ISBN 978-9941-0-2664-5

© ვიტალი ქენქაძე, 2010

წიგნი ეკლავება პაპის უირუჯი ბესარიონის კე მუზაგვის
ნათელ სსოვნეს

**ნიქნი პაპოიძე ქსნის სეოპელი ბიზნესმენის და ქველმოქმედის
ბატონი გურამი პაროზუვილის დაუინუნსებით,
რისთვისაც ავტონი უღრგეს გელმოხეს უსდის.**

*„თუნდაც პატარა სიცილს „ილიადაშიც“ კი არ
გავცვლიდი“. (რომაელი ისტორიკოსი პერსიუსი)*

წინასიტყვაობა

წინამდებარე იუმორისტული კურიოზების კრებული არის ერთად შეკონება იმ სახუმარო, მინიატურული მოთხრობებისა, რომლის ერთ-ერთი დანიშნულებაა სიცილი, სიცილი, რომელიც ადამიანსა და ცხოველს შორის წყალგამყოფადაა მიჩნეული.

რა არის სიცილი? — ძალა, ნიჭი, უნიჭობა, ემოცია, პირფერობა თუ გესლი და ბოროტება.

სიცილი, როგორც ბრძოლის იარაღი პირველად ხალხმა აღმოაჩინა და მანვე გამოიყენა. საბა თავის „სიტყვის კონაში“ მეტად ორიგინალურ განმარტებას იძლევა სიცილზე:

„განყოფანი სიცილთან იესე არს: ღიმილი არს სიცილი სიმშვიდით, უხმო, ბაგეთა ოდენ შეეტყობდეს, სიცილი არს მცირე ხმიანი და მდაბალი, კაშკაში არს სიცილი მაღალი და მოხიდომილი, კასკასი არს სიცილი მაღალი წულილი, რახრახი არს სიცილი მაღალი და უშვერი, თქართქარი არს სიცილი მრავალთაგან შეხმობილი, ღინცილი არს სიცილი მიწყვი უწესო, ხოლო ფრუსტუნი ვის არა ენების სიცილის გამოჩინება და ერთს და ერთს საცინელს საქმე ზედ წარსცინოს და მალიად დაიდუმოს“.

როგორც ირკვევა აქ მწერალი სიცილს მხოლოდ ინტონაციით განასხვავებს, ამჯერად ჩვენ გვაინტერესებს მისი განსხვავება არა ხმოვანების სიმალლითა და სიდაბლით, ან ტონალობით, არამედ ხარისხითა და ხასიათით.

რა არის სიცილი? — ამ კითხვის არასრულ პასუხად შეიძლება ჩაითვალოს გამოჩენილ ადამიანთა გამონათქვამები: — „ჩვენ ბუნებამ მოგვცა ძალის დიდი მარაგი. სიცილი ნიშანია ძალისა, სიცილი ნიშანია გამარჯვებისა, სიცილი დიდი სანიტარია“ — ამბობს ლუნაჩარსკი. მაგრამ უნდა ვიცოდეთ, რომ სიცილი შეუთავსებელია სულიერ მღელვარებასთან ხოლო მღელვარებასთან ასოცირდება ტირილიც, რომელიც სიცილის მსგავსად ადამიანის გრძნობებს გამოხატავს, მაშასადამე, ორივეს შეუძლია ასახოს ადამიანური პრობლემები.

სიცილთან დაკავშირებით დიდი ილია ამბობდა: — „განა ყველა

სიცილი საგანია ხელოვნებისა? სიცილიც არის და სიცილიც. უაზრო, უმიზეზო სიცილი ლაზლანდარობაა... მარილიანს, ჯინიანსა და მარგებელ სიცილს აზრი უნდა, მომავლინებლად საბუთი უნდა“.

„სიცილი ყველა სიბინძურეს კლავს. შესანიშნავი საქმეა სიცილი, შესანიშნავი! — ამბობდა მაქსიმ გორკი.

„დაცინვის ეშინია თვითონ იმასაც კი, ვისაც ამ ქვეყნად აღარავისი აღარ ეშინია“ — გოგოლის ეს სიტყვები ასახავს ერთი ევროპელი მეფის დამოკიდებულებას სიცილთან. ისტორიამ შემოგვინახა გადმოცემა ლუი XIV-ის ბრძანებისა, კერძოდ ლაპარაკია მარილზე - „გაბელის“ სახელწოდებით ცნობილ სახელმწიფო მონოპოლიაზე — არაპირდაპირ გადასახადზე:

მეფემ მარილის ფასი გაზარდა და იკითხა, რას ამბობს ხალხიო?

- დიდი უკმაყოფილებაა მეფეო! — მოახსენეს.
- მოუმატეთ! — ბრძანა მან, — ახლა რას ამბობენ?
- შფოთია ხალხში!
- კიდევ მოუმატეთ!
- ხალხი მძვინვარებს! — აცნობეს ტირანს.
- კიდევ მოუმატეთ!.. ახლა რაღას ამბობენ?
- იცინის ხალხი, დაგვცინიან, ხელმწიფევ!
- შეწყვიტეთ!.. ეს ყველაზე უფრო საშიშია!..

დაუდგენელია სად და როდის გაისმა დედამიწაზე პირველი სიცილი, რომლის ექო თაობიდან თაობას გადაეცა, საუკუნიდან საუკუნეს. მიუხედავად იმისა, რომ გაბატონებული კლასები, ეკლესია, ფეოდალური მონარქია სიცილს დევნიდნენ. ქრისტიანული რელიგიის აპოლოგეტების თქმით ქრისტე არასოდეს არ იცინოდა, არამედ ტიროდა. IV საუკუნიდან ქრისტიანობამ შეაჩვენა ადამინის სულის თავისუფლება და აკრძალა სიცილი, მაგრამ ზეპირი სატირა და იუმორი ცოცხლობდა, ვითარდებოდა... მისი სიცოცხლის წყარო თაობების გული და გონება იყო.

ქართულმა ფოლკლორმა მდიდარი განძი შემოგვინახა. ათასობით წლის წინათ შექმნილი სატირულ-იუმორისტულ ორიგინალებში ბერიკაობა, ყეენობა, — გვევლინებიან კომედიანტი ხუმარები: მთავარი ბერიკა, ღორბერიკა, პატარძალი-კეკელა, ნათლია, მღვდელი, მებარგული და სხვა გმირები, რომელთა ხუმრობები დაჩაგრული კაცის მალამო იყო.

ცნობილია ძველი ბერძენი პოეტის, „ილიადას“ და „ოდისეას“

ავტორის, ხმამალალი სიცილი, რომელიც „ილიადას“ ღმერთების სიცილიდან მოდის. ეს არის ანტიკური, უძლიერესი ხმოვანების „ჰომერული სიცილი“.

ელინური სიცილის ბაზისია ეზოპეს სხარტი და ლაკონური იგავები. ამჟამად ქარაგმულად წერის მანერა ლიტერატურაში ეზოპეს ენად იწოდება.

ხალხში არის ბევრი ნაკლი, მანკიერი, საძრახისი ჩვევები რის წინააღმდეგ არ არის აუცილებელი ვიბრძოლოთ კანონებით, ბრძანებულებებით, ციხეებით, ცხრაკლიტულებით. მათთან შეიძლება ბრძოლა სატირულ-იუმორისტული ჟანრითაც. ამ ნაკლოვანებების მხილება, კრიტიკა და მათთან ბრძოლა, სწორედ ამ ხერხით არის უფრო მისაღები, რასაც თან სიცილის უზარმაზარი დადებითი ეფექტიც ახლავს თან.

განმტკიცებული აზრის თანახმად, მხილების, ნეგატიური მოვლენის გამოაშკარავების და მათი დაცინვის სიმწვავის ხარისხს შეეფერება სატირისა და იუმორის სახელწოდება. მწვავე დაცინვა სატირას წარმოადგენს, ხოლო მისი შენელებული გამოსახულება იუმორის სახით გვეძლევა. სპეციალისტთა აზრით იუმორი ინტელექტუალურია, იგი უშუალოდ დაკავშირებულია ცოცხალი არსების ინდივიდუალურ განვითარებასთან. სწორედ ამ პირობით უნდა აიხსნას ის გარემოება, რომ იუმორი შედარებით გვიან მოვიდა ხელოვნებაში. ერთი პერიოდი იუმორს როგორც მორჩილებისა და შერიგების გრძნობას, რელიგიურ მსოფლმხედველობასაც კი ანიჭებდნენ, გონივრულ რელიგიად აღიარებდნენ.

იუმორში შეიძლება გამოვყოთ სამი სახე, პირველი - შემრიგებლური ანუ ოპტიმისტური იუმორი, რომელსაც მხილება-გაკიცხვასთან ერთად ახლავს თანაგრძნობაც. მეორე - მწვავე შეწყნარებული სატირა და მესამე — ირონია. ასე, რომ სატირისაგან განსხვავებით იუმორი ხასიათდება, როგორც სასაცილოდ აღებული მოვლენის ერთგვარი შეწყნარება და მისადმი თანაგრძნობა, თუმცა მას — იუმორს სატირასთან დაცინვა აერთიანებს. რამდენადაც სატირას და იუმორს საფუძვლად მხილება და დაცინვა უძევთ, ამდენად სატირა და იუმორი ერთ ხაზზე არიან განლაგებულნი და მათ შორის მიჯნის დადება ყოველთვის არ არის ადვილი. სატირა ადვილად გადადის იუმორში და პირიქით. ეს განსაკუთრებით ხდება მაშინ, როდესაც ნაკლებ მწვავე სატირისა და მკვეთრი იუმორის ნიმუშებს ვუახლოვდებით და ვადარებთ ურთიერთს.

სატირისაგან განსხვავებით ახალი დროის იუმორს ახასიათებს

ცრემლნარევი სიცილი, სევდიანი იერის მქონე გულკეთილი სიცილი, რომლითაც ადამიანს შეუძლია მოახერხოს მწუხარების შემსუბუქება ანუ სასაცილოს დანახვა მწუხარებაში, რომლითაც შესაძლებელია მძიმე წუთებში ყურადღების გადატანა სხვა მომენტებზე, (მაგ. „ჭიანა და ჭირისუფლები“) ადამიანის ერთგვარი განთავისუფლება მწვავე განცდებისაგან, ამ აზრით ამბობენ, რომ იუმორის გრძნობა ინვევს „სიცოცხლის გაადვილებას“.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ იუმორი თავისი ბუნებით ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივი ხასიათისაა და მისი არსებობა და ნიჭის ქონა მიუთითებს ადამიანის „ამაღლებაზე“ რისი უქონლობის გამო ბავშვს და, საზოგადოდ გრძნობებმოუმნიფებელ ადამიანს უძნელდება იუმორის წვდომა. იუმორის ნამდვილი გაგება და ნიჭი ადამიანის სულიერი განვითარების მომნიფებას საჭიროებს, ის განადგურებისკენ კი არ მოგვიხმობს, არამედ ნაკლოვანებათა მხილება — ლიკვიდაციით ობიექტის სრულყოფისაკენ მოგვიწოდებს. მისი ყველაზე დამახასიათებელი თვისებაა დაცივნის საგნისადმი სიმპათია და ნაზი ღიმილი.

იუმორი და მისით გამოწვეული სიცილი ძლიერი იარაღია, რომლის გამოყენება ექვემდებარება გარკვეულ წესებს, რაზეც ცნობილი ქართველი პუბლიცისტი ნიკო ნიკოლაძე ამბობდა: „დაცინვა და კიცხვა ისეთი ძნელი იარაღია, რომ მისი ხმარება ერთობ მძიმე და საშიშია თითქმის ყველა მწერლისთვის“, — და ეს მით უფრო „საშიშია“ ეგრეთ წოდებული დაკონკრეტებით წერისას ჩემს პატარა ხეობის ბრძენ ხალხზე. რამდენადაც ლოკალურია და ახალია აქ მოხმობილი იუმორისტული კურიოზები, მით უფრო მეტი საშიშროება არსებობს ჩემი თავის უხერხულ მდგომარეობაში აღმოჩენისა, მაგრამ მაინც ვბედავ და მჯერა, რომ ჩემი თანამემამულენი გაგებით მოეკიდებიან ყოველივე იმას, რაც ჩვენი ხეობის მაჯისცემის და განვლილ თაობებში საზოგადოებრივ მოვლენების მეტროლოგიისთვის გამოადგებათ ჩვენს ახალ თაობას.

*„ადვილად არ დაირბევა, ქარჩოხის ჭალა ქვიანი,
ვაჟკაცი ბევრი გამოვა თოფიანი და ხმლიანი“.* (ხალხური)

ჩვენი ქარჩოხი!

ჩემო ხალხო, ჩემი ეს წინამდებარე წიგნი, არც დიდ აღმოჩენას ეხება, არც დიდ მხატვრულ შედეგს წარმოადგენს და არც სამეცნიერო მონოგრაფიას. აქ, ამ წიგნში, მე თავი მოვუყარე ქარჩოხის ხეობისა და მის მცხოვრებლებთან დაკავშირებულ კურიოზებს, შემთხვევებს, მოვლენებს. იუმორისტულად გააზრებულს, სადაც ზედ ეწვეთება სატირა - განზოგადების პრინციპით. იმ ხუმრობებით, რომელზეც, ამ ჟანრის გამვრცობი საქართველოში იოანე ბატონიშვილი „ხუმარსწავლად“ იტყოდა. აქ სახუმარო სიტყვებით არის მოთხრობილი თქვენი და თქვენი წინაპრების ცხოვრების პატარა ეპიზოდები, რომელთაგანიც რომელიმეს შეიძლება საწყენადაც მოგეჩვენოთ.

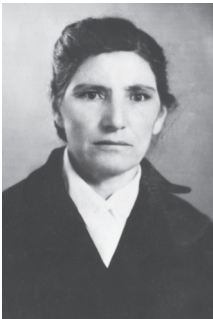
ნუ გენყინებათ! ჯერ ერთი, მე აქ სიმაართლე დავწერე, მეორეც ის, რომ აქ თქვენი მამების, პაპების, ბებიების, ბიძების პირის ორთქლს ამოყოლილი და დღეს სამზეოს გამოტანილი სიტყვებია.

ქარჩოხელებო, — ჩვენებურებო, არ გენყინოთ! არ გამიბრაზდეთ! ეს თქვენმა და თქვენი წინაპრების სიყვარულმა გამაკეთებინა. ძალიან მინდა და კარგიც იქნება თუ ძველი, წინა თაობის ცხოვრების

**„ჭურთა უკანა კართი, წინ კიდევ წინკიბითაო,
ქარჩოხი ჭირში გამქცევი, ლხინში კი კინკლიითაო“ (ვ.ქ.)**

**ნინა ალექსის ასული
ბუთხუზი-ქენჭაძისა**

**ფეფო რაქდენის ასული
ილურიძე-მუზავეისა**

ეპიზოდებს, მათ ხასიათს და იუმორისტულ ნიჭს გავაცოცხლებთ და არ დავკარგავთ, სამყაროს უსასრულობის ლაბირინთებში.

თვალწინ მიდგას ჩემი ბავშვობის დროინდელი, გასული საუკუნის 60-70-იანი წლების სოფლის, წელში მოხრილი, თეთრწვერა მოხუცები. მახსოვს ქალამან გაცვეთილები, საკერებელიან შარვალ-ხალათებში, მახსოვს შრომითა და ჯაფით ხელეზ დახეთქილები, ბურნუთის მწვეელი, ხალხურ მედიცინაში გათვითცნობიერებული ბებიები, თამბაქოლეჭია პაპები, შრომაში გართულები, ქეიფში შემღერებულები, ლხინში დინჯად მავალნი და ჭირში ფეხაჩქარებულნი. კარგად მახსოვს სოფლის ძველი ხალხი — წელში ნაჯახგაყრილი მოზუზღუნე იოსება, თუთუნით თითებ და უღვაშებ გაყვითლებული შაშო, წინდის ყელში შარვალჩატანებული და წელზე ხალათშემოკრული ვანო პაპა (ბანა). მახსოვს ქალამნიბიანი, მალალი, თეთრწვერა, კეთილი ფიდო პაპა, რომელიც „ლულუას“ მეძახდა. მე მაშინ არ ვიცოდი თუ რას ნიშნავდა ჩემდამი მისი ეს მოსაფერებელი სიტყვა. სკოლარომ დავამთავრე ფიდო პაპა კარგახნის გარ-

დაცვლილი იყო. ერთ დღეს გამახსენდა, დამაინტერესდა და ლექსიკონში ვნახე იმ სიტყვის მნიშვნელობა, თურმე — „ზიზიას“ ნიშნავს.

ხედავთ! — რამდენი დაკვირვება გვმართებს, რომ გავიგოთ თუ როგორ გვეფერებოდნენ მარჩიტა-ფხოლებზე გუთანს გამოკიდებული, წნელის თავქუდიან მარხილებს და წნულის საფარცხ-კაბდოებზე ბელურებივით შემომსხდარ ბავშვებს — სოფლის კოლორიტი პაპა-ბებიები. მახსოვს, კარგად მახსოვს, ჩემი სიბერით სახე დაღარული და თითებ მოკაკული „ბუთხუთქალი“ — ნინა ბაბო — ვინც მე გამზარდა. ჩემდამი დიდი სიყვარულისა და სიბრალულის გამო „საბრალო“ დამარქვა. მახსოვს ჩემი მეორე ბებია შრომაში გაღეული,

**„ცულ წიგნებსაც ისევე შეუძლიათ ადამიანის
გაფუჭება, როგორც ცულ ამხანაგებს“. (პ.ფილოდინგი)**

თეთრი თავსაფრიანი „ილურთქალი“ — ფეფო. მახსოვს, მახსოვს! მაგრამ... მე დისკზე გადატანილი და კოსმოსში გაშვებული, საუკუნოდ შენახული „ძველი ამბების სკივრი“ კი არ ვარ. იქნებ ამ თქმამ ცოტა მაინც დაანყუროს იმ გარდასულ დროთა გახსენების სურვილი, იქნებ შევძლოთ მათგან გამოყოფილი სითბოთი სიკეთის გავივება და როგორმე ახალ თაობას ჩვენც ცოტა რამ სითბო ვაგრძნობინოთ, რომ მათაც ჩაენერგოთ გულში „სიძველისადმი გრძობა-პატივი“ და მათაც თბილი სიტყვებით გაათბონ, გამოზარდონ და სულიერად დააპურონ მომავალი თაობა. არ უნდა დავივიწყოთ და არ უნდა წავშალოთ წინაპართა ნაფეხურები, ჩვენი სოფლის ორლობებში მათი ფეხით ნალახი — ტალახი.

ძნელი ყოფილა მშობლიური კერის მონატრება, დაკარგული მიწის ტკივილი. სადაც ბავშვობის დროინდელი მოგონებები თვლემენ. მივალთ, დავინახავთ და მაშინვე მოგვარდებიან, ყელზე შემოგვეხვევიან, გულში ჩავგვიძვრიან და სიკვდილის კარამდე არ მოგვცილდებიან. ადგილი, სადაც ყველა მტკაველს თავისი ისტორია და მოგონებები ახლავს, ჩვენი აღარ არის, არადა, ეს მშობლიური გრძნობა და განცდა, ფიქრი, სიზმარი, სიყვარული უტყუარი მტკიცებაა მათზე ჩვენი როგორც დევნილის საკუთრებისა და კუთვნილებისა.

ჩემს სოფელ მიდელაანში, სადაც შუა ზაფხულში, დედაჩემს, ქარხლის ფოჩის კრეფის დროს ჩემზე ასტკიებია მუცელი, 1961 წლის 17 ივლისს, პაპის, ფირუზის აშენებულ სახლში დავიბადე. სოფლის განაპირას, გვერდით ვცხოვრობდით, იქ, სადაც მთის უგემრიელესი წყაროების კრებული — ძაბუეთის პატარა, საკალმახედ ქცეული ძაბურთ ხევი ჩამოდის. წინ კი ასევე კალმახების და ორაგულების საქარავნო ულამაზესი და კამკამა მდინარე ქსანი. სოფელში ოც ოჯახამდე ვცხოვრობდით. ყველა მშრომელი, ყველა ლამაზი, ყველა ნიჭიერი, მაგრამ ეს ყველაფერი არ იყო საკმარი. ნიჭი დადებითიც არის და უარყოფითიც, რაც ზედაპირულად, მაგრამ მაინც ახასიათებდა ჩემი სოფლის ხალხს, ვიდრე, თუნდაც მეზობელ ბალაანს, ქენქაანს, პავლიანს, თუმც არც იქ იყვნენ დიდი ალტრუისტები. ერთი სიტყვით, ჩემს სოფელ მიდელაანში კეთილ, სათნო ოჯახებთან

*„კაცთა მონიჭებული პირველი სიმდიდრე
წიგნთა მოძღვრებაი არს“ (დ.ალმაშენებელი)*

ერთად ცხოვრობდნენ ნაკლებად მეზობლური, გაუტანელი, წუთისოფლის საქმეში ჩაუხედავი და ცხოვრების ბალღამით შეუწუხებელი ოჯახებიც. ამის მიზეზი კი თურმე ყველასგან დაუფერებელი და გაუგონარი რამ გახლდათ. ისეთი რამ, რომელიც შედარებით კეთილმყოფელთ, წუთისოფლის მწარე ყანდით შეწუხებულთ, ხელში ვერ ჩაგვიგდია, საჯაროდ ვერ წაგვიკითხია, ვერ დაგვიგმია, ნაკუნ-ნაკუნ ვერ გვიქცევია. ეს არის წიგნი, დიდი წიგნი ჩვენი პატარა სოფლისა, რომელიც არის წყარო უკეთურებისა და ბოროტებისა, მავნებლობისა და მახინჯობისა. სოფელში გვართა შტოებს შორის მალულად ჩადენილი სიავისა. სანამ ვიტყოდე თუ რა და რომელ ენაზე წერია სოფლის ამ დიდ წიგნში, მანამდე ურიგო არ იქნება, თუ შევახსენებ მკითხველს წიგნის წარმოშობას და მის განვითარებას ადამიანთან ერთად.

**„ბევრმა არ იცის – რა ბევრი ცოდნაა საჭირო,
რომ ვიცოდეთ, რა ცოტა ვიცით“ (უნგენანტი)**

წიგნის ისტორია

წიგნთმცოდნეობა შედარებით ახალი დისციპლინაა, რომლის მიზანია წიგნის წარმოშობის, მდგომარეობისა და მისი გავრცელების ისტორიის შესწავლა. წიგნის ისტორია ხელს უწყობს საზოგადოებაში კულტურისა და განათლების გავრცელებას. თვითონ წიგნიერებას დიდი სტიმული მისცა პირველი საუკუნის ბოლოს ჩინეთში ქალაქის გამოგონებამ, რომელიც მეთორმეტე საუკუნეში აფრიკის სანაპიროების გავლით ესპანეთიდან დასავლეთ ევროპაში შევიდა. ძველად ქალაქს დამასკოს ფურცელს ეძახდნენ. საქართველოში ქალაქი არაბეთიდანაა შემოსული — „ქალა“ „ქალაღდად“ იქცა. ქალაქს ამზადებდნენ ძველი ჩვრებისა და თოკებისაგან, რომლებსაც ფქვავდნენ, ურევდნენ წყალს, ნივთიერებებს, იღებდნენ ფაფისებრ მასას, წნეხის ქვეშ შლიდნენ, აშრობდნენ და შემდეგ გრაგნილებად ახვევდნენ.

ძველ რომში დიდი ყურადღება ექცეოდა წიგნის გამრავლებას, ოფიციალურად აქ III საუკუნეში უკვე გადამწერთა გაერთიანებები შეიქმნა. მოგვიანებით ბიზანტიამ მალალ დონეზე აიყვანა ხელნაწერი წიგნის ხარისხი. წიგნებზე დიდი მოთხოვნილების გამო დაიწყეს მისი მექანიკური გამრავლება, რომლის პირველ ხერხს წარმოადგენდა „ქსილოგრაფია“. ქსილოგრაფიული ბეჭდვა მოძრავი ლიტერებით ევროპაში 1440 წ. შემოიღეს და სწორედ ეს წელი მიიჩნევა წიგნის ბეჭდვის თარიღად. ხოლო პირველ მბეჭდავად, გერმანიის ქ. მაინცის მცხოვრები - იოჰან გუტენბერგი. ევროპელები მსოფლიო წიგნის ბაზარს განაგებდნენ. რუსეთში შედარებით გვიან — 1564 წლიდან იწყება წიგნის ბეჭდვის ისტორია. რაც შეეხება საქართველოს, პირველი ქართული წიგნი მის ფარგლებს გარეთ, კერძოდ, ჯერ რომში, ნიკოლოზ ომანის ძე ჩოლოყაშვილის (ბერობაში ნიკიფორე ირბახი) მეშვეობით გამოდის, ხოლო შემდეგ, რუსეთში 1705 წ. არჩილ მეორის დიდი მეცადინეობით. 1709 წელს თბილისში ვახტანგ მეექვსე აარსებს სტამბას და იბეჭდება პირველი სამამულო წარმოების წიგნი „სახარება“.

ნუ გაგიკვირდებათ ჩემო ხეობელებო, რომ საჭიროზე მეტად დავეუთმე ყურადღება წიგნის თავგადასავალს და მის ისტორიას.

დღეს ჩვენს ძირძველ ქართულ მიწა-წყალზე, ოკუპირებულ, გაპარტახებულ ქსნის ხეობაში 600 წელზე მეტი ხნის იქით იწერებოდა, იქმნებოდა შინაარსობრივად და ტექნიკურად მაღალხარისხოვანი წიგნები. ექვსი საუკუნის იქით ლარგვისში მოღვაწე მამა-შვილი ავგაროზ და გრიგოლ ბანდაისძენი ქმნიდნენ შესანიშნავ წიგნებს. 1365 წელს ეტრატზე შესრულებული ერთი მინაწერი გვაუწყებს: „...ვიწყე წერად დიდსა სიგლახაკესა და ეტრატისა სიძვირესა და შფოთსა და უცალობასა შინა წელსა მას რომელსა იყო დიდი სიკუდილობა“. ლარგვისში მოღვაწეობდა მწიგნობარი და კალიგრაფისტი გიორგი თაბაური — სახარების გადამწერი, ბარნაბა, — ლარგვისის ზატიკის გადამწერი, XIII საუკუნეში ნიკოლოზ კატარანის ძემ გადანერა ლარგვისის ოთხთავი, ზაქარიამ და მღვდელმა საბამ 1674 წელს გადანერეს ქსნის ერისთავის შვილის ევდიმოზ გლონისთავის ძის რატიშვილის დაკვეთით ყანჩაეთის ჟამნ-გულანი.ახალგორში მწიგნობრობას ეწეოდნენ იესე ყულარალასი (XVIII ს), იოანე და ვარლამ ერისთავები და სხვა მრავალი ერისთავიანთ წარმომადგენელი. ქსნის ხეობის სოფლებში მუხრანში, ლამისყანაში, ოძისში, ყანჩავეთში - ხელით წერდნენ, აახლებდნენ, ამკობდნენ, თარგმნიდნენ წიგნებს, რომელთა ნაწილი თუ მტარვალმა გაანადგურა და წარიტაცა, ნაწილი მშვენებაა დღეს ჩვენი ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობისა. აქვე მინდა დავძინო, რომ მეცხრამეტე საუკუნის ქსნის ხეობელი მწიგნობარი და მთარგმნელი გახლდათ რუსეთში მოღვაწე გიორგი საძეგურელი, რომელიც ცალკე მსჯელობის საგანია და სერიოზული ყურადღება უნდა მივაქციოთ მის შემოქმედებით ღვანლს.

„ძნელად საკმარისია ადამიანის სიცოცხლე კარგი წიგნის შესადგენად, ხოლო ნახევარი იმისი შესასწორებლად“. (რუსო)

ჩვენი „სოფლის დიდი ნიგნი“

წიგნი, რომელიც მალულად ინახება და ტრიალებს ჩვენი სოფლის მკვიდრთა შორის, ერთგვარი პარადოქსია ჩვეულებრივი წიგნისა, რომელიც ხელს უნდა უწყობდეს საზოგადოებაში კულტურისა და განათლების გავრცელებას.

არაგვის ხადის მიდელაურთკარიდან, ქსნის ხეობის სოფ. მიდელაანში გადმოსული მიდელაურები, რომლებიც დღეს მიდელაშვილები არიან შვიდ შტოდ იყოფიან: კურდღელაანი, გოგილაანი, დემეტრიანი, თადილაანი, მახარეანი, ნიკოლაანი და ილურთქლიანი. აღნიშნულ შტოებში წიგნის ერთი ხელიდან მეორეში გადასვლა მხოლოდ მოპარვით და ეშმაკობის გამოყენებით თუ შეიძლება. წიგნის თხოვება დაუშვებელია და ძლიერ საზიანოა, პირველ რიგში იმისთვის, ვინც მას გაათხოვებს. კაცს თუ თავის ოჯახისთვის სიკეთე უნდა, გასაიდუმლოებულ ადგილას უნდა ჰქონდეს კარგად შენახული. ძველი ნათქვამია: სხვისი ოჯახის ამბის გაგება თუ გინდა ბავშვს შეეკითხეო — ვინაიდან ბავშვები უჭკონი არიან ისე, როგორც ხანდაზმულნი, წიგნთან მათი მიკარება და მისი სამალავის ცოდნა სასტიკად ეკრძალებათ.

წიგნს უამრავ უკეთურობასთან ერთად, ერთი ის დადებითი თვისებაც ახლავს, რომ მისი წაკითხვა ყველას არ შეუძლია. კაცი ბოროტების ორბიტაზე ან უარყოფითი აურის ზეგავლენის ქვეშ თუ არ იმყოფება, ისე ვერ წაკითხავს. მოგეხსენებათ — აკრძალული ხილი გემრიელიაო და ყველას სურვილია წაკითხოს. ხომ იცით ზოგჯერ ცდუნებას იოლად აყვება კაცი. ყველას თავს ასე რომ ხდებოდეს, მაშინ სულ გაბოროტდებოდა, მოინამლებოდა, მოიშხამებოდა და ზარავანდევით გაჩხნაკვდებოდა ჩვენი სოფელი მიდელანი.

თანახმად ზემოთ ნათქვამისა წიგნი, რომელიც მალულად აქვთ მიდელაშვილებს დიდ ინტერესს იწვევს ქარჩოხის სოფლებში, ამიტომ უპრიანია და საჭიროდ ვთვლი პასუხი გავცეთ იმ ათ კითხვას რომელიც გაგვარკვევს საქმის ვითარებაში, კონკრეტულად, წიგნის ასავალ-დასავალში:

ა) ვინ არის წიგნის ავტორი?

**„კარგი წიგნი საუკეთესო მოსაუბრე, გულახდილი
მეგობარი და მოუსყიდველი მრჩეველია“ (ალფონსე)**

ერთი ვერსიით წიგნის ავტორია გვარად ვინმე ბარათაშვილი. არ არის გამორიცხული, რომ საქმე გვექონდეს შხამით სავსე, ვიგინდარა შადიმანის პიროვნებასთან. თუმცა არაგვზეც ცხოვრობენ ბარათაშვილები.

მეორე ვერსიით, წიგნის ავტორად ქალი მოიაზრება, რომელიც ქარჩოხის ციხეზე მეხის დამცემად და ქარჩოხელთა გამანეიტრალებლად გვევლინება, ვინც მარილნაჭამ, უწყლოდ დამწყვედული ვირით ქარჩოხის ციხის წყლის სათავე აპოვნინა მტერს. გადმოცემის თანახმად, ქსნელების დამარცხების მერე, წიგნი მტერს მოსწონებია, წაუღია და გორის ძლიერ ციხესიმაგრეში ჩაუკეტავს.

ბ) ვინ მოიტანა ქარჩოხში?

— კვლევა-ძიების შედეგად სოფელ მიდელაანში „დიდი წიგნი“ მოტანილი უნდა იყოს, თავის დროზე ხადადან გადმოსულ, - მიდელას მიერ. (მე ესე გამიგია და ცოდვაც იმათი იყოს და მაღლიც!)

გ) საიდან მოიტანეს?

— როგორც უკვე ვთქვით, ქარჩოხში წიგნი მიდელას მიუტანია და ხევის წმინდა გიორგის გვერდზე, სოფლის ციხის ლიბოში დაუმალავს. მაგრამ იბადება კითხვა, საიდან მოიტანა. პირდაპირი და არაპირდაპირი მონაცემებით ის მოტანილი უნდა იყოს ყასბების ქალაქიდან — როგორც ამას ზოგჯერ ახალგორის მნიშვნელობით იტყოდნენ.

ახალგორში უცხოვრიათ ვაჭარ მზარეულოვებს, ვინც პირველებმა ჩალის ფასად ხელში ჩაიგდეს „საძეგური“-ს (ახალგორის) განძი. მზარეულოვებთან სტუმრად ყოფილა მათი მეგობარი, გორელი სომეხი ვაჭარი — მამა ცნობილი მწიგნობარის დავით ტულუკაშვილისა. დავითის მამას მზარეულოვების დუქანში ქეიფის დროს მოპარა მიდელამ.

დ) რატომ მოიპარეს?

— გულახდილად ვიტყვი, რომ ჩვენი „სოფლის დიდი წიგნის“ პირვანდელი სათაური ყოფილა „ბოროტების დიდი წიგნი“. დუქანში მთვრალ მიდელას, რომ უნახავს, სათაური წაუკითხავს, გახარებულს უთქვამს, ახლა კი დედას ვუტირებ ჩემ მტერ-მეზობლებსო.

**უფრო იმას გამოუჩნდება ხოლმე ბევრი წამბაძველი,
რის წაბაძვაც ყოვლად შეუძლებელია (ეშენბახი)**

ჩაუდვია ხურჯინში და კარაულზე აკიდებული სახლში აუტანია. იმ დროებაზე ძლიერ გაბოროტებული ყოფილა მიდელა ვილაცაზე. მისი ოჯახის წევრების გარდა სხვას, რომ არაფერი გაეგო წიგნის სათაურში სიტყვა-ბოროტება-გადაუშალია და - „სოფლის“ - ჩაუნერია. ასე მივიღეთ „სოფლის დიდი წიგნი“.

ე) რა წერია?

— გაბრაზებული კაცი ხშირად დაიმუქრება, დაიქადნებს და ხმამაღლა განაცხადებს მეზობელს სიავისთვის სამაგიეროს ათმაგად გადახდაზე, მაგრამ გავა დრო, დანყნარდება და დაავინყდება ნათქვამი. ან კიდევ მაგალითად, მეზობელს კარგად მისდის საქმე, გარჯითა და შრომით ოჯახში სიკეთე და ბარაქა არ აკლია კარგ სახელთან ერთად. გაბრაზდები კაცი, აბა რა იქნება. რომ არ იქმინო გაბრაზებულმა და სხვის სიკეთის ყურებით ნერვები არ გქონდეს ყოველდღე მოშლილი, დამშვიდებით, უდარდელად გადაშლი „სოფლის დიდ წიგნს“ და რა და როგორი ბოროტებაც მოგეწონება, რა სიგლახაკესა და ცუდ საქმეს მოისურვებ მეზობლისთვის, ამოიკითხავ, ამოირჩევ და სრულიად შეუმჩნევლად დედას უტირებ. განა ცხოვრებაში ამაზე ჭკვიანური, პრაქტიკულად გამოსადეგი წიგნი იქნება სადმეს?! წიგნში ექიმისგან გამონერილი რეცეპტივითაა მითითებული თუ რით, როგორ, როდის, რანაირად უნდა აწყენინო შენს მეზობელს.

ვ) რა ენაზეა დაწერილი?!

— საველე მონაცემების საფუძველზე და სოფლის უხეცვის, ხალხურ მედიცინაში ღრმად განსწავლული ნენე მიდელაშვილის (მახარეანთი. გარდაიცვალა 1968 წ.) თქმით „სოფლის დიდი წიგნი“ ქაჯურ ენაზე ყოფილა დაწერილი, რომლის ხელნაწერი ასლი ჯავის რაიონის სოფ. ერმანში 1988 წელს სანგლიდან მარილზე ჩასულ არჩილ (ჭაჭალა, მიდელაშვილს უნახავს. ხელში ჭერია, გადაუშლია, მაგრამ კაცს, რომელსაც არანაირი შური, ღვარძლი, ანტაგონიზმი

**ნენე საბიაშვილი -
მიდელაშვილისა**

**„ყოველი ადამიანი,ყოველი ცხოველი,ყოველი საგანი
სახიფათოა,დროს გააჩნია მხოლოდ“ (კ.გამსახურდია)**

და ამბიცია არ ჰქონია არასდროს არავისთან რა თქმა უნდა ვერ წაიკითხავდა. კითხულობს ის, ვისაც გააჩნია ზემოთ ჩამონათვალი თვისებები (შეძენილია თუ თანდაყოლილი მნიშვნელობა არა აქვს).

ზ) ვის აქვს წიგნი?

— 2008 წლის რუსეთთან ომით გამოწვეული ქაოსით ძნელი დასადგენია მიდელაშვილების რომელ შტოს აქვს ამჟამად წიგნი და ვინ იყენებს სახელმძღვანელოდ. დაკვირვებული კაცისათვის არ უნდა იყოს ძნელი გამოსაცნობი მისი ამჟამინდელი მფლობელი. თავდაპირველად ამბობდნენ, რომ ციხის ახლოს მცხოვრებ კურდღელაანთ უპოვიათ, შიგ იხედებიან და იქ კითხულობენ სოფელში ვის რა უნდა აწყენინონო. ასევე გოგილაანთ, ციხესთან ტერიტორიული სიახლოვის გამო წიგნის შოვნის და ხელში ჩაგდების დიდ შანსი ჰქონდათ. თუმც ზემოთ ხსენებულნი აცხადებენ: სოფლის ციხე კურდღელაანთ დაანგრიეს და წიგნიც იმათ იპოვეს საძირკვლის საიდუმლო სამალავშიო. სხვა მოარულ ხმებს თუ დავუჯერებთ, ომამდე „სოფლის დიდი წიგნი“ ნიკოლაანთ ჰქონდათ, რადგან ყველაზე მეტ მოსაძულებელ საქმეს სოფელში ისინი აკეთებდნენო. ნიკოლაანი თავის მხრივ დემეტრიანთ აბრალევენ: — იმათ აქვთ და ძმებმა, რომ ვერ გაიყვეს დახიესო. დემეტრიანი თადილაანთ აბრალევენ, თადილაანთ კი დამაჯერებელი და სარწმუნო არგუმენტი მოჰყავთ თავის გასასამართლებლად — ჩვენ ქაშუეთის დეკანოზები ვართ და ასეთ რამეს არ ვიკადრებთ, წიგნი თვალითაც არ გვინახავსო. ერთი სიტყვით, ზოგი რას ამბობს და ზოგიც რას. ერთი კი ცხადია, წიგნი ომამდე სოფელში ტრიალებდა, რისი დამამტკიცებელიცაა ჩვენში დატრიალებული „საქმენი საძრახისანი“.

თ) ამჟამად სად უნდა ინახებოდეს წიგნი?!

— ნათქვამია „ენას ძვალი არ აქვს რასაც უნდა იმას იტყვი-სო“, სწორედ მიესადაგება წინაპრის ეს შეგონება იმ ჭორებს, რასაც ამჟამად ლაპარაკობენ თანამემამულენი „სოფლის დიდი წიგნის“ დღევანდელ მფლობელ-მპყრობელზე. აქაც ძირითადად ორი ვერსია იკვეთება:

I. ბალაანის სასაფლაოზე მიდელაშვილებმა ეკლესიის ეზოში დაკრძალულ თავიანთ მიცვალებულს ძეგლის ქვეშ ამოუდესო. რის გამოც ისედაც გულფიცხი ბალაშვილები ძლიერ გაბრაზებულან.

**„ორად განაწილებული სიხარული, ორკეცი სიხარულია, ხოლო ორად განაწილებული მწუხარება – ნახევარი მწუხარებაა“
(რიუკერტი)**

(მკითხველს შევასხენებ, რომ ქსნის მარჯვენა მხარეს მცხოვრები მიდელაშვილები 1920 წლამდე მდინარის მარცხენა მხარეს ს. ბალანის სასაფლაოზე იმარხებოდნენ)

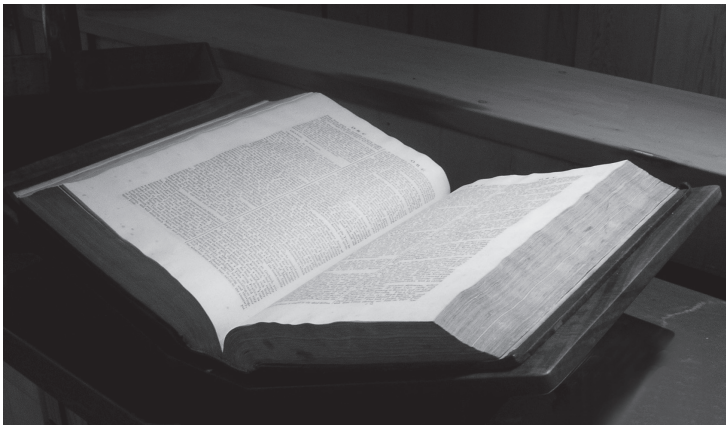
II. ნიგნი გვარის ერთ-ერთ შტოს (შეგნებულად არ დავასახელებ, თვითონ მიხვდება) ლტოლვილთა ახალ დასახლებაში, მცხეთის რაიონის სოფ. ფრეზეთში ჩამოუტანიაო. რუს-ოსთა ბლოკ-საგუშაგოზე დეტექტორს რომ არ დაეფიქსირებინა თურმე ჯალაში შეუხვევიაო. მისი ჩამოტანიდან მალევე დაუწყია „უპატრონო“ კოტეჯების ძარცვაო. ერთნი იმასაც ამბობენ, ახლოურმა დავითმა მშობლიურ სოფელ მიდელაანს ნიგნი, რომ მიუძღვნა 2006 წელში, „სამაგიერო პატივისცემით“, მისი სასმელი წყლის მიღების ამომყრელმა და მომპარავმა გააკეთა ეს ყველაფერიო. ღმერთმა განსაჯოს მტყუან-მართალი.

თანასოფლელებს ვთხოვ გამოიჩინონ ვაჟკაცობა - დახიონ და დანვან „ბოროტების დიდი ნიგნი“. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოძმე თანასოფლელებს და თანახეობელებს დიდ საფრთხეს შეუქმნიან არსებული ნივით. შესაძლოა ბოროტებამ და მავნებლობამ იბარტყოს, როგორც ქარჩოხის ისე ცხრაზმისა და ჭურთის დევნილთა ახალ სამოსახლოზე, რისი ნიშნებიც თანდათან იკვეთება. ის რაც ჩვენი გამოისობით ხდება ქარჩოხში იმაზე მეტი ვიგინდარობაა, რაც უკვე მოხდა ქსანზე მომხდურის ხელით. ერთხელ მაინც თუ დაფიქრებულა ვინმე, რატომ დაეცა უძლეველი, უძველესი, უდიდესი კულტურის მქონე ბიზანტია?! — მე გეტყვით! — იმიტომ, რომ მინიმუმამდე დაეცა როგორც გ.ტაბიძე იტყოდა „მამულისთვის თავდადება, შეგნება“. ყველა ყველაფერს იპარავდა, საზოგადოება 50+1+40 გადაიქცა ვიგინდარებად. თვითონ ბიზანტიის ფლოტის უფროსი ლუკა ნოტარა და კონსტანტინეპოლის მოქალაქენი აცხადებდნენ ხმამალა - „გვიჩვენია გვეფაროს თურქული ჩალმა, ვიდრე კათოლიკე პაპის ქუდიო“, — მსგავსად ჩვენი თქმა-ქმნისა და თანამშრომლობისა ქსნის ხეობაში შემოჭრილ „ოსმალებსა“ თანა!

P.S. საველე კვლევა-ძიების შედეგად გაირკვა, რომ ნიგნის ხელში ჩაგდების მსურველს უნდა შეეძლოს: ნიანგის ცრემლების ღვრა,

იუდას ამბორი, ოცდაათამდე დათვლა, დაღეული უნდა ჰქონდეს ჩაილურის წყალი, არ უნდა ეშინოდეს დამოკლეს მახვილის და ძაღლკერბერისა, უნდა ჰქონდეს თეთრი კბილები და შავი გული, უნდა იყოს ას-თვალი, ას-ყური და ორ-გული.

მოარულ ხმებს თუ დაეუფერებთ, მავანს და მავანს უთქვამს, „სოფლის დიდი წიგნი“ ფრეზეთს არის და ამ ბოლო დროს შეუნახავთ მის ჩრდილოეთით, ერთ მაღალ ციცაბო კლდეზე, რომლის მომპარავ-ჩამომტანი ან არწივი უნდა იყოს, რომ აფრინდეს ან ქვენარმავალი, რომ აცოცდეს. ვფიქრობ ნამდვილი არწივი წიგნის მოპარვას არ იკადრებს და ნამდვილი ქვენარმავალი კი დაიღუპება. არწივი მას ცაში კლანჭებით აიტაცებს და მიწაზე დაანარცხებს. დაინტერესებულ პირებს ვეტყვი, რომ „სოფლის დიდი წიგნი“ არ ქსე-როქსდება და ერთიც, საიქიოში მარაოდ არ გამოიყენება.

*„ქორწინება არის ზღვა, რომლისთვისაც ჯერ
კომპასი არ გამოუგონიათ“ (დიუბაი)*

ჯიორა

ერთი ქართული ანდაზისა არ იყოს: „ლამაზი ქალის პატრონსა ან ავი ძალლი უნდა ჰყავდეს ან ავი დედამთილიო!“ სოფ. ბალაანში რევოლუციამდე მცხოვრებ ვინმე გიორგი ბალხამიშვილს (შინაურობაში ჯიორას) ენით აუნერელი სილამაზის, ოსის ქალი, სახელად პელო ესვა ცოლად, რომელიც თმა გრძელი და ჭკუა მოკლე ყოფილა. როგორც ამბობენ, მას ათასი „ქარი უქროდა“, რომელიც ხან საით გაიტაცებდა მისი ოცნების იალქანს და ხან საით. თავყანისმცემლები საჭიროზე მეტი ჰყოლია. განსაკუთრებული, ახლო ურთიერთობა ჰქონია ერთ მიდელათ კაცთან.

ერთხელაც, ნარზე მჯდომ, ლამაზ ჩიტივით ასაფრენად გამზადებულ პელოს ქმართან პატარა შელაპარაკება — აქშევად მიუჩნევია და ბალაანთ სოფლიდან, მოპირდაპირე სოფელ მიდელაანში ღამით გაფრენილა. ამ ამბით ძლიერ შენუხებულა ჯიორა, ბევრი ცდილა ცოლის უკან დასაბრუნებლად, მაგრამ ამაოდ. ბოლოს, ხეობაში გავლენიან ჭიანაანთ ივანესთვის „დაუყრია ძალა“. და ცოლის დასაბრუნებლად უთხოვია დახმარება. ივანეც ცდილა, არ ემეტებოდა ლამაზი რძალი სოფლიდან დასაკარგავად, ცდას შედეგი გამოუღია და ორი კვირის თავზე პელო გიორგისთვის (გიო-ჯიო-ჯიორა) მოუგვრია. სოფლის ენაკვიმატმა მოლექსეებმაც არ დააყოვნეს და მომხდარი ამბავი თავისებურად გალექსეს:

„შეჭამანდი შევანელე,
ქინძითა და კამითაო,
ჯიორას ცოლი გაექცა
მთვარიანი ღამითაო.
ეს ჯიორა გამოუდგა
ჟანგიანი წალდითაო,
პელო აქეთ მოიხედე
შენი შავი თვალითაო.
მე მანდეთ არ მოვიხედავ
გინდა გასკდე — ჯავრითაო!“

„ლუკმანსა ჰკითხეს: – ვისგან ისწავლე სიბრძნე? მან უპასუხა: ბრმებისგან. ისინი ხომ ფეხს მანამდე არ დასძრავენ, სანამ არ მოსინჯავენ იმ ადგილს, საითაც უნდა გადადგან ნაბიჯი“ (საადი)

მოგვიანებით ლამაზ პელოს დრომ შეაკვეცა ფრთები და ათასი-დან ერთი ქარილა უქრიდა. სანყენია, რომ ბოლოს გიორგი და პელო მაინც დაშორდნენ ერთმანეთს.

„მანჭვით სიკვდილს ვერ აიციდენ,
არის ფუჭი აღმოდება,
ქმარი-ცოლს და სული სხეულს
ბოლოს მაინც დაშორდება“.

ქარჩოხელი ჩოხოსნები

გადმოცემით, და არა მხოლოდ გადმოცემით, ხეობის სახელი „ქარჩოხი“ და მისი ტოპონიმი შავ ჩოხას უკავშირდება. როგორც ჩვენი კვლევა-ძიებიდან ირკვევა, ქარჩოხის ხეობაში სოფ. თინიკაანის ახლოს ჩრდილო-დასავლეთით და მურვლის ხევის სამხრეთით უნდა ყოფილიყო ქართული სოფელი, რომლის მცხოვრებთა ჩაცმულობის — კერძოდ შავი ჩოხის მასიურად ტარების გამო სოფელს „შავჩოხი“ რქმევია, თურქ-ოსმალობიდან კი ყარ-ჩოხი. ყარ-თურქულად შავს ნიშნავს. დროთა განმავლობაში ყ — ასო-ბგერის შეცვლა მოხდა ქ - ასოთი. ასე მიიღო ჯერ სოფელმა და მერე ხეობამ სახელწოდება ქარჩოხი.

საუკუნეების განმავლობაში ქართველი კაცის ჩაცმულობაში ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს სწორედ ჩოხა-ახალუხი და ყაბალახი წარმოადგენდა. თეთრ და წითელი ფერის ტანსაცმელთან შედარებით შავი ფერი სახმარად უფრო მოსახერხებელი და პრაქტიკული იყო, ამიტომაც გასაკვირი არ არის თუ რატომ ატარებდა სოფლის მოსახლეობა კუსტარულად დამზადებულ შალის შავი ფერის ჩოხას.

ეთნოგრაფიული მონაცემებით ჩოხა, როგორც ჩასაცმელს, ისე ქსოვილსაც ეწოდება. ეს გარემოება ვახუშტი ბაგრატიონს აქვს აღნიშნული. ხოლო საბას ეს სიტყვა განმარტებული აქვს, როგორც მატყლის სამოსელი. ხოლო საჩოხეს შესახებ ნათქვამი აქვს — „შალი მსხვილი, გინა წმინდა, საკაბეთ მონოზონთა და გლეხთა ჩასაცმელი“.

ჩოხა სამოსლის მნიშვნელობით გვხვდება ქართულ ისტორიულ წყაროებშიც. იგი მოხსენიებული აქვს მერჩულეს გრიგოლ ხმძინელის ცხოვრებაში, ლაშა გიორგის მემამტიანეს, ჟამთააღმწერელს (XIII ს.) ფ.გორგიჯანიძეს (XVII ს.) და სხვა.

*„მიბრძანა თუ: გონიერი, ხამს, აროდეს არ აჩქარდეს,
რაცა სჯობდეს, მოაგვაროს, საწუთროსა დაუწყნარდეს“ (რუსთაველი)*

ჩუხა — სპარსული, აღმოსავლეთიდან ბალკანეთამდე საზოგადოდ გავრცელებული სიტყვაა. ასე მაგალითად, ქურთულში — ჩახა, ჩუკა; თურქულში — ჩუგა; არაბულად — ჯახა; ლაზურად — ჩოხე. სპეციალისტთა აზრით, ეს ტერმინი ქართულში VIII-X საუკუნეებში უნდა იყოს შემოსული სწორედ ამ საუკუნეებიდან უნდა დარქმეოდა სოფელს სახელად ქარჩოხი, ხოლო გარკვეული დროის მერე — ხეობას. ჩოხა, რომელსაც ძველთაგანვე კაბა ეწოდებოდა, წარმოადგენდა ქართული სამოსელის ერთ-ერთ მთავარ ელემენტს ძველ საქართველოში. ქართველი უკაბოდ გარეთ არ გამოვიდოდა. კედლის მხატვრობის მიხედვით კაბა ძირითადად ორგვარი იყო — ერთი გრძელი კანჭამდე, მეორე მოკლე — მუხლამდე. კაბა წელში განწყობილი იყო, კალთები კი განიერი ჰქონდა. ორივე ტიპის კაბა ნინიდან მთლიანად გახსნილი იყო, მაგრამ ჩაცმის შემდეგ მთლიანად იკვრებოდა. ქართველი მამაკაცის ეროვნული კოსტუმის ჩოხა-ახალუხის კომპლექსში შედიოდა: პერანგი, ქვედა საცვალი, ახალუხი, ჩოხა, შარვალი, ქუდი, ყაბალახი, სარტყელი. ამ კოსტუმის აუცილებელ განწყობილობას შეადგენდა აგრეთვე ქამარ-ხანჯალი.

საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ, ახალმა ევროპულმა ტანსაცმელმა, რომელიც რუსეთიდან შემოვიდა საქართველოში ფეხი მოიკიდა პირველყოვლისა ბურჟუაზიულ ფენებში, ხოლო შემდეგ სწრაფად გავრცელდა სოციალურად დაყოფილ სხვა კლასებშიც. რაც შეეხება მშრომელთა მასებს, კერძოდ გლეხობას, ქართული ხალხური ტანსაცმლის ელემენტები შედარებით უფრო დიდხანს შემოინახეს. რაც შეეხება ქარჩოხს, იქ ჩოხა და ყაბალახი ხმარებაში კოლექტივიზაციამდე - 1930-იან წლებამდე ყოფილა.

ქარჩოხში ძველ სახევისთავო სოფელ თინიკაანს საკმაოდ დიდი სათიბი ადგილები ჰქონდა ქარჩოხისა და ცხრაზმის ხეობის წყალგამყოფ ვარშულთისა და ცოცხვიროს მთებზე, რომელიც „ხატიმთად“ იწოდებოდა. ერთხელ ამ დასარყულ მთაზე, ყორულში, მთელი ფარა ცხვარი გაუშვა საბალახოდ ჩიტე ლოთიშვილმა. იმდროინდელი წესისამებრ, დაცულ სათიბ-მამულში საქონლის მძოვებელი მწყემსი ჯარიმდებოდა რამდენიმე სული საქონლით.

„სიბრძნე გამოცდილების შვილია“ (ლეონარდო დავინჩი)

დაინახეს თუ არა მთის მოპირდაპირედ მდგომმა თინიკაანელებმა თუ როგორ იძოვებოდა და იგლებოდა ფეხით თავიანთი სანაქებო მთა, მაშინვე „გაფრინდნენ“ ხატიმთაში სოფლის სანაქებო ბიჭები კონია თინიკაშვილის წინამძღოლობით. მიუხტნენ, კარგადაც მოსდეს გვერდებში პავლიანელების გაბრიყვებულ მეცხვარეს და ოთხი ცხვარიც წაართვეს. თინიკაშვილებმა ცხვრები წამოასხეს, მაგრამ მოკლე ბილიკებით სოფლისკენ დაშვებულმა მწყემსმა ლოთიანთ კაცმა წინ გაუსწრო მთის მეპატრონეებს, პავლიანში მიიჭრა და მომხდარზე შეატყობინა, რათა ჭკუა ესწავლებინათ თავგასულ მეზობლებისთვის.

თინიკაანელებს წართმეული ცხვრები სოფ. პავლიანზე უნდა აერეკათ, ამიტომ მათ სიფრთხილე და წინდახედულობა გამოიჩინეს, რადგან სოფლის ყველაზე ძლიერი კაცი ონიკაანთ საბა (პავლიანში) სახლში ეგულებოდათ, ამიტომ წინმავლად ერთი თავიანთი კაცი ზაქარა თინიკაშვილი გაგზავნეს, რომელიც სოფლის ხევში, — იელებში უნდა დამალულიყო და ამხანაგებისთვის ეცნობებინა პავლიანიდან წამოსულ ბიჭებში თუ იქნებოდა საბა პავლიანში და ჩოხის კალთები დაშვებული ექნებოდა ჩვეულებისამებრ თუ აკეცილი, როგორც გაბრაზებულთ, საჩხუბრად მიმავალთ ჩვევიათ. ყველამ იცოდა, თუ ჩოხოსანი საბა კალთებ ჩამოშვებული საქმის გასარკვევად მიდიოდა, საერთო წესიდან გამომდინარე ის არ იჩხუბებდა, თუნდაც ეგინებინათ, მაგრამ თუ კალთები აკეცილი ექნებოდა, ჩხუბი გარდაუვალი იყო. არა და იმისი ჩხუბი პირდაპირ ომს ჰგავდა. რაღაც საშინელი ძალის პატრონი, ჩხუბში ფიცხი და დაუნდობელი ყოფილა.

დაინახა თუ არა რუსიხევის იელებში ჩამალულმა ზაქარამ კალთებაკეცილჩოხიანი საბა მაშინვე აცნობა „ყოჩაღ“ ბიჭებს. იმათაც ცხვრებს უშვეს ხელი და ფხიტიჯვრის გზით, ლოთიანთ უბნის ავლით, ხელცარიელები დაბრუნდნენ თავიანთ სოფელში.

როგორც უფროსი თაობის წარმომადგენლები ამბობენ, არც კონია ყოფილა საბაზე ნაკლები ძალის პატრონი, მაგრამ საბას ნამეტანი ფიცხი ხასიათის გამო, კონია თინიკაშვილმა დაუთმო, რადგან მეზობელ სოფლის კაცებთან მოერიდა ჩხუბსა და ხათაბალას, რაც არა მარტო ამ ორი სოფლის, არამედ მთელი ხეობის სასირცხვილო და საძრახისი საქმე გახდებოდა.

მიხეილი და ჟორჟიკა

საქართველოში სათავადაზნაურო გვართა შორის ქსნის ერისთავები ერთ-ერთი უძველესი კულტურის მატარებელი გვარია. მათი გვარისა და სათავადოს — ცხრაზმის საერისთავოს წარმოშობის პირველი წყაროდ უნდა ჩაითვალოს XIV საუკუნის საგვარეულო ისტორია „ძეგლი ერისთავთა“, რომლის მიხედვით VI საუკუნეში, იმპერატორ იუსტინიანეს ხელშეწყობით, ჩამოყალიბდა ცხრაზმის საერისთავო, რომელმაც გაუძლო ყველა ეპოქის დამანგრეველი ძალების კატაკლიზმებს და ძლიერების მწვერთვალს მიაღწია. XVI-XVII საუკუნეების მიჯნაზე, ადმინისტრაციული ცენტრის ახალგორში გადასვლიდან ირგებს ქსნის ძლიერ საერისთავოს მანტიას და თანდათან იკავებს და კონტროლს ამყარებს შიდა ქართლის ტერიტორიებზე.

ერისთავების განაყრებმა XVII-XVIII საუკუნეებში დაიკავეს ქართლის ნაყოფიერი მიწები, კერძოდ: ოძისი — საიდანაც ცნობილია დრამატურგი და პოეტი გიორგი ერისთავი. ქსოვრისი — ერისთავიანთ განაყარი რატიშვილები, მათგან ბოლოს ცნობილი იყო გაბრიელ რატიშვილი. მათი გვარის წარმომადგენლები იმარხებოდნენ სოფ. ყანჩავეთში. ლამისყანა — რომელიც მზითვეში გაატანეს ერისთავებმა თავიანთ ქალიშვილს. აგრეთვე დაიკავეს სოფ. ფლავისმანი, საიდანაც ცნობილი იყო კონსტანტინე ერისთავი, ქვეში — ცნობილი იყო მამამზე ერისთავი. მეფერისხევი — ეკავათ ესტატე და მირმანოზ ერისთავებს, იქვე იყო ანასტასია ერისთავი — ხომტარია, — დუტუ მეგრელის მეუღლე. გარეჯვარში ცნობილი ბოლო ბატონი გიგო ბრძანდებოდა, კარალეთში — მიხეილი. ერისთავები ცხოვრობდნენ აგრეთვე ტყვიავში, რეხაში, დოესში, ატენის ხეობაში, გორში, იკორთაში, კორინთაში და სხვა ადგილებში.

ქსნის ერისთავების გვარი ქართლის იმ თავადთა რიცხვშია, რომლებმაც ხელი მოაწერეს გეორგევსკის ტრაქტატს. 1833 წლის 9 დეკემბერს საქართველოს სათავადაზნაურო კრებაზე დაამტიკცეს მათი თავადური წარმომავლობა. გარდა ამისა, მათი გვარი საქართველოს უმაღლეს წარჩინებულ თავადთა სიაშია მითითებული.

„სიბრძნიდან შემდეგი სამი უნარი წარმოსდგება: მიიღო მშვენიერი გადაწყვეტილებანი, უშეცდომოდ ილაპარაკო და გააკეთო ის, რაც ჯერ არს“ (დემოკრიტე)

მიუხედავად იმისა, რომ ქსნის ერისთავთა განაყრებს ქართლის ბარში საუკეთესო ადგილ-მამულები ჰქონდა დაკავებული, ქსნის სათავეებში მაინც არ თმობდნენ პოზიციებს. ბევრ მათგანს მთებში მემკვიდრეობით, ნასყიდობით ან იჯარით ჰქონდათ მფლობელობაში ზაფხულის საძოვრები, მათ დასახედად და საპატრონოდ ხშირად დაიარებოდნენ ბატონები. ერთ-ერთი მორიგი გასვლა მოაწყვეს ტყვიაველმა მიხეილ ერისთავმა და ახალგორელმა გიორგი (ჟორჟიკა) ერისთავმა. მათი მიზანი იყო ყელის ტბის მიდამოებში საძოვრების საკითხის მოგვარება, მიჯნების დადგენა და საბალახეს აღება ჟამურლებისაგან. სხედან ცხენებზე და მიდიან და მისაუბრობენ. მივიდნენ თუ არა ქარჩოხში, „ფოცხვერაანთ მინდორზე“ ტყვიაველი ერისთავი ეკითხება ახალგორელს:

გიორგი, ახლა რომ შენ ათასი თუმანი იპოვო გზაზე, რას იზამ? რას ვიზამ, ჩამოვტები ცხენიდან, ავიღებ და ჩავიდე უბეში.

— მერე?

— მერე და გამოვბრუნდები შინისაკენ, აბა, ამოდენა ფულს თან ხომ არ ვატარებ?

მე არას მომცემ?

— შენ რაში უნდა მოგცე, ფული ხომ მე ვიპოვე...

ამის გამგონე მიხეილმა არც აცია, არც აცხელა, მოაბრუნა ცხენი და გამობრუნდა უკან.

— მიხეილ საით, რას ჩადი?!

— შენც შეგარცხვინე და ისიც, ვინც ამის მერე შენთან გაიაროს, ფული არ გიპოვია, არ მაძლევ, რომ გეპოვა, მაშინ ხომ სულ არ მომცემდი და დაბრუნდა შინ.

როგორ, იმ ათას თუმნიდან ნახევარი მე არ მეკუთვნოდაო - ჯავრობდა თურმე.

ქუცოს ქუდი

მინის სიმცირის გამო მრავალი შეხლა-შემოხლა ახსოვს ქსნის ხეობის მთასა და ბარს. მინა იყო ყოველთვის ამოსავალი წერტილი ადამიანთა კეთილდღეობისა, ამიტომაც, რომ დღესაც არ მოხსნილა დღის წესრიგიდან ამგვარი პრობლემები. თუმცა დღეს, დავებისა და საჩივრების განხილვა ცივილურად ხდება სასამართლოს დარბაზებში. ვფიქრობთ, ინტერეს მოკლებული არ იქნება აქ მოთხრობილი პატარა კურიოზი, რაც წარმოდგენას შეგვიქმნის ვიცოდეთ, თუ როგორ ერკვეოდნენ სამართალში და იურისპრუდენციის რა კაპიტალს ფლობდნენ წერა-კითხვის უცოდინარი ჩვენი წინაპრები.

მე-20 საუკუნის გარიჟრაჟზე ქარჩოხში ორ მეზობელ სოფელს ბალანსა და ჭორჭოხს გამუდმებით დავა ჰქონდათ მოსაზღვრე „სანაიაო“ მთაზე. ბოლოს, დღის წესრიგში დადგა საკითხის ერთხელ და საბოლოოდ გადაჭრა. პრობლემის მოსაგვარებლად, სოფლის უხუცესთა რჩევით, ორივე სოფელმა აიყვანა მომრიგებელი — ადვოკატი. ბალანელებმა სოფ. ძაბუეთის მცხოვრები ქუცო ყარაშვილი, ხოლო ჭორჭოხელებმა სოფ. მიდელაანში მცხოვრები ივანე ნინიკოს ძე მიდელაშვილი (ნინიკოანი, ბრისხია თედოს მამა. გადასახლდნენ ყვარლის რ-ში).

დაიწყო აღნიშნული დავის განხილვა-გარჩევა. არცერთ მომრიგებელს იურიდიული განათლება არ ჰქონდა. მათი განსწავლულობის გამონახტულება იყო მხოლოდ ღრმა ლოგიკური მჭერმეტყველება, გონებამახვილობა და სიტყვამოსწრებულობა.

ბალანისა და ჭორჭოხის მცხოვრებთა კრებულმა თავიანთ

მომრიგებლებთან ერთად მიაშურეს იმ ადგილებს, სადაც გეოგრაფიულად მდებარეობდა სადავო სათიბ-საძოვრები. გზად სჯაბაასით თანდათან იკვეთებოდა აზრი ჭორჭოხელთა მოთხოვნის სამართლიანობისა. ბალანელებს გამართლების შანსები უფრო ნაკლები ქონდათ, რასაც თვითონაც გუმანით ხვდებოდნენ.

„სანაიაო“ მთაზე ასულ მოდავეთა შორის ჩამდგარმა ქუცო ყარაშვილმა ერთ-ერთ ჭორჭოხელს ქუდზე ხელი უტაცა.

— ეს ქუდი ვისია?!
— ვისია და ჩემია! მე მეხურა თავზე — დინჯად უპასუხა ქუდის პატრონმა.

ქუცომ ახლა თავის ქუდზე დაიდო ხელი და დაიძახა:
ეს ქუდი ვილასია?

ვისია და ვისაც თავზე აფარია — გაისმა პასუხად.

— მოდით! — მიმართა ჭორჭობლებს ყარაშვილმა, — მოდით და მაგ დოქიდან ქუდზე წყალი დამასხით!

მივიდა ხელადით ხელში გაბრაზებული მოდავე და გამეტებულად დაასხა ქუცოს ქუდზე ცივი წყალი.

— ხალხო, ეხლა მითხარით ქუდიდან ჩამონადენი წყალი ვის ფეხებთან წადგა?!

— ვის ფეხებთან და შენს ფეხებთან! — იყო პასუხი.

— სწორედ, რომ სიმართლეს ამბობთ მუშაითო ხალხო. ეს „სანიაო“ მთა ქუდად თავზე ადევს ბალაანს. ამ ქუდ-მთაზე დადენილი და გამონადენი წყლებიც ბალაანელთა ფეხებთან იღვრება და ჩაედინება, რადგან მათია და ადრეც მათი ყოფილა. რაღას ესარჩლებით ამ ჭკვიან ხალხს. გასწიეთ იქით თქვენი მიჯნები, ხომ ხედავთ, რომ ამათი მკვიდრი მამულებია ისტორიითაც და გეოგრაფიითაც.

ასე გადაწყვიტა თავისი მჭერმეტყველებით ქუცო ყარაშვილმა სადავო საკითხი ბალაანელთა სასარგებლოდ.

*„როცა სახლიდან გამოდიხარ, კარგად აწონ-დაწონე რა უნდა გააკეთო, ხოლო როდესაც შინ დაბრუნდები, დაფიქრდი, რა გააკეთე“
(კლეობელი)*

„ლამფიანობა“

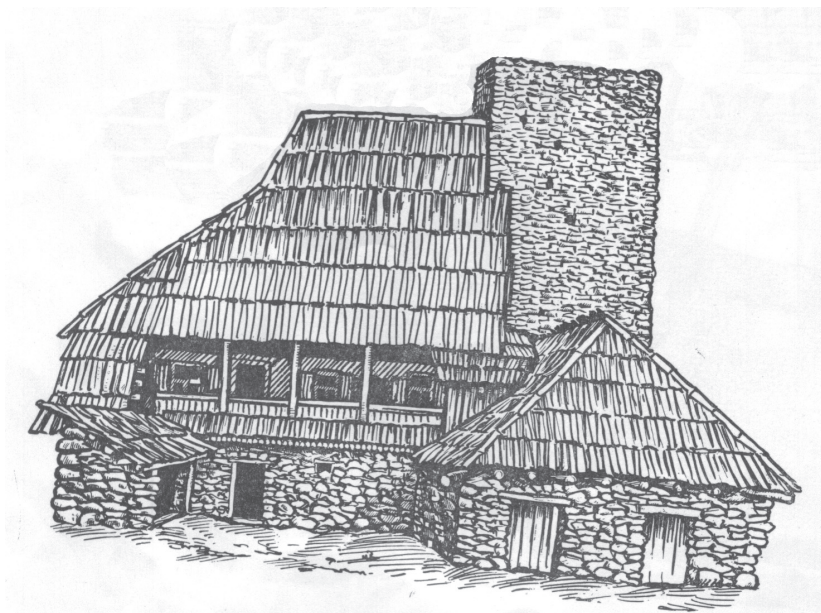
ქალების ჭორობა, მეზობლებთან გაუთავებელი ლაპარაკი, ლაი-ლაი და ქათქათი დიდი ხნის იქით გამომუშავებული, ჩამოყალიბებული, შეუცვლელი ჩვევა და ხასიათია. მართლაც, როგორი სიმართლე უთქვამს ერთ სწავლულს: — ადამიანის ხასიათში არის ისეთი რამ, რაც არ შეიძლება გასტეხო: — ეს ხერხემალია ხასიათისა. სწორედ ამ ხასიათის მატარებელი და ამ ხასიათის ხერხემალ-გაუტეხელი იყო ასიოდე წლის იქით სოფ. ბალაანში მცხოვრები, ბეჟან (ბეჟიკა) ბალაშვილის მეუღლე, გოჭანთ უბნიდან გამოთხოვილი — მაგდანა. ბეჟიკა იმ დროის დიდი ლიბერალი და ნონა-ზომის მცოდნე კაცია ყოფილა. მისი მეუღლე მაგდანაც ემოციური, გულჩვილი და გულალაღი ქალბატონი ბრძანებულა.

საოჯახო ხელსაქმესთან ერთად ნამეტანად ყვარებია მეზობლებში სიარული და ახალ-ახალი ამბების მოყოლა-გავრცელება. ხელსაქმის უდიდეს ნაწილს მეზობლებთან სიარულში აკეთებდა: ჩეჩავდა, ართავდა, ძახავდა, ქსოვდა, კერავდა, ლებავდა დილიდან — საღამომდე, ხანაც მზის ამოსვლიდან, მზის ჩასვლამდე დაღამებიდან გვიანდამემდე და მამლიყიულამდეც ბევრჯერ მჯდარა ჩეჩვა-რთვის ულამში, რაზეც, როგორც მაშინდელი „ძველი ხალხი“ იტყოდა „ლამფიანობდნენ“. იხსენებდნენ, ყვებოდნენ ათას რამეს, დროგადასულ ამბებს, ვაჟკაცობაზე, გმრობაზე, მტერზე, მოყვარეზე, ჭირზე, ლხინზე, აქეთურზე, იქეთურზე.

ერთხელაც ტარით, კვირიტავით და მატყლის ფთილებით ხელდამშვენებული გოჭანთქალი გავიდა მეზობლებში. გაიარა დილამ, შუადღემ, საღამომ მოატანა მაგდანა მაინც არსად არ ჩანს. გაბრაზდა ბეჟიკა. ბუნებით ჭკვიანმა და კეთილმა კაცმა აბეზარ მაგდანას რომ ვერაფერი მოუხერხა, აიღო ორომი — ხის დიდი მრგვალი ტაბაკი, დაანყო ზედ თავისმიერ მომზადებული საჭმელები: ხავინი, ქადა, მწნილი, ყველი, ბოთლით არაყი, ხის ნახშირი — უჟმურისთვის და სოფლის ზემო უბნიდან დაინყო კარდაკარ სიარული და ძახილი:

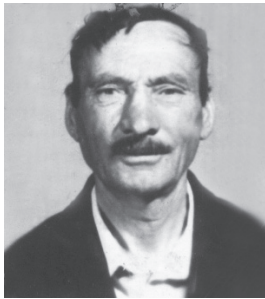
ხალხო, — დილას ჩემი დედაკაცი სამ გამოვიდა ხელსაქმით მე
ზობლებში, პური მოშოდა, ვერ ვპოულობ, თქვენთან ხომ არ არის!
— ვაი, თუ უსულო, მშიერი, გულწასული სამე გდია კალოში-ო.

— სოფლის ბოლოში ნახე! სოფლის ბოლოში! მახუმტანი ლამ-
ფიანობენ და იქ იქნებაო შეუძრახეს მოთმინებადაკარგულ ბეჭიკას
თანასოფლელებმა.

პარბი შესაყრელი

1957 წელს, ქარჩოხში, სოფელ ბალაანის სერგო ორჯონიკიძის სახელობის კოლმეურნეობას, შეუერთდა სოფ. ჭორჭოხის კოლ-

გიორგი შიოს ძე
ბალაშვილი

მეურნეობა. კოლმეურნეები გაერთიანებული ძალებითა და მეტი ენთუზიაზმით შეუდგნენ სოციალიზმის განმტკიცებას. დოვლათის შექმნაში კაცებს ქალებიც ეხმარებოდნენ და შიდა საქმეებს პირნათლად ასრულებდნენ. ბევრი ქალი 20-25 მენველ ძროხას უვლიდა, ბევრი მკიდა, თიბავდა, პარსავდა, ყველს აკეთებდა და მამაკაცებს ანთავისუფლებდა ისეთი სამუშაოებიდან, რისი გაკეთებაც ქალის ხელით იყო შესაძლებელი.

ყველა კოლმეურნეობა თავის კუთვნილ მსხვილფეხა პირუტყვს ადგილზე კვებავდა, თავისივე სათიბებში დამზადებულ საკვებით. ბოსლებში გარკვეული რაოდენობით იზამთრებდა გამწვევი-მამალი საქონელი. მათით მოყავდათ კოლმეურნეებს პურეულისა და კარტოფილის დიდი მოსავალი. ხარების კარგად გასაზამთრებლად კარგი პირობები და კარგი, ხარისხიანი საკვები იყო საჭირო, რისთვისაც ყველგან აშენდა დიდი ბოსლები, სართულზემთ შიფერით გადაფარებული საბძლებით, რომელთა გვერდზეც მოაწყვეს სათივებები. სათივებებში მთებიდან მარხილებით მოზიდულ თივებს ზვინებად დგამდნენ, დაფარებულში კი გალენილ ჩალას ათავსებდნენ. ჩალის შეჭმის შემდეგ გამოთავისუფლებულ ადგილს კვლავ თივით ავსებდნენ, რათა მშრალად ჰქონოდათ და ყუათიანობა არ დაეკარგა საკვებს.

ბრიგადირი ცდილობდა, საზვინე ადგილი ისე მოეწყო, რომ საბძელში თივის შეტანა-შეყრა ნაკლებ შრომატევადი ყოფილიყო და სუსტი სქესის წარმომადგენლებს ზამთარში არ გაჭირვებოდათ. საქმის გასაიოლებლად მოხერხებულ ადგილზე ზვინების დადგმა თავლის ადგილმდებარეობაზეც იყო დამოკიდებული. მაგალითად

ბალანელებს, დაუგეგმავად აშენებულ თავლასთან, ხარმარხილით უხდებოდათ დაშლილი ზვინების მიტანა და მერე ხელით შეყრა, რაც ორმაგ შრომას მოითხოვდა. ჭორჭორებს კი მოსახერხებელ ადგილზე „ფოცხვერანთ კაკლის“ წინ ჰქონდათ მონყობილი.

ერთხელაც სოფ. ბალანიდან ჭორჭორში საქმის საჭიროებაზე გადავიდნენ საწყობის გამგე გიორგი შიოს ძე ბალაშვილი (დაიბადა 1925 წ.) და ბრიგადირი თედო (ჭიანა) ივანეს ძე ბალაშვილი (დაიბადა 1901 წ.) თედო იუმორით დაჯილდოებული, ხუმარა და ეშმაკი კაცი იყო. იმ დღისით დაეშალათ ჭორჭორელ ქალებს თივის ზვინები და დაცარილებულ საბძლებში „ვილკებით“ ჰყრიდნენ. უყურა თედომ, უყურა, შრომაში გართულ, მკერდსავსე, მსხვილნაწნავიან ლამაზ ქალებს მოეწონა მათი მიხვრა-მოხვრა და ვაჟკაცური შემართება, თავის კოხტა გრძელ უღვაშებზე ხელი გადაისვა და მანდილოსნებს ორაზროვნად გადასძახა:

თედო ივანეს ძე
ბალაშვილი

ქალებო! როგორიც კარგები ხართ, ისეთი კარგი შესაყრელიც გქონიათ. საწყალი ჩვენი დედაკაცები, თვითონაც ხომ იტანჯებიან და ჩვენც გვტანჯავენ.

ჰო, შენი ჭირიმე, კარგი შესაყრელი გვაქვს, ბევრი დაგვნატრის! — გამოეხმაურნენ შრომაში გართული ქალები. - მაგრამ გენაცვალე, თედო, არ მოგვწონს შეყრისას, რომ სუნთქვა გვიჭირდება და მერე ვქოშინებთ. ცოდონი ვართ, ხანდახან უნდა შეგვიბრალოთ კაცებმა, ხანდახან! თქვენოდენა ჩვენ სად შეგვიძლია!

შეგიბრალებთ, შეგიბრალებთ! მიაძახა თედომ და ცხენს დეზებში შემოჰკრა.

*„ესეც კი ითქმის: კაცსა რა აუზდეს ნატვრა გულისა,
ხსოვნა არ ჰხამს ჭირისა, ვით დღისა გარდასულისა“ (ილია)*

არ გათეთრდების ყორანი...

შორეულ გადმოცემებზე დაყრდნობით, მსცოვან რესპოდენტთა თქმით დგინდება, რომ ქსნის ხეობაზე, კერძოდ ქარჩოხის ხეობის მოსახლეობის 95% მთიულეთიდან, ხევიდან და ფშავ-ხევსურეთიდანაა მოსული. გამონაკლის შეადგენს პავლიაშვილების გვარის ერთ-ერთი შტო — ძალღუანი, რომელთა წინაპრები კვერიათ-მუხიშართის პლატოს ჩრდილოეთით ე.წ. პოროლიანის მკვიდრნი უნდა ყოფილიყვნენ.

მემატიანეს თქმით, მტერთა გამუდმებული თავდასხმებისა და შავი ჭირით ბარში ქართველი მოსახლეობის მკვეთრი კლების გამო, მთებიდან ბარში გადაინაცვლა ქართველობამ, მთაში კი მათი ნაამაგარი უძრავი ქონება და საგვარეულო ციხე-ტაძრები ქართველ მეფეებისგან ჩრდილოეთიდან მონვეულმა ოსურმა მოსახლეობამ დაიკავა. განხორციელდა მოსახლეობის ეთნიკური როტაცია, ამიტომ იყო, რომ ქსანზე ქარჩოხის თემში მიდელაშვილები, გაროზაშვილები, ნიკლაურები, ნიპტაურები, ქანაშვილები, თინიკაშვილები, ხოკრიშვილები, ბალაშვილები, ახლოურები, ელოშვილები, „ხარით შეყრილი“ პავლიაშვილები, ბალხამიშვილები, (ადლოლიანი), კარელიძეები (მოხევიანი), გოჭაშვილები — ყველა ჩრდილოეთიდან ანუ ლომისის ქედის „იქითიდან“ არიან გადმოსულები სხვადასხვა დროს.

ქსანზე ლომისის ცნობილ დეკანოზთა გვარი პავლიაშვილები „ხარით შეყრილი“ გვარად იკვეთება. გარკვეულ დროში მოხდა მოსული გვარების ძირძველ პავლიაშვილებთან გაერთიანება ხატის კარზე, ხარის დაკვლით, ლუდის მოხარშვით და შეფიცვის განსაზღვრული რიტუალით. რის საფუძველზეც აღნიშნულ გვარში წარმოიშვა შემდეგი შტოები: ხოსიტაანი, ებიანი, გიგილაანი, ბაქუზაანი, ონიკაანი და ძალღუანი. ეს უკანასკნელნი რატომღაც თავიკობდნენ არც ისე შორეული წინაპრის ძალღუკას სახელიდან ნაწარმოებ თავიანთ ზედწოდებას.

ცნობილია, რომ მინიერ სამყაროში არსებობს სურვილთა კა-

ნონი, რის გამოხატულებაცაა ეგოცენტრისტული იმპულსები, ამბიციები, დიდების სურვილი და თვითდამკვიდრების მოტივი. სწორედ ამდაგვარი სურვილები იკითხებოდა პავლიანში მცხოვრებ ძალღუანთ წარმომადგენელთა შორის. სურვილმა შტოს წევრები პრაქტიკულ მოქმედებამდე მიიყვანა, მათ თავის თემს ხმამაღლა განუცხადეს, რომ ტოვებენ და უარყოფენ თიკუნ-„ძალღუანთ“ სახელს და უერთდებიან ძირეულ ხოსიტაანთ შტოს. ხატის კარზე „განძთან“ საჯაროდ გააკეთეს განაცხადი, რომ დღეის იქით „ძალღოანად“ აღარ მოეხსენიებინათ, რისთვისაც სამრისხველო სამანიც კი ჩასვეს ციხის მარნის ადგილზე — რუსიხევის მხარეს.

ძალღუანთ მიერ გამართულ „სამხთოში“ ხალხმა გვარიანად მოილხინა, ხარი ხარად შეიჭამა, არაყი არყად დაილია, ლუდი-ლუდად, სანთელ-საკმეველი დაიწვა, ფიცი დაიდო, მაგრამ ხალხმა თავისი არ დაივინა და „ძალღუანი“ ისევ ძალღუანად დარჩა. „წყალში გადაყრილი პურმარილი“ უმადურ თანასოფლელებს არ აპატიეს, გაბრაზებულ ძალღუანთ თავი შეურაწყოფილად იგრძნეს და ზოგი ბალთაში გადასახლდა და ზოგიც ყვარლის რაიონის სოფ. ახალსოფელში (ძველ გავაზში). ხალხი კი გასაჯავრებლად მათ ნასახლარებს და ნაქონ სახნავ-სათიბებს დღესაც ძალღუანთ ადგილებად იხსენიებს.

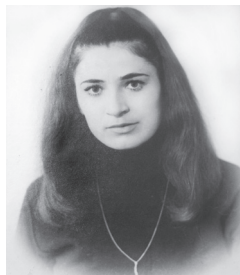

სოფ. პავლიანი

ხელოსანი ხელოსნის მტერია!

ნიკო დავითის ძე
თინიკა შვილი

შვილიშვილი ვთერ
მარტია შვილი-ბეგოიძისა

გასული საუკუნის პირველ ნახევარში, სოფ. თინიკაანში ცხოვრობდა ორი ხურო: ნიკო თედოს ძე და ზაქარია სანდროს ძე თინიკაშვილები. ორივენი მგელიანთ შტოს წარმომადგენელი, ორივე მშრომელი, პატიოსანი და სოფლის კაცები იყვნენ. გლეხური ხელოსნობის კვალობაზე ორივე გამოსადეგი, სოფლისთვისაც და ხეობისთვისაც. ნიკო თინიკაშვილი ხუროსთან ერთად კარგი მჭედელიც იყო. ამ ორ ხელობის გარდა დაუფლებული იყო თერძობას, მენაღებობას, ნალბანდობას. „სუფთა საქმე“ იცოდა და „კარგი ხელიც“ ჰქონდა, რის გამოც საქმის დამკვეთები არ აკლდა. ზაქარაც კარგი ხურო იყო, მაგრამ ის მხოლოდ ერთი პროფესიით შემოიფარგლებოდა. მისი ძირითადი ნაწარმი საჩვილე აკვანი იყო, რომელსაც ქარხნული ლურსმნით აკეთებდა. ნიკო კი აკვნის ფიგურებიან საგოგავეებს, მალეებს და ხიდეებს ერთმანეთთან ფარეშით (ხის ჩხირით) ამაგრებდა და საერთოდ ლურსმანს არ ხმარობდა, მიუხედავად იმისა, რომ თვითონ ჭედდა, როგორც სადღურგლო ისე ცხენის და ხარის დასანალ ლურსმანს.

მრავალმხრივი და სრულყოფილი ხელობის გამო ნიკოს ზაქარაზე მეტი დამკვეთი ჰყავდა, ამიტომაც ანტაგონისტურად განწყობილი ზაქარა თავის ყველა კლიენტს, ახსნა-განმარტებითი ხასიათის რჩევებს და „ინსტრუქტაჟს“ უტარებდა ნიკოს საწინააღმდეგოდ. „მე ჩემი კლიენტი მყავს — ნიკოს თავისი. დაკვირვებული კაცი არასდროს შეცდება თუ ვისთან უნდა მივიდეს და ვის ნახელავში უნდა გაზარდოს თავისი პირმშო. ნაკურ-

თხი, წმინდა ხის მასალითაა გამართული ჩემი აკვნები, თანაც ლურსმნით! რკინას უჭმური არ ეკარება. შიგ გაზრდილი ბაღლი წლების მერე შვილებს თავისივე აკვანში გაზრდის ისეთი მაგარია. აი, ნიკოს ჯერ საცხვრის მწვირეში უყრია გასაშრობად აკვნის მასალა შემდეგ ფარეშით აკეთებს აკვნებს“. უმეტესობამ არ იცოდა დურგლების პროფესიული ტერმინის მნიშვნელობა და კითხვაზე, თუ რას ნიშნავდა სიტყვა „ფარეში“, ზაქარა გულმოდგინედ ცრუ განმარტებას აძლევდა ყველას.

„ფარეში იგივე ფარშივი, უხარისხო, მალე მტვრევადას და მალე ფუჭებადის გამომხატველია, ამიტომაცაა, რომ იმისნაირად არც მე ვწუნუნებ ხალხის მოსაზიდად და არც ჩემი კლიენტები ფარშივობაზე, როგორც იმისები“.

მიუხედავად მათი ერთმანეთთან დაპირისპირებისა, არცერთს არ მოკლებია მუშტარი აკვნებისა და მათ აკვნებში გაზრდილ ყრმათის მადლი და სიკეთე, რაც იმ დროებაზე სუფევდა ქარჩოხში ისევე მათი — „ძველი ხალხის“ ტოლერანტობის გამოისობით.

დღეს თინიკაანში აღარც ხელოსნებია და აღარც მათი მუშტარი. იმ დიდი წარსულის მქონე, სხვადასხვა გვარებისა და სოფლების წარმომშობ სოფელში 2010 წლის მობრძანებას აღარც კაცი შეხვედრია, აღარც ქალი და აღარც ბავშვი. არც ძალს დაუყვია და არც მამალს დაუყვილია. დრომ დაამტქნარა და თავისი საზიზლარი, მწარე პირით გადაყლაპა ოქროს კარებიანი „სამების“ პატრონი, სახევისთავოს ხატების შესაკრებ-საბრძანისი, ხევისთავის საჯდომი სოფელი თინიკაანი. შეუბრალებელი სისასტიკით დაანელა და გააქრო ქსნის ხეობის 2008 წლის ოკუპაციამ სოფელი. ტყუილად კი არ უთქვამს ვისაც უთქვამს „დრონი მეფობენ და არა მეფენიო!“

ტემალი

მეორე მსოფლიო ომმა უდიდესი ნგრევა, გაჭირვება და ფიზიკური განადგურება მოუტანა მილიონობით ადამიანს. ომის მსახვრალი ხელი მისი დამთავრებიდან კიდევ დიდხანს ეტყობოდა ქალაქს და სოფელს. ქვეყანა ნაბიჯ-ნაბიჯ, გაჭირვებით იშუშებდა ომისაგან მიყენებულ ჭრილობებს. ქალაქთან და ბარის სოფლებთან შედარებით, მთის მცირემინიან სოფლებში უფრო დიდი ასპარეზი ჰქონდა დათმობილი სიღარიბესა და სასონარკვეთას. ხალხი შიმშილით გმინავდა. მსოფლიო ომის შემდგომ მთის მოსახლეობა თემურლენგის დროინდელი ცხოვრებით ცხოვრობდა. ისინი ძირითადად კარტოფილით, ჩირით, ბალახეულობით, (მაჩიტა, ფხოლი და სხვა) კენკრით იკვებებოდნენ. საქმეს ართულებდა მაშინდელი თვალში საცემი მრავალშვილიანობა და ჯერ კიდევ ბოლომდე დაუმარცხებელი ეპიდემიები. უქეიმობასა და უწამლო ყოფაზე რომ არაფერი ვთქვათ.

ყველას გვახსოვს რეჟისორ თ.აბულაძის მხატვრული ფილმი - „ნატვრის ხე“ და მისი პერსონაჟი — ელიოზი თავისი ფარლალა გაპარტახებული სახლით, რომლის ანალოგი (უკეთეს შემთხვევაში) მრავლად იყო ომის შემდგომი პერიოდის სოფ. ხოზოეთში და არა მარტო ხოზოეთში, სადაც აღნიშნულ დროს, მოცემულ ვითარებაში ცხოვრობდა მთის ერთი ბედოვლათი, წვრილშვილი კაცი მიხა გამხიტაშვილი. ადრე დაქვრივებულ ახალგაზრდა მიხას, რომ იტყვიან „თოკზე დასანყობი“ ოთხი მცირეწლოვანი შვილი დაუტოვა გასაზრდელად მეუღლემ.

წვრილშვილ კაცს სიღარიბესთან ერთად რომანტიკული სიყვარულიც მოეძალა და სასიყვარულო ურთირთობა გააბა თავისივე სოფელში ობგაძეებზე გამოთხოვილ ახალგაზრდა ქალთან. მიხამ თანდათან მოუხშირა თავის რჩეულთან შხვედრებს, რის გამოც ხშირად უწევდა წვრილი ბავშვების უმეთვალყუროდ დატოვება. ჩაკეტილ სახლში იმ დროებაზე მშიერ-ტიტველი ბავშვების გაჩერება დიდ სირთულეს წარმოადგენდა სიღარიბით ბეჭდადალულ მიხასთვის, რომელიც ხშირად შორ მანძილზე დადიოდა პურობაზე მთასა

„სიცოცხლე უსიყვარულოდ ცუდი სიზმარია“
(იტალიური ანდაზა)

თუ ბარში, აგროვებდა ტყისა და მინდვრის ნობათს და ირჩენდნენ თავს. მათი ძირითადი საკვები კარტოფილისა და ჩირის გარდა წვენწყალა პიტნის, შინდის, ლოლოს „ეთნოგრაფიული“ შეჭამანდები იყო. განსაკუთრებით ბავშვებს მოსწონდათ „ლიკანებში“ მდგარი ნითელი ტკბილი ტყემალი, ამიტომაც იყო, რომ „ლალაკას“ უსარგებლო წყალწყალა შეჭამანდებს ლიკანების ტყემალს რჩეობდნენ.

თავის „ლამაზისეულთან“ პაემანზე წასვლის წინ მიხა თავის შვილებს შეპირებული ტყემლის მოლოდინით აოკებდა.

— ჩემო ბარტყებო, ახლა ლიკანების ტემალზე მივდივარ, სიმონა ძიას დანულ კალათას გავამსებ და მალე მოგიტანთ, — ხომ დამელოდებით?!

— დაგელოდებით, მამიკო, დაგელოდებით!,- ერთხმად იძახდნენ ბავშვები. მამიკოც აჩქარებული ნაბიჯით გავიდოდა, გარედან კარებს დიდ კომბალს გაუყრიდა და თავის სატრფოს ტკბილად მიუგურგურებდა, თვითონაც დატკბებოდა და მასაც დაატკბობდა ალერსით და ვნებით, მერე გაივლიდა ლიკანებში, ტკბილ ტყემალს მოუკრეფდა და სახლში გამომწყვდეულ ბავშვებს დიდი ამბით და ზარ-ზეიმით მიუტანდა.

ერთი ქართული ანდაზა გვახსენებს, „ტყეს დიდი თვალები აქვსო“. სწორედ ტყემ დაინახა პირველად რომანტიკულ ქსელში გახვეულთა შეწყვილება. დაინახა და დაინყეს ჭორაობა, ხემ-ხესთან, ნიფელმა — წოროსთან, წორომ — თელასთან, თელამ — თხემლასთან, თხემლამ — თხილთან, თხილმა — ტირიფთან, ტირიფმა — ტყემალთან და ტყემალმა გასცა საიდუმლოება. მას მერე მიხას მეზობელთაგან დარჩა ორაზროვანი სიტყვა „ტემალი“. სად მიდიხარ?! ეშმაკურად ეტყოდნენ სოფელში საეჭვოდ თუ არა საეჭვოდ მიმავალ მიხას, — „ტემალზე“ — იყო მუდამ ლიმილნარევი პასუხი.

მოვიდა გულუა!

ღსწლეულების განმავლობაში ქართველმა ხალხმა მდიდარი მხატვრული მემკვიდრეობა შექმნა, რომელიც გმირულად დაიცვა მრავალრიცხოვანი მტრების გამუდმებული თავდასხმების პირობებში. ხალხური საკრავები მშობლიური მუსიკალური ენის საუკეთესო გამომხატველნი არიან და განუმეორებელი სილამაზის ჟღერადობით გამოირჩევიან. ამასთანავე, ყოველი მათგანი, არა მარტო ისტორიული ძეგლია თავისი ერის კულტურისა, არამედ მუსიკალური თვითაღზრდისთვის ძალზე საჭირო და ყველასათვის ხელმისაწვდომი საშუალებაც არის.

ქართველი კაცის ხასიათიდან გამომდინარე ქარჩოხელების მუსიკალური გემოვნება და საკრავების მრავალფეროვნება ადეკვატური იყო მრავალი წლის მანძილზე მომხდურთა თავდასხმების შედეგად გამონეწული მწუხარებისა, „მათ ზედა ძღვეის“ მოწოდებისა და ბრძოლაში გამარჯვებით გამონეწული სიხარულისა. მაგალითად, ხალხის რწმენით, სალამურის წარმოშობის მიზეზი ადამიანის ჭირ-ვარამი ყოფილა. მისი მოსპობა არავითარ ძალას არ შეუძლია. ცეცხლიც კი ვერაფერს აკლებს თურმე სალამურს. ქართულ ყოფაში სალამური გამოიყენება ჭირშიც და ლხინშიც ისე, როგორც დოლი (დაფდაფი), დაირა და გარმონი-ბუზიკა.

ქარჩოხში, სოფ. ბალანის ადგილ-მამულების ტოპონიმებში ფიგურირებს სიტყვა „ბარბითი“, რომელიც ძველი ქართული მუსიკალური კულტურის მნიშვნელოვანი, ან დავინწყებული ძეგლია. ბარბითზე შოთა რუსთაველი წერს: „მოვშორდი ლხინსა ყოვლისა, ჩანგსა, ბარბითსა და ნასა“. — უპირველეს ყოვლისა ირკვევა, რომ ბარბითი ქსნის ხეობის ზემო წელზე საკმაოდ გავრცელებული ყოფილა, მაგრამ, სამწუხაროდ მან ჩვენამდე ვერ მოაღწია.

ჩვენში საკმაოდ პოპულარული იყო და არის საკრავი დაფდაფი ანუ დოლი, რომელიც ჯერ კიდევ „ამირანდარეჯანიანში“ და „ვეფხისტყაოსანში“ იხსენიება. როგორც საბა მიუთითებს, „დაფდაფს ორივე მხარეს ეტრატი (ტყავი) აქვს რომელსა დაუღს უწოდებენ იგინივე“ (იგულისხმება სპარსნი).

*„ქალს სწორედ ისეთ დროს უნდა წაავლო ხელი, როცა
კოკმანს მოყვება“ (კ.გამსახურდია)*

ასევე ქსანზე ფართოდ გავრცელებულ საკრავებს შორის არის გარმონი (ქალებისთვის მცირე გარმონი იგივე ბუზიკა) რომელსაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა ქართველ მთიელთა ყოფაში. მას საქართველოს ბარშიც იყენებდნენ. გარმონის გამოყენების არე საკმაოდ ფართოა. იგი სახალხო დღესასწაულებზე, ქორწილებსა თუ მეჯლისებზე უფერდა, რის გამოც მისი რეპერტუარი სასიმღერო და საცეკვაო მელოდიებისგან შედგებოდა. იგი განსაკუთრებით ხშირად იხმარებოდა დაირას, დიპლიპიტოსა და ფანდურთან ერთად. ქარჩოხელ მთიელთა ყოფაში გარმონი და დოლი ახლო წარსულშიც აქტიურ და მნიშვნელოვან მუსიკალურ ინსტრუმენტებად გვევლინებიან. მეორე მსოფლიო ომიდან 70-იან წლების ჩათვლით ქარჩოხში ცნობილი იყვნენ მედოლე ოზგაძე და მეგარმონე გიგოლა თინიკაშვილი. უიმათოდ ხეობაში ლხინი და დროს ტარება ძნელად თუ იქნებოდა. ქორწილში მათ მიერ შესრულებული მუსიკის თანხლებით — 3-4 დაირა უნდა დახეულიყო. ბოლო დროს 50-იანი წლებიდან სამწუხაროდ დაირა ხმარებიდან ამოივარდა და ოზგაძეს და თინიკაშვილს ნიშნობა-ქორწილებში ამ აკომპანიმენტის გარეშე უხდებოდათ საზოგადოების გართობა.

ქარჩოხში ერთ-ერთი სოფლის გლეხის ოჯახში მამა-პაპური ქორწილის სუფრა იყო გაშლილი და შრომაში მოღლილი გლეხკაცი ლხინსა და დროსტარებას იყო მიცემული. დიდსა და პატარას, ქალსა და კაცს, მდიდარს და ღარიბს ყველას უხაროდა ქორწილი. ტყუილად კი არ არის ნათქვამი „ღარიბის სუფრა უფრო გემრიელია ვიდრე მდიდრისაო“. მერცხლის ბუდესავით შეყუჟული ბანიანი სახლების წინ ხოჯანიბეგეზე ანთებული მაშხალებით ეგებებოდა სოფლის ახალგაზრდობა ნეფე-დედოფალს და მის მაყრიონს. ანთებული ჩირაღდნებისა და მაშხალების შუქზე გველებივით წრიალებდნენ ოფლში გახვითქული, ლაგამის მკვნეტელი ულაცები. ისმოდა მხიარული შეძახილები და თოფების ხმა, რომელთაც დროდადრო კუნაპეტ ღამეში გატყორცნილი მოკაშკაშე მაშხალების შხუილი ენაცვლებოდა. იქ მყოფთ სიამით უვსებდათ გულებს მაყრიონის თანწყობილი გუგუნი: „მოვდივართ მოგვიხარია, მოგვყავს წითელი

„პატიოსანი და უპატიოსნო ადამიანი შეიცნობა არა მარტო იმიტომ, რას აკეთებს, არამედ იმიტაც - რა სურს მას“. (დემოკრატე)

ხოხობი“. (პატარძლები მეტწილად წითელი ფერის კაბებს იცმევდნენ). ლარიბთა ოჯახებს შეძლების სანაცვლოდ დიდი მადლი და აურა სდევდათ თან. მაშინ ჯერ კიდევ სისხლისფერი ვაშლებით, წითელ ნაჭერ შემოხვეული ჯვარ-ჩირაღდნები იცოდნენ. სავალდებულო იყო მეპურის პატივისცემა — ვარცლის დალოცვა. არ იყო სიები, ფიქსირებული შესანევარი. ხალხი პატივისცემასა და შეწევნას ახალშექმნილ ოჯახისადმი უანგაროდ, ყოველგვარი იურიდიული დოკუმენტის გაფორმების გარეშე აკეთებდა. უქონელი გლეხობა „ნისიად“ ქეიფობდა მეზობლის ქორწილში. ფეხზე მდგომი „მყეფარი“ ხმამაღლა აცხადებდა სუფრის წევრთა მონატანს. იცოდნენ ფქვილის, თაფლის, არყის, თხილ-კაკლის, საოჯახო ხის ავეჯის, სამზარეულოს ატრიბუტების ჩუქება. საკაბე-ჩითების, საპერანგეების მირთმევა და სხვა.

ენაწყლიანი, ენალაქარდიანი „მყეფარი“ ყველას გასაგონად გამოაცხადებდა: ზევითლიანთ შიოს მოურთმევია ერთი ურემი თხილი და კაკალი, კისრად იდებს ორი დლით შრომას და ჯაფას მკასა და თიბვაში. — ეს მაშინ, როცა მეზობელს ქორწილში 2-3 ჯამი თხილის მიმტანი ლარიბი გლეხი ორი დლით თიბვა-მკაში დახმარებას ჰპირდებოდა.

ქვევითლიანთ ტუხას და ფოცხვერაანთ აბროს მოურთმევია ერთი კონი, კალმახით სავსე (20-იან წლებამდე იტყოდნენ: მოურთმევია სოლომონს ცალგულით, ცალუღლით ორაგული დიდი). მოურთმევია დიაკვან იოსებს უცეცხლო თაფლი თანგირა ქვებით (ხუმრობისთვის ზოგჯერ საარაყე ქვებსაც იტყოდნენ).

სილარიბეში მყოფი ხალხი უფულობის გამო ქორწილებში ფულად შესანევარს ვერ ჩადიოდა, გარდა იმ აზარტული ახალგაზრდებისა, რომლებსაც ცეკვა-თამაშით რჩეულთა თვალში მოხვედრა და სილარიბისთვის ფარდის ჩამოფარება ჰქონდათ განზრახული.

ხანძარივით მძვინვარებდა მხიარულებას მიცემული ლარიბთა ქორწილი. კვლავ თავდავინწყებით, გვერდიგვერდ უკრავდა განუყრელი გარმონი და დოლი. სადღაც გამქრალიყო მუცლად ამოყვანილი, ხბოსტყავიანი, ვერცხლის ფულებით ახუნძლული ძველი დაირა. შაბაში შაბაშზე მოსდიოდათ მუსიკოსებს, ნელ-ნელა ივსებოდა

**„ქარგი გრძნობაა გრცხვენოდეს ადამიანებისა, მაგრამ
უმჯობესია საკუთარი თავისა გრცხვენოდეს“ (ლ. ტოლსტოი)**

მეგარმონე გიგოლას „საფეიქროზე“ მოქსოვილი შავი შალის პიჯაკის ჯიბე. ქორნილმა პიკს მიაღწია, ხალხი მხიარულობდა. მხოლოდ ერთი ქვრივი ახალგაზრდა ქალის გულში რაღაც გაურკვეველი გრძნობა და ცეცხლი ტრიალებდა, რომლის მიზეზი ერთის მხრივ იმ აუტანელი გაჭირვებული ცხოვრებით გამოწვეული სასონარკვეთა იყო და მეორეს მხრივ შინაგანი ქალური ლტოლვა ძლიერი სქესისადმი, რომლითაც იმუხტებიან, როგორც ადამიანები, ისე ბუნების სხვა წარმომადგენლები (მაგ. მძუნობის პერიოდში ხვადი-ძუ ლომს ერთი საათის განმავლობაში 20-25-ჯერ ეწყვილება)

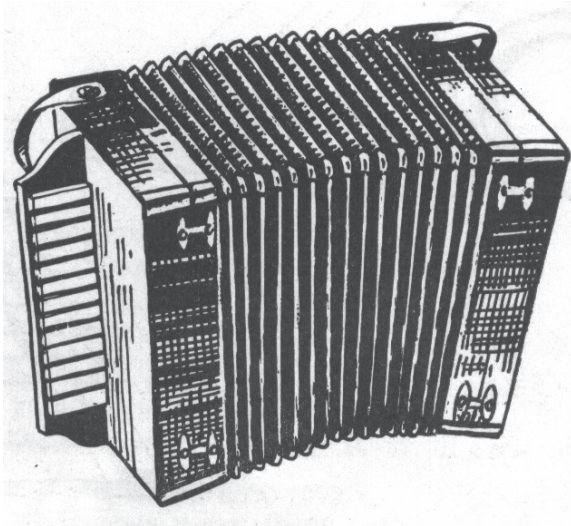
ქორნილი ჯერ კიდევ დამთავრებული არ იყო როცა სუფრასთან მსხდომ მუსიკოსებთან შავებში ჩაცმული ახალგაზრდა ქალი პელო მივიდა და მეგარმონე გიგოლა გარეთ გაითხოვა. ისიც ანგარიშმიუცემლად გავიდა გარეთ. სიბნელეში თავდახრით მდგომმა ქალმა არც აცია არ აცხელა და გულის ჯიბეში მოულოდნელად ხელი ჩაუცა, მეგარმონეს შაბაშის ფულები ამოაცალა და სიბნელეში გაუჩინარდა.

ქვრივის ასავალ-დასავლის მცოდნე ნაქეიფარი მუსიკოსი ყველასთვის შეუმჩნევლად მოძალადეს აედევნა და საკუთარ სახლში მიადგა. თავისი ნამოქმედარით აღელვებულმა, სირბილით დაღლილმა, მკერდჩახსნილმა ქალმა ფულის სანაცვლოდ თავისთან სიამოვნება შესთავაზა. გიგოლამაც ჯენტლმენობა გამოიჩინა, ფული ქვრივს დაუტოვა და ჩახსნილი მკერდი ჩაუთბო ვნებამორეულ, გაჭირვებულ ქალს.

სად იყო და სად არა შეწყვილებულთ ოთხი წლის ობოლი ბიჭი წაადგა თავს. გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნილმა დედამ შვილს შესაშური არტისტიზმით შესძახა: „ვაიმე, შვილო გაიქეცი, მოვიდა ბულუა!-ო ბავშვმაც დაუჯერა თავის გამზრდელს და შეშინებული გარეთ აივანზე გავარდა. რიტმული ინილო-ბინილოს შემდეგ ვნება ჩამცხრალი წყვილი დაშორდა ერთმანეთს, ქორნილიც დამთავრდა და დაიშალა. დაიშალნენ ის ბანიანი სახლებიც, ის დროებაც და სახელმწიფოც, რომელშიც ცხოვრობდა ულუკუპაპუროდ დარჩენილი, გაჭირვებული ქვრივ-ობოლთა, და არა მარტო ქვრივ-ობოლთა მთელი არმია.

„სინდისი ათასი მოწმეა“ (კვინტილიონე)

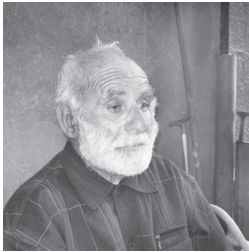
ნათქვამია „ორმა თუ იცის ღორმაც იცისო!“ ამ ამბის მერე მე-გარმონეს სოფლად თუ მეზობლად ქორწილებში, დიდი და პატარა დაფარულად თუ დაუფარავად ყველა „ბულუას“ ეძახდა. თავშეყრის ადგილებზე გიგოლას გამოჩენაზე „მოვიდა ბულუას“ შეძახილით ხვდებოდნენ და თქვენ წარმოიდგინეთ, მას მერე დედები ურჩ და ჯიუტ პატარა ბავშვებსაც კი აშინებდნენ — „მოვიდა ბულუა-ო“.

„ჩვენ თავის დღეში არც ისე ბედნიერი ვართ და არც ისე უბედურნი, როგორც გვგონია ხოლმე“ (ლარო შფუკო)

ბაბრო და სანდრო

ტაშისტური გერმანიისა და დედამიწის 1/6-ზე, 22 402 200 კვ.კმ-ზე გადაჭიმულ რუსეთის უზარმაზარ სახელმწიფოს შორის საომარი მდგომარეობის გამო საქართველოში და კერძოდ ქსნის ხეობაში დიდი გაჭირვება და სიღალხაკე იყო. სამხედრო საქმისა და რუსული ენის უცოდინარ მოსახლეობას პირდაპირ წინა ხაზზე საზარბაზნე ხორცად ერეკებოდნენ, ზურგში დარჩენილები კი მძიმე ბეგარა - გადასახადებით და კოლექტიური არაადამიანურ შრომაში გმინავდა.

**ამირან გიორგის ძე
ბაშარული**

ომი სულ რალაც ორი თვის დამთავრებული თუ იყო, მისგან მიყენებული ფიზიკური და ეკონომიკური ჭრილობების მოშუშებას შესდგომოდნენ მშვიდ ცხოვრებას მონატრებული მთიელები.

ქსნის ხეობის ზემონელზე კვლავ წარმატებულ დარგად ითვლებოდა მეცხვარეობა, რომელშიც სახელმწიფო სექტორი დომინირებდა. 1945 წლის ზაფხულში, ქარჩოხზე, სოფ. ჭორჭოხის კოლმეურნეობის ცხვარი მდინარე პატარა ლიახვის სათავეებში, ქნულის საძოვრებზე იმყოფებოდა. ფარას სამი კაცი მწყემსავდა, მათ შორის იყო ჭორჭოხელი, უშვილძირო, ძუნნი, ბეჩავი მეცხვარე გაბრო პავლიაშვილი. იგი უცხვრო-უქონელი, ბოგანო კაცი ყოფილა, რომელიც შრომადღეებზე განაწილებული პროდუქტებით არსებობდა. ჰყოლია ერთადერთი ბატკანი, ისიც გზაზე უპატრონოდ დაგდებული უნახავს, უბეში ჩაუსვამს და გაუზრდია. სიღარიბესა და მეცხვარეობის მძიმე პროფესიას შეჭიდებული, შუახანს გადაცილებული, უმეცარი გაბრიელი მალე დაავადებულა და ომის დამთავრების შემდგომ სანგლის დიდ მთაზე, ამხანაგებს ერთ დილით ნაბადში გარდაცვლილი უნახავთ. ბედად ცხრაზმელი კაცი ცნობილი სარქალი და სახალხო მთქმელი ამირან ბაშარული მოდენილა გზად სახლში. შეხვეწნიან ჭორჭოხლები, უთხოვიათ რომ სოფელში

„მეზობლის უბედურებაზე ჩვენი ბედნიერება ვერ დაფუძნდება, ვერ აშენდება“ (ი. ჭავჭავაძე)

ამბავი ჩაეტანა საწყალ გაბრიელის გარდაცვალებაზე და რამდენიმე კაცი, წამოსულიყო ცხედრის წასასვენებლად, მანამდე კი ამხანაგებმა თოვლის ზვავი ცულით ამოჭრეს, ცხედარი შიგ ჩაასვენეს სუნი რომ არ დასცემოდა. იქვე ბარხანაც ჩაუსვეს, ზედ გაბროს ნაბადი და ფაფახი დაუკიდეს, „ჯავრია“ თევაზე დაუგდეს და სოფლიდან კაცების მისვლას დაელოდნენ. მესამე დღეს ხუთი ცხენოსანი მიადგა სანგალში ქორჭოხელთა არხაჯს. იმ ღამეს ხრაკიანი არაყით გაიბრუყნენ მისულნიც და დამხვდურნიც, ითათბირეს, ილაპარაკეს, აწონ-დანონეს საქმის მდგომარეობა და ბოლოს დაასკვნეს:

რაზე ვანვალთ, ან ეს საწყალი გაბრიელი, ან ცხენები და ან ჩვენი თავი. ასეთ ღამაზე და სუფთა ადგილზე დასაფლავებას ბევრი ინატრებს. აქ ორ ჭიქითაც ეტყვიან ყოველთვის შესანდობარს ბიჭები, აქ ბატონივით იქნება, იქ კი ვინ ყავს მომგონი.

ჭირისუფლებმა ბინაზე დაყრილ ლაფატკას, წერაქვს ჯოხები გაუყარეს და ქვაკიბის მთის შუა კალთაზე, ერთ ჩავარდნილ, ღორღიან ტაფობში მიუჩინეს სამუდამო განსასვენებელი უშვილძირო გაბროს. სუფრაც სახელდახელო — ღარიბული გაუშალეს. ის ერთადერთი, უბეში გამოზრდილი ბატკანი დაუკლეს და ორიოდე ბოთლი სულადი არაყიც გამოუცალეს. საფლავს თავ - ბოლოში ღორღიდან აღებული წითელქარაგოზიანი მალალი ქვა-სამნები ჩაუსვეს და ზემოდან ის მარადმწვანე დეკის ტოტები დააყარეს, რომლის გუდურებზეც დაწვენით აპირებდნენ ამხანაგები გაბროს სახლში წასვენებას.

ამ ამბიდან გავიდა რამდენიმე ხანი და ამირან ბაშარულმა შეიტყო ქარჩოხელების ეს საქრახისი სიზარმაცე და უპატივისცემლობა, როგორც მიცვალებულის ისე წინაპართა ტრადიციებისა. გაბრაზებულმა ამირან გიორგევიჩმა ლექსად გამოსხატა თავისი გულისწყრომა ქარჩოხელებისადმი:

„არ იყავით ქარჩოხლებო, (ჭორჭოხლებო)
შეირცხვინეთ ხალხში თავი
ვერ ითავეთ იმოტველა
შინ წაგელოთ თქვენი მკვდარი.

„ბედნიერება არის სიამოვნება უსინანულოდ“ (ლ.ტოლსტოი)

ხუთი კაცი წამოხვედით
სამარე ვერ გაუთხარეთ
ერთი ბატკანი ჰყოლიყო
დაკალით და შეუჭამეთ.

.....

უბედური გაბრიელი
ღორღიანებს მიაბარეთ“.

ძველთაგანვე მიცვალებულის მშობლიურ კუთხეში გადასვენების ტრადიციის დარღვევისათვის ცხრაზმისხეველ ამირან ბაშარულისაგან გალექსვის პასუხად ქარჩოხლებმა სოფელ თოხთაში მცხოვრებ სანდრო ბუქურის გალექსვა მოაყოლეს. ცხრაზმის ხევზე სილარიბეში მყოფმა ბუქურის ოჯახმა ჩუმად გაატყავა წმინდა ცხოველად მიჩნეული მკვდარი ცხენი და საჭმელად ასო-ასო ხარიხაზე გაკიდა. გაიგეს თუ არა ეს ქარჩოხელებმა მაშინვე ნიშნის მოგებით გამოეხმაურნენ მეზობელ ცხრაზმელებს:

ცხრაზმის ხეობა თუ იცით,
მიმოფანტული კლდეშია,
ბუქური სანდროს ხანჯალსა,
ბუზი ეგება წვერშია.
იმას რომ თეთრი ცხენი ჰყავს,
მოკვდომია ბოსელშია.
დილით ჩავიდა სანდრია,
ხანჯალ გაუგდო ყელშია,
ჩლიქებამდე ჩაატყავა
გაჰკიდა მალლა ჭერშია,
ასო-ასო აიკუნა,
ღვიძლის შეწვა ხომ წესია.
ვაი, შერცხვით ცხრაზმელებო,
მკვდარი ცხენის მჭამელებო,
გაიხარეთ ქარჩოხლებო,
ყაჩაღების დამჭერებო“.

ქართველების ერკემალი

XIX საუკუნეში საქართველოში განხორციელებული რუსიფიკატორული პოლიტიკის პირდაპირი შედეგი იყო ეროვნული ტრადიციებისა და დაუნერვლი კანონების დავინწყება და იგნორირება, აგრეთვე სოციალური ჩაგვრა, შავ-ბნელი ძალების ყაჩაღებისა და მკვლელების გააქტიურება და სხვა ნეგატიური მოვლენები.

ზემოთ აღნიშნულ პერიოდისთვის ქსნის ხეობაზეც ჩვეულებრივ მოვლენად იყო ქცეული ძალადობა, ყაჩაღობა, კაცის კვლა, მიტაცება, ოჯახებით გადახვენა და სხვა.

მთის ზნეკეთილიანი, მშრომელი ხალხი მუდამ იტანჯებოდა ქურდბაცაცა-მოძალადე ყაჩაღებისაგან, რომლებიც საბედნიეროდ მთის მკაცრი პირობების გამო ორგანიზებულ ჯგუფებს ვერ ქმნიდნენ, თითო-თითოდ ან ორ-ორნი დაძრწოდნენ და აშინებდნენ, ანიოკებდნენ მშვიდობიან მოსახლეობას. ამგვარი ამბების ერთ-ერთი მაგალითია ჟამურის ხეობიდან მოძალადე ყაჩაღად გავარდნილი ვინმე ოსი მამსირა. ის გოლიათური ტანის — ფიზიკურად ძლიერი პიროვნება ყოფილა. ბილწი და უხათრო, დაეხეტებოდა მთაში და ბარში, სადაც მოისურვებდა იქ ქეიფობდა და ათენებდა ლამეს. რომელი ქალი, ცხენი, ხარი, იარაღი მოეწონებოდა- მისი ხდებოდა, წინ ვერაძალა ვერ დაუდგებოდა მას და მის ამფსონებს. როგორც ოსები ისე ქართველები მეტისმეტი უზნეობისა და ამორალურობის გამო „ერკემალს“ ეძახდნენ, რაც საბას განმარტებით მწერბავ ცხვარს ნიშნავს. წლების განმავლობაში დადიოდა ასე მწერბავი ბოტასავით ოსი მამსირა რყვნიდა და შეურაცხყოფდა ქართულ საზოგადოებას.

ერთხელაც თავს დასდგომია მდ. ქსნის მარჯვენა მხარეზე სოფ. ჭორჭოხის მოპირდაპირედ მოსახლე ბეჟუანთ პატარა უბანს, სადაც ოთხი ძმა ქენქაძე ბეჟუას შვილები ცხოვრობდნენ.

ძმებს არ სიამოვნებიათ დაუპატიჟებელი, ბილწი სტუმრის მისვლა, მაგრამ შიშით თუ სტუმართმოყვარეობის ტრადიციის გამო მაინც მიუღიათ და სუფრაც გაუშლიათ მისთვის. შეზარხოშებულ მამსირას ჯერ თვალი და მერე ხელი გაქცევია დედაბოძზე დაკიდებულ ვერცხლის ქმარ-ხარჯლისაკენ. მოსწონებია ყაჩაღს, უკითხავად

„დაუპატიჟებელი სტუმარი აბუჩიაო“ (ქართული ანდაზა)

ნელზე შემოუკვრია და დოინჯშემოყრილს ცეკვა-ცეკვით დედაბოძისთვის შემოუვლია შეძახილით, რაც იმას ნიშნავდა, რომ იარაღი უკვე თავისად ითვლებოდა.

მოთმინებადაკარგულმა უმცროსმა ძმამ, რომელიც სტუმარს სუფრასთან ეჯდა და მასპინძლობას უწევდა აღარ დამალა მისადმი წლების მანძილზე ნატარები ზიზღი, მივარდა მოძალადეს, თავისი წინაპრის ნაქონი ხანჯალი ამოაძრო ქარქაშიდან და მუცელში შეუყარა. ბასრმა იარაღმა მეორე მხარეს გაახედა. იმავე ღამით, რაც იმ დროებაზე საზოგადოების ურთიერთობებისთვის უცხო არ იყო, აყრილან ოთხი ძმანი, ცხენებზე აუკიდიათ რის წაღებაც შეიძლებოდა და გადახვეწილან — თუ საით ესეც მაშინდელ ყოფითი ლაბირინთების გაუვალობის გამო ინკოგნიტოდ დარჩენილა.

ქსნის ხეობაში ზარივით გავარდა ხმა გამხცვცებული ყაჩაღის მოკვლისა. ჟამურიდან ქარჩოშში რისხვით ჩამოვიდა ოსთა „ჯარი“. გადანვეს და დაანგრის პეყუანში მოსახლე ძმების სახლ-კარი. მეორე დღეს ჟამურს წაასვენეს თავიანთი მოხეტიალე მონსტრი გოლიათი. გარდა ქართველებისა ბევრ ოსს გულში უხაროდა მამასირას სიკვდილი, მაგრამ მისი ხუთი ძმის შიშით ყველა „მწუხარების“

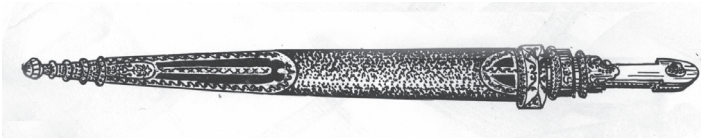
გამოსახატავად ფაგანს მიანყდა და ტირილით იგლეჯდნენ ნვერებს.

მოკლულის დედა, ჯეჯიმი გადაფარებულ დიდ გამჭვარტლულ მერხზე იჯდა და ქართულ-ოსურად მოთქვამდა.

ოიი, მამსირ! მამსირ!

ოიი, მამსირ, მამსირ, შენ იყავი ქართველების ერკემალი, მაგრამ შენზე დიდი ერკემალი ქართველი ყოფილა.

დღესაც საცოდავად გამოიყურება ძმები ქენქაძე ბეჟუას შვილების: ელიას, ბასილის ბერის და გოგის ნამოსახლარი, სადაც დათვებისგან ტოტებდამტვრეული რამდენიმე ძირი პანტა და ერთი დიდი ნამეხარი კაკალილა დგას მხოლოდ.

უდედლოდ დარჩენილი მამლები

დღესაც კიდევ მოისმენს კაცი იმაზე თუ, როგორი მძიმე ზამთრები იცოდა საქართველოს მთიანეთში გასულ საუკუნის 80-იან წლებამდე. ხშირი იყო დიდთოვლობა და კოკისპირული წვიმები, რასაც ბუნებრივია წყალდიდობები, მენყერი და ზვავები მოსდევდა, ამ ექსტრემალურ მოვლენებს მოსახლეობის მსხვერპლი და ეკონომიური ზარალი მოჰქონდა. თითქოს ჩვეულებრივ მოვლენად ექცია ბუნებას ხეობის მაღალმთიან სოფლებში 4-5 მეტრიანი დიდთოვლობა. ხალხი, სადაც ნიჩბებით ვერ ერეოდა თოვლს, მსხვილფეხა საქონლის დახმარებით იკვალავდა გზას.

ერთ-ერთი ზამთრის დიდთოვლობისას. თინიკაანელებმა ხარებით, ნიჩბებით და მერე კვლავ ხარ-მარხილით ჩაკვლიეს გზა მეზობელ სოფელ პავლიანში.

როგორც მაშინ იყო მიღებული, გასართობად მარხილებზე უმცროსები სხდებოდნენ. სოფ. თინიკაანში „ლეღეს ქვასთან“ მოგროვილ ხალხს შორის თეთრინვერა მაღალ-მაღალმა მოხუცმა, კარგახნის დაქვრივებულმა მიტრო თინიკაშვილმა (სახელოვან მეცხვარის, მეხით მკვდარ რეზო თინიკაშვილის მამა), ჯეელებს სთხოვა მარხილით ქვეით მეზობელ პავლიანში ჩაეყვანათ, თავის ბავშვობის დროინდელ მეგობარ ზორიყო გიორგისთან, რომელიც ახლახან დაქვრივებულიყო და ხარჯის მერე არ ენახა. უმცროსებმა უფროსს სურვილი შეუსრულეს, მარხილზე დასვეს, ხელში თავისი გრძელი კაკუჩა დააჭერინეს და თავქვე დაეშვნენ. საქმეს მოთავებული პავლიანელი ქალი და კაცი ციხის განძთან გამოსულიყო და უცბად ჩამოყრილ დიდ თოვლზე ლაპარაკობდნენ. იმ დროებაზე ჩავიდნენ მთის წვერებიდან ზვავების ყურებით მონყენილი თინიკაშვილები. განძთან, ცხვრის ტყაპუჭზე, მჯდომ წითელ ჩოხიან გიორგისთან გაჩერდნენ. მიტრო მარხილიდან გადმოუსვლელად მიესალმა იქ მყოფთ. ერთმანეთი მოიკითხეს ქვრივებმა. გაიხსენეს ახალგაზრდობის დროინდელი დიდთოვლობის ამბები, „სამთვალა გიგია“. ცალ თვალზე ხელის აფარებით ლომისის ყელში, თოვლზე ერთმანეთისგან, რომ არჩევდა კაცისა და დათვის ნაკვალევს. მოხუცებმა ბევრი რამე გაიხსენეს

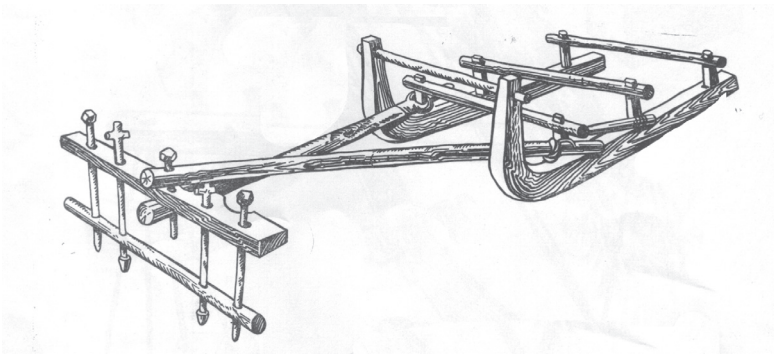
48

და ბოლოს ზორიყომ ჰკითხა მიტროს: — მამალი თუ გიყვივისო.

— როგორ არა, — მიუგო დიდიხნის ნაქვრივალმა, ყოველ დილით ნაიგრძელებს კისერს და ყივის.

— ეს ჩემო კარგო, უდედლოდ დარჩენილი მამლის ყივილი რაღა ყივილია, — აი ჩემი მამალიც აყივლდება ხოლმე, მაგრამ გაბრაზებული ხანდახან ხელსაც კი ჩავარტყავ და თავსაც ვუგრეხ, — მაინც არაფერი გამოდის, რა ვუშველო, გაღმა-გამოღმა ამოდენა დედლებიდან ერთი ვერა მოუძებნე რა. მათ მოყურიადე ქალებმა დაირცხვენეს, თითქოს მათი ნათქვამი არც კი სმენიათ, ერთმანეთს შეხედეს და პირზე ხელის აფარებით გადაუჩურჩულეს: — ამ ცოცხალ-დამწვრებმა თავიანთ ავკაცობა სიბერეშიც როგორ არ მოიშალეს.

„ზამთრის დღე ერთი დამთქნარება არიო“ — ტყუილად კი არ უთქვიათ ძველ ხალხს. მოკლე ხანში მიტრო გიორგის და იქ მყოფთ დაემშვიდობა. ბაღლებმა „დაქოქეს“ რცხილის წნელებიანი ხარმარხილი და ისევ იქ ასრიალდნენ, საიდანაც ერთი საათის წინ ჩამოსრიალდნენ.

ქილა-ერბო

ქარჩოხზე არის სოფელი ქენქაანი, სადაც დიდი ხანია ცხოვრობენ ქართლის გულიდან ბატონს გამორიდებული ქარუმიძეთა შთამომავლნი — ქენქაძეები. გვარის გამრავლება-გაძლიერებას ცხადია თან სდევდა შტოებად დაყოფა. მათგან ერთ-ერთ შტოს წარმოადგენს ბახაჩაანი ანუ ბაყაჩაანი. უინტერესო არ იქნება ორიოდე სიტყვით ჩვენეულ ვერსიას თუ საიდან უნდა მომდინარეობდეს საგვარეულოს შტოს სახელი „ბაყაჩა“-ანი“.

საქართველოში ხმარებული სიტყვა „ბაყაჩა“ — მსუქან, ზორბა ბავშვს ნიშნავს, გვხვდება აგრეთვე კაცის სახელადაც. თუ ეს მონგოლების დროის სახელებიდან არ შემორჩენილა მაშინ იგი ოსურ ეპოსიდან არსი ნახესხები. პროფესორ ვასილ აბაევის მტკიცებით, სიტყვა ბაყაჩა იგივე ბაყათარ ოსეთში თურქულ-მონგოლური მოდემის ხალხებიდანაა შესული.

XX საუკუნის პირველ ნახევარში ბაყაჩაანთ შტოს წარმომადგენელი იყო გიორგი ქენქაძე. მის ოჯახს ახლო კავშირ-ურთიერთობები ჰქონია ჭურთის ხეობის ოსებთან. ერთხელაც გიორგი ჭურთის ხეობაში მოხვედრილა. „ხელმრუდე“ კაცს ეშმაკი შეშჩენია, გინდა თუ არ გინდა მასპინძლისას ცხავატური ქილით ერბო რომ დგას შენი უნდა გახდესო. გიორგისაც ბევრი აღარ უფიქრია, აპარვია ჩაძინებულ ჯალაბს, ფრთხილად აუღია ერბოს ქილა და დასდგომია სახლის გზას, ბევრი უვლია თუ ცოტა, როცა ეშმაკიანი გულის გონებით მიხვედრილა, რომ უჩინ-მანრობისთვის მეტი მანძილის გავლა აღარ იყო საჭირო, გზისპირზე თოვლში ჩაუფლავს ქილა, თვითონ უკან მიტრიალებულა და მასპინძლის უჩუმრად დაწოლილა თავის ტახტზე.

მეორე დღეს არც გიორგი აჩქარებულა სახლში წამოსასვლელად და არც მასპინძელი ქილა ერბოს ქურდის საპოვნელად. გიორგი დილით დანაყრდა, ერთი-ორი ყანნი ხრაკიანი არაყიც უჭირა და არხენინად დაადგა სახლის გზას.

გიორგის ილეთი მაშინდელ 12 წლის ბავშვისთვისაც კი ნაცნო-

ბი და არახალია — ძველი იყო. ოსებს ასეთ „წვრილმანში“ ვინ და როგორ მოატყუებდა, მაგრამ გიორგიმ შეძლო, ვინაიდან ეშმაკი ეხმარებოდა ასეთ რამე-რუმეებში. მიდის გიორგი სახლში და მისდევენ უჩინრად ოსი ლაპუები. ერთი სული აქვთ როდის აიღებს მათი ყოფილი სტუმარი გზაში დამალულ ქილა ერბოს, რომ წაართვან და ფეხი ამოაკვეთინონ სტუმარ-მასპინძლობის ადათის ამრევს. ეს ყველაფერი წინასწარ გაისიგრძეგანა გიორგიმ:

— მე ამათი დედა! ვიცი, რომ გამომყვებოდნენ და სადამდე უნდა მდიონ? — იქნებ სახლამდე?! — მერე უკან ხომ არ მოვბრუნდები... ამ ფიქრებში იყო, რომ ჩაიმუხლა ჯოხით მიყარ-მოყარა თოვლი. მერე ტყაპუჭის ერთი ბოლო აიკეცა, ვითომ... და განაგრძო გზა.

როგორცკი ოსის ლაპუები წამოენივნენ ცხენებით გზაზე, მაშინვე ჯოხები მოუღერეს, როგორც ხროვას ჩამორჩენილ მგელს და მოსთხოვეს ტყაპუჭის გახდა. გიორგისაც ეს უნდოდა, გაიძრო ტყაპუჭი და რომ არაფერი ჰქონდა ოსებმა მგზავრს თავი ანებეს. მას მერე კარგა ხანი იარა გიორგიმ, ბოლოს, როცა მიუახლოვდა წინა ღამით დამალულ ერბოს ქილას, გამოუთხარა ჯოხით თოვლი, ამოიღო, ქვირითივით ყვითელ ხვრიშ ერბოს თავზე, ოსებზე გამარჯვების ნიშნად თითით ჯვარი გამოსახა, ერბოიანი თითი პირში გამოისვა, ქილა უბეში ჩაიდო და არხეინად განაგრძო გზა.

ინდე! დედა უტირე ოს ჩიჩაიებს! სადაც თავიანთი დაიკვეხონ იქ ბაყაჩაანთ გიორგისიც თქვანო!

სოფ. ქენტაანი

ზიცი მნამს, პოლო მაკვირვებს

მკვლევარ-ეთნოლოგების მიერ ძველად დაფიციების რამდენიმე ფორმაა შესწავლილი, რაც წინაპარ თაობათა ყოფითი ურთიერთობების ერთგვარი ათინათია.

ცნობილია რაიმე ბრალდების შემთხვევაში ბრალდებულის ხატის კარზე დაფიციება, თემის, სოფლის თანდასწრებით უდანაშაულობის დასამტკიცებლად, ცნობილია აგრეთვე ძმად შეფიცივის სხვადასხვა საშუალებები. დაფიციება ხდებოდა მაგიური ძალის გამოყენებით: დანვით, დამტვრევით, ქვის აგდებით და სხვა ხალხური ნესებით.

ჩვენი ხეობის ყოფისთვის დამახასიათებელი ყოფილა ბრალდებულის უდანაშაულობის დასამტკიცებლად ქვის აგდება და თავის დახვედრება. კვლავ ასპარეზზეა ბაყაჩაანთ გიორგი, რომელმაც თავისი ეშმაკობით მოხერხებით და ცრუ ფიციით თავი გადაირჩინა აშკარა გალახვისა და სირცხვილის ლაფში ამოსვრისაგან.

პრინციპულ და უკან დაუხეველ, დროსტარების მოყვარულ გიორგის ინტიმური კავშირი ჰქონია მეზობელ სოფ. ხოზოეთში მცხოვრებ ლამაზმან ვინმე „ჩიტინთქალთან“. ამ ორს შორის ხშირი პაემნები ინიშნებოდა, წისქვილში, სამწყემსურში, სამკალზე, სამგზავროზე და სხვადასხვა მოსახერხებელ ადგილებზე. შეუტყყვიათ ქალის მაზლებს და გიორგის დამუქრებიან.

ერთხელაც მოხდა ისე, რომ ხოზოეთში მყოფი გიორგი დამუქრებულებმა ნახეს და გვერდზე გაითხოვეს გასალახად.

— მართალია გიორგი ხალხი რასაც ამბობს შენზე და ჩვენს რძალზეო? — უთხრეს ბალანაშლილმა ძმებმა.

— არაო, არ არის მართალი და სადაც გინდათ და როცა გინდათ იქ დაგიმტკიცებთ ჩემს უდანაშაულობას!

— როგორო? შეეკითხნენ.

განა უდანაშაულო კაცს, ხატისა და ხალხის წინაშე გამიჭირდება სიმართლის დამტკიცება?! — დამაჯერებლად მიუგო გიორგიმ.

მაშინ გულუბრყვილო, მიუხვედრელმა მაზლებმა მიუგეს:

— აბა, მამ დაიფიციე ქვის აგდებით თუ მართალს ამბობო.

**„ჭკუვა უხმარ არს ბრწყინათვის, ჭკვა ცოდნით
მოხმარების!“ (გურამიშვილი)**

— გიორგიმაც აიღო საჭიროზე ორჯერ დიდი ქვა, საჭიროზე ორჯერ მეტ სიმაღლეზე ააგდო და შესძახა:

ქვად ვიქცე თუ სიმართლე არ ვთქვა!

ქვად ვიქცე თუ სიმართლე არ ვთქვა!

ქვად ვიქცე თუ სიმართლე არ ვთქვა!

მაღლა აგდებულმა ქვამ უკან — თავთან ჩაუქროლა ამგდებს. დიდ სიმაღლიდან დაშვებულ ქვას რატომღაც გიორგიმ „ველარ დაუხვედრა“ თავი და სინანულით, უდანაშაულობის იმიტაციით განაგრძო ფიცი. ბოლოს და ბოლოს დაიჯერეს „ჩიტინთქალის“ მახლებმა გიორგის ქვად ქცევის სურვილი და რძალზე „ყურით მოთრეული ქორები“.

ორი საბა

XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე ჟამურის ხეობაში, ზღვის დონიდან ყველაზე დაბლა მდებარე სოფელ ნავისხევეში ცხოვრობდა შუახანს გადაცილებული საბა გურნიევი, ხოლო ქარჩოხის სოფ. პავლიანში მისივე თაობის კაცი საბა პავლიაშვილი. ეს ორი სოფელი თავიანთ სახნავ-სათიბებით და საძოვრებით ახლო იყვნენ ერთმანეთთან, ამიტომაც იყო, რომ ზოგჯერ მათი საქონელი ერთ ადგილზე შეერთებული ბალახობდა. ამ ხელსაყრელი გეოგრაფიული პირობებით ისარგებლა ნავისხეველმა საბამ და თავის სეხნიას, საძოვრებიდან ყველას დაუნახავად მოპარა ხარი. მიიყვანა ღამე სახლში, დაკლა და გაატყავა. მეორე დღეს ქურდმა გააგრძელა დაუმთავრებელი საქმე. სამას კილოიანი ხარი აქნა, დაჭრა პატარპატარა ნაჭრებად და თავისივე გაკეთებულ ხის დიდ კასრში ჩაამარილა. ჯერ კიდევ ბოლომდე არ იყო საქმეს მორჩენილი, რომ ხარის პატრონმა საკომიდან ჩასძახა თავის ნაცნობს და სეხნიას.

— ოი, საბა, ვინა ხართ სახლში ქრისტიანი! გუშინ ხარი დავკარგე, სახლში აღარ მომივიდა და ხომ არაფერი გინახიათ, ან მისი დამნახავი ხომ არ იცით ვინმე.

რომელი ხარ შენი წირიმე, რომელი! — საბა შენა ხარ კაცო! არა გენაცვალე, არაფერი გინახამს, არაფერი! ჩამოდი, დაისვენე, სანამე რამე დაღალული ვიქნები, დაღალული! — გულიანად მიიპატიჟა საბამ-საბა და თან იქაურობა მიაღაგა. დანა, ცული, თავი, კუდი, რქები იქვე ვარცლში ჩაყარა და ჭილობი გადააფარა თავი კი ნაბადში გაახვია და სკამად დაუდო მომსვლელ სტუმარს.

— მოდი, მოდი, შენი წირიმე — მიეგება კარებში შემოსულ სტუმარს მასპინძელი, ორივე ხელი დიდი მოკრძალებით ჩამოართვა და შუაცეცხლის მარცხნივ სიბნელეში მდგომ პატარა სამფეხა, ბოლაურებიან მაგიდასთან ნაბადში გახვეულ ხარის თავზე დასვა.

დაილაპარაკე რამე, შეჭამე რამე, შე სანყალო, მწვადი გეწვება ტაფაზე მწვადი. ისე როგორ უნდა წასულიყავი, რომ აქ ჩემთან არ

**„ლუკმა მაშინ არის ტკბილი, როცა კაი კაცობით არის
ნაშოვნი“ (ი. ჭავჭავაძე)**

შემოსულიყავი. უცხოები ხომ არა ვართ, — ურცხვად ეუბნებოდა მასპინძელი სტუმარს და თან ხუბულონას სუფრის გაშლას აჩქარებდა.

სიმაღლე უნდა თქვას კაცმა, რომ ჟამურისა და ლომის-ობის ოსური მოსახლეობა სტუმართმოყვარეობაში და მასპინძლობაში ერთი-მეორეზე უკეთესები იყვნენ. სიალალე და უშურველობა, დიდი პატივისცემა და მოწინებით მოპყრობა, კანონად და ცხოვრების სტილად ექციათ ოსობის დიდ უმრავლესობას. ოჯახის სტუმარს ისინი სინმინდედ მიიჩნევდნენ, მას ფეხებსაც კი ბანდნენ პატარძლები და ახალგაზრდა ქალები. დილით წამსვლელ სტუმარს პირის დასაბან წყალს კვლავ ქალები უსხავდნენ ხელისგულებზე. ყოველთვის სასურველი იყო ოსისთვის ქართველი სიძე და ქართველი პატარძალი. ასევე ქართველისთვის იყო პატივი მოეყვანა ოსი ეროვნების ქალი ან გაეზარდა ოს ქმართან ერთად შვილები. იმდროინდელი ჩვენი მეზობლების ზნეკეთილიანობის პარადოქსული შემთხვევაა ნავისხეველი საბას საქციელი, რომლისნაირებიც არცხვენდნენ და ავტორიტეტს ულახავდნენ შრომისა და გარჯის, ოჯახის და სტუმრის მოყვარე მთიელ ოსებს.

„ხონჩის“ ამბავში ჟამურელ საბას არაფერი დაუკლია ქარჩოხელ საბასთვის, მაგრამ სტუმარი რას მოიფიქრებდა, რომ კარგ ურთიერთობაში მყოფი სეხნია ხარს დაუკლავდა. სწორედ ასეთ ურთიერთობის გამო იყო, რომ შემოსწრებულს თავისივე ხარის მწვადით გაუმასპინძლდა. სადღეგრძელო ყანწით ხელში, რომელიც „ნუაზანად“ მიაართვა, საბას ხარის ქურდი შემდეგნაირად დარისხა:

— ჩემო საბა, კარგი კაცი ხარ, მენანები, რით გიშველო, მე რა შემიძლია, ვინც შენი ხარის თავს ზედ აზის და ვინც შენი ხარის ხორცს წამს, დასწყევლოს ჩვენი ლომისის დიდმა ხატმა და ჩვენი ალარდის ძალამ, იმან ზიდოს შენი ცოლ-შვილის ცოდო, ამინ!

მას მერე ჟამურზე და ქარჩოხზე ხშირად მოხუცები ახალგაზრდებს უყვებოდნენ საბას ცუდ საქციელს, რათა მათაც არ ჩაედინათ ასეთი უღირსი და საძრახისი საქმენი.

რეკლამის მოხერხება

სრული ჭეშმარიტება იქნება თუ ვიტყვით იმას, რომ ქსნის ხეობის მცხოვრებთა შორის მოლექსე-მოშაირეებზე მეტად მომღერლები უფრო მეტი გვყავდა. ძნელად თუ მოიძებნებოდა ჩვენში სოფელი, სადაც 2-3 კაცი არ მღეროდა. მღეროდნენ მუშურ-გლეხური შემართებით, ხვნაში, მკაში, თიბვაში, გზაში, ბრძოლაში, მყარში და ვინ მოსთვლის კიდევ სად და სად. ერთი სიტყვით, ცხოვრების რთულ და მძიმე გზაზე, სადაც კი უშრომ-უბრძოლიათ ჩვენ წინაპრებს ყველგან სიმღერის შემოძახებით იგოზავდნენ გულსა და გონებას.

აქ მოთხრობილი ერთი ამბავი ეხება ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე მყოფ ცხვარ-მეცხვარეთა დასახმარებლად ქარჩოხიდან მიმავალ ხუთ კაცს: ბალანის ს. ორჯონიკიძის სახელობის კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს - ორდა ნიკოს ძე ბალაშვილს და მის მწყემსს ზაქარია პავლიაშვილს, ლომისის „დამკვერელის“ სახელობის კო-ბის თავ-რეს მიხა გოგის ძე ელოშვილს და მის მწყემსს რევაზ ბეროს ძე ელოშვილს, პავლიანის კო-ბის ფერმის გამგეს იოსებ გიორგის ძე პავლიაშვილს. ზემო აღნიშნული პირები თავიანთი ჩემოდნებით და გუდებით გაჩერდნენ თბილისის ცენტრალურ რკინიგზის სადგურში, საიდანაც აპირებდნენ ბაქოს მატარებლით ყიზლარში გამგზავრებას.

ზის ქარჩოხელთა დელეგაცია რკინიგზის სადგურში და ელოდებიან მატარებლის გასვლას. იქვე მოსაცდელ დარბაზში ზის 13-14 წლის ბიჭი და უკრავს ჩონგურს — არცთუ ისე კარგად. უსმინეს, უსმინეს ჩვენმა მგზავრებმა და ბოლოს მოთმინება დაკარგული ჩვენი „ემმაკი“ რევაზ მივიდა ბიჭთან, ჩვეული ენაწყლიანობით გამოართვა მუსიკალური საკრავი და მიუტანა ზაქარას. ბალანელთა მწყემსმა, რომელიც საუკეთესოთა შორის საუკეთესო მომღერლად ითვლებოდა, ჩონგურს ჩამოჰკრა, ნუთში აუნყო სიმები და ოცი ძმის ლექსი დაამღერა. ზაქარას სიმღერამ მსმენელებში ისეთი მოწონება გამოიწვია, რომ მალე მთელი ვაგზალი მომღერალს და მის თანმხლებთ გარს შემოერტყა. ვისაც მძიმე ბარგი ჰქონდა ერთიმეორეს

„ჩვენში ყველაფერს გაპატიებენ ნიქს კი არა“ (შ.ნუცუბიძე)

ჩააბარეს და ჯარივით შეგროვილ ხალხს შეუერთდნენ. ქარჩოხელი მწყემსი კი კვლავ სიმღერას განაგრძობდა (ოცი ძმის ლექსი საკმაოდ დიდია) და ისეთი განცდებით მღეროდა, რომ ბევრს ცრემლებიც მოადგა თვალებზე. შოთა რუსთაველის ნათქვამი ამ მომენტისთვის სწორედ თარგივითაა მოჭრილი:

„რა ესმოდის მღერა ყმისა, სმენად მხეცნი მოვიდიან,

მისვე ხმისა სიტკბოსაგან ნყლით ქვანიცა გამოსხდიან,

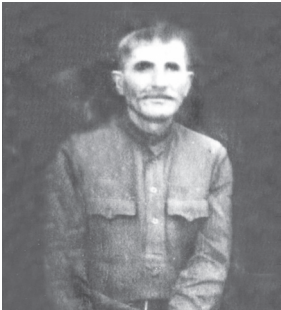
ისმენდიან, გაჰკვირდიან, რა ატირდის, ატირდიან;

იმღერს ლექსთა საბრალოთა, ღვარისაებრ ცრემლნი დიან“.

მწყემსი ზაქარას ნამღერი ლექსი ტაშით და ოვაციებით დაავირგვინა მსმენელმა. მალე მათივე თხოვნით კვლავ წამოიწყო სიმღერა ვეფხისა და მოყმისა, მაგრამ დარბაზში ატეხილმა ჩოჩქოლმა ხალხის ყურადღება მიიქცია. თურმე თვალს მოცილებულ ბარგს ქურდები გასჩენოდა და ბევრი გულუბრყვილო მგზავრი ცარიელი გაეშვათ. ხალხმა მეჩონგურეს თავი ანება და თავისი ტვირთის ძებნას შეუდგა. მოვიდა პოლიცია, გასასვლელები ჩაკეტეს და დაიწყეს დამნაშავეების ძებნა. ვილაცამ დაიძახა, თვითონ ესენი არიან ქურდები და მათთან შეკრულები, ამათ მოაწყეს სპეციალურად ეს ყველაფერიო. აქეთ ეცა პოლიცია, იქით ეცა, მაგრამ ქურდებს უკვე მოესწროთ ხაფანგიდან თავის დაღწევა. ზოგიერთი იქ მყოფთა მოთხოვნით პოლიციამ დელეგაციის ხუთივე წევრი დააპატიმრა და იქვე სარდაფში მოწყობილ იზოლატორში ჩააბრძანეს.

— რევაზა, ჯერ შენ ამოგინყდა მეკომურობა და მერე ზაქარას, რა გვიყავით, რა დღეში ჩაგვაგდეთ, ჩიოდნენ და ტიროდნენ თავმჯდომარეები. ჩვენ ჭირად მოურბენინე ჩონგური და ჩვენ ჭირად იმღერა ამ ყვაემაც. მატარებელი ერთ საათში გავა, მეორედ ბილეთებს ველარ ავიღებთ ფული წინასწარ გათვლილი და დაანგარიშებული წამოვიღეთ, რა გვეშველება!

პოლიციამ ეჭვმიტანილების დაკითხვა დაიწყო. მათაც აუხსნეს ყველაფერი, მაგრამ ამაოდ. უფროსთან რითი უნდა ემართლე

**რევაზ ბეროძე
ელოშვილი**

*„ძალდომობას უფრო ადვილად იტანს კაცი, ვიდრე
უსამართლობას“ (ვოლტერი)*

ბინათ თავი საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველებს, ამიტომაც მაგრად ჩაკიდეს ხელი მთიდან ჩამოსულ ბრიყვ „ბაცაცებს“. მალე ჩვენ დავინახავთ, რომ ისინი არც ბრიყვები არიან და არც ბაცაცები, პირიქით – საკმაოდ გამჭრიახები, მოქნილები და ნიჭიერები.

— ცალთვალა ეშმაკო, ისევ შენ როგორმე უნდა გვიშველო, გადაულაპარაკა ორდამ, ცალი თვალით უსინათლო რევაზას. რევაზამ ჩმუჩვნა დაინყო და მალევე ითხოვა ტვალეტში გასვლა. პოლიცია დაგვიჩვენა, ვაი თუ გაგვეპაროსო, მაგრამ რევაზამ დაარწმუნა: ჩემი ამხანაგები აქ არიან, ჯიბეში კაპიკი ფული არ მიდევს, გინდ გამიშვით, მე მაინც ვერ წავალ, ქალაქში დავიკარგები, გზა არ ვიცი. აქ ხომ არ ვიზავ იმას რაც..., უკადრისს ნუ მაკადრებინებთ! ჩინოვნიკებმაც ახედ-დახედეს ქალამნებიან-ტყაპუჭიან ცალთვალა, უსწავლელ მწყემსს და დანდობილად გაუშვეს. რევაზა მაშინვე მეორე სართულზე ავიდა პოლიციის განყოფილების უფროსთან და მოქარგული ენით აუხსნა:

- პატივცემულო უფროსო! მწყემსი ხალხი ვართ, მთის ხალხი. ყიზლარში მივდივართ. ჯიბეებში ვილაცისთვის ჩემოდანი მოუპარიათ და თქვენმა თანამშრომლებმა ჩვენ, — უდანაშაულოები დაგვიჭირეს, ბილეთები აღებულნი გვაქვს. მატარებელი საცაა გავა. არ გვიშვებენ, იქ კი დახმარება უნდათ ამხანაგებს, უპატრონობით ცხვარი იხოცება. გვიშველეთ რამე, თქვენი იმედილა გვაქვს.

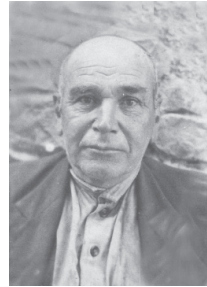
რევაზას დამნახავ პოლიციის უფროსს ეჭვიც არ შეუტანია მისი ნათქვამის სიმართლეში. გამოიძახა მორიგე და მკაცრად უბრძანა: როგორ ვერ უნდა იცნოთ მწყემსი ვინ არის და ქურდი ვინ არის, სასწრაფოდ გაათავისუფლეთ ეს ხალხი, ცხვართან მიდიან დალესტანში, მატარებელი ათ წუთში გავა. ყველას თავის ტვირთით დასვავ და უზრუნველყო მათ დაუბრკოლებლად გამგზავრებას, წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ გაფუჭებულ საქმეზე პირდაპირ შენ აგებ პასუხს.

ქუდმოხდილმა რევაზამ კმაყოფილების ნიშნად თავი დაუკრა პოლიციის უფროსს, მორიდებით შეტრიალდა კარებისკენ და თავისი მოკლე ჩოხით აწურული გამოვიდა მისი კაბინეტიდან.

თხუთმეტი წუთი არ იყო გასული, რომ ქარჩოხელი მწყემს-მომღერლები თავიანთ ბარგთან ერთად თბილისი-ბაქოს მატარებლით მიჰქროდნენ ნოღათისკენ.

ცრუ

კოლექტივიზაციამდე მთაში მეცხვარეთა მენიუში წამყვანი ადგილი გაუცრელი ფქვილის ხამპალას და უმ რძეს ეჭირა. მართალია მორიგეობით საკლავის დაკვლა, ტრადიციული „შიშლიგი“, როგორც კერძო, ისე სახალხო საკუთრების დროსაც მოქმედებდა, მაგრამ მასში მონაწილეობას სიღარიბის გამო ყველა ვერ იღებდა. საკოლმეურნეო ნყოფაზე გადასვლის მერე, განსაკუთრებით 50-იან წლებიდან, თანდათან გაუმჯობესდა მეცხვარეთა პირობები, რასაც დაემატა ის უპასუხისმგებლობა, უყარათობა და საზოგადოებრივი ქონებისადმი მგლური დამოკიდებულება, როგორც ხელმძღვანელ, ისე მწყემსთა მხრიდან, რაც საერთო პანდემიად იქცა სოციალისტურ სისტემაში.

**ვარდო მათეს
ძე ბალაშვილი**

ძველად მეცხვარეთა კერძი ხამპალა, განვითარებულ სოციალიზმში ცხვრის ფარის ძალთა საკვებად გადაიქცა, ხოლო მწყემსის გაღარიბებული მენიუ ხინკალმა, ხაშლამამ, წვნიანმა და სხვადასხვა კერძებმა შეავსეს. ცხვრის იძულებით დაკვლამ და ხშირმა დაცემებმა გამოიწვია მწყემსთა უგანრიგო კვება, რაც მოსაბეზრებელი ხდებოდა ყველასათვის, ამიტომაც მწყემსებს კვების რაციონში ინდივიდუალურად შეჰქონდათ ცვლილებები.

სწორედ ასეთ შემცვლელ პროდუქტად კარტოფილი მიიჩნიეს ბალაანელმა მეცხვარეებმა სარდო ქანაშვილმა და ნოდარ ბალაშვილმა. მათი ფარის მესამე მწყემსი მიხა თედოს ძე ბალაშვილი სამი დღით გაენთავისუფლებინათ და ბარბითში მდგომი ცხვარის მწყემსვაში დასახმარებლად სოფლიდან ასულ ამირან ბალაშვილს შეატოვეს, თვითონ კი ყაურმით დაყინრულები კუნაპეტ ღამეში კარტოფილზე სკოლის ბაღში ჩაიპარნენ.

ბალაანის მ-წლიან სკოლის დირექტორად მაშინ რკინის კაცი-ნასყიდ იასონის ძე ბერიანიძე იყო, ხოლო დარაჯად - ვარდო ნიკოს ძე ბალაშვილი, რომელსაც ღამით სკოლის ტერიტორიის გაკონტროლება ეზარებოდა და ადგილიდან იძლეოდა დამაინტრიგანებელ

„სიმართლეს ცოტა მუშტარი ჰყავს“ (ბუასტი)

და სალანძღავ შეძახილებს.

ახალგაზრდა მწყემსები უჩუმრად შეიპარნენ სკოლის ბაღში, მოძებნეს კარტოფილის ნათესი და მეცხვარის ჯოხით დაინყეს ამოდება. ჯერ ერთი ორმოც არ ჰქონდათ ამოღებული რომ სკოლის ყარაულის ნაცნობი ხმა მოესმათ:

— აი, თქვე უნამუსოებო, გხედავთ, გხედავთ, რომლები ხართ, რას აკეთებთ მანდ, რას?! რატომ არ გრცხვენიათ! გესროლოთ თოფი, გაგიმეტოთ?! — ყვიროდა შორიახლო მყოფი ყარაული.

მწყემსები შიშით ერთმანეთს ეცნენ, შლატაშლუტით გაცვივდნენ ჩაშლილ ლობისკენ და გაუჩინარდნენ. ნახევარ საათიან ქაქანისა და ვიშის მერე ხელცარიელები აცვივდნენ ბარბითში. რა კარტოფილი, რის კარტოფილი, დიდი ჩინური დანაც კი დაეკარგა ნოდარ ბალაშვილს — მიხას ნაჩუქარი.

ამირან ბალაშვილმა კი იცოცხლეთ ბევრი იცინა.

— ჩემი კარის მეზობელია და კარგად ვიცი მისი ეშმაკობა. ამასწინათ სკოლის ეზოში პატარა სუფრაზე შემოგვესწრო, ბერიანიძემ მადლობა გადაუხადა კარგი ყარაულობისთვის — ვარდომ მაშინ გაგვიმხილა, ხშირად ვცრუობო. ღამით გადმოვდგები და მოსაჩვენებლად ვყვირი ქურდმა რომ ვერაფერი მომპაროსო.

ბალაანის 8 წლიანი სკოლა 1976წ.

საცრისთვალება გიგო

თავიდანვე მინდა მკითხველს ვაუწყო, რომ წინამდებარე კურობი ეხება XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე ქარჩოხის სოფ. მიდელაანში მცხოვრებ ერთ გენოტიპს გიგო მიდელაშვილს.

სიტყვა გენეტიკა ბერძნული სიტყვაა და სწავლობს ორგანიზმის მემკვიდრეობასა და ცვალებადობას ადამიანთა მიმართებაში. ეს არის ძველისგან მიღებული ახალი ფიზიკური — ინდივიდუალური სახე. უდავოა, რომ ყველა ჩვენთაგანი ვართ მატარებელი გარკვეული გენეტიკური ფონდისა, რომელიც მოგვყვება შორეული წინაპრებისგან, რომლებიც გზადაგზა აქსოვდნენ, იძენდნენ, ამდიდრებდნენ ახალ-ახალი ფორმულებით, — ზოგს კარგავდნენ და, ასე, საზოგადოების გენითარებასთან ერთად, ადამიანიც შეუმჩნეველად და შეუქცევლად განიცდიდა გენმოდიფიცირებას.

სოფ. მიდელაანში მცხოვრებ გიგოს, ამ ჭკვიან, საქმიან მენისქვილეს და ორაგულების მადევარ კაცს, გადმოცემით თავის ხელობის გამო შეყვარებია თევზაობა, რადგან მისი ნისქვილების სალორეში წყლის მაღალი დონის გამო თურმე უამრავი ორაგული და კალმახი ბუდობდა.

მენისქვილე გიგოს წინაპრებისგან ბოძებული ძალზე დიდი, მსხვილი თვალები ჰქონია ისეთი, რომ ათი ათას კაცშიც ვერ მოიძებნებოდა მისი სადარი თვალების მქონე სხვა კაცი.

ერთხელაც მოხდა, რომ ეს ჭკვიანი, სოფლის „შინა კაცი“ ნათესავ-მეზობლებმა გასაყიდლებზე საყველიეროდ გაიყოლიეს ქალაქ თბილისში. ქალაქში ჩასული გიგო თავისი მსხვილი თვალების გამო შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ არც ვაჭარ-მედუქნეებს და არც კინტო - ყარაჩოლლებს.

ქალაქს პირველად ნამყოფმა, ერთბაშად ბევრი ხალხის ნახვით და ქალაქის სანახაობებით გაშტერებულ-გაკვირვებულ საცრისთვალება გიგო ქალაქელმა კინტოებმა გააშაყირეს:

ვაა, გენაცვალოს ბიძაშენი, თვალების ოჩხარი გქონდა?! — ცოტახანში გიგომაც ამოიღო ხმა და გაუბედავად დაუბრუნა ხურდა.

ხოო, ბუ მყვანდა სუფრაზე თამადა, — გაუღიმა ტფილისის მოქალაქეებს გიგომ და დამორცხვებულმა დაბლა დახარა თვალები.

**„ნამეტანობას უფრო ბევრი კაცი დაუღუპავს, ვიდრე
ნაკლებობას“ (თეოგანი)**

ასი წლის უკან

გადმოცემით ძველ დროში, როცა ჯერ კიდევ ხევსურეთში ხარის დასაწოლი ფართის სახნავი მიწა ერთი ხარი ღირდა, მაშინ ქსნის ხეობის მთიან სოფლებში ამდენივე მიწის ფართობი - ერთი ხარის ტყავი, რაც თავის მხრივ ერთ ჭედელად ფასობდა.

ოსი ეთნოგრაფის ბ.კალოვის მიერ დაფიქსირებული ხალხური გადმოცემით ანალოგიური ფასი ფიგურირებს კავკასიის სხვა მთიელებშიც. ალპურ ზოლში ქსნის ხეობის მაღალმთიან სოფლებში: ბაგინი, გორგა, სალო, თოგოიანი, ფაგაანი ხშირად ქერის მოსავლის აღებასაც კი ვერ ასწრებდნენ თოვლით დაფარვის გამო. კომპაქტურად დასახლებულ მცირე მიწიან და მწირ მოსავლიან, კლდიან მთის ციცაბო ფერდობზე შეფენილი სოფლების სიღარიბეზე ხშირად კეთდებოდა აქცენტი. მაგალითად ოს მთიელებში ცნობილი იყო თქმულება ერთი ლატაკი გლეხის შესახებ, რომელსაც მძიმე შრომის შემდეგ თავის კუთვნილ ნაკვეთში ნაბადი გაუშლია და დასასვენებლად წამოწოლილა, მაგრამ გაღვიძებულს ველარ შესძლება მისი პოვნა, რადგანაც მამული ისე მცირე ყოფილა, რომ ნაბადის ქვეშ დაკარგულა. გაზვიადებული იქნება თუ ვიტყვით, რომ ანალოგიურ პირობებში ცხოვრობდნენ ქარჩოხის თემის სოფლები, მაგრამ არც სახარბიელო მდგომარეობა სუფევდა სახნავი მიწების უკმარისობით შენუხებულ ბალაანსა და მის მეზობელ დოჩიანში.

ბალაანელები სოფლის ჩრდილო-დასავლეთით მდ. ქსანთან „დიდხევის“ შესართავის მარჯვენა მხარეს ვიწროდ გაგრძელებულ სახნავ მიწებს დასახლებამდე „გრძელველად“ იხსენიებდნენ, რომელიც სხვადასხვა დროს ხან ბალაანელებს ეკავათ და ხან დოჩიანელებს. ამ უკანასკნელთ უფრო მეტად აწუხებდათ მიწის სიმცირე, რის გამოც გადაწყვიტეს ძალის გამოყენებით ამ მამულის დასაკუთრება. მოსალოდნელი წინააღმდეგობის დასაძლევად დოჩიანელებმა ადმინისტრაციულ ცენტრიდან — სოფ. მონასტრიდან მოიყვანეს მექრთამე პრისტავი ანუ ბოქაული. დანიშნულ დღეს უხათრო, მოძალადე მეზობლებმა ბალაანის კუთვნილ „გრძელველზე“

გამოიტანეს ხარ-გუთანი და ცხენზე ამხედრებულ, შეიარაღებულ პრისტავის თანდასწრებით დაინყეს მიწის მოხვნა. შენიშნეს რა ეს ბალანელიებმა, მოერიდნენ მეზობლებთან მდგომარეობის კიდე უფრო გამწვავებას და კალთა აკეცილი ჩოხოსანი სოსე (ბეჟიკა) ბალაშვილი გაუგზავნეს, რათა ხელი აეღოთ უღირს განზრახვაზე. დოჩიანელებმა „სტუმართმოყვარეობა“ გამოიჩინეს და ბეჟიკა „სულადით“ გამოათვრეს. გაბრაზებულმა ბალაშვილებმა თანასოფელელ ლიბერალს უკან კვლავ ჩოხა აკეცილი მოურავიანთ დიმიტრი გამოუყენეს. სუფრაზე მიპატიჟებულ დიმიტრიმ შორს დაიჭირა თავი და იქ მყოფთ ხმამაღლა განუცხადა, რომ თავი გაენებებინათ ხვნისთვის. პრისტავის მხარდაჭერით გაგულისებულებმა არად ჩააგდეს მოურავიანთ კაცის თხოვნა და კვლავ გააგრძელეს მუშაობა. მაშინ „ქედსიქითა“ ქედიდან მოთვალთვალე ბალაშვილებმა დიმიტრის დაუძახეს კვალში ჩანოლილიყო. ისიც იმის იმედად, რომ ზედ არ გადაატარებდნენ ხარ-გუთანს ბაყაყურით გადაეშვა ახალ გავლებულ კვალში, მაგრამ დოჩიანელებმა მაშინვე ფეხებზე ხელი წაავლეს და ღიჭასთან ამოსულ მაჩიტასავით მოისროლეს დაუფარცხავში. გაბრაზებულმა მოურავიანთ ბიჭმა მაშინვე დაუძახა ქედს იქით შეგროვილ თანასოფელელებს, „თავზე ყაბალახები წაიკარით, ჩოხის კალთები აიკაპინეთ, ხელ-კეტებით და ხელ-ხვედებით წამოდით და ჭკუა ვასწავლოთ ამ ჩვენს ბუდეში მძრომ გუგულებსაო!“

არ გასულა დიდი ხანი, რომ მეზობლებს შორის ნახევრად მოხსნულ „გრძელველზე“ ისეთი ხელკეტაობა გაიმართა „დედა შვილს ხელში არ აიყვანდა“

ბალანელებმა კეტებით ჯერ რუსი პრისტავი ჩამოაგდეს ცხენიდან, მერე მისდგნენ ურჩ მეზობლებს და ისე დათეთქვეს და ისე დაჟეჟეს, რომ უმეხროდ დარჩენილი ყევარი გუთნეული სახნისათრეული გააბრუნეს სოფლისკენ, საიდანაც მოსულმა ქალებმა ჯინმარხილებით მძლივს წაასვენეს სახლებში თავიანთ დასისხლიანებული კაცები. თავგატეხილი, ცხენზე აბობლებული რუსი პრისტავი კი ქეიფისა და ქრთამის მიღების ნაცვლად ლანძღვა-გინებით გაიქცა მონასტერში. ბალაშვილებმა „გრძელველა“ შეინარჩუნეს, სადაც შემდგომ მათთან ერთად ელოშვილებიც ცხოვრობდნენ.

გალახულთა წასაყვანად მოსულ ქალებში ერთ-ერთი დოჩიანე-

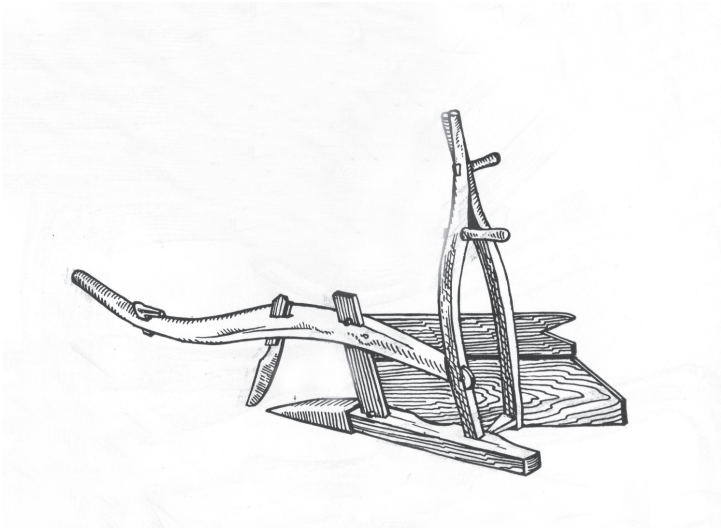
ლის ცოლი — მანჯიკანთქალი ბალაშვილის ბიჭთან ახლო ინტიმური კავშირის გამო ჩხუბში გამარჯვებულებმა გალექეს. დასანანია რომ მისი ბოლო ერთი სტროფი შემორჩა მარტო უხუცესთა მეხსიერებას:

„მანჯიკანთ ქალიო
დოჩიანთ რძალიო,
მისი კოხტა ნიფხავი
ბალაანში არიო!“

(მთქმელი გიორგი შიოს ძე ბალაშვილი დაბ. 1924 წ.)

ამ საძრახისი ამბიდან გავიდა ერთი წელი და დოჩიანელებმა ბალაანელებთან შესარიგებლად ადუღეს ლუდი, გამოხადეს არაყი, დაკლეს ქედილა, დააცხეს კალოსხელა „ხაბიზგინდები“ და „სამთხოს“ საერთო სალოცავში შერიგდნენ ისე, როგორც მამა-პაპის ადათი და წესი ითვალისწინებდა.

მას მერე გავიდა საუკუნეზე მეტი, მათ შთამომავალთ მართებთ გააკეთონ სწორი დასკვნები, დაინახონ მათში ცუდიც და კარგიც, რათა არ გაიმეორონ ის უარყოფითი და არ დაივინყონ ის დადებითი, რაც წინაპართა ყოფისა და დროის თანმდევი იყო ასი წლის უკან.

ჭიანა და ჭუკულა

ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მასალების საფუძველზე დგინდება, რომ ქსნის მოსახლეობის ყოფაში მჭედლობას მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა ახლო წარსულამდე. ამის კვალობაზე მჭედელი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თვალსაჩინო უფლებებით სარგებლობდა და გარკვეული მოწონებაც ჰქონდა.

რკინის მჭედლობასთან ერთად წარმოებდა სპილენძისა და ოქრო-ვერცხლის დამუშავება. მკალაობა და ზეინკლობა. ახალგორში სპილენძის ჭედვის განსაკუთრებული ოსტატობით გამოირჩეოდნენ მექვაბე — ხელოსნები სეროჟა ტატიშვილი (ტერტეროვი) და დათიკო ოხანას ძე გათენაშვილი (გათენოვი). ისინი ქსნის ხეობის მთისა და ბარის მოსახლეობაში კარგი ავტორიტეტით და პატივისცემით სარგებლობდნენ. მათთან ახლო მეგობრული ურთიერთობა ქონდა მათნაირ გამრჯე და პატიოსან ხალხს, მათ შორის იყო ქარჩოხელი თედო ივანეს ძე ბალაშვილის ოჯახი.

ჭიანა თედოს შვილთა შვილი
ბექა ბალაშვილი

ერთხელ, ახალგორში სეროჟას ქუჩაში მიმავალი თედო და მისი შვილი — ნიკა შემოეყარა. მოსწონებია ეს ორ-ორ მეტრიანი, გვერდი-გვერდ ლამაზად მიმავალი მამა-შვილი და თავისი ჩვეული გულწრფელობით უთქვამს:

„ჭიან-ჯან, რომ იცოდე როგორ უხდებით ერთმანეთს, როგორ მიხარია მამა-შვილთ გვერდიგვერდ რომ გხედავთ!“

თედომ, რომელსაც ყველა ჭიანას ეძახდა არც აცია, არც აცხე-ლა და პირდაპირ „პადაჩასავით“ ჩაანოდა:

ჭუკულ-ჯან შენ რომ გიხარია მამის გვერდზე ჩემი შვილის დანახვა და ყოფნა, განა ჩვენ არ გაგვიხარდება მამაშენის გვერდით შენი ყოფნა და დანახვა. ხომ ვიცი, რომ მამაშენსაც ძალიან უყვარდი და შენც გიყვარდა“.

მამა — მამაღმერთია, მამა ვის არ უყვარს! მიაძახა აჩქარებულ მამა-შვილს მჭედელმა, რომელმაც გვიანლა იგრძნო ჭიანას გადმორტყმული მათრახის სიმწარე და სიბრაზით თავი გააქნია.

ბაბიაბრუბული ოსი

ქართულ-ოსურ უთრეერთობებზე ამ ბოლო დროს ბევრი ინერება, ინერება საქართველოში ოსთა გადმოსახლებაზე, მათ კომპაქტურად ჩასახლებებზე არაგვის, ქსნის, დიდი და პატარა ლიახვის ზემო წელზე. ინერება ოსებისადმი საქართველოს სამეფო კარის და მათი თავადების პოლიტიკურ და სოციალურ უთრეერთობებზე. ბევრი დაინერა, ბევრიც უნდა დაინეროს, მაგრამ ძალიან სწორი და ზუსტი განზომილებებით, რეალურად რაც იყო და რაც არის. ზოგიერთი მკვლევარი და მეცნიერი აკეთებს ოსეთის საკითხზე ისეთ „მნიშვნელოვან დასკვნებს“ რომ მას ახლო შეხება არ ქონია ოსურ მოსახლეობასთან, მის ზნე-ჩვეულებასთან, ყოფით ეთნოგრაფიასთან. არ ჩაუხედავს მთიელი ოსის არც გულში არც სულში, არც მისი ოჯახის ჭირსა და ლხინს გაცნობია. საერთოდ, საქართველოს ოსთა ეთნოგრაფიაზე, ქართველებისადმი მათ დამოკიდებულებაზე მე არ შემხვედრია რაიმე სერიოზული მასალები, თუ არ ჩავთვლით პროფ. ვალერიან ითონიშვილისა და მისი ვაჟის ან. გარდაცვლილ ვახტანგის ნაშრომს, სადაც პოლიტიკური ისტორია უფროა ვიდრე ყოფითი ეტიუდები.

ნამდვილად შესაშური კეთილი უთრეერთობებით იყო გაჯერებული ოსი და ქართველი, ქართველი და ოსი მოსახლეობის კავშირები. იყო მრავალი შერეული ოჯახები. ხშირი იყო ძმადშეფიცვის, და-ძმობის, ნათლიმირონობის, მეგობრობის მაგალითები. არავინ დაინტერესებულა ქსანზე ოსთა ყოველდღიური ცხოვრებით. არავინ ეცადა ჩასწვდომოდა მათ საფიქრალს, რას აკეთებდნენ, რისთვის იბრძოდნენ, რისთვის შრომობდნენ, რატომ უთანაგრძნობდნენ ქართველებზე უფრო მეტად 1804 და 1812 წლების მთიულეთის აჯანყებებს. ამჟამად ჩვენ მათგან თვალში ნაცარ შეყრილთ უნებლიედ გამოგვდის, რომ თითქოს შიგადაშიგ ოსურ სიკეთესაც ნაცარი აქვს თვალში შეყრილი. არაფერია, სიმართლეს ცოტა მუშტარი ჰყავს და იმ ცოტაში ერთი მეც მინდა ვიყო.

ამ ასიოდე წლის უკან ქარჩოხში ჩვენთვის ცნობილ მჭედელს

თედო ნინიკას ძე ელოშვილს სოფ. ჩიგოიანიდან ერთმა ოსმა რამდენიმე პირდაბლაგვებული ქორჩი მიუტანა პირის გამოსაყვანად და გასალესად. სახელოსნოში მისულმა შემკვეთმა გრდემლზე დადებულ გავარვარებულ რკინის მიჯრით დაანყო თავისი იარაღები. ჯიბიდან მონეტა ამოიღო და კრძალვის გამომხატველი სახის გამომეტყველებით გრდემლზე დაუდო: — აი, შენი წირიმე, ეხლა მეტი არა გაქვს დაძაყაფონ და მერე გცემ პატივს, შილებს გეფიცები.

მჭედელმა უკმეხად შეხედა ოსს. არ ესიამოვნა ხელობაში შეძლელეული მცირე თანხა. განანყენებულმა გადაწყვიტა მისი გაბიაბრუება და ირონიული ღიმილით უთხრა:

ირონ, მე რა პატარა ბავშვი მნახე. თუ აი ამ მონეტას პირით აიღებ სულ არ მინდა შენგან არაფერი, ეს ფულიც უკან წაიღე, ისე გაგიკეთებ ამ საქმეს.

დაუფიქრებლად დათანხმდა ჩიგოიანელი, — ამის აღებას რა უნდა?! თქვა და გულუბრყვილო ბავშვივით უკან ხელედანყობილი ფულის ასაღებად დაიხარა.

ცხელ გრდემლზე ტურჩების შეხებას შიშინი მოჰყვა და სახელოსნოში შემწვარი ხორცის სუნი დადგა. შიშინს ფრუტუნი და ღმუილი მოჰყვა. ოსმა მონეტა მაინც აიღო, მაგრამ საკითხავია, თავისი ოსტატობის წყალობით, თუ ტურჩების ზედ მინვით. ხელის ერთი მოსმით მოიშორა და იქვე სამჭედლოს გობში მდგარი ცივი წყლით სახე დაიბანა.

— ეს რა მიყავი შე... წირიმე! ბლაოდა ოსი.

— მაგარი ხარ ირონ, მაგარი! — აქეზებდა მჭედელი და გულიანად იცინოდა.

ოქროს ცული

ოქრო წარსულში ღმერთების, სიმდიდრისა და ძალაუფლების სიმბოლო იყო. მზის თაყვანისმცემლებს სწამდათ, რომ ოქრო წარმოიშვა მზიდან. ოქრო ითვლება ბრწყინვალეებისა და დიდებულების, პატივმოყვარეობისა და სიმდიდრის გამოხატვის, აგრეთვე ვალუტის უზრუნველყოფის საშუალებად. ეს მეტალი არის ერთგულებისა და პატიოსნების სიმბოლო, მისგან მზადდება ნიშნობის ბეჭდები, რიტუალური ძეგლები. უკანასკნელ გზაზე ადამიანებს ოქროულობას ატანდნენ. ენის ქვეშ უდებდნენ მის მონეტებს, როგორც ღირსებისა და პატივისცემის სიმბოლოს.

ექვსი ათასი წლის მანძილზე ყვითელ ლითონს სიხარულზე მეტი ხომ მწუხარება მოუტანია ადამიანებისთვის: შურს, უნდობლობას, ლალატსა და ვერაგობასაც მას აბრალებენ. რამდენი სისხლი დაღვრილა, რამდენი ომი გამართულა ტომებს შორის, ხალხებს შორის, სახელმწიფოებს შორის ოქროსთვის. შესაძლებელია მისი სახელწოდება წარმოიშვა ქართული სიტყვიდან „უქრობი“ იმის გამო, რომ ამ მეტალის ელვარება არ ქრება.

რაც შეეხება მადნებს - დგინდება, რომ კავკასიის მთებში ბლომად არის ოქროს და ვერცხლის მადნები. ვახუშტი ბაგრატიონი: „აღწერა ხევისა“ იტყვიან ლითონსა ოქროსასა და ვერცხლისასა“. დიდი ხანია აგრეთვე ცნობილი იყო მცირე საბადოები ფშავში, დამბლუტში (აქცენტი აღმ. საქ. მთიან რეგიონზეა აღებული).

გადმოცემის თანახმად, ქსნის ხეობის სოფ. საძეგურის სახელიც ოქროს საგანძურიდან არის ნაწარმოები, სადაც 1908 წ. აღმოჩენილი იქნა გედესკარის მიდამოებში წაროზაშვილების მიერ, ადრეანტიკური ხანის „ახალგორის განძი“, რომელიც მეცნიერთა დასკვნით, ადგილობრივ საოქრომჭედლოში არის დამზადებული.

ხეობაში ოქროს სამკაულები და ნივთები უეჭველია ხშირი ლაშქრობებით და მოგებული ომების გზითაც შემოდოდა.

დიდგორის ომის შემდეგ დავით მეფის ისტორიკოსის სიტყვით, „გლუხნიცა თუნიერ ოქრო-ვერცხლისა არა რასვე აღილებდნენ“.

1682 წელს სვიმონ მეფემ მუხრანის ველზე დაამარცხა სულთანის ჯარები მაჰმედ ფაშას მეთაურობით და ნადავლად ჩაიგდო 50

**„ადამიანს გონებისაკენ სამი გზა აქვს: აზროვნება — ყველაზე
კეთილი გზა, მიბაძვა ყველაზე ადვილი, გამოცდილება — ყველაზე
ძნელი“ (კონფუცი)**

საპაღნე ოქრო. ყოველივე ამას ემატებოდა საქართველოში სხვა ქვეყნებთან სავაჭრო ურთიერთობებით მიღებული ოქროც.

„იყო დრო, როდესაც ძვირი ღირდა სპილენძი, ოქრო კი უსარგებლო მეტალად იყო მიჩნეული, რადგან დარტყმაზე მჭრელი მხარე ბლაგვდებოდა, ამჟამად სპილენძს აძაგებენ, ოქრო კი დიდ პატივშიაო“, — წერს რომაელი პოეტი — ფილოსოფოსი ლუკრეციუსი.

ამბავი, რომელიც აქ უნდა მოგიტხროთ ოქროს ცულს ეხება, ის კი არავინ არ იცის, თუ საიდან გაჩნდა იგი ჟამურის ხეობაში. შესაძლოა წარმართ ღვთაებათა შესანიერი ან სარიტუალო ატრიბუტიკის ნაწილი იყო. ამ მოსაზრებას საფუძველს უმაგრებს ჟამურის ხეობის გეოგრაფიული ერთეული „ბაგინი“ და მისი ტოპონიმი (საბა თავის ლექსიკონში შემდეგნაირად განმარტავს: „ბაგინი სომხურია ქართულად ბომონი ჰქვიან“ თავის მხრივ ბომონი მისივე განმარტებით: „სვეტია, ხატსა ანუ კერპს ზედ აღმართვენ“. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რვატომეულშიც ბაგინი მოცემულია როგორც მსხვერპლის შესანიშნავი ადგილი წარმართთა.

სოფ. ელოინში მცხოვრებ მჭედელ თედო ნინიკას ძე ელოშვილს ერთმა ჟამურელმა ბოთე ოსმა ცული მიუტანა გასალესად.

„შენი წირიმი თედო, ბაღლებმა ცული აღარ შემარჩინეს, სანამ რასმე ვიშოვიდე კახჩინაში ჩემი პაპის გადანახული ცული ნამოვიდე. იქნებ გამოდგეს „ღრძილი ამოულე“ და გამიღესე“.

მჭედელი ცულის დანახვისთანავე დაინტერესდა, ხალათზე ხელები შეიხოცა და თვალმოუშორებლად გამოართვა. ჯერ თითქოს გაშეშდა, გაქვავდა, მერე უცებ გონებაზე მოვიდა, ამოძრავდა, გაბრაზებული გამომეტყველება მიიღო და სწრაფად მოისროლა ცული შორიახლო ჭინჭრებში.

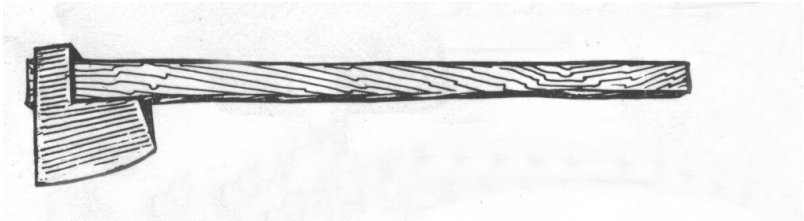
დაფერილი ცული რაღა მაქნისია, — მიუგო ოსს და იქვე კუნძზე ჩარჭობილ თავის ალესილ ცულს წასწვდა. — მე მოგცემ კარგ ცულს, ჩემგან საჩუქრად გქონდეს, მაგრამ იცოდე, ამ ცულის ბაღლების ხელში ჩაგდება და გაფუჭება არ იქნება.

გახარებულმა ოსმა გუგულის ნერწყვი გალესილ ცულს ფხის

**„შენ წონი ოქროს და ვერცხლს, რატომ არ წონი შენ სიტყვასაც
ოქროს სასწორით?“ (მეფეთა – I.10.6)**

გასასინჯად პირზე ცერა თითი გადაუსვა, მონონების ნიშნად თავი გააქნია და მადლობა გადაუხადა „კეთილ“ ხელოსანს, რომელიც პატარა ბავშვივით ცმუტავდა, ერთ ადგილზე ველარ ჩერდებოდა და სული ელეოდა თუ როდის ნახავდა კარგად ჭინჭრებში გადაგდებულ განძს.

ვაი თუ ოქროსი არ იყოს, ტყუილად ხომ არ მოვიშორე ჩემი „ფრთიანი ცული“, ფიქრობდა ელოიანელი მჭედელი.

**„ბუნება თავისთავად ცარიელია და საშინელი:
ხალხი ქმნის მას ქვეყნად და სამშობლოდ“ (აუერბახი)**

მყვირალა ხარი

ქართველი ხალხი გაჭირვების დროს გვერდში ედგა ერთმანეთს. მტრის თავდასხმების დროს სოფელი-სოფელს, ხეობა-ხეობას, საერისთავო საერისთავოს ეხმარებოდა, საჭიროების შემთხვევაში კი ყველა ერთად იბრძოდა მეფის გვერდით. თავდაცვითი ბუნებრივი ზღუდეების ნაკლებობის გამო ბარის მოსახლეობა მთას აფარებდა თავს. მთის მიუვალ, საიდუმლო სამალავებში იხიზნებოდა ხატ-ჯვრები და ბევრი სხვა საეკლესიო განძეულობა. ბარიდან მთაში იხიზნებოდა აგრეთვე ხალხი, როცა ქართლის ქალაქებში და დაბებში ჭირი მძვინვარებდა. მთისა და ბარის ურთიერთ სასიცოცხლო დამოკიდებულება ჩვენმა დიდმა მგოსანმა, მთის არწივმა ვაჟა ფშაველამ კარგად გამოხატა ლექსში:

„საფუძვლად, მთაო, ბარი გაქვს,
იცოდე, ტალახიანი.
თუ ის ჩავარდა უფსკრულსა,
შენ თან ჩაყვები ნიადა;
არ გარგებს, თორო შენ იცი,
მთავ ამაყობა ფრიადა“

მთა და ბარი ყოველთვის ერთმანეთს აბალანსებდა. მთიელს სამამულო წარმოების მარცვლეული 6-7 თვე თუ ყოფნიდა. დანარჩენი მარცვლეულის დეფიციტს ბარში განეული შრომის საფასურით ივსებდა. ამიტომ იყო, რომ მთის მოსახლეობა ჯგუფებად დაიარებოდა, როგორც სამკალზე, ისე სათიბზე და საბარზე, რათა სახლში ხორბალი ან ფული მიეტანა.

ბარში ქირაზე წასულ მომკელ-მთიბავთა შორის იმართებოდა შეჯიბრი მკაში, ძნის შეხვევაში (კარგ მეძნურს ორი მომკელისთვის უნდა შეეხვია) სიმღერაში, დალევაში, შაირობაში, რაც შრომას სახალისოს და საამაყოს ხდიდა. ყანის პატრონს ნაკვეთის ბოლოში ღვინით სავსე ჯამი და დაკლული საქონლის მოხარშული თავი ედგა. ვინც პირველი გაიტანდა მხრეულს, სვეს ის გამოცლიდა ჯამს და დააყოლებდა ხორცს. მემამულის ეს წამახალისებელი ხერხი დიდ

*„ბევრი ლაპარაკი და ბევრის თქმა ერთი და იგივე არ არის“
(სოფოკლე)*

სტიუმულს აძლევდა მინდვრად მოგუგუნე მომკელთა გუნდს.

ერთი ასეთი ორმოც კაციანი მომკელთა ჯგუფი ქარჩოხიდან ქირაზე წამოსულა მუხრანბატონთან. მათ შორის იყო ერთი ტანად ბრგე, სწრაფი, მოქნილი „უსისხლო მუშა“ პავლიანიდან ონიკაანთ შტოს წარმომადგენელი გიგილა პავლიაშვილი და მისი უმცროსი ძმა (დღეს პავლიანში მცხოვრები გიორგი გურამის ძე პავლიაშვილის პაპის, იოსების პაპა).

ორმოც ქარჩოხელს ძნას უხვევდა ოცი ადგილობრივი მეძნეური. მომკელთა შორის ყოფილა მუხრანბატონის ყმა გლეხი, გოლიათური აღნაგობის ოსი, რომელიც საქმეს იმდენს არ აკეთებდა რასაც ყვიროდა და ოკა-ოკა-ოპუნას იძახდა. გიგილას არ მოეწონა ოსის აყვიობა და ზედმეტი ყვირილი. იქვე მდგარ მოსამსახურე ბიჭს დაუძახა — ჯამით ღვინო დამალევიწე! დაალევიწა და მთიელიც მიეჭრა ოსს ნამგალ-მომარჯვებული. რას ფახიფუხოზ, რას ყვირიხარო!

— ხარი ვარ შენი წირიმე, ხარი და იმიტომ ვყვირივარ! — მიუგო ოსმა.

— აბა თუ ხარი ხარ გავეჯიბროთ, გამოგიჩნდება როგორი გამწვევიც იქნები, ვნახოთ რომელი მივალთ ტიკთან და ხარის თავთან.

დადგნენ გვერდიგვერდ გიგილა და ოსი, დაიწყეს მკა. ოსი თავიდან მართლაც მეტი თუ არა ნაკლები სისწრაფის მუშა არ გამოდგა. შუა სვემდე ტოლად მიიწევდნენ წინ, მერე კი შეანელა ოსმა სვლა, გიგილამ კი მარჯვნიდან წამოუარა, გადაუსწრო და ბევრად წინ მივიდა ტიკთან და ხარის მოხარშულ თავთან, რომელიც იმ დღეს ბატონს დაეკლა მუშისთვის.

წინ მისულმა გიგილამ „მუხრანულით“ სავსე ხის ჯამი გამოცალა, ხარის თავი მხარზე დაიდო და ოსთან მივიდა.

— ვხედავ, გაგჭირვებია, ლაპუ ხარის თავთან მისვლა და აქ მოგიტანე, აქ მაინც მოაჭამე ერთი ყური. ეტყობა ესეც შენნაირი მყვირალა ხარი იყო და იმიტომაც დაკარგა თავი, შენც მეტი აღარ იყვირო თავს გაუფრთხილდი, — უთხრა გიგილამ და ოსის მაგიერ თავისი უმცროსი ძმა დაიყენა გვერდში და მომკელთა შორის იმ დღეს ავანგარდში იდგნენ, რისთვისაც ძმებმა ბატონისაგან ჯილდოდ საფუხარები და ქება დაიმსახურეს.

უღანაპაულო დანაპაპე

სოფელი ხარბალი ქსნის ხეობაზე ცნობილი ადგილია, ის და სოფ. ქენქაანი ქენქაძეების გვარის ძირითად სამოსახლოდ ითვლება. ხარბალელი ქენქაძეების საგვარეულო შტოებია: 1 გოგიშვილიანი, 2. ხეთისოიანი, 3. ჭოჭლიანი, 4. ქვევითლიანი 5. ბუხრიანი. ამ ხუთ საგვარეულო შტოდან ორ შტოს გოგიშვილიანთ და ქვევითლიანთ ჰყავდათ თავთავიანთი მჭედლები. პირველს — გიორგი, მეორეს — ვანო. ვანოს სამჭედლო მოხერხებულ ადგილას „თალიანურებში“ გზის პირზე, ცხრაზმულის ხიდან ჰქონია მოწყობილი, სადაც დღეს ქარჩოხის და ცხრაზმის ხეობის გზები ერთდება. ძველი სამჭედლოს ადგილი ამ რამდენიმე წლის წინ აღმოსავლეთის მხრიდან ჩამონოლილმა მენყერმა დაფარა.

ერთხელაც ამ სამჭედლოს წინ, გზაზე, ქარჩოხში ცხენით მიმავალმა ივანე (ჭიანა) ბალაშვილმა დაინახა ქსნის პირზე მდგომი ხარბალელი ვანო ქენქაძე, რომელიც ქალამნების გასახდელად ჩახრილიყო და წყალში გასასვლელად ემზადებოდა. მჭედლის დანახვისთანავე ივანეს გაახსენდა მისგან ძველი წყენინება და სამაგიეროს გადახდის წყურვილმა სწრაფად აამოქმედა.

წყლის ხმაურში უგრძნობლად, თავდახრით მდგარ კაცთან, რომელსაც ის-ის იყო ფეხებზე დაეხადა და შარვალ აკაპინებული წყალში შედიოდა, ელვის სისწრაფით ზედ მიაგდო ჭიანამ ბედაური და უკნიდან გამეტებით დასცხო და დასცხო მათხრახი, ქსნის სლიპინა, ხავსიან ქვებზე კინკილით მიმავალ ფეხშიშველ ვანოს. დაფეთებულმა უკან მოხედებაც ვერ მოასწრო, პირქვე ჩაემხო წყალში და ფორთხვა დაიწყო, მოძალადემ კი თვალთმაქცურად მიაძახა.

საცა შენი დაიკვებო, იქ ილურთქლიანთ სვიმანასიცა თქვიო!

— მოატრიალა თავისი კუდგამონასკული ბედაური და ხარბლის ჭალებიდან აშაშუბემდე ჭენებით ატარა.

ნახევრად გონებადაკარგული ვანო ძლივს გადაურჩა ქსნის ტალღებს. წყალნაყლაპი რის ვაივავლახითა და წვალებით გაბობლდა ნაპირზე. უქალამნოდ დარჩენილი, გალახული და წყალში ამოლუმპული ნავიდა სახლისკენ, თან მკერდზე მუშტის ცემით იმუქრებოდა: — დედას გიტყობ მადელათ სვიმანავ! მე თუ დავბერდი ჩემი

„შურიან კაცს აუბედურებს საკუთარი უბედურება და სხვისი ბედნიერება“ (ბუასტი)

ძმები მაინც გადაგიხდინან, ჩემი ძმები! ჩამოხვალ, როცა იქნება და ვნახოთ მერე როგორი ნახვალ, როგორი!

საქმე იმაში გახლდათ, რომ ივანე (ჭიანა) როგორც ხარბალელ ვანოზე ისე მიდელაშვილ სვიმანაზე ნანყენი ყოფილა. ამ უკანასკნელს ხარბალში ქენქაძეებზე გათხოვილი ყოლია შვილი და ქალ-სიძესთან ხშირად ჩადიოდა.

ვანოს და მის ძმებს რა დაავინყებდათ ილურთქლიანთ სვიმანასგან ესოდენ უმიზეზო წყენას, ბოლმას გულში იტრიალებდნენ და სამაგიეროს გადასახდელად შესაფერის დროს უცდიდნენ.

ამ ამბიდან გავიდა რამდენიმე თვე და ერთ-ერთ რელიგიურ დღესასწაულზე ქარჩოხიდან ხარბალში სიძესთან ჩავიდა ჩვენი სვიმანა. სიძე და სიმამრი ხატში სოფელთან ერთად გავიდა. წირვა-ლოცვის შემდეგ დასხდა მრევლი და დაიწყეს ქეიფი.

მგლებივით უყურებდნენ სამი ძმა ქენქაძეები სუფრაზე არხე ინად მჯდომ სვიმანას. კიდევ რამდენიმე ჯამი ღვინის ჩამოტარება და სეირის მოყვარულები ნახავენ თუ რა ბიჭია ილურთქლიანთ სვიმანა. მოქეიფეთ ხმაზე შეეტყო, რომ სასმელმა გაჭრა. ძმებმა ერთმანეთს თვალით ანიშნეს და უმცროსმა „რალაც საქმეზე“ გვერდზე გაითხოვა სოფლის სტუმარი, ისიც გულდანდობით და ეჭვშეუტანლად გავიდა სუფრიდან მოშორებით მდგომ ძმებთან.

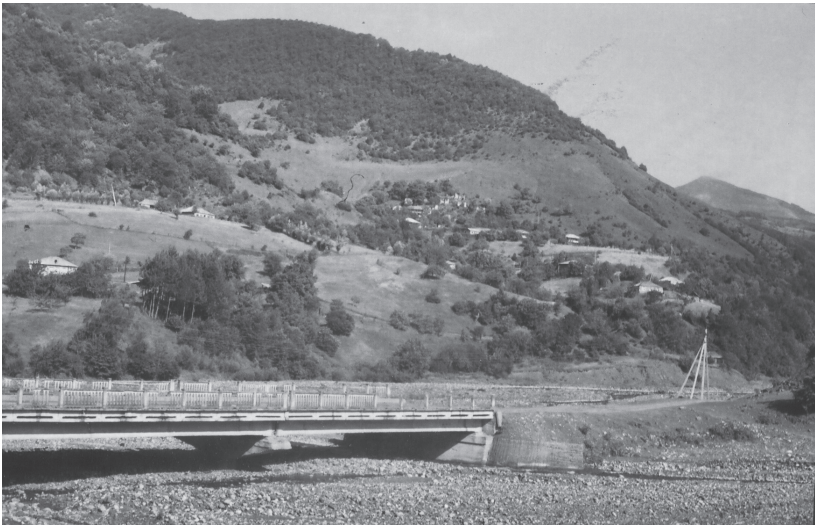
მისვლისთანავე ზორა ხარივით წამოაქციეს და გამეტებულად დაუნყეს ცემა უდანაშაულო კაცს.

— შენი დედა, შენი! რა დაგიშავა ჩვენმა ძმამ მათრახის ცემით ცოტასლა წყალში რომ არ ჩაახრჩე — ნაქცულს წამოაყენებდა ერთ ძმა, მეორე დაჰკრავდა ფუთიან მუშტს და ყარფუზივით გააგორებდა, კვლავ წამოაყენებდნენ, ხან ერთი ძმა ურტყავდა და ხან მეორე. სვიმანა ღრიალებდა. ქალებმა ნიოკობა დაიწყეს, ხალხი აიშალა. ხანჯლებზე ხელდადებულები მივიდნენ სუფრასთან გულმოფხანული ძმები და ვითომც არაფერი მომხდარაო მშვიდად დასხდნენ. სანამ სვიმანას სიძე რამეს ეტყოდა გადარეულ ძმებს, მანამ თვითონ სისხლში მოსვრილმა სტუმარმა დაიღრიალა:

— აი, ჭიანავ, ამოგინყდეს მეკომურობა! შენ მცემე, შენ, ამათ

„ესე ყოველი ცხოვრებაი, ვითარცა ყვაველი ველთაი, წარმავალ არს და დაუდგრომელ, და ვინ სთესა – მოიმკო, და ვინ განაზნია გლახაკთათვის – შეკრიბა“ (იაკობ ცურტაველი)

კი არა! ამოვალ შენ ოხტში თუ ცოცხალი გადაურჩი ამ დამურულ დევებს! (მჭედლობის გამო ხშირად ნახშირით იმურებოდნენ ქვე-ვითლიანთ სამი ძმა და დევებს ეძახდნენ, რადგან მითოლოგიაში დევების პროფესიად მჭედლობაა მიჩნეული). მალე კვნესა-კვნესით წაიყვანეს ხარბალელებმა სიძის სახლში სახე ჩალურჯებული და ჩოხა შემოხეული უდანაშაულო „დამნაშავე“.

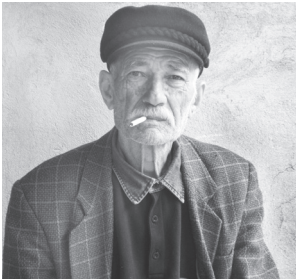

სოფ. ხარბალი

საკაღლე

*ყიდა მათეს ძე
გაროზაშვილი*

*თედო ყიდას ძე
გაროზაშვილი*

50-60 წლის წინ, ქსნის ხეობაში მოწყობილი არაერთი ექსპედიციით დადგინდა, რომ ქსნელთა მეტყველება ბარის მხრით — ქართულურს უკავშირდება, მთის მხრით კი მთიულურს. სწორედ ამ მთიულურ სამეტყველო ლექსიკაში სიტყვა „საძალღე“ მრავალმხრივი მნიშვნელობით იხმარება, მათ შორის ანატომიურად „ასო“-ს გადატანით გამოხატულებადაცაა მიჩნეული.

გასული საუკუნის შუა ხანებში სოფ. ხოზოეთში ცხოვრობდა მეტად ცნობილი, გერგილიანი, შრომისმოყვარე, ნიჭიერი მეცხვარე ყიდა გაროზაშვილი. ამბობენ, რომ მას თავის თავზე მეტად ცხვარი ყვარებია, რაც დადასტურდა კიდევ 1943 წლის ზამთარში, როცა ყარაიაზე უბინაობის გამო ცხვარი სიცივით იხოცებოდა. ზამთარში ცხვრის სადგომების გაკეთების მიზნით თავდადებულმა მეცხვარემ ღამით, მინდორში, კავშირგაბმულობის ბოძები მოჭრა და ცხვარი მასიურ დაღუპ-

ვას გადაარჩინა.

მეორე მსოფლიო ომი მძვინვარებდა. ფაშისტური გერმანია ზედიზედ იღებდა ჩრდილოეთ კავკასიაში სტრატეგიულ პუნქტებს, რის გამოც ცხვარ-მეცხვარეებმა დაღესტნის მაგივრად ყარაიას ველებს მიაშურეს. სატელეფონო კავშირის მოშლა კი სერიოზულ დანაშაულად ითვლებოდა, რის გამოც ამაგდარ მწყემსს ერთი წლით მოუწია ციხეში ყოფნა — ბოლოს კი გაამართლეს: ამას სახლში ხომ არაფერი წაუღიაო. მართალია დასაგმობია მისი საქციელი, მაგრამ

**„ადამიანი მოქმედებისთვისაა გაჩენილი,
უმოქმედოდ ყოფნა წინა დღით სიკვდილია“ (ბუასტი)**

მან ხომ ამით სახელმწიფოს კუთვნილი ხუთი ათასი სული ცხვარი გადაარჩინაო! — რაც ომის დროს მნიშვნელოვანი რესურსი იყო ქვეყნისთვის.

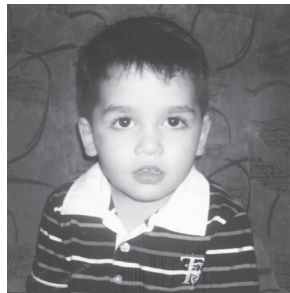
ამაგდარი მეცხვარის ციხეში ყოფნისას ეშმაკს არ ეძინა — ბოროტი ენები ასისინდნენ... კულაკივით იქცევა, საკუთარი 700 სული ცხვარი ჰყავს და ნახევარსაც არ აჩენსო... და მრავალი მისთანები გაჟღერდა ინტრიგანთა მხრიდან. მთავრობის ნარმომადგენლებმაც არ დააყოვნეს და სოფ. ხოზოეთში ყიდას ჯალაბს მიუბტნენ, რათა „არა პატიოსანი“ შრომით დაგროვილი ქონების, — ამ შემთხვევაში ცხვრის კონფისკაცია მოეხდინათ.

დამსწრე „მონმეებთან“ ერთად გაროზაშვილის ეზოში დიდი აყალმაყალი იყო. საკოლმეურნეო დოვლათის გადარჩენისთვის ციხეში მყოფ ყიდას საკუთარი ცხვარი დაუთვალეს, კოლმეურნეობის სერზე დასერეს, დაკუპრეს და ჩააბარეს სოციალისტურ საკუთრების ყველაზე საუკეთესო ერთეულ დამცველებს.

კონფისკაცია დამთავრებული არ იყო, რომ ავტონომიური ოლქიდან — სტალნირიდან მოვლენილ ერთ-ერთ მთავარ პირს, ვინმე ციხა ცორაევს მოუხდა ბუნებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება. ეზოში ზოგი მოტირალ და ზოგიც მოზეიმე ხალხის თვალის მოსარიდებლად იქვე სახლის უკან ხმელი შეშის ხორას ამოეფარა და მოშარდვა დაიწყო. მის საუბედუროდ და ჩვენ გასახარად თურმე შეშის ხორაზე, ჩრდილში, მიბმული ძალღი „ჩიბა“ ნოლილიყო, რომელიც უხმოდ წამოუხტა უცხო, დაუპატიჟებელ

გურამი, მაია, ვიორჯი და თედული გაროზაშვილები

სტუმარს, სწვდა გადმოგდებულ „საძალღეზე“ და როგორც მამალს ყიო ისე გააძრო ტყავი. სტუმარმა ღრიალი მორთო. ჩიბა მიეტანა სადამდეც მისწვდა მერე კი მიწას კანვრა დაუნყო. უნდოდა, ლუკმა-ლუკმად ექცია ოჯახის დამნელებელი. ციბა ცორაევმა იძრო ნაგანი დაუმიზნა და ის იყო უნდა მოეკლა, რომ ხელში ჩეკი მოხვდა და სასროლი ჩაუფარდა.

თქვენი აღარა დარჩეს-რა ამ მზიან ქვეყანაზე! აგვანიოკეთ, გაგვანადგურეთ, ამოტენა ცხვარი ნაგვართვით, დაგვანელეთ და კიდევ ძალღებსაც გვიხოცავთ?! აგრემაც ძალღები ჩააკვდება იმის დედასა და მამას სულში ვინც თქვენ აქ მოგიყვანათ და ვინც ჩვენი ჭირით ვერა ძღება! წიოდა ყიდას დედა, ტანად პატარა დედაკაცი ფეფო მუზიონა და ჩეკს ხელიდან არ უშვებდა.

პატრონისაგან გამხნევებული ძალღი სულ გაცოფდა, აინყვიტა, გაქცეულ კაცს ეცა უკნიდან და დუნდულეებზე ტყავი ჩამოახია. ფეფო ძალღს წასწვდა, დაიჭირა საყელოთი და ზედ გადაეფარა, ემანდ მართლა არ მომიკლანო.

აყაყანებულმა ხალხმა „მთავრობის დიდი კაცი“ ჩალა ჩაფენილ ჯინმარხილში ჩაანვინეს და უახლოეს სამედიცინო პუნქტში — ბალანში სისხლმდინარე ჩაიყვანეს.

მაღე ჭორიკანა ქაღებისგან ხეობაში გავარდა ხმები:

— ყიდას, რომ გაუგია ცხვრის ჩამორთმევის ამბავი ასე უთქვია-ო:

— მაშინ ხელები დამაჭრან, ფეხები დამაჭრან, თვალები დამთხარონ და ცხვარსაც აღარ ვიყოლიებო!

ხალხმა ყიდა გაროზაშვილის ქონების აფორიაქებაზე ერთი ასეთი ფრთიანი გამონათქვამიც დატოვა: ციბამ ყიდას ცხვარი ჩამოართვა და ჩიბამ — ციბას საძალღეო!

იციანს არაგველება

წერ კიდევ 600 წლის წინ, ქსნელთა და არაგველთა ურთიერთობებზე ისტორიული ჩანაწერები გააკეთა ლარგვისის წმ. თევდორე ტირონის ეკლესიის მოძღვარმა და მნიგნობარმა, ქსნის ერისთავების მატიანის შემდგენელმა გრიგოლ ბანდაისძემ. ახალ დროში კი ამ თემას ყურადღება მიაქცია ცნობილმა მეცნიერმა, პროფესორმა დავით გვრიტიშვილმა.

შეუჩრებლად გარბის დრო. რომელიც უკან იტოვებს ძველს და მოაქვს ახალი ცხოვრება, ახალი მსოფლმხედველობა, ახალი ურთიერთობები, საზოგადოების ფორმირება, ცივილიზაცია, ადამიანური და დემოკრატიული ფასეულობების გამყარება. საბედნიეროდ, ქსნელებს, მეზობელ არაგველებთან დღეს აღარაფერი გვაქვს სადავო და გადასახედი, გარდა იმ შეჯიბრისა, რომელსაც ქვეყნის კეთილდღეობა, ურთიერთპატივისცემა, სიყვარული და მეგობრობა ჰქვია. ვფიქრობ, ინტერეს მოკლებული არ უნდა იყოს მეზობელ მთიულებზე კოლექტივების დროინდელი ერთი ინციდენტი, რომელიც, კერძოდ 1968 წელს ქარჩოხში, ბალაანის კოლმეურნეობაში ვალერიან გოჭაშვილის თავმჯდომარეობის დროს მოხდა.

60-იანი წლებში ჟამურის ხეობიდან მასიურად აიყარა ოსური მოსახლეობა და ჩრდილოეთ ოსეთში გადასახლდა, ხოლო მათგან გამოთავისუფლებულ მთებს ბუნებრივია ქარჩოხელთა ცხვარძროხა დაიკავებდა. ასეთი მონაცვლეობის პერიოდში ჟამურის ხეობის სოფ. მაყიანის მთების აუთვისებლობით ისარგებლეს მლეთელებმა და ქსნელთა ადგილში 70 ძირამდე თივა გათიბეს. შეიტყო ეს კოლმეურნეობის თავკაცმა ვალერიანმა და დაუყოვნებლად გასცა ბრძანება: „გაბრიყვებულ მთიულებს თივები ანაპნეთ და კოლმეურნეობის სათივეში დაზვინეთო“.

ბრძანების სისრულეში მოსაყვანად თავდაპირველად რვა კაცი გაიგზავნა, რათა მლეთელების თივები 300 მეტრის ქვემოთ დაეცურებინათ და შემდეგ კარგ ამინდებში სათივეში მიეტანათ. მათი ფიქრით მეზობლები ველარ მოახერხებდნენ დაცურებული თივების უკან, პირიქით გადატანას და ხელს აიღებდნენ თავიანთ ნაშრომზე, თანაც გადიდგულელებლმა ქარჩოხელებმა მწყემსთა ენით მთიუ-

ლებს ნიშნისმოგებით დაუბარეს: — „მთიულთა და ბრიყვობსო, დაე თავისთვის იყოს“.

უკადრის შეურაცხყოფად ჩათვალეს არაგველებმა ქსნელების ეს მოქმედება და გაბრაზებულებმა გუდამაყრელები დაიხმარეს. ერთ მთვარიან ღამეს წყვილად შებმული 24 ცხენით თივები აღმა, მთის კალთაზე აზიდეს და პირიქით, თავიანთკე გადაიტანეს. შემდგომ არაგველებიც არ დაგვრჩნენ ქსნელებს ვალში და იმავე მწყემსის პირით შემოგვითვალეს:

— თეთრ საცვლებიანებო, საცა თქვენსა დაიკვეხოდეთ, იქ ჩვენსაცა თქოდეთო! (არაგველები ქსნელებს მოქსოვილი თეთრი, შეუღებავი შალის შარვლების ტარების გამო თეთრსაცვლებიანებს გვეძახდნენ). ამით ქსნელებმა მღეთელ — გუდამაყრელებისაგან შეურაცხყოფილად იგრძნეს თავი და პასუხის პასუხად დაუბარეს:

— „გუდამაყრელი მკვეხარა, მსუქანსა ჭამ და მჭლახარა“.

დღეს კი ქსნეულებსა და არაგველებს შორის ეს იუმორისტული კინკლაობაც გამქრალა და ერთმანეთის გასამხნევებლად მხოლოდ დაბალ ხმაზედა ვლილინებთ:

— ძმაო ძმითა ხარ ძლიერი,
თორ მტერი მოგერეოდა,
აგმტერდებოდა მტარვალი,
სალამი დაგელოდა.

სიტყვის ძალა

სოფელი ძაბუეთი 1969 წლამდე ერთადერთი ბოლო ოსური სოფელი იყო ქარჩოხის ხეობაზე, სადაც ცხოვრობდნენ ოსური გვარის წარმომადგენლები, მათში ერთ-ერთი გვარი მუზავეები იყვნენ. სოფელი კოლექტივიზაციამდე (30-იანი წ. დასაწყისამდე) 35 ოჯახს ითვლიდა, სადაც მონინავე გლეხური კოლმეურნეობა ჩამოყალიბდა. 1934 წელს გაიხსნა პირველი დაწყებითი სკოლა, რომლის მასწავლებლად დაინიშნა ფირუზ ბესარიონის ძე მუზავეი. მოგვიანებით ფირუზი და მისი ოჯახი საცხოვრებლად ქ. ორჯონიკიძეში გადავიდა, საიდანაც სამამულო ომის გამო 1942 წ. კვლავ საქართველოში სოფ. ძაბოეთს დაუბრუნდა და წლების განმავლობაში მუშაობდა ჯერ კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ, შემდეგ კი ფერმის გამგედ და სხვადასხვა თანამდებობებზე.

ომის დამთავრების შემდეგ ფირუზი ხშირად სტუმრობდა ორჯონიკიძეში დარჩენილ ნათესავებს. შუახანს გადაცილებულმა წონაში საკმაოდ მოიმატა, რის გამოც ფიზიკური შრომა მისთვის შეუთავსებელი გახდა.

ერთხელაც ფირუზმა ქ. ორჯონიკიძეში ყოფნისას ძმის — იასეს რჩევით, საქალაქო საავადმყოფოში სამედიცინო შემონმება გაიარა. ექიმები მიხვდნენ, რომ მათი პაციენტის პირველი მტერი ქარბი წონა იყო, რასაც უგანრიგო კვება და „პირის კარგი გემო“ იწვევდა. სამედიცინო შემონმების ბოლოს ექიმებმა პირდაპირ გამოუცხადეს 120 კილოიან კაცს: — კუჭი აშკარად ცუდ მდგომარეობაშია, სიმსივნე ახალდაწყებულია და მისთვის

*ფირუზი ბესარიონის ძე
მუზავეი*

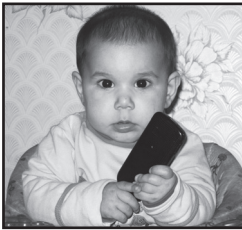

*ფირუზი (უმეროვი)
ქენჭაძე*

„ბედნიერებამ არასოდეს არ იცის ზომა“ (სენაკა)

ლიკა ქენჭაძე

მარიამ ქენჭაძე

დამახასიათებელი ნიშნები კარგად არ იკვეთება, ამას დრო უნდა, წადით და სამი თვის მერე მობრძანდით, გამოკვლევებს ყველა კუთხით ჩაგიტარებთ და დაავადების სიმძიმესაც ზუსტად განვსაზღვრავთ.

დაღონებული და მოწყენილი ჩამოვიდა საქართველოში ფირუზ ბესარიონოვიჩი. აღარც ჭამის მადა ჰქონდა, აღარც სმის. აღარაფერი ახარებდა მის ლალ და მხიარულ ბუნებას, ყოველ წუთს თვალწინ სიკვდილი ელანდებოდა.

ეჰ, არაფერი ყოფილა კაცის სიცოცხლე, იტყვიან წუთია წუთისოფელიო, — წუთი კი არა წამია, წამი! — იძახდა ცხოვრებაზე ხელჩაქნეული ფირუზი და ჩუმად ითვლიდა უბედურებისა თუ ბედნიერების მომტან ავბედით სამ თვეს.

ფირუზი იმ სამ თვეში უფრო ხელგამოღილი და კეთილი გახდა. ნაცნობებთან თუ უცნობთან მხოლოდ ქეიფი, პურმარილი, კარგი ბიჭობა და კიდეც უფრო მეტად კარგი სახელის დამტკიცებასა და განმტკიცებას ახმარდა საოჯახო რესურსებს. ადამიანის ბუნებიდან გამომდინარე, ცხადია ფირუზიც შეეცდებოდა თავისი ღრმა კვალი დაეტოვებინა ნაცნობ-ნათესავთა და მეგობართა ცნობიერებაში. ერთი სიტყვით გულძალოვანი, გულფიცხი, მექალთანე, მეგობარ-ძმაკაცებში ქეიფის მოყვარული, დარდიმანდი, ვაჭრობაში ჩახედული, ოფლის გამოუდენლად ფულის მშოვნელი კაცი ისე ცხოვრობდა თითქოს ამ ქვეყნად ერთი დღით იყო მოსული და ცდილობდა ბევრი კარგი საქმის გაკეთება მოესწრო.

თუმც სიმართლე ბოლომდე უნდა თქვას კაცმა, რომ მანამდეც ბესარიონოვიჩს მხოლოდ კარგი საქმეები გამოსდიოდა ხელიდან. მავანს და მავანს არ ეგონოს, რომ მისი ჰუმანურობა და სიქველე, ხანში შესულობის, ან თუნდაც ექიმების უტაქტო ხუმრობის ნაყოფი იყო

**„მინდა ვიყო სახელოვანი,— ეს ბედნიერებაა, მაგრამ მინდა
სასარგებლოც ვიყო ეს მოვალეობა“ (პიუგო)**

და მისთვის უცხო იყო მეზობლისა და მეგობრის გვერდით დგომა. ცნობისთვის დაძვინ, რომ ფირუზს 108 ნათლიდედა ჰყავდა, როგორც ჩრ. ოსეთში ისე საქართველოში. ერთხელ ხუმრობით უთქვამს ბესარიონოვიჩს, — პიტლერმა 92 ნათლიდედა წამართვა, ომი რომ არა 200 ნათლიდედა უეჭველი მეყოლებოდაო.

ფირუზი ნაწყენ, გაბრაზებულ და მოვალე ხალხს ჩიტის ნაკენკი ბალივით დაუტკბა. ვისთანაც ნამდურავი და უმძრახი იყო შეურიგდა, ყველა ნათესავი მოინახულა და, რაც მთავარი იყო, გაცემულ-გასესხებულის რესტრუქტურიზაცია მოახდინა — ყველა ვალი ჩამონერა. მამა-პაპეულ სალოცავს, ძაბუეთის მაცხოვრის სახელობის სალოცავში კვირადღისით (უდღეოდ) სამი წლის მოზვერი შესწირა, გამართა დიდი პურობა და მეგობარ-მეზობლები აქეიფა. სანყალი მისი მეუღლე ილურთქალი ფეფო მეტი ჯაფისგან ფეხზე ძლივს იდგა. ცოლ-შვილმა ფირუზი ყოველგვარი საოჯახო საქმეებიდან

**ფირუზის მეოთხე თაობა
გიორგი კობაური**

გაათავისუფლა, მის მიერ ყოველ დღე სახლში მიყვანილ სტუმრებს უშურველ, სანაქებო სუფრას უშლიდა ილურთქალი. სუფრაზე ყოველთვის ქათამი და ყველის უშველებელი, კალოსხელა ოსური ქადეები იდო. მალე ფირუზმა მოზვერს ხბო, ცხვარი და გოჭებიც მიაყოლა, თან შეფარვით, დანის მიუკარებლად, თითით გაფხეკილ ბეჭის ძვლებს აკვირდებოდა, შიმნეული ზვერავდა, — ის, ტიალი სიკვდილი ხომ არ მყავს ჩასაფრებულო. საბედნიეროდ, ყოველი ბეჭის დათვალეიერებისას სევდის მაგიერ სიხალისე ემატებოდა და სტუმრებსაც მეტი ხალისით ავსებდა.

მიუხედავად ხშირი სუფრებისა და ოჯახური საქმეებიდან გამოთავისუფლებისა, ფირუზი ნელ-ნელა წონაში იკლებდა და ხდებოდა, თითქმის თვეში ორჯერ უნევდა ქამრის დაპატარავება. მიუხედავად მისი უშიშარი ბუნებისა, ჯანდაცვის საკითხში ძალიან სუსტი გამოდგა და ბავშვის

გულზე უფრო პატარა — ჩიტის გული ჩაიდო მკერდში.

რის ვაივავგლახით გავიდა სამი თვე. დაღონებულმა ფირუზმა დატოვა მშობლიური ქსნის ხეობა და როგორც თვითონ იტყოდა „სირისტიან“ ორჯონიკიძეში თავის მკურნალ ექიმებს მიაკითხა. ექიმებმა დაინახეს თუ არა ქონ დაღვრილი, უღიპო პაციენტი ესიამონათ, გვერდით დაისვეს, წნევა გაუზომეს, კარდიოგრამა გადაუღეს და გულახდილად უთხრეს:

ფირუზ ბესარიონოვიჩი! თქვენი და თქვენი გულის დაუნდობელი მტერი სიმსუქნეა, რაც საბედნიეროდ უკვე მოგიშორებიათ. დღეიდან თქვენ არანაირი საშიშროება აღარ გემუქრებათ. კიბო არ გქონიათ და სანამ ასეთ ფორმაში იქნებით ვერც ვერასოდეს გაგიჩინდებათ.

გაბრაზდა ფირუზი. თქვენი დედა...! თქვენი მამა... სულ მაუშტამაუშტა უძახა ექიმებს, ხან ქართულად და ხან ოსურად. — მე ამათი დედა... რამდენი მაზარალეს მოსატანი ვალები დამაკარგინეს, დარდით კინალამ კაცი მომინელეს, ესე როგორ შეიძლება, ესენი ექიმები კი არა ტარტაროზებია, ტარტაროზები! — ყვიროდა ყელში სისხლმომდგარი ფირუზ ბესარიონოვიჩი.

ამ ამბიდან გადის თხუთმეტიოდე წელი და მართლაც სიმსივნე დაუდგინეს კუჭზე ბესარიონოვიჩს, — რაც მას შეცდომა ეგონა, გაბრაზებულმა ექიმს საავადმყოფოს ფოიეში „ტაბურეტკაც“ კი ესროლა. სამწუხაროდ ეს დიაგნოზი რეალობა გამოდგა და 1977 წლის 7 იანვარს ალაგირში გარდაიცვალა. მისი უკანასკნელი თხოვნაც შეუსრულებელი დარჩა. რატომღაც ვერ მივაბარეთ იმ მიწას, რომელმაც ის გაზარდა. ეს ფირუზ ბესარიონოვიჩი იყო ჩემი ძვირფასი პაპა. (ვ.ქ.)

**„ ბრიყვი ჭკვიანის ბარგია, ზურგით სათრევი გულადა
უნდა ჭკვიანმა აწოროს ბრიყვის ნათალი მრულადა“ (ვაჟა)**

ცალუღვაშა — ცალნამუსა

ძნელია ბოლომდე ჩასწვდე და შეიცნო მეცხვარის პროფესია, თუ თვითონ არ გქონია შეხება ცხვართან. მამა-პაპური კანონის მიხედვით მეცხვარე თუ გქვია უდავოდ ხარ გმირი, ნამდვილი ვაჟკაცი, ამტანი, მომთმენი, გამძლე, გამბედავი, ღონიერი, გონიერი, ნიჭიერი, ბუნების მოსიყვარულე, ფაუნის დიდი მცოდნე და ქომაგი.

მთაში დაუნდობელი ქურდი მეცხვარის სახელზე უფრო სამარცხვინო კაცისთვის არაფერი არ არის. უფრო თავმოსაწონი და პატივსაცემი კი „დიდი მეცხვარის“ სახელია, რომლის ვაჟკაცობისა და სამართლიანობის სიმბოლოს მისი უღვაში, იარაღი და ცხენი წარმოადგენდა.

კარგი მეცხვარისთვის კარგ ცხენად ითვლებოდა ისეთი ბედაური, რომელიც სისწრაფესთან ერთად შეძლებდა ღამით კლდეებზე ფეხშეუცდომლად სიარულს, მძიმე ტვირთის გადატანას, ზღვა წყალში გასვლას, პატრონთან „ლაპარაკს“ და გონივრულ ურთიერთობას.

იარაღი უნდა ყოფილიყო აუცდენელი, ხანჯალი ბასრი „გუგულის ნერწყვი გალესილი“, მოვერცხლილი და მოსევადებული, რომელიც „უალალოდ“ არ შეეხებოდა სხვის საქონელს. უღვაში კი ის ატრიბუტი იყო კაცისთვის, თუ არა თავისი, სხვისას ვერ იყიდოდა, ვერ მოიპარავდა, იარაღით ვერ გასაჩუქრდებოდა და ვერც ოქრო-ვერცხლით მოირთვებოდა, იგი ბუნებისგან ჯილდოდ და სინდის-ნამუსის დასტურად ეძლეოდა ადამიანს. სახეზე უღვაში პირდაპირი ბეჭედი იყო ვაჟკაცობისა. უღვაშის ტარების ტრადიციის პარადოქსია აქ ნამბობი კურობი, რომელიც ყიზლარის ზამთრის საძოვრებს უკავშირდება.

ქარჩოხელ მეცხვარეთათვის განკუთვნილ საძოვრებზე ხშირად მეზობლად მდგომი ქართლელთა ცხვრის ფარები ბალახობდნენ. ფარას და მის ოთხფეხა ერკემლებს წინ, მხარზე თოფგადაკიდებული ორფეხა „ერკემალი“ დაუძღვებოდა. ანთროპოლიგიურად ქართველის არამსგავსი, ავრეხი, შესახედაობით და აღნაგობით

„სრულ უმეცრებას ადამიანი სრული გონებაჩლუნგობამდე მიჰყავს (ჰელვეციუსი)

მახინჯი, შავი დიდი უღვაშებით, ცხენის კბილებზე უფრო დიდი, თითისისხო კბილების მქონე, მოძალადე „ბალახის ქურდი“ დადიოდა ქარჩოხელთა ადგილებში და თავის შესახედაობით აშინებდა და ჩაგრავდა ქსნელ მწყემსებს. მათი ცხვრის მსაზრდოებელი კუტიმლაშათი და მიტლინგა ბალახით ალალებდა და ასუქებდა თავის ცხვარ-ბატკანს.

ერთხელაც მოთმინება დაკარგულმა ჩვენმა მწყემსებმა, თინიკაშვილი რეზოს ვაჟკაცობით დაიჭირეს ეს ავყია, ბრიყვი მთიული და უთხრეს: უღვაშს რად ატარებ, რისთვის გინდაო?

განეიტრალებულმა ქართლელმა ყინჩად მიუგო:

— როგორ თუ რისთვის?! — ვაჟკაცობისა და ნამუსის ნიშნადო.

მერე შენ არც ვაჟკაცობა გაგაჩნია და არც ნამუსი, უღვაშები ტყუილად გაქვს, უნდა მოგპარსოთ. — ამოაძრო რეზომ, ბურნაზე გაშხლართულ ცხენისკბილებიან მოძალადის ქარქაშიდან მისივე დანა და ცალი უღვაში ჩამოპარსა და გააფრთხილა:

თუ კიდევ დაარღვევ საზღვარს, თავს გადაგპარსავთ და თუ მაინც ჭკუას არ ისწავლი ყურებს დაგაჭრით — უთხრეს და გაუშვეს. ცალუღვაშიანი და თავგატეხილი წავიდა მთიული, დადიოდა და ჩიოდა - ახალგორელებმა აი, რა დღე დამმართეს და პასუხი აგებინეთო. ეს ცალუღვაშა მაშინდელ სოფლის მეურნეობის სამმართველოს უფროსთან მიხეილ გელაშვილთან მივიდა. მიხეილი მოხვევე კაცი იყო და მეზობელი მთიული კაცის თახსირობა ითაკილა.

უნამუსო კაცი ცალუღვაშსაც არ იმსახურებს, ნეტავი მაჩვენა ვინმემ ის კაცი, სულ რატომ არ მოგპარსა რომ დადიხარ და გვარცხვენ ქართველებს, მომშორდი აღარ დამენახო თვალით, — გალანძღა მოხვევემ ქართლელი მთიული. წამოვიდა და დადიოდა ერთ თვემდე ასე ცალუღვაშა — ცალნამუსა მეცხვარე საჩივნელად, ინსტანციიდან — ინსტანციაში, სანამ თავისი მოქმედებითაც არ დაამტკიცა სახეზე არსებული ანთროპოლოგიურად მანამდე დასაბუთებული თავისი არაქართველური წარმომავლობა.

*„ადამიანის ხასიათში არის ისეთი რამ, რაც არ შეიძლება
გატყუროს: ეს ხერხემალია ხასიათისა“ (ლიბტენბურგი)*

სამაგიერო და მისი კუდი

წვიმიანი და ცივი შემოდგომა, ზამთრის პირზე მზიანი და თბილი ამინდით ქარჩოხლებს გულს, რომ მოულობს, დაუმთავრებელ საქმეს დაამთავრებინებს, საზვავებებიდან თივებს საგულეებზე დააქუჩებინებს, წიფლის ხმელ შეშას სახალიკედან სახლში ქალის ზურგზე ფოთოლდაფენილი გუდურებით მიატანინებს, ზამთრისთვის მომარაგებულ წმინდა დოლის პურსა და ქერ-დიკას წისკვილებზე დააფქვევინებს, ბაგას, გოდორს, ჯინსს, ლასტს, რომ დაანვინევენ, მარილს, ნავთს, საპონს, რომ მოამარაგებინებს და გლეხკაცს გული-გულიაღაგას დაადებინებს. მაშინ იტყოდა დაღლილი ქსნელი: — ერთი პატარა ზაფხული კიდევ წავიდაო. სწორედ ერთი ესეთი პატარა ზაფხული მთავრდებოდა იმ დღეს, როცა ნავისხევზე მცხოვრებმა „დეზებინმა“ ჩიტემ, მამა-პაპურად მოილხინა და გაერთო სოფ. ელოიანში რევაზ ელოშვილის ოჯახში.

რევაზა იმ ცნობილი, მაღალი მთების შვილი იყო, რომელიც ამაყი კავკასიონის სამხრეთის განშტოებაში ლომისის მთაგრეხილად წარმოგვიდგება. მისი ქმედებები ხანდახან არა ეთიკურია და მიუღებელი. მისაღებია მისი შრომისმოყვარეობა, ოჯახის ერთგულება, ნათესავ-მეგობართა და მეზობელთა პატივისცემა, მათი ჭირისა და ლხინის გაზიარება, სტუმართმოყვარეობა, ამხანაგისა და სიტყვის არ გაცემა, არა მექალთანეობა. ხეობაში ჭკუის საკითხავი კაცი, ენა მოსწრებული, ტკბილად მოუბარი და რაც ამჯერად ჩვენთვის უფრო საინტერესოა, დიდი იუმორისტული ნიჭის პატრონი იყო.

ის დღე, რომელიც ჩიტემ ელოშვილ რევაზასთან გაატარა, მართლაც ქართული ოჯახიშვილობისა და სტუმართ-მასპინძლობის დემონსტრირება იყო, ხოლო იმ ღამეს, ფრიად პატივცემულმა სტუმარმა, რაც მასპინძლის ოჯახს გაუკეთა, არანაირად მთის დაუნერეღ კანონს არ ექვემდებარება. მიტომაც, შემდგომში მასპინძლის გადადგმული ნაბიჯი ჩიტეს მიმართ ადეკვატური, მაგრამ ამავედროულად ნეგატიურიც იყო.

ნაქეიფარი და ნასვამ-ნაჭამი ჩიტე რევაზამ გზაში საფრთხის გამო თავისთან სახლში დაიტოვა, თბილ და რბილ ლოგინში დააძინა

*„ადამიანები არასდროს განიცდიან სინდისის ქეჯნას ჩვეულებად
ქცეული საქციელის გამო“ (ვოლტერი)*

და მეტი პატივისცემით ზედ ნაბადიც მიაფარა. სტუმარმა „დაიძინა“. ღამე მეტად ცივი და წვიმიანი იყო. ჩიტეს გულში ჰქონდა ამოჭრილი იმ ფიქრის განხორციელება რაზეც წინა წლებშიც უფიქრია და განუხორციელებია კიდეც. ზამთარი დგება, ჯალაბს 10-12 მეშოკ ქერზე და მწარე კარტოფილზე ხომ არ დატოვებდა, უნდა ემოქმედა ისე, როგორც რევაზას ბერნი ძროხის ნახვის მერე გული და გონება კარნახობდა. ჩიტეს ნადილის ასასრულებლად ის ღამე ძალზე ხელსაყრელად ეჩვენებოდა. „პირველ ღამეს“ უხმაუროდ აეპარა სანოლიდან მასპინძელს, ბოსლიდან ძროხა გამოიყვანა, ნავისხევეზე სახლში აიყვანა, თვითონ დაბრუნდა, ყველასთვის უჩუმრად დაწვა და დაიძინა. „მეორე ღამეს“ დაიწყო თოვა. ჩიტეს ნაკვალევი თვით დედამინასაც აღარ ახსოვდა, ირგვლივ ყველაფერი თოვლს დაეფარა.

გათენდა. ოჯახიშვილებმა გაიღვიძეს. ბანები გადახვეტეს. და ბოსელში ჩასულებმა „ბაბილა“ მოიკითხეს. რევაზას გულმა უგრძნო, რომ ჩიტემ უღალატა, მაგრამ სამხილის უქონლობის გამო დაითმინა, გადანიყვიტა ცივი გონებით ემოქმედა.

— ჩიტე, მე შენი დედა გავტყან, აქ რომ არ ყოფილიყავი უთუოდ შენ დაგაბრალებდი, ეხლა კი ვეღარაფერს გეტყვი.

ჩიტემ და მისმა ჯალაბმა რევაზას საპონივით ზურგიანი ბერნი ძროხა დაკლა და იმ ზამთარს კარგი გემოც გამოიღეს.

ამ ამბიდან გავიდა შვიდი-რვა თვე და ახლა რევაზა ელოშვილი მოხვდა ჩიტეს სახლში. მასპინძელმა მეტი სიხარულით ქუდი ააგდო ქერში და სტუმარს მხიარულად მიესალმა. რევაზას ახსოვდა ჩიტეს „ქველმოქმედება“ და აი, შემთხვევამ ხელში შეაჩერა სამაგიეროს გადახდის შანსი. დარბაზის ბორჯღალ-ბოლაურებიან დედაბოძს ვერცხლის მშვენიერი ქამარ-ხანჯალი ამშვენებდა. კარგად მოილხინეს „ავტორიტეტებმა“. „ცალთვალა ეშმაკმა“ თავი უფრო მეტად მოიძვრა ვიდრე იყო და დასაძინებლად დაწვა. ჩიტე იმის ჩიტი არ იყო, რომ წინდაუხედაობა გამოეჩინა. ჭადრაკში საშიშ ფიგურასავით სტუმრის მოსალოდნელი სვლის თავიდან ასაცილებლად და ქიშის დასაძახებლად სახლის გასასვლელი კარი ჩაკეტა. თვითონ კი

„სინდისი და პატიოსნება ტანსაცმელს ჰგავს: რაც უფრო მეტად არის შელახული, მით უფრო დაუდევრად ეპყრობი“ (აპულეუსი)

დანვა და უდარდელად დაიძინა.

რევაზას შურისძიება არ აძინებდა. ადგა ჩამოხსნა ქამარ-ხანჯალი და ფანჯრიდან შორს ჭინჭრებში მოისროლა, რის მერეც მასპინძელივით მშვიდ ძილს მიეცა. მეორე დღეს ბოლაურებიან დედაბოძზე აღარ ბრჭყვიალებდა მოსავადებული ხანჯალი და მოცვარული ქამარი. ჩიტეს წელი მოსჭრა სხვის წელზე თავისი ქამარ-ხანჯლის შემორტყმის გაფიქრებამ. რევაზამ თავი იმართლა: — წუხელის გარეთ არ გავსულვარ ღრმა ძილით მეძინაო. მომდევნო ღამეს ნავიხევის ჭინჭრებიდან ძვირფასი ნივთების ნაღება რევაზასთვის მტრისგან წართმეული დროშის დაბრუნების ტოლფასი იყო.

ზემოთ მოთხრობილი ამბებიდან 3-4 წელი თუ იქნებოდა გასული, რომ სოფ. ელიოიანში რევაზას ძმამ არსენ ბეროს ძე ელოშვილმა იქორწინა ჩიგოიანელ ქალზე. ქორწილში ნეფეს გვერდს უმშვენებდა მეჯვარე არსენ გიორგის ძე პავლიაშვილი, (დოლაბა) რომელსაც წელი რევაზასგან ნათხოვარ ვერცხლის ქამარ-ხანჯლით დაემშვენებინა.

შუა ქორწილში, როგორც მაშინ „მოდად“ იყო ქცეული გახდა ჩხუბი და ხანჯლების ტრიალი. მეჯვარე წამოდგა, სუფრიდან გადავიდა და ხანჯალი გააძრო. მოწინააღმდეგე მხარემ იცნო წლების წინ ჩიტეს დაკარგული ქამარ-ხანჯალი და ჩხუბმა ურფო მეტი დატვირთვა მიიღო. საქმეში საბედნიეროდ იმ დროის გავლენიანი ოსი უხუცესები ჩაერივნენ და მდგომარეობა განიმუხტა. საბოლოოდ ეს აურ-ზაური ქამარ-ხანჯლის წართმევითა და დანაშაულის გახსნით დამთავრდა, რომლის საბოლოო დასკვნა თქვენი გასაკეთებელია, ძვირფასო მკითხველო.

„კომიკურია თავდაჯერებულობა ადამიანისა, რომელიც მთელი სერიოზულობით აკეთებს რაღაცას და ყოველთვის იმის საპირისპიროს იღებს რასაც ესწრაფვის (პეგელი)

ივნიან ქარჩოხელი

საიგაკი ანუ საიგა, მამონტების დროინდელი ფაუნიდან შემორჩენილი ძეგლია. მისი არსებობის ისტორია 50-70 ათას წელს ითვლის. მაშინდელი ფაუნის აბსოლიტური უმრავლესობა კლიმატის შეცვლის გამო ამოწყდა, საიგაკი კი გადარჩა და ევრაზიის უზარმაზარ კონტინენტზე ღია ლანდშაფტის მასობრივ სახეობად იქცა.

საიგაკი ძალიან სწრაფად დარბის. საფრთხისგან თავის დაღწევისას მას საათში 80 კმ. სიჩქარე შეუძლია განავითაროს და თან ასეთი მაღალი ტემპი საკმაოდ დიდხანს შეუძლია შეინარჩუნოს. მის რქებს აღმოსავლურ მედიცინაში უხსოვარი დროიდან სხვადასხვა სახის პრეპარატების დასამზადებლად იყენებენ, ხორცს კი როგორც კასპიის ზღვის სანაპიროს მოსახლეობა, ისე დაღესტნის სტეპებზე მომთაბარე ჩვენი მეცხვარეები საკვებად მოიხმარდნენ.

საიგას ხორცს ერთი უარყოფითი თვისება აქვს, ოდნავ ზედმეტად მირთმევისას იწვევს კუჭის მოქმედების დარღვევას და ფაღარათს. ამგვარ უხერხულობას და დისკომფორტს გადაეყარა ყიზილარში ქარჩოხელ მწყემსთა დასახმარებლად ჩასული ჩვენთვის კარგად ცნობილი კოლმეურნე რევაზ ბეროს ძე ელოშვილი. მას სამწუხაროდ აწყინა მწყემს — მონადირეთა მიერ ნანადირევმა, მამონტების დროიდან შემორჩენილი ფაუნის — საიგაკის ხორცმა.

სამწყემსურში ყოველდღე მინდვრად მოსიარულე, საკმაოდ გაუსაძლის ყოფაში ჩავარდა. მას არც ფარმაცევტებისა და არც შინაურ ექიმბაშთა მიერ შექმნილ ნამლებზე მიუწვდებოდა ხელი. დადიოდა ასე გალაჯული, შეწუხებული სახით და ჯავრზე სკდებოდა, რომ მისი ამხანაგი სოფ. კალერთიდან ვანო ხოკრიშვილი მთის ჯეირანივით დააბოტებდა და აბუჩად იგდებდა ტრანაშეყრილ რევაზს. ბეროვეიჩს ერთ-ერთ უარყოფით თვისებად შეიძლება ჩაეთვალოს წყენინების გულში დამარხვა და სამაგიეროს გადახდის დიდი სურვილი. ამჯერად მასში გაიღვიძა შურისძიების დიდმა სურვილმა, რომლის საფუძველს ვანოსგან ძველი უპატივისცემლობის ხსოვნა წარმოადგენდა.

**„ხანდახან ჭკვიანიც არის ხოლმე სულელი, ხოლო
სულელი კი არასოდეს ჭკვიანი“ (სალონტინი)**

ცხვრის სამწყემსავად სტეპში ერთად მოსიარულე რევაზა და ვანო თითქმის კარგი მეგობრები ჩანდნენ, ერთმანეთის მოჭირნახულებად ეჩვენებოდა შორიდან შემხედავ კაცს. სინამდვილეში სამაგიეროს გადახდის ჭია აცოცებოდა და არ ასვენებდა „ცალთვალა ემშაკს“. ერთხელაც მინდორში გასულმა, ფალარათით შენუხებულმა რევაზამ გადანყვიტა ვანოსგან დაცინვის პასუხად თავისი არასახარბიელო მდგომარეობა გამოეყენებინა და არაეთიკური, ძალზე უტაქტო მოქმედებით გაებიზბრუნებია.

— ვანო, შეი ჭიიმე, ერთი რამე უნდა გითხრა, მცხვენია კიდეც, მაგრამ რა ვქნა უკან დასახევი გზა აღარაა. საჯდომზე ეკალი მაქვს შრჭობილი. ერთი კვირაა ესე ვიტანჯები, უნდა მიშველო რამე, ვკვდები კაცი, — უთხრა რევაზამ თავის ამხანაგს.

— როგორ თუ ეკალი! ტრაკზე ეკალს რა უნდა? აქამდე რატომ არ მითხარი, როგორ იტანდი? სხვის გაჭირვებაში მაგარი ხარ, შენთვის კი მორიდებული.

— ეს რამდენიმე დღეა ესე დავეთრევი, მეხათრება, მრცხვენია და რახან გითხარი შენი ჭიიმე, ერთი შემომხედე, იქნებ გამოაძრო, — უთხრა რევაზამ ამხანაგს. და ჩექმების ყელამდე შარვალ ჩახდილმა უკანალი მიუშვირა. ვანომაც გამოცდილი ექიმ-პროქტოლოგივით შეხედა საჯდომზე და ინტერესით ჩაეკითხა აბა სად? აბა სად? აქ არაფერი ეკალი არ არის.

— როგორ თუ არ არის, კარგად შეხედე, შეი ჭიიმე, კარგად, უნდა მომარჩინო.

— რისგან მოგარჩინო, ვერაფერს ვერ ვხედავ! — სად გტკივა, მითხარი, სად?

— აი მანდ, შეი ჭიიმე, კარგად შეიხედე, კარგად! — უთხრა გაბრიყვებულ ვანოს რევაზამ და სტრატეგიულად ხელსაყრელ პოზიციიდან დაცალა საიგაკის ხორციით დაბინძურებული მუცელი და პირდაპირ ვანოს სახეზე მიაქაქა. ფუკუ — და წამოხტა რევაზა. ჩახდილი შარვალი ხელით ეჭირა და მაკე საიგაკივით მოღუნული გარბოდა მინდორში. ვანომ ბევრი იფურთხა, იგინა, რის ვაივავალაბით გაისუფთავა გაოფლილი ტოლალებით სახე. გულზე მჯილი შემო-

იკრა და ცხრასართულიან გინებებსა და მუქარებს მოჰყვა. იმ დღიდან რევზამ სერიოზული მტერი და თავის პოტენციური მკვლელი შეიძინა. დაუძინებელ მტრად გადაეკიდა ხოკრიშვილი ელოშვილს. ვანოს ხალხში დაუფიცია, რომ თავის გრძელი ხანჯლით, რომელიც ყველგან თან დაჰქონდა, — მოკლავდა რევზას და არ აპატიებდა ასეთ უგვანო შეურაცხყოფას.

რომ იტყვიან, რევზა სათოფედ არ ეკარებოდა დაზარალებულს და მაქისმალურ სიფრთხილეს იჩენდა, რომ არსად შეეყოფა პირისპირ. გარკვეული დროის შემდეგ ენანყლიანი ბეროვეჩის ტაქტიკამ, გამოასწორა ვანოსთან უტაქტობით გაფუჭებული ურთიერთობა. წელიწადნახევრის მერე მიგზავნილი შუაკაცების დახმარებით მოხერხდა ამ ორი ქარჩოხელის შერიგება. რევზამ ძველი ყორი დაკლა ხოკრიშვილთან შერიგებაზე და კარგი პურმარილი გაშალა. ამ ძალზე სასირცხვილო, დამამცირებელი ქმედებით დაადასტურა ორივე ქსნელმა, რომ მიუხედავად ასეთი დიდი ცდომილებისა, მაინც მათ ბუნებაში არ იჯდა დემონი, რომელიც ერთ რომელიმეს მაინც მიიყვანდა სრულ ფიასკომდე.

სტების საიგაი

„ჩვენი გული ხშირად გაეხუმრება ხოლმე ჩვენს გონებას“ (ლარო შფუკო)

ბრიგადირის მოხერხება

1975 წლის ერთ მშენიერ დღეს, ქარჩოხის სასოფლო საბჭოში შემავალ სოფ. ნიპტაურების მკვიდრმა, ბალანის კოლ-ბის მემინდვრეობის ბრიგადის ბრიგადირმა, შაშო მათეს ძე ნიპტაურმა, ცნობის ასაღებად მიაკითხა სასოფლო საბჭოს, რომლის თავმჯდომარე გახლდათ ამირან ორდას ძე ბალაშვილი, მდივანი მერაბ მიხეილის ძე ბალაშვილი, ხოლო ბუღალტერი კი ცნობილი იუმორისტი ვარდო ალექსანდრეს ძე გოჭაშვილი.

შაშომ სამუშაო ოთახის კარები მოწინებით შეაღო, იქ მყოფთ მიესალმა და საქმის საჭიროებაზე ცნობა მოითხოვა. გოჭაშვილმა ბრიგადირს გამომცდელი თვალით შეხედა. მერე მდივანს მიუბრუნდა და უთხრა: ამ კაცს ცნობა დაუწერე და მე მომანოდე. შტამპიან ქალაღზე საჭირო ცნობა სახელდახელოდ დაინერა, თავმჯდომარემ ხელი მოანერა, ბეჭედი დაარტყა და ვარდოს გადაულოცეს. მან ცნობა გულის ჯიბეში ჩაიდო და კვლავ შაშოს ვულგარულად შეხედა.

— ბალო ერთ შეკითხვას მოგცემ, თუ უპასუხებ, ცნობას ნაიღებ, თუ ვერ უპასუხებ მაინც ნაიღებ, მაგრამ 6 ბოთლ „გარეჯს“ იკისრებ, ამ პურისმჭამელ ბიჭებთან, — თანახმა ხარ?!

— თანახმა ვარ! — გულიანად გაიცინა ბრიგადირმა და კითხვას დაელოდა.

შენ როგორც მემინდვრეობაში მომუშავე კაცს შეგეკითხები, რა ჰქვია შენ დაკავებულ პოსტს?

ჩემს დაკავებულ პოსტს ჰქვია ბატონო, — მემინდვრეობის „ბრიგადელი“.

*მერაბ მიხეილის ძე
ბალაშვილი*

*შაშო მათეს ძე
წიბტაური*

არ არის სწორი პასუხი, — უთხრა გამომცდელმა და გრამატიკულად შეუსწორა: შენ გქვია მემინდვრეობის ბრიგადირი და არა ბრიგადერი. ეს ერთი — უთხრა გოჭაშვილმა, მეორე: სადაური სიტყვაა ბრიგადირი?

— სადაური და რუსული, — მკვირცხლად უპასუხა ბრიგადირმა.

— არც ეს არის სწორი პასუხი. — ბრიგადირი რუსულიდან შემოსული გერმანული სიტყვაა. კარგი, გეპატიება ენციკლოპედიური გაუნათლებლობა, გლახურს შეგეკითხები. ეხლა გამოგიჩნდება რა ნიჭისა და ალლოს პატრონი ხარ. თუ შეკითვას ვერ უპასუხებ ჩვენს წინადადებას მიიღებ.

— მაშ ასე — ხელის მტევანი ჩამოარტყა მაგიდის კიდეს გოჭაშვილმა და ფეხზე მდგომ, გაჭიმულ, ორმეტრიან ბრიგადირს ბოლო და გადამწყვეტი შეკითხვა დაუსვა:

გახვედი შენი ბრიგადის კუთვნილ ნაკვეთზე, რომლის ბოლოზეც ეზოსთან ახლოს შენიშნე კუკი. მითხარი როგორც მონინავე ბრიგადირმა როგორ უნდა გაიგო კუკი ქალისაა თუ კაცისა?

— როგორ თუ როგორ უნდა გავიგო ალექსანდროვიჩ, მივალ, დავხედავ, კარგად დავაკვირდები ისე, რომ თვალი დავადგა და ფეხი არა. თუ იქვე სულ ახლოს მოფსმულია მივხვდები, რომ ქალისაა, თუ არა და კაცისა.

აჰა, შე ძალუა ლამაზო! — გაუნოდა ცნობა ბუღალტერმა და თან უსაყვედურა: — რა კარგი სუფრა დავაკარგინეო! გულუბრყვილო, ბრტყელკბილებიანი ბრიგადირი კი იდგა და იცინოდა დოღში გამარჯვებული ცხენის პატრონივით.

ოცტვი ამოსული

შბავი რომელიც აქ უნდა გაიმბოთ 1971-73 წლების პერიოდს ეხება. ბოლო აღნიშნულ წლამდე ახალგორიდან ქსნის ზემონწელის-კენ ავტობუსი არ მოძრაობდა. მთის მარ-შრუტის ბოლო პუნქტი ლარგვისი იყო. სწორედ ამ პუნქტიდან ახალგორში ავტო-ბუსით გასამგზავრებლად ქარჩოხიდან ლარგვისში ფეხით ჩაბრძანებულა ვარდო გოჭაშვილი.

დგას, ქარჩოხიდან ფეხით ნამგზავ-რი ჩვენი ალექსანდროვიჩი და ელოდება ახალგორიდან მომსვლელ ავტობუსს. შიმ-შილით არ შია, მაგრამ თეთრ ღვინოს, მონასტრის ქსნისპირა რესტორანში, გნებავთ იქვე მდგარ სასადილოში, დიდი სიამოვნე-ბით გეახლებოდათ, თუმც ფრთხილობს, ერიდება სასადილოს, მართალია მის სიახ-ლოვესაა, მაგრამ მისკენ გახედვაც არ უნ-და, ეტყობოდა, რომ რალაც საშური საქმე გამოჩენოდა „ყასბების ქალაქში“.

ავტობუსი იგვიანებდა, თითქოს მის ნაცვლად საიდანლაც ფეხ-თეთრი ცხენით მოთოხარიკდა, შუახანს გადაცილებული გავაზელი იოსებ კაჭიური. ცხენი ღობეზე მიაბა და სავაჭროს ნაცვლად სასა-დილოში ისე შეკუნტრუშდა, რომ ვარდო არამცთუ მიიპატიჟა, ხეი-რიანად გამარჯვებაც არ უთხრა.

ვარდოს ძლიერ ეწყინა თავისი ტოლი კაცისაგან, თანაც ძველი ნაცნობისაგან ასეთი დაუმსახურებული მოქცევა და თავისთვის გა-იფიქრა: — დრო, რომ მქონდეს ხომ დედას გიტირებდი კაჭიურო, ისეთს დაგათრობდი, რომ ცხენის მაგივრად აიმ ლაფიან ღორზე ჯდებოდეო.

არ გასულა ათიოდე წუთი და ავტობუსიც მოვიდა. მანქანიდან

*ვარდო ალექსანდრეს ძე
გოჭაშვილი*

*„გამოიზოგეთ დრო, დრო — ქარგაა, რომელზედაც იქსოვება
სიცოცხლე“ (რიშარ)*

პირველი ჩამოხტა ვარდოს ერთ-ერთი „პრიამოი“ ძმაკაცი სოფ. ხოზოთში მცხოვრები მათე გიგოს ძე გამხიტაშვილი. მან მეგობრისადმი პატივისცემის გამოსახატავად ორივე ხელით ჩამოართო ხელი, მოიკითხა და უთხრა: — შენ ვიცი უცხენოდ არ იქნები ჩამოსული, ქარჩოხზე მივდივარ და ჭორჭოხამდე გავიყოლებდიო.

— როდის იყო ვარდო უცხენოდ და უმაუზეროდ დადიოდა. აგერ როგორი ცხენი მიბია, — ანიშნა კაჭიურის ცხენზე და გაუცინა.

რაიონიდან შილიფად მისული მათე მაშინვე მოახტა ფეხთეთრას. ვარდო ახლო მივიდა ცხენთან, მეტი დამაჯრებლობისთვის მოსართავეები აუჭირა, პირში ლაგამი ამოსდო გავაზე ხელი დაურტყა და მიაძახა, ცხენი სახლში გყავდეს, ზეგისთვის აღწერაზე ამოვალ და იქ დამახვედრეო! მათემ სიხარულით ქუსლი შემოსცხო „მეგობრის“ ცხენს და ნიავეით გავარდა. ვარდო კი ავტობუსში ჩაჯდა და ახალგორში წავიდა. დარჩა იოსება უცხენოდ, ბოთლა ღვინისა და ხარჩოს ამარა. ძველი ნათქვამია, — ძუნწი კაცი ბევრს არ სვავსო, იოსებმაც იმ ძუნწი კაცივით მალე მოითავხელა და ფქვილის ნასალეზად ცხენი მოიკითხა, მაგრამ თქვენც არ მომიკვდეთ, ვერსად ვერ ნახა თავის ფეხთეთრა. საბედნიეროდ დამნახავი გამოუჩნდა და სწორი ინფორმაცია მიანოდეს.

შენ ცხენზე ხოზოური მათინა დაჯდა და სულ კუდგაჭვერილს მიარბენინებდაო. იცა თავში ხელი, არ დაიჯერა: — მათე მე ცხენს როგორ მომპარავდაო?!

არა, არა, მართალია, ზუსტად მათე იჯდა კარგად დავინახეთო. სხვა რა გზა ჰქონდა გავაზელს, ქუდი გვერდზე მოიგდო და გაეკიდა ბრაზმორელი. მიდის მათე და მისდევს უკან იოსები. ორივემ ბევრი ირბინა. მივიდა ხოზოეთში ფეხთეთრა და ცოტახანში მიჰყვა ოფლში განურული კაჭიური.

— რა მიყავი შე ოჯახდანგრეულო, რა ცუდი მოგაგონდება ჩემგან, რა ცუდი გამიკეთებია შენთვის ამდენი, რომ მარბენი და მასხარად ამიგდე. რად წამოიყვანე ჩემი ცხენი?! გულამოვარდნილი ქაქანით საყვედურობდა გავაზელი ქარჩოხელს.

— მე რა გარბენი, შენი რა წამოვიყვანე. რას მედავები? გაკ-

ვირვებით მიუგო მათემ.

რა და კიდევ თვალში ნაცარს მაყრი?! მაბრმავებ? არ ეკადრება შენისთანა კაცს ამნაირი საქმის კეთება. რატომ არ ტყდები, რა პატარა ბალღით იქცევი. ცხენი ჩემია მთელმა ქვეყანამ იცის, თქვენ საწილოდანაც კი უზიღია მაგ ცხენს თივები.

ცხენი გოჭაშვილმა მომცა. იმისია, მე კი არ ვიჩემებ, ზეგ თვითონ ამოვა და ნაიყვანს, მე ნუ მეჩხუბები.

— რა გოჭაშვილი, რის გოჭაშვილი, ცხენი მომეცი, აქიდან მაინც ნულარ მატარებ ფეხით, ბალღით რატომ მექცევი? აგერ მოკაკულ ლექსოს რამდენჯერ ყოლია ულამში იმას მაინც უთხარი ვისიაო, თუ შენ დაგიბრმავდა თვალეები და ველარ არკვევ ვერაფერს — გაბრაზდა იოსები.

დიდი დავი-დარაბის შემდეგ მათემ როგორც იყო დაუბრუნა მეზობელ სოფელს თავისი ცხენი. დაბრმავებით კი არც მათე დაბრმავებულა და არც იოსები. სამწუხაროდ ხეობაში ცნობილმა კოლორიტმა კაცმა, ბევრი კარგი საქმის გამკეთებელმა, დიდი იუმორის მქონე ვარდო ალექსანდროვიჩმა სიბერეში დაკარგა თვალის ჩინი. დიდი სამეგობროსი და სანათლიმამოს პატრონი, მშობლიურ ქორჭონში, ბებერი ცაცხვების ქვეშ განისვენებს სამარადისოდ.

მათე გოგის ძე გამბიტაშვილი

კომპლიქტის კოცონი

გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე, ქარჩოხის სასოფლო საბჭოში შემავალი სოფელი ბალაანი, კომპაქტურად დასახლებულ პუნქტად ითვლებოდა. ერთმანეთის მიჯრით, მერცხლის ბუდეებივით მიშენებული საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობათა სახურავები და ჯერ კიდევ აქა-იქ შემორჩენილი ბანები, ვინრო შუკებით დაყოფილ ტერასულ დასახლებას წარმოადგენდა. სოფელს ცენტრში აღმართული პირამიდული ფორმის კოშკი ამშვენებს. იქვე, კოშკის სამხრეთით ძველ, მამა-პაპურ სახლში ცხოვრობდა „მოურავიანთ“ შტოს წარმომადგენელი - გიორგი შიოს ძე ბალაშვილი, ხოლო კოშკიდან დასავლეთით შორიახლო „მათანთ“ შტოს წარმომადგენელი - ასანა (არსენ) ლექსოს ძე ბალაშვილი.

ერთხელ ეს კარის მეზობლები და ახლო ბიძაშვილები გიორგი და ასანა მსუნაგი ღორისგან მოთხრილ და გადაადგილებულ მიჯნის ქვაზე წაიკიდნენ. შიოევიჩი კოლმეურნეობაში ფინანსებს აღრიცხავდა, იყო მოქეიფე და სტუმართმოყვარე, მაგრამ ამავდროულად ფიცხი და ემოციური კაცი. ასანა კი წყნარი, დინჯი, დუდუნით მოლაპარაკე.

ღორის დინგით არეულ მიჯნაზე, ორიენტაცია დაკარგული მეზობლები ცდილობდნენ თავთავიანთ სიმართლის დამტკიცებას. ბახუსის დროს გიორგიმ მეტისმეტი გაბრაზება იცოდა. ამჯერადაც, ყვირილით და ხელების ქნევით გაქანდებოდა მიჯნისკენ, მივარდებოდა, ფეხით გახაზავდა მიწას, მერე კივილით უკან ქამარზე ჩაფრენილ მეუღლეს — კეკეს დამორჩილდებოდა და სახლისკენ მიჰყვებოდა გინებითა და ხელების ქნევით. ახლა ამის შემყურე სახლის კარებში მდგომი ასანა წამოვიდოდა, გიორგის გახაზულს წაშლიდა და სხვა ხაზს გაავლებდა. ახლა დარიკო დაებლაუჭებოდა თავის მხარბეჭიან ქმარს და რის ვაივავლახით აბრუნებდა უკან. არის ერთი განამანია და ყვირილ-ჭყვივილი ბიძაშვილებით დასახლებულ პატარა სოფელში. კაცმა არ იცის როდამდე გაგრძელდებოდა ან რით დამთავრდებოდა ღორის დინგით გამოწვეული ეს უსიამოვნო

*„იყავი ტურფა, იყავ უებარო,
მდიდარი, ბრძენი, მხნე და ჭკვიანი
მაგრამ ფიქრისგან არ განიშორო,
რომ შენ ხარ მხოლოდ ადამიანი“.* (გურიელი)

კომფლიქტი, რომ უცებ საიდანდაც არ გამოჩენილიყო ცხენზე ამხედრებული, ჩვენთვის კარგად ცნობილი ვარდო ალექსანდრეს ძე გოჭაშვილი. ვარდომ ერთი ჰაერში გაატყლაშუნა შავი, ტყავის კნუტი და დასჭყვილა მოჩხუბარ მეზობლებს:

— რას შვრებით გაბიდაურნო, რა გაჩხუბებთ, როგორ არ გრცხვენიათ!

ვარდომ მკაცრი, ომახიანი ხმით შეუტია ასანას: შენ სახლში შედი და „დიდმოურავიანის“ კითხვა გააგრძელე! — შენ კი გიორგი მოდი აქ ჩემთან!

ვარდო თვალის დახამხამებაში გადმოხტა თავის იორლა ცხენიდან, იქვე ღობეზე მიაბა, მერე მოჩხუბარს ხელკავი გაუყარა და დამნაშავესავით, თითქმის იძულებით შეიყვანა თავის სახლში. არ გასულა დიდი ხანი და შიოანთ გიორგის სახლიდან სადაც სულ ცოტახნის წინ წივილ-კივილის ხმა ისმოდა მშვენიერი „სუფრულის“ ჰანგები გამოდიოდა.

ასანა კი კითხულობდა თუ არა „დიდმოურავიანს“, ეს თქვენთვის მომინდვია ჩემო ქარჩოხელებო.

ასე მარტივად ჩააქრო ვარდო გოჭაშვილმა ორ მეზობელს შორის გაჩენილი კომფლიქტის კოცონი.

შეგრძეს მარჯვენა

მითქმის ნახევარი საუკუნის წინ, ქარჩოხში, ბალაანის ს. ორჯონიკიძის სახელობის კოლმეურნეობა, თავმჯდომარე ვალიკო გოჭაშვილი, თავის მსხვილფეხა საქონელს აზამთრებდა მცხეთის რაიონის სოფ. ძალისში, სანაცვლოდ ამ სოფლის მეურნეობის საქონელი მთელი ზაფხულის განმავლობაში ქსნის ხეობის სუბალპურ საძოვრებზე ბალახობდა. ასე ჰარმონიულად იყო შეთავსებული ერთმანეთს მთისა და ბარის რესურსები, საკოლმეურნეო სექტორი კი თანდათან მშვენდებოდა და შენდებოდა.

ერთხელაც, კოლ-ბის გამგეობის გადაწყვეტილების თანახმად, ქარჩოხიდან ძალისში მესაქონლეობის ფერმის შესამოწმებლად და იქ არსებული პრობლემების მოსაგვარებლად გაიგზავნა მთავარი ბუღალტერი ვარდო ალექსანდრეს ძე გოჭაშვილი, ფერმის გამგე არსენ ისაკის ძე პავლიაშვილი (მირზაანთი) და მძღოლი ოსია ილიკოს ძე გოჭაშვილი. ზემოთ აღნიშნულ ობიექტზე, დელეგაციის სამდღიანი ნაყოფიერი მუშაობის შედეგად „აღმოფხვრილი იქნა ყოველგვარი პრობლემები“ და მეოთხე დღეს ოსიას „ბობიკით“ ბრუნდებიან ძალისიდან ქარჩოხში. საკოლმეურნეო შრომის აქტივისტებს გზად ერთი მუხრანელი კაცი დაემგზავრათ, მათაც ხათრი ველარ გაუტეხეს, ვილისში ჩაისვეს და სახლის კარებამდე მიიყვანეს. გამომშვიდობებისას მუხრანელი გაჭირვეულა, გინდათ თუ არ გინდათ, ჩემს სახლში უნდა ვიქეიფოთო. შემოთავაზებაზე უარი არ უთქვამთ ბახუსის მოყვარულ ჭორჭორხელებს.

მაღე შეზარხოშდა სტუმარ-მასპინძელი. ჩვენი მკითხველისთვის უკვე ცნობილია სტუმრების ასავალ-დასავალი, მაგრამ არ იკითხავთ ვინ არის მუხრანელი კაცი ანუ ჩვენებურების მასპინძელი.

მასპინძელი გახლავთ სოფლის ერთი ტიპიური ქართლელი - გვარად ღვინიაშვილი, მოქეიფე და ნამეტანი სასმელის მოყვარული კაცი. მას თურმე ჩვევად ჰქონია, ეტაპობრივად, დაახლოებით 3-4 თვის ინტერვალით ალკოჰოლის სისტემატიურად მიღება. მის ამ ცუდ ჩვევას ამძიმებდა სიმთვრალეში თანამოქეიფეებისადმი გინება და უცნებურო სიტყვებით მიმართვა. ცხადია, ამჯერადაც,

*„არაყი თეთრია, მაგრამ ცხვირს აწითლებს და სახელს აშავებს“
(ჩეხოვი)*

თავისას არ მოიშლიდა მუხრანელი. შესვენების მერე ღვინიაშვილს კვლავ ენადა მთიულებთან ქეიფით დაეწყო სასმლის ზღვაში ტივით ოთხთვიანი მოგზაურობა.

— აილე შენი დედა მოვ...ან დაასხი! — ხშირად მიმართავდა ღვინიაშვილი ასეთი სიტყვებით ჩვენს თავმომწონე ბულალტერს ვარდო გოჭაშვილს, რომელიც ასეთ გინებას არა კაციშვილს არ აპატიებდა, თუნდაც სიცოცხლის ფასად დაჯდომოდა.

ყელში სისხლმომდგარმა ვარდო ალექსანდროვიჩმა ოსიას გადაულაპარაკა გადით მანქანა დაქოქეთ და მეც მოვდივარო. გავიდა მძლოლი და ფერმის გამგე, დაქოქეს მანქანა და ჩასხდნენ. ელოდებიან ამხანაგს. დეკემბრის დასაწყისი იყო და საკმაოდ ციოდა.

მასპინძლისაგან მორიგ შეგინებაზე გოჭაშვილმა აილო ნახევრად სავსე საღვინე, პირი დაუცო და პირდაპირ თავზე უხეთქა. თავიდან სისხლმა შადრევანივით გადმოასხა, კაცმა გონება დაკარგა და მაგიდაზე დაემხო. ვარდო წყნარად ადგა, ჩაიცვა პალტო, აილო ქუდი და დიასახლისის შემოსვლამდე კარები გაიარა. კიბეებზე ჩამოსვლისას კი ყურში ჩაესმა ქალის ნაღვლიანად ნათქვამი, — შეგ-რჩეს მარჯვენა!

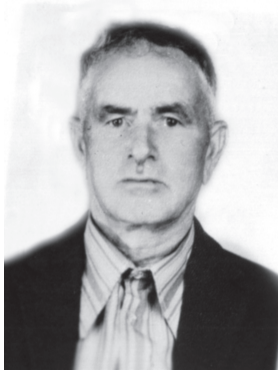
აბა ვინ ეტყოდა ამ სიტყვებს ასეთი ამბის მერე, — ფიქრობდა თავისთვის უკვე მანქანაში მჯდომი ვარდო და თან სარკეში იყურებოდა ხომ არავინ მოგვდევსო.

გავიდა რამდენიმე თვე. აპრილის დასაწყისში კვლავ გაიგზავნა ბალანის კოლ-ბის მანქანა ძალისიდან ნამჯის მოსატანად. მძლოლ შოთა ბალაშვილს ფერმაში საქმეების მოსაგვარებლად ქარჩოხიდან გაჰყვა ფერმის გამგე არსენა პავლიაშვილი.

ძალისიდან უკან მობრუნებულ ჩვენებურებს კვლავ დაემგზავრა ვინმე, გვარად მუნჯიშვილი, რომელსაც მორების სახერხი „ცირკული“ მიჰქონდა მუხრანში გასალესად. ახალგორელებმა ამჯერადაც პატივი სცეს ბარელ კაცს და მისი მითითებით საჭირო ადგილზე მიუტანეს ხერხის პირი.

შოთამ მანქანა პირდაპირ იმ კაცის ეზოს პირში გააჩერა, სადაც დეკემბერში სამმა ჭორჭორხელმა იქეიფა. ეზოში ვილაც სქელი დედა-

კაცი თოკზე სარეცხს ფენდა, მორჩა თუ არა თეთრეულის გაფენას მანქანასთან მივიდა და საკმაოდ რიხიანი ხმით შეუძახა არსენას.

*არსენ ისაკის ძე
პავლია შვილი*

— თქვენ ის ხალხი არა ხართ ჩემს ქმარს თავი რომ გაუტყუებთო?

— არა ქალბატონო, არა! — მიუგო ფერმის გამგემ თავაზიანად.

— როგორ თუ არა, რომ დასკდით, დაძებით და მერე ქმარი მიცემეთ ზუსტად შენ ის კაცი ხარო.

— არა ქალბატონო, რას ბრძანებთ, ვილაცაში გეშლებით, მე ის არა ვარ ვინც თქვენ გგონიათ.

— როგორ თუ მეშლება. ამხელა ორმეტრიანი კაცი როგორ შემეშლება. — ისედაც წითელი არსენა სულ განითლდა და გაყვიტლდა. შეატყო ეს ქალმა და უცბად

დაუყვავა.

— გადმოდით კაბინიდან, გადმოდით ნუ გეშინია, მადლობა უნდა გითხრა. თქვენ, რომ მაშინ ჩემი ქმრისთვის არ გეცემათ და მისთვის სისხლი არ გამოგედინათ რა გვეშველებოდა. იმ დიდ ზამთარს სულ ტირილში და ჩხუბში გაგვატარებინებდა. შეგრჩეს მარჯვენა! მთელი ოთხი დიდი თვე სულ სიამტკბილობაში ვიყავით. ერთხელაც არ დამთვრალა და არ უჩხუბია.

არსენასგან ამ ამბის მოყოლის მერე, ვარდო გოჭაშვილი მიხვდა, თუ ვის ან რად უნდა ეთქვა მისთვის კიბეებზე ჩამოსვლისას იმედის მომცემი ის ორი დაუჯერებელი სიტყვა — შეგრჩეს მარჯვენა!

*„საღ ჭკუას ფასი დაეკარგებოდა, რომ თვითეული
ჩვენგანი არ იჩემებდეს“ (ვერტერმაიერი)*

ის კი არ არის ბიჭობა

სოფელი ბალანის ქარჩოხის ერთ-ერთი ლამაზი და მოხდენილი დასახლებაა თავისი განუმეორებელი ლანდშაფტით, თავისი უნიკალური „საშურე“ წყაროთი, რომლის ტოპონიმი პირდაპირი დასტურია მისი კეთილგემოვნებისა.

სოფელს სამ ნაწილად ყოფს საშურე და დიდხევი, მათ შორის ცაცხვისა და ბზის ტევრში შევიწროებულ ზოლზე მტრედევით ყელმოდერებული ნმ. გორგის სახელობის ეკლესია და ღვთისმშობლის ნიშია. ნიშის დასავლეთით მდებარეობს ქარჩოხის ხეობის „ძმათა სასაფლაო“, ხოლო მის სამხრეთით, საშურე ხევის მარცხნივ, ბალანის (ძველი სახელწოდებით ახალდაბის) ან მოშლილი, მიტოვებული ნასახლარები და შუა საუკუნეების კოშკია თავისი მარნით.

მთის ეს ჩვეულებრივი სოფელი თავისი ბუნებრივი კომპონენტებით: სათიბ-საძოვრით, ტყით, წყლით, მთით შეხამებულია ადგილობრივ რელიეფთან და ქმნის ერთიან ლანდშაფტს.

სოფ. ბალანის უკან მდებარეობს ლომის-ალევის მთიდან შემოჭრილი მთაგრეხილი, მნიშვნელოვანი და საუკეთესო სათიბებით, რომელიც 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომამდე ბალანისა და ჭორჭოხის სოფლების მცხოვრებთათვის, უფრო ადრე კი ქენქაანმედელაანელთათვისაც მნიშვნელოვან საკვებ ბაზას წარმოადგენდა მესაქონლეობის განვითარებაში.

აღნიშნულ სათიბებში გარკვეული ადგილი ჭორჭოხელ გოჭაშვილებს ეკავათ. მათი საგვარეულოდან, რომელთა ძირი გვარი მთიულეთიდან გადმოსული ბუთხუზებია, ჩვენთვის კარგად ცნობილი პიროვნება ვარდო ალექსანდრეს ძე გოჭაშვილი, ზაფხულის ერთ ცხელ პაპანაქება დღეს გასულიყო სათიბად და შეუსვენებლივ ღვრიდა ოფლს. სადილობისას აიკვირაძლა. დაღლილი და მოშიებული დაეშვა თავქვე და სოფ. ბალანის ბირჟაზე გაჩერდა.

უღელში გალახული ხარისით გამოიყურებოდა „ტაპოჩებში“ გამონყობილი, ნაჯაფარი, კაფანდარა ტანის ალექსანდროვიჩი. ხალხმრავალ სოფლის ბირჟაზე, გაამაყებული მამალი ფუტკარისგან

**„ზ შირად, ვითომ და სირცხვილის გამო, აღამიანი
სამარცხენო საქმეს სჩადის“ (შილერი)**

ბზუოდა ხალხი. დასვენებული ბირჟავიკები დაღლილ, არა-ქათგამოცლილ ვარდოს ემასხრებოდნენ, ხუმრობდნენ, იცინოდნენ. ახალგაზრდებს გართობა და სეირის ყურება უნდოდათ.

მაღე ბირჟაზე მდგომებმა დაინახეს, რომ ზემო ქარჩოხიდან მოდის არსენა-დოლაბა გიორგის ძე პავლიაშვილი. კაცი გამოცდილი, ენაწყლინი, ახოვანი, ომახიანი, ლაჟღაჟა პირისახით, თავზე ძვირფასი „ბუხარცკი“ ქუდით, სტალინური პიჯაკით, გალიფე შარვლით და პრიალა „აზიანცკი“ ჩექმებით. მის დანახვაზე იქ მდგომმა ნოდარ ბალაშვილმა გოჭაშვილს უთხრა:

— აბა, ახლა შენც იტყვი კაცი ვარო და დოლაბაც იტყვის კაცი ვარო. შეხედე მთასავით მოდის, თანაც როგორ ამაყად და მედიდურად უჭირავს თავი. მაგან შენნაირ ჩია კაცს რომ დაარტყას (თვითონ ნოდარი მალალი კაცი იყო) პამინდვრის სარზე ღრმად ჩასვამს მინაში.

ვარდომ იუკადრისა — ის კი არ არის ბიჭობა, ხალხში დევივით დადიოდე და ნაცარქექიას ძალა გქონდეს. გენიძლავებით მოსვლის-თანავე ძირ დავცე თქვენი დოლაბაო.

— კარგით, გახალისდა ყველა იქ მყოფი, რომლებიც ზოგი გოჭაშვილს უჭერდა მხარს და ამხნევებდა, ზოგსაც დოლაბას სიძლიერისა სჯეროდა.

თუ ნავაქციე, თხუთმეტი ბოთლი ღვინო უნდა იყიდოთ თავისი ზაკუსკით თუ არა და მე ვკისრულობ — თქვა ალექსანდროვიჩმა და დასახვედრად მოემზდა.

არსენ გიორგევიჩი ჩვეული სიდინჯით, ამაყად მივიდა ბირჟაზე იქ მდგომთ ზრდილობიანად ყველას ხელი ჩამოართვა, და აი,

ვარდომ გვერდზე გაიხმო. წრიდან გასვლა და არსენასათვის მარცხენა მკლავით ხელუკუღმა მუშტის ძლიერი მირტყემა მკერდსა და კუჭს შუა ერთი იყო. ყველაფერი წამიერად მოხდა.

არსენა ოდნავ წელში მოიხარა, მერე თანდათან დაბლა დაეშვა, ჩაიხვია და დაეცა. ვარდომ მაშინვე მიაშველა ხელი.

რა იყო შე კაიკაცო ხუმრობა არ იცი? გამოგცადე. ამხელა კაცს რა მოგდის, ადექი, არაფერია, დამშვიდდი.

არსენამ ამოხედა. შე ოჯახს ამონყვეტილო, რაზე მკლავ, რა და-
გიშავე?! უდანაშაულო კაცს რატომ მკადრებ ასეთ რამეს!

ჩაჩოქილი დოლაბა წამოაყენეს. ვილაცამ ძირს გაგორებული
ქუდი გაუბერტყა და მიანოდა. ახალგაზრდებმა, რომლებმაც სიცი-
ლი აიტეხეს, ყველაფერი უთხრეს გიორგვეჩის და წაგებულ ღვინო-
ზე მიიპატიჟეს. დოლაბა ისე იყო გაბრაზებული, რომ ყური არავის
ალარ ათხოვა, გაიბერტყა მტვრიანი შარვალი, ქუდი გაისწორა და
უკან მიუხედავად გასცილდა იქაურობას.

იმ დღეს გოჭაშვილის წყალობით წაგებულთ, მოგებული კვირა-
ძალი გამოუვიდათ. თხუთმეტ ბოთლს კიდევ ხუთი ბოთლი ღვინო
მიამატეს და კარგად მოილხინეს „ელიოზას“ სასადილოში. ალექ-
სანდროვიჩის ეტყობოდა ღვინოზე მეტად ორმეტრიანი კაცის ნაქცე-
ვა უფრო ახალისებდა, თუმც კარგად იცოდა, რომ ბირჟაზე მოგება,
დოლაბასთან შესარიგებლად სამომავლოდ ათი ბოთლი ღვინის კის-
რებას მაინც ნიშნავდა.

„სიტყვა ცოცხალი ორგანიზმია და დროთა განმავლობაში ხშირად შინაარსს იცვლის“ (შ.ნუცუბიძე)

ფაშატი

სიტყვა-ფაშატი ცხენის სქესის განმსაზღვრელია. მოვუსმინოთ საბას:

— „ცხენიცა სახელებითა განიყოფებიან: რამეთუ მამალსა ეწოდებიან ახტა; ხოლო დედალსა რდალი და ჭაკი, ხოლო შვილთა მათთა კვიცი. ხოლო კვიცსა ახტას ულაყი ეწოდების და რდალსა — ფაშატი“.

ანეგდოტებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას რომ კახეთის რეგიონში ბევრად მეტია ცნობილი ზოოფილიაზე ვიდრე საქართველოს რომელიმე სხვა კუთხეში, თუმც სახედრების, ცხენების და მათი შემსწავლელი დარგის განვითარებით კახეთს არ ჩამორჩებიან მთის ის რეგიონები, სადაც სოფლის მეურნეობის მთავარ დარგად მესაქონლეობაა აღიარებული.

ვიტყვი იმასაც, რომ ცხენი და სახედარი მთის მოსახლეობაში დიდი პოპულარობით სარგებლობს. ამავედროულად საპირისპირო უარყოფით დატვირთვასაც იძენს მდებრი ცხოველების ყოლა და მათით მამაკაცების სარგებლობა. ფაშატი ცხენი და ვირი ზოგჯერ კახელი მიხოს მსგავსად ქალს მონატრებულ მწყემსს შეიძლება ცოლშიც კი შეშლოდა. ასე, რომ სიტყვა „ფაშატი“ ერთგვარ ორაზროვან, ირონიულ სიცილსაც კი იწვევს ქსნურ ქართლურ დიალექტიკაში.

გარდა ამდაგვარი უხერხულობისა, მთაში ოდითგანვე სირცხვილად იყო მიჩნეული ვაჟკაცი კაცის ფაშატ ცხენზე შეჯდომა. მეტსაც ვიტყვი, ჩვენში საშუალო შეიძლების ოჯახს ჰყავდა ე.წ. „სადიაცო“ ცხენები, თავიანთი რბილი ლამაზი ბალიშებით, ყაჯრებით და სხვა სპეციალური აკაზმულობით. „სადიაცოზე“ თუნდაც იაბო — მამალ ცხენზე კაცის დაჯდომა დიდ სირცხვილად ითვლებოდა. ერთი სიტყვით ფაშატ ცხენზე შეჯდებოდა ზოოფილიით დაკავებული — გათვალული კაცი, რომლის სინდრომი ჯერ კიდევ არსებობდა გასული საუკუნის შუახანებამდე.

ამავე საუკუნის 70-იანი წლების დასაწყისში ქარჩოხის ტერიტორიაზე მიუხედავად ბავშვების დიდი კონტიგენტისა 8-წლიანი

სკოლა ფუნქციონირებდა, სადაც მივლინებულ პედაგოგებს, რიცხოვნობივად ბევრად ჩამორჩებოდა ადგილობრივი კადრები, რომელთა შორის ახალგაზრდა თაობის ნაკადი სჭარბობდა.

მშობლიურ სკოლაში დიდი პედაგოგიური ენთუზიაზმით იღვწოდნენ ქარჩოხის სკოლის კურსდამთავრებულები ხვთისო ელოშვილი, ქსენია, მერაბ, ამირან და გაიოზ ბალაშვილები, ლილი ბალხამიშვილი და სხვები. ქვეყნის სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში პედაგოგიურ ცოდნას ეუფლებოდა ბევრი სხვა ქარჩოხელი ახალგაზრდა.

ადგილობრივი კადრებიდან ერთ-ერთ აქტიურ და წარმატებულ მასწავლებლად მიიჩნეოდა ამირან ორდას ძე ბალაშვილი, და აი, ამირან მასწავლებელი მორიგ გაკვეთილს ატარებს თავის სადამრიგებლო კლასში. მაშინდელი განაწესის თანახმად, სასწავლო წლის დანწყებიდან არაუგვიანეს სამ კვირაში მასწავლებელს უნდა მოეხდინა თავისი სადამრიგებლო კლასის მოსწავლეთა ოჯახების გაცნობა, უნდა გასაუბრებოდა მშობლებს, შეესწავლა ოჯახური მდგომარეობა, თუ რა პირობებში უნევდა ბავშვს ცხოვრება, მეცადინეობა, როგორ ჰქონდა მოწყობილი საორგანიზაციო კუთხე, ყოველდღიური რეჟიმი და სხვა. ვინაიდან იმ დროებაზე სკოლებში ტარდებოდა 7-8 გაკვეთილი, თანაც სასწავლო დღედ ითვლებოდა შაბათი, — დროის სიმცირის გამო გაკვეთილზე მასწავლებელ-მოსწავლეთა შორის წამოიჭრა საკითხი თუ როგორ და რა საშუალებებით მოეხდინა დამრიგებელს, რამდენიმე კილომეტრით დაშორებულ სოფლებში ბავშვთა პირობების შესწავლა. სხვადასხვა ალტერნატიული გზების ძიებისას მასწავლებელმა განაცხადა:

— მე ყველაზე მოსახერხებელ საშუალებად ცხენი მიმაჩნია, მაგრამ სამწუხაროდ არ მყავს.

ვითხოვთ მასწავლებლო! — იყო შეძახილი ბავშვებისაგან.

— ვისგან, ვისგან, ვინ მათხოვებს?! შემოდგომაა და ყველას თავის საქმეზე სჭირდება.

მამაშენი ხომ არ მათხოვებს? — შეეკითხა მასწავლებელი გუჯაქენქაძეს.

მას... ჩვენი ცხენი სანგლის გზაზე კლდეებში გადავარდა თავის

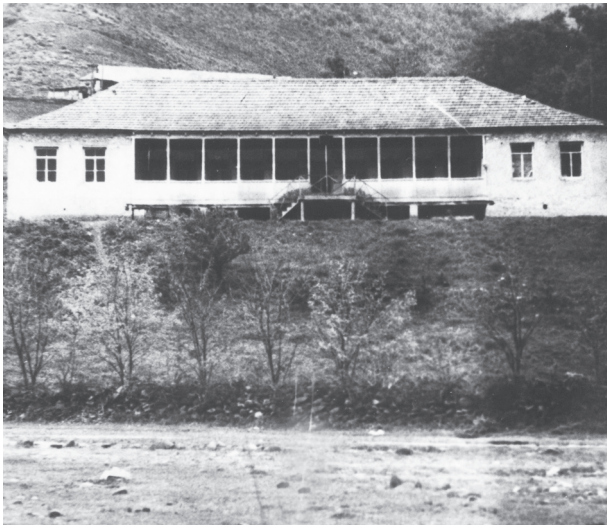
ბარგიანად, — დანანებით უპასუხა მოსწავლემ.

— თქვენი? თქვენ მათხოვეთ — მიუბრუნდა დამრიგებელი უკან რიგზე მჯდომ რომან ქენქაძეს.

ჩვენი ცხენი დაშავდა, თანაც დამალი ჩამოუვიდა და გავყიდეთ მას... აღარა გვყავს! — იყო პასუხი. მაშ რა ვქნა, სად ვიშოვო კარგი ცხენი — ჩაილაპარაკა ამირან მასწავლებელმა და გოგოებს გადახედა შენუხებული სახით. უცებ გაისმა, ნაზი, მორიდებული ხმით ნათქვამი, იმ ლამაზი და მორცხვი ბავშვისა, ვინც არასოდეს ზედმეტად ხმას არ იღებდა.

— მასწავლებლო ჩვენ გვყავს ცხენი, გათხოვებდით, მაგრამ ფაშატია!

თქვა თუ არა ეს, წინარიგში მჯდომმა, სარქალის, გოგლა ხოკრიშვილის ქალიშვილმა ლალიმ მთელი კლასი ახარხარდა. დიდხანს იცინეს ბავშვებმა, იმდენი იცინეს, რომ ის გაკვეთილი გაკვეთილად აღარ შემდგარა და იმ სიცილის ექომ დღემდე, ჩვენამდეც კი მოაღწია. საკითხავია რა დატვირთვით უთხრა 15 წლის ლალიმ მასწავლებელს სიტყვები — „მაგრამ ფაშატია“, — ჩანს ბავშვური ემოციით, აზრისა და შინაარსის გაუცნობიერებლად, უფროსებისაგან გაგონილის მიბაძვით.

ბალაანის 8 წლიანი სკოლა

აკონ — კავშა

1975 წლის გაზაფხულია. ბალანის 8-წლიანი სკოლის VII კლასში ტარდება გეოგრაფის გაკვეთილი. გაკვეთილი მიჰყავს ახალგაზრდა პედაგოგს, კლასის ხელმძღვანელს ამირან ბალაშვილს.

უნდა აღინიშნოს, რომ იმ ხანად ბალანის სკოლაში ერთ-ერთ მონინავე კლასად ითვლებოდა ამირან მასწავლებლის სადამრიგებლო კლასი. მოსწავლეები დიდი ხალისით ეუფლებოდნენ როგორც ფიზიკურ ისე ისტორიულ გეოგრაფიას. ახალგაზრდა, ნიჭიერი მასწავლებელი დიდი ენთუზიაზმით ხსნის სამხრეთ ამერიკის რელიეფს, რომლის დახასიათებისას ცხადია, გვერდს ვერ აუვლიდა ამ მხრის ყველაზე უმაღლეს მწვერვალ - აკონ-კაგუას. გაკვეთილის ბოლოს მასწავლებელმა მოახდინა ახსნილი მასალის განმტკიცება და მოსწავლეებს შემდგომი კონტრ შეკითხვები დაუსვა, კერძოდ ის, თუ რომელი მწვერვალი ითვლებოდა ლათინურ ამერიკაში უმაღლეს მწვერვალად.

*გენრიეტა (ჭულეტა)
ქენტაძე*

ბავშვები დაფიქრდნენ. ქართული ენის ლექსიკისთვის საკმაოდ უცხო სიტყვები რატომღაც ვერ დაიმახსოვრეს. მასწავლებელმა შეკითხვა გაიმეორა. კვლავ სიჩუმეა. მაშინ ამირანმა შეკითხვა შეატრიალა.

რომელია არგენტინის უმაღლესი მწვერვალი, რომელიც მდებარეობს ანდების მთებში?

კვლავ სიჩუმეა. ბუზის გაფრენის ხმაც კი შეუმჩნეველი არ დარჩებოდა კაცს სუნთქვა შეკრული ბავშვთა გარემოცვაში.

და აი, წინა რიგში მჯდომმა ერთმა ქერათმიანმა გოგონამ გაუბედავად მძიმედ ასწია ხელი.

მასწავლებელი გაიბადრა. სიხარული ველარ დაფარა და საზეიმო განწყობით, ემოციურად რამდენჯერმე გაიმეორა: — ყოჩ, ყოჩ — გენრიეტა! ყოჩად ქენტაძე! ყოჩ!.. მე ვიცოდი, რომ შენ იცოდი! —

იძახდა თავმოწონებით ამირან მასწავლებელი.

ფეხზე წამოიჭრა უმალ, გამხნევებული გენრიეტა (ჯუღეტა)

ქენქაძე და წამოიძახა: — გაკუა მასწავლებლო, გაკუა!

რაო! — გაკუა — ოო! — აი შე უზრდელო, საზიზღარო, ეს რა მაკადრე ამდენ ბავშვებთან, ეს რა მაკადრე! ყვიროდა „გაბრაზებულ“ მასწავლებელი და თან ფისში მოხარშულ სტოლბისგან გათლილ შავ ჯოხს თავისავე მაგიდას ურტყამდა. სინითლე მორეულმა, შერცხვენილმა, ქერათმიანმა გენრიეტამ თავი დაბლა დახარა და ამხანაგების სიცილ-კისკისის ფონზე დემონსტრაციულად დატოვა საკლასო ოთახი. იმ დღეს ახსნილი მასალა მომდევნო გეოგრაფიის გაკვეთილზე მასწავლებელს აღარავისთვის უკითხავს, რადგან ყველა ხვდებოდა რომ ამ ინციდენტის შემდეგ უცოდინარი აღარავინ მოვიდოდა და ამირან მასწავლებელიც პირდაპირ ახალ თემაზე გადავიდა.

დღესაც ამაყად დგას სამხრეთ ამერიკაში უმაღლესი მწვერვალი აკონ-კაგუა, ხოლო მის ირგვლივ ატეხილი სიცილი 35 წლის მერეც ისევ ახსოვს გენრიეტას და მის კლასელებს.

გენრიეტას კლასელები

*„ბრძენმა იცის, რომ მან იცის,
შტერს ჰგონია, რომ მან იცის“ (ესპანური ანდა ზა)*

რეჰაზა ყანოზი

ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლებამდე, ჩრდილოეთით ჩვენი რესპუბლიკის სასოფლო-სამეურნეო და სავაჭრო ურთიერთობების განვითარება, რასაც ხელს უწყობდა ყიზლარის ზამთრის საძოვრებისკენ მიმავალი საქარავნო გზები, გარკვეულ როლს თამაშობდა ქსნის ხეობის მოსახლეობის ყოფა-ცხოვრებაზე, კერძოდ გახშირდა იქ მოსახლე ქართველ და არაქართველ ქალებზე ქორწინება.

გასული საუკუნის 50-იან წლებში, ქარჩოხის სასოფლო საბჭოში შემავალ სოფ. ელოიანში მცხოვრებმა პარფინა მისხას ძე ელოშვილმა მოიტაცა ყაზბეგის რაიონიდან ყანობელი კობიაშვილის ქალი. მოტაცებას ქალის მშობლებისგან მალევე მოჰყვა კბილების კრაჭუნი და გულზე ხელების ბრაგუნი. ქსანზე მიხასთან მუქარას მუქარაზე აგზავნიდნენ მძახლები. თუმცა მალევე დაყარეს ფარხმალი ამყმა მოხევეებმა და შერიგებისათვის კულისებში სამზადისს შეუდგენენ.

მოხევეთა ხასიათისათვის დამახასიათებელი სიფიცხე, სიმსუბუქე და ამპარტავნობა საქართველოს ყველა კუთხეშია ცნობილი, მათ შორის ჩვენშიც. ამიტომაც, რომ იუმორისტულ ასპექტში აჰყავთ მათზე სხვადასხვა ამბებისა და კურიოზების მოყოლა. ჩვენში ისიც ცნობილია, რომ ფშავ-ხევსურებისა და მთიულეებისაგან განსხვავებით მშიშრებიც არიან, თუმცა აქვე დავძენთ, რომ ერთობ პარადოქსულია მე-18 საუკუნის ცნობილი ისტორიკოსისა და გეოგრაფის ვახუშტი ბატონიშვილის (1696-1756 წ.წ) მიერ მოხევეების დახასიათება:

„... კაცნი არიან მებრძოლნი, ძლიერნი, ახოვანნი, ჰაეროვანნი, ვითარცა მთიულნი, გარნა ესენი უმჯობესნი ყოველითა. სარწმუნოებით ქართველთა თანა, არამედ მისიცა უმეცარნი“.

ქსანზე ქარჩოხში სამზადისს შესდგომოდა ლომისის „დამკვრელის“ სახელობის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე მიხეილ-მიხა გოგის ძე ელოშვილი. მან როგორც ქარჩოხში ერთ-ერთმა ანგარიშგასანევმა, გავლენიანმა „თავს-მჯდომარემ“, საზოგადოებაში მიღებულმა

**„ყველაფერში, როგორც გინდათ, რომ მოგექცნენ
აღამიანები თქვენც ისევე მოექცით მათ (მათე 7:12)“**

პირმა და კარგმა თამადამ, საკადრის პურმარილს შესაფერისი კაცებიც შეურჩია. მათ შორის იყო ჩვენთვის ცნობილი პიროვნება, ენანყლიანი, ლაქარგიანი, მოთნე, ფრიად მოხერხებული და პასუხის სწრაფ დამბრუნებელი რევაზა ბეროს ძე ელოშვილი.

რევაზას გარდერობს ყოველთვის ამშვენებდა ერთი ხელი „სანამუსო ტანსაცმელი“, როგორც სირმებით გაწყობილი ქართული ჩოხა-ახალუხი ყაბალახით, ვერცხლის ქამარ-ხანჯლით, ისე სტალინური, გნებავთ ჯენტლმენური ჯიბეებიანი პიჯაკი და გალიფეს შარვალი, აზიანცკებით, ტყავის ბრტყელი სამხედრო ქამრით და „ბუხარცკი“ ქუდით, თუმცა ამჯერად ჩვენი ამბის გმირი ყანობში რატომღაც ძველი „საფიქროთი“ მოქსოვილი გახუნებული შალის შარვლით ნავიდა, თან მიხას უთხრა იქიდან ორჯონიკიძეში ვაპირებ ნასვლასო. მიხას არ მოეწონა რევაზას „დუხაბურობა“, მაგრამ მეზობელს ხათრით ველარაფერი შეკადრა ჩაუცმელობაზე.

მალე მოკაზმულ ცხენებზე ამხედრებულმა ქსნელებმა საჭმელ-სასმელით და საჩუქრებით სავსე ჭრელი ხურჯინები და ჯეჯიმი-ბოხჩები ლომისის მთის ავლით ზემო მლეთაში გადაიტანეს, საიდანაც ზეგისთვის დაბარებული იაბოები ბიჭებს უკან გამოატანეს, მათ შორის „სადიაცოც“, იქიდან კი „პალტარა ტონკით“, ახალ ნათესავებთან შესაშური კეთილგანწყობით, შესარიგებლად გაემგზავრნენ. მისულთ დამხვდურთავან სალამ-ქალამის შემდეგ კიდევ მოუწიათ მოხევური ბუხუნის მცირე მოსმენა, რასაც მალევე მოჰყვა სანაქებო სუფრის გაშლა.

ყანობში კობიაშვილებს, ორჯონიკიძიდან მონვეული უტაქტო, გაოსებული მოხვეის კაცი დაეყენებინათ სუფრის თამადად, რომელმაც მისვლისთანავე სტუმართშორის სუფრაზე ლიდერობისთვის ბრძოლა დაიწყო. ცდილობდა ყველასგან უსიტყვო მორჩილებას და ყურადღების ცენტრში მოქცევას. არ ერიდებოდა გამომწვევ გადაძახილებს, უფრო მეტად ენანყლიან, კომუნიკაბელურ რევაზას მისამართით, რის გამოც ბეროვეიჩმაც აითვალწუნა და ანტაგონისტურად განენყო მისადმი. სუფრაზე დაჩაგრულმა ქსნელმა ვითომდა ნასასვლელად რამდენჯერმეც კი წამოიწია, მაგრამ დამძახლებულმა

*„ჯერ არც ერთი ცოდვა არ შემხვედრია, რომ შესაფერს
გარემოებაში მეც არ ჩავიდინო“: (გოეთე)*

ბულმა მასპინძელმა არ დაანება, რომლის მიმართაც თამადისადმი განსხვავებით რევაზა დიდ მოკრძალებას და პატივიცემას ავლენდა.

ქეიფი ჩამთავრდა, შესარიგებლები შერიგდნენ, დასალოცები დაილოცნენ, დასალევი დაილია, შესაჭმელი შეიჭამა და ბოლოს გაბრუყულმა სტუმარ-მასპინძელმაც დაიძინა.

დილით ცალთვალა რევაზამ ყველა ორთვალას დაასწრო საწოლიდან ადგომა. თამადამაც გაიღვიძა, ადგომა დააპირა, მაგრამ ვერსად მიაგნო თავის ახალ „გალიფე“ შარვალს. დაუძახა მასპინძელს. მანაც, რომ ვერ ნახა ვერსად შარვალი იფიქრა, ალბათ უსინათლო რევაზი თვალით კარგად არ დააკვირდა, სიბნელეში ვერ გარჩია და ჩაიცვაო.

ოჯახის უფროსი გარეთ გავარდა, რევაზა კი ამ დროს ბალკონზე გადი-გამოდოდა, ბოლთას სცემდა და თან ორჯონიკიძისკენ მიმავალ გზას გაჰყურებდა. სახლის პატრონმა მონინებით აცნობა საქმის ვითარება და თან მოუბოდიშა, მკლავზე გადაკიდებული ძველი გახუნებული შარვალი აჩვენა, — ეს თქვენი ხომ არ არის!

რევაზა გაბრაზდა, — რას გადამეკიდა ეგ კაცი, მე მაგის დედა! გახუნებული შარვლით ქარჩოხიდან აქ წამოვიდოდი. ხომ გეუბნებოდი ნუხელის — გამიშვი, ნავალთქო.

რევაზამ კიდევ ერთხელ შეუკურთხა წინადლის თამადას, გაბრაზებით გადააფურთხა და მაუდის ახალი გალიფე შარვლით ქალაქ ორჯონიკიძეში გაემგზავრა. თავმომწონე ამპარტავანი და ყოყლოჩინა თამადა კი გახუნებული სიძველით განითვლებული შალის შარვლით ოჯახს დაუბრუნდა, თუმც სავარაუდოა რევაზასეული შარვალი სახლამდეც არ მიეტანა და სადმეს მალაზიაში გამოიცვალა. პირაქეთელმა პარფინამ და პირიქეთელმა მოხვევის ქალაიმ — ვერიკომ კი ერთად ტკბილი ცხოვრება დაიწყეს.

მთიულაბი მთიულაბი

ყველას ახსოვს ის აღუწერელი სულიერი ტკივილი, ნგრევა და უბედურება, რაც მთელ ქვეყანას მოუტანა მეორე მსოფლიო ომმა. ხალხის გაჭირვება განსაკუთრებით ომის შემდგომ პირველ ხუთ წელში იგრძნობოდა. მოსახლეობა დრტვინავდა. ლუკმაპურის საშოვნელად ხალხი იმიერ კავკასიაშიც კი გადადიოდა, წელეზე ფეხს იდგამდა, რათა ცოლ-შვილი როგორმე გამოეკვებათ და შიმშილით არ დახოცილიყვნენ.

აღნიშნულ ომამდე და ომის შემდეგ, ქსნის ხეობის ზემო წელის მოსახლეობა, მჭიდრო კავშირში იყო ჩრდილოეთ ოსეთთან, სადაც სეზონურ სამუშაოზე ნაშოვნი ფულით შექმნილი სიმინდი, არაგვიდან ლომის-ოხირისა და ხანდოს ყელით ქარჩოხსა და ცხრაზმაზე გადმოქონდათ.

ომი ახალი დამთავრებული იყო, როცა ქ. ორჯონიკიძეში შეშის საყნების დამზადებაზე მყოფმა ქარჩოხელმა ლევან მათეს ძე ბალაშვილმა და რევაზ ბეროს ძე ელოშვილმა ბიდარა ფეხით გადმოვლეს და დაღლილ-დაქანცულები ღამის გასათევად სოფ. ზემო მლეთაში ნაზღაიძეებთან გაჩერდნენ.

მასპინძელი ალაღად დაუხვდა „სტუმარსა ღვთისასა“. მოშიებული, გაბანდულ ქალამნებიან მგზავრებს ხელ-ფეხი დააბანინეს, დააპურეს და ქვეშაგებიც კარგი დაუგეს. დაწვენენ და დაიძინეს მთიულთა სტუმრებმა. თუმცა რევაზას არ დასძინებია, დერეფანში სატყუარასავით დაკიდებულ საქალამნე ტყავის შოლტებს დიდველიდან მონაბერი ქარი აფხაკუნებდა და ძილს უფრთხოებდა. ბევრი იტრიალა თუ ცოტა, ბოლოს ცდუნებას ველარ გაუძლო ძილდამფრთხალმა კაცმა, ადგა, უჩუმრად გავიდა დერეფანში, გადააფსა, ჩამოხსნა ტყავის შოლტები, იქვე ხის კაკვის საკიდელზე დაკიდებულ ამხანაგის აბგაში ჩააწყო და ყველასაგან შეუმჩნეველად დანვა.

დილით რიჟრაჟზე წამოდგნენ ნაზღაიძეებისგან პატივნიცემი სტუმრები, ძროხების წველაში გართულ დედაბერს დაემშვიდობნენ, მადლობა გადაუხადეს და მზის ამოსვლამდე ლომისის ნიშს მოატანეს.

*„სანათური კრიტიკისა უნდა ანათებდეს და არა სწვავდეს“
(ფავარტი)*

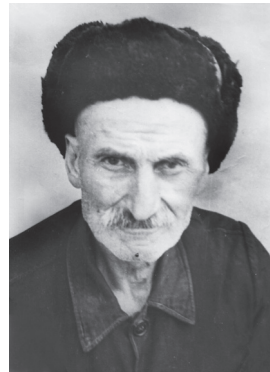
ლომისის ნაკოჭართან დასვენებულ მგზავრებს თავზე უკან დადევნებული მასპინძელი წამოადგათ.

ლომისის მადლმა, ძალიან გაბრაზებული ვარ. წუხელის დერეფნიდან საქალამნე შოლტები მომპარეს. უთუოდ ვირ-ემშაკის ხელი ურევია. შენ ხომ არაფერი იემშაკე რევახავ, თუ ხელს გამოგიყვან უნდა დამიბრუნო ვერაფრით ვერ შეველევი, ფეხშიშველი ვერ დავრჩები, — იძახდა მთიული და ქმენა-ქმენით მოლაპარაკე რევახას გუდაზე უხსნიდა გაქონილ თასმას.

რევახამ შორს დაიჭირა თავი — რას ამბობ კეთილო კაცო! მე რომ მომტეხოდა ხელი და ეგ საქმე გამეკეთებინა, ჩვენი დიდი ლომისა არც გამაკეთებინებდა და არც მაპატიებდა. ამ თავის ნიშამდე ცოცხალს არ მომიყვანდა.

მთიული დაიბნა, რა ეთქვა აღარ იცოდა, ან ვინ დაედანაშაულებინა როცა რევახას გუდაში ახალ ნაყიდი ტანისამოსისა და მჭადის გარდა ვერაფერი ნახა. ნაზლაიქემ აღარ იკადრა ლევანას გაჩხრეკა. ამ ცნობილ უჩინ-მაჩინიან კაცს არ უკადრია ეს საძრახისი საქმე და პატიოსნებაში ეჭვ-შეუტანელი კაცი როგორ რამეს იკადრებდაო, — გაიფიქრა მდევარმა და სხვაზე მუქარით და გულჯავრით უკან გაბრუნდა.

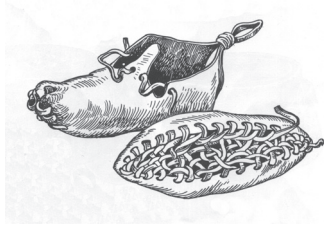
წამოვიდნენ უღელტეხილისკენ „უდანაშაულო“ ქსნელები, მოაღწიეს თუ არა ლომისას ჩაიმუხლეს, პირჯვარი გადაისახეს, ცოტახანს დაისვენეს, დატკბნენ კარგახნის უნახავ მოელვარე ქსნის ყურებით. შორს ჰორიზონტზე მუქ-მწვანე ჩრდილებში გაჭიმულ ქსნის ხეობას, ბატონის მოვერცხლილ, გასროლილ თოფივით აეშვა ნისლი. რა ტკბილია სამშობლო და მისი მთა-ველი, უფრო ტკბილია ის ადგილი სადაც ჩვენ და ჩვენს მამა-პაპას გუთანი გვბმია, გვიმკია და შვილივით გაზრდილ შარმას და მირმას, ღვინიას და ორბას ნალგაკრულ ფეხთან ერთად ჩვენი ქალამანით კალოზე

*ლევან მათეს ძე
ბალაშვილი*

წრეში გვიღენია „პური ჩვენი არსობისა“.

მგზავრებმა დაიქვეითეს. წნელივით დაგრეხილ ბილიკს დაუყვნენ და გიზოიანთ წისქვილების ახლოს მჟავე წყალთან გაჩერდნენ. იქვე დიდ ქვებზე ჩამომსხდრებმა მადის ამღვძრელ ცივ მჟავე წყალს ცივი მჭადი დააყოლეს და პატარახანს შეისვენეს.

წამოსვლისას რევაზამ უთხრა ლევანას: — მე ხომ გინაწილე ჩემი გუდის საპალნე, ეხლა შენი გუდაც გახსენი და რაც შიგ გაქვს ისიც გავინაწილოთ.

ლევანა მაშინვე მიხვდა, რომ შოლტების წუხანდელი ქურდობა რევაზას ოინები იყო. გაბრაზებულმა უარი უთხრა ამხანაგს ნადავლის გაყოფაზე.

მაშინ ნუ იყვეს ელოშვილი რევაზა თუ შენგან ერთი-ორად არ ამოვილო საქალამნეს ნაფასურიო.

უეჭველია რევაზას არ გაუძნელდებოდა თავისი დანაპირების პირნათლად შესრულება, თუმც მოგვიანებით, მავანთა და მავანთა თქმით ისევ თავის თავზე შეწუხებულ ლევანას, თავის ხელით გაუტანია ელოიანში რევაზასთან მთიულთა კენკემით გაზრდილი ოთხფეხის შოლტები.

„არ არსებობს კერძო საკუთრება სიცილზე, არასდროს არ არსებობდა და არც იარსებებს“ (გ.ნიშნაიანიძე)

ქურდი თავმჯდომარეები

„მელას თავისი მახრჩობელა უყვარდაო“ — სწორედ ანალოგიური ურთიერთობა სუფევდა ლომისის კოლ-ბის თავ-რეს მისა ელოშვილსა და მის კოლნევრ და მეზობელ რევაზ ელოშვილს შორის. რაიონში, ოლქში თუ კასპიისპირეთში მივლინებების დროს ყოველთვის თან ახლდა „ცალთვალა ეშმაკი“, რომელიც არც კარგს ულევდა და არც ცუდს. იუმორი და მოხერხება, რაც რევაზას გააჩნდა, საერთოდ არ ჰქონდა ბატონ მისას, ნაკლებად ბალაანის კოლ-ბის თავ-რეს ორდა ნიკოს ძეს, რომლებსაც რევაზას-თან, ილიკო გულაროვთან და ვალოდია გამ-ხიტაშვილთან ერთად მოუწიათ ყიზლარში გამგზავრება.

ჩვენს მგზავრებს ჩრდ. კავკასიის ერთ პატარა ქალაქ გუდურმესში მატარებლის მოლოდინში ორი დღე შეაგვიანდათ. ერთი კვირის ნამგზავრები ტანზე ჭუჭყმა და პირზე ბალანმა შეანუხათ. გადანყვიტეს ჯერ დალაქთან ნასულიყვენენ, მერე აბანოში. მაშინ წესად იყო, რომ თავმჯდომარე ნაღდი ფულით იხდიდა კოლ-ნევრის მგზავრობის, კვების, საყოფაცხოვრებო, სპეცტანსაცმლის და სხვა გაუთვალისწინებელ ხარჯებს, რაც შემდგომ (ზოგჯერ მეტიც) ხელფასიდან ექვითებოდათ საწყალ კოლმეურნეებს.

ერთად შევიდნენ ქარჩოხელები სადა-ლაქოში. ჯერ თავმჯდომარეებმა მოიპარეს პირები, მერე ფერმის გამგეებმა და რევაზ ბეროს ძემ. ბოლოს მომსახურების ღირებულებაც გადაიხადეს თავაზიანად თავმჯ-

*ბალაანის კოლ-ბის თავ-რე
ორდა ნიკოს ძე
ბალაშვილი*

*ვალოდია დავითის ძე
გამხიტაშვილი*

ილია გულაშვილი

დომარეებმა და გაემართნენ აბანოსაკენ, მაგრამ ვინ მიუშვა იქამდე. ქუჩაში გამოსულებს უკან ლეკის ორი თეთრხალათიანი მუტრუკი-დალაქი მისდევთ ლანძღვა-გინებით. გაუკვირდათ ყველას. გაჩერდნენ.

ვინ მოიპარეთ ჩვენი პირსაპარსები, ახლავე მილიციაში წაგიყვანთ თუ არ დაგვიბრუნებთ! — ყვიროდნენ გულმოსულები.

ამხანაგებს განგებ ჩამორჩენილმა რევაზმა გაღეჭულ დალაქებს წასჩურჩულა: ფული ვინც გადაგიხადათ, ისინი იქნებოდნენო. მათაც კარგად ჩაცმულ-დახურულ

თავმჯდომარეებს მოაშურეს, გაუჩხრიკეს ჯიბეები და ორივეს პიჯაკის წინა ჯიბიდან ამოაცალეს მოპარული სამართებლები. გაკვირვებული მიხა და ორდა ერთმანეთს შეყურებდნენ, — ნეტავ რა ხდებაო?

ახლო მისულმა ტროცია ლეკებმა ხელი ველარ ასნიეს მათზე არანაკლებ ტანიან თავმჯდომარეებზე და გინებით დაემშვიდობნენ „გურჯიებს“. დიდი ფიქრი არ დასჭირვებიათ გაბითურებულ კოლმეურნეობის თავკაცებს, თუ ვის უნდა ჩაედო მათ ჯიბეში ტყავზე ალესილი მჭრელი იარაღი.

„შეუძლებელია პატიოსნად აზროვნება იქსადაც მთელი ფიქრი ადამიანისა პურის ლუკმის შოვნას უნდება. (მონტესკიე)

ღმერთი მაღლიდან იყურება!

გასული საუკუნის მეორე ნახევარი ცნობილია თავისი კატაკლიზმებით, სისხლისმღვრელი ომებით, ხალხის სილატაკითა და შიმშილით. ფაშისტურმა ომმა უამრავ მსხვერპლთან ერთად უამრავი გაჭირვება მოუტანა ქსნის ხეობის მოსახლეობას. მის მთიან ნაწილში მყოფთ უფრო მეტი სიდუხჭირე არგუნა წილად ბუნებამ. გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის სირთულით, კერძოდ, უგზოობის, მცირემინიანობისა და მკაცრი კლიმატის გამო, რასაც ზედ ერთვოდა სტიქიური მოვლენები, ჯერ კიდევ დაუმარცხებელი ეპიდემიები, მუშახელისა და გამწვევი ძალის უკმარისობა და სხვა.

გაჭირვება განსაკუთრებით უტევდა მთის იმ სოფლებს, რომლებიც ჯერ კიდევ განუვითარებელ სოციალიზმის დროიდან დაცარიელდნენ, სადაც ცივილიზაციის არანაირი სიკეთით არ უსარგებლიათ იქ მცხოვრებ მთიელებს. ერთ-ერთ ასეთ სოფლად ქარჩოხში ითვლებოდა ოსური მოსახლეობით დასახლებული ლომისისხევი. ამ სოფლის ბევრმა ოჯახმა ომში დაკარგა მარჩენალი და ამ მაღალ მთის კალთაზე უსახსროდ, ეულად, წვრილი შვილების ამარა დარჩნენ მათი ოჯახები. ბევრი წლობით ერთ ახალ ჩასაცმელს ვერ იძენდა, ზოგ ოჯახში თვეობით არ ცხვებოდა პური, რომლის მაგივრობას მოხარშული ქერი, ფეტვი და კარტოფილი სწევდა.

სოფლად მთის გლეხობა თუ რამეს ხელში მოიგდებდა, ჩალის ფასად ახალგორელ ვაჭრებს აძლევდნენ. უგზოობისა და უტრანსპორტობის გამო თვითონ ვერ უკეთებდნენ რეალიზაციას და ასე მუქთად ატანდნენ ქორ-ვაჭრებს.

მკითხველს ცოტა წარმოდგენა, რომ მაინც შეექნას იმდროინდელ და უფრო ადრეულ ვითარებაზე, მოვიყვანთ თბილისში გამოშვალ, ერთ-ერთ მაღალ რეიტინგულ გაზეთში დაბეჭდილ სტატიას ახალგორელ ვაჭრებზე:

„ახალგორელი ვაჭრები ფანცი-ფუნცობენ. ზოგ-ზოგი მათგანი თავგებისაგან ამ ზამთრით დაჭმულ ტომრებს აკონკებენ და თანაც ერთმანეთს გადასძახიან: — ყოჩაღ აზარუაჯან, კერე, კერე ტომრები თუ მოვიგებთ რასმე, წრეულ მოვიგებთ! — ყველა მხრიდან შიმშილობა გაისმის კოდი პური ხუთ-ექვს მანეთზედ ავა — აი!

აზარუა უკმაყოფილოდ პასუხობს ზაქარია ნარუმ-ბალს — ჯერ

**„სპილო ხორთუმით კლავს მსხვერპლს, გველი — კოცნით, მეფე —
ლიმლით, ხოლო მოლაღატე — პატივის მიგებით“ (კ. გამსახურდია)**

კიდევ ვინ იცის! ამოდელა საქონელი ნისია გამიცია და ჯერ კაპიკი არ ვიცი! ლომისის ხეველებმა თუმანი ორ კოდ პურად გამომართვეს, ვინ იცის, რა ნაგავს მომაყრიან კოდნახევარი ძლივს დადგება.

აიღებ ერთ ფუთ მარილს, 60 კაპიკად ღირებულს, მისცემ — გამოართმევ ერთ ფუთ ყველს 6 მანეთის ღირებულს — მოგება ამასა ჰქვია არც ჯაფა არც ნელის ტკივილი“.

დაახლოებით შვიდი ათეული წლის იქით, ს. ლომისისხევში ცხოვრობდა უკიდურესად გაჭირვებული, წვრილშვილი ახალგაზრდა ქვრივი ქალი მოხუცი მამამთილ-დედამთილით. ქალი წელეზე ფეხს იდგამდა, მაგრამ ოჯახის მოთხოვნილების მინიმუმსაც ვერ აკმაყოფილებდა. იგი იყო შვილებისა და უპენსიო, დავრდომილ მოხუცთა ერთადერთი პატრონი, მის ოჯახში სილატაკე გამეფებულიყო. შიშველ-ტიტველი ბავშვები და მოხუცები დროის დიდ ნაწილს სამოსის არქონის გამო ქვეშაგებში ატარებდნენ. ქალს კი რა ექნა შიშველი სხეულის დასაფარი კაბაც კი დასძველებოდა და ნაქსოვ შალეებში იყო გამოწასკული.

ზაფხული კარგახნის დაწყებული იყო და გახუნებულ შალეების თრევით გულდამძიმებული ქალი უხალისოდ ხვდებოდა კარზე მომდგარ, ყოველ მთიელთა მთავარმონამე ლომისის წმ. გიორგის დიდ დღესასწაულს. სახალხო სანახაობებთან ერთად ამ დღესასწაულზე იმართებოდა ვაჭრობა-გაყიდვები. მოდიოდნენ როგორც ახალგორელი ვაჭრები, ისე ჩრდილოეთ კავკასიიდან ქისტები, ლეკები, ოსები, რომლებიც ყიდიდნენ ხელოსნური წარმოების პროდუქციას. განსაკუთრებით ქალის მორთულობებითა და აქსესუარების მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა ურიების მოძრავი სავაჭროები. ფართლელთ ვაჭრობაში ცნობილნი იყვნენ ახალგორელი ვაჭრები, რომლებიც მოჩარდახულ (კიბიტკიანი) ურმებზე მოწყობილ სავაჭროებში ყიდიდნენ თავიანთ საქონელს. ხდებოდა ბარტერული — გაცვლითი ვაჭრობაც.

„ქალო! — როდამდე უნდა იარო მაგ განყალბებულ კაბაში. ხომ ხედავ ხორცებს ველარ გიფარამს! დაძველდა! დაიხა-დააკერე, დაიხა-დააკერე, დაიხა და როდემდეღა უნდა აკერო, როდამდე უნდა იყო ეგე ბეჩავად?! — დალოცვილი ლომისობა კარებზე მოგვდგომია, ჩადი ლომისისხევის ქალაზე იქნებ ღვთისნიერი ვინმე ნახო ვაჭარ-

„ვიდრე სუნთქავს ადამიანი, იმედოვნებს კიდევ“ (ციცერონი)

მენვრილმანე და ნისიად მოგცეს ერთი საკაბე ლომისობას, კავკავი-დან ჩამოსულ გურნიანთ ელას შევაკერინებდით“. — უთხრა ჭუჭყი-ანმა, გრძელფრჩხილა საპყარმა დედამთილმა შიშვლად დარჩენილ ახალგაზრდა რძალს. მასაც მეტი რა გზა დარჩენოდა და სამმაბათს, სალამოხანს ჭალაზე დამდგარ მოვაჭრე-მენვრილმანეთა შორის მუშტრის თვალით დადიოდა — უსახსრო, უქონელი ქალი. ხან რომელ რიგზე მივიდა, ხან რომელ რიგზე. ზოგან შეზარხოშებული მოქეიფენი დახვდნენ, ზოგიც წვიმის მოლოდინში სავაჭროს ანესრიგებდა, რათა არც თავი დასველებოდა და არც გასაყიდი საქონელი. ბოლოს ტყის პირად მდგომ კიპიტკიან ურემთან გაჩერდა. მდუმარედ დაყრდნობილ სომეხ ვაჭარს გამოელაპარაკა, უთხრა დაუფარავად თავისი გაჭირვება და ერთი საკაბე ფართალი სთხოვა. ვაჭარმა სასონარკვეთილი ქალის გაჭირვებით ისარგებლა და უთხრა, რომ მოეცადა, ვინაიდან ფართალი ამხანაგისა იყო, რომელიც საკლავის საყიდლად იყო გასული — მოვიდოდა და აუცილებლად მისცემდა. ქალმაც დაუჯერა და დაცდა ამჯობინა. ამხანაგმა დაიგვიანა. ლოდინში ჩამოლამდა. ნიფლის შეშაზე დანთებული კოცონთან ვაჭარსა და ქალს შორის გარიგება მოხდა. მასთან ღამის გათენების სანაცვლოდ - საკაბეს, საპერანგეს და ღამაზე, წითელ ქოშებს მიიღებდა. ერთი სიტყვით საავდროდ გამზადებული ის კუნაპეტივით შავი ღამე თეთრად გაათენეს თეთრ ნაბადზე თრთოლვაში თეთრგვრემანმა და შავგვრემანმა. მეორე დილით არ უწვიმია, მაგრამ მაინც წყლიანი თვალეებით დაბრუნდა სახლში მოტყუებული და გულგატეხილი ქვრივი ქალი. ვაჭართან „ამხანაგი არ მისულა“ და მასაც ვერ მიუცია „სხვისი საქონელი“ ნისიად. სამაგიეროდ ერთი, ჯიბეში დებით გაცრეცილი „ფული“ — სინამდვილეში ობლიგაცია მისცა, რომლითაც ცრუ ვაჭრის თქმით — ყველგან იყიდოდა საკაბეს, საპერანგეს და სხვა ბევრ წვრილმანს.

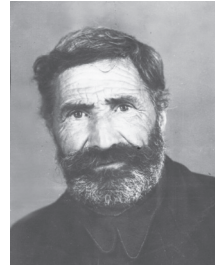
ქსნელებმა ხშირად ვიცით თქმა: ღმერთი მაღლიდან იყურებო! — დღესასწაული ბოლომდე არც იყო ჩამთავრებული, რომ საშინელი წვიმა წამოვიდა. მლოცავმა მალევე აიკრა გუდანაბადი და თავს უშველა. სავაჭროებიც ალაგდა და ყველა თავის გზას დაადგა. იმ დღეს, ვინც წვიმას მშრალი გადაურჩა, სალამოს აღორებულმა და ადიდებულმა ცხრაზმულამ თავისი მღვრიე, ტალახიანი ტალღები მაინც შემოახვია. სომეხი ვაჭრის „კიპიტკიანი“ ურმისთვის ძლიერ დაურტყამს სწრაფ მდინარეს გადაუბრუნებია მთელი თავისი სავაჭროთი, თავზე დაუმხია და დაუხვრჩია ძუნწი და უმაღური „ჯენტლმენი“ ვაჭარი.

ჯიბრიანი მქასლავი

ქარჩოხელ ცნობილ მეცხვარეს არსენ ალექსის ძე ქენქაძეს — (წვერას), ორი ვაჟიშვილი ჰყავდა: ვანო და შალვა. უფროსი ვაჟის ვანოს სიდედრი, ქალბატონი მარო ახლოური მიდელაშვილების — მახარეანთ რძალი იყო, ხოლო უმცროსი შვილის — შალვას სიდედრი, ქალბატონი მაგდანა მაჭარაშვილი ბალაშვილების რძალი. არსენას ეს ორივე მძახალი დიდების დაქვრივებული ქალები იყვნენ, ლამაზები და ტანადები. არანაკლებ ტანადი და ლამაზი ქალი ყოფილა არსენას მეუღლე — ხაჯარა. თუმცა ჯერ ისევ სიბერის სიჭაბუკის ხანაში ყოფილა არსენა, როცა ცალუღელა ხარავით მარტოდ დარჩენილა, მძახლების საფრთხობელად.

არსენამ ღრმა სიბერემდე იცოცხლა. 86 წლის ბერიკაცი ყიზლარიდან ქარჩოხამდე ცხვრის ფარას ისე მოერეკებოდა რომ ერთხელაც არ დამჯდარა მანქანაზე და ცხენზე. ის სიხალისე და მხიარული ხასიათი, რომელიც მას ჭაბუკობიდან მოსდევდა სიბერემდე შემორჩა. მეცხვარეობის მძიმე პროფესიამ, ცხოვრების გრძელ გზაზე ნანახმა სევდამ და მწუხარებამ წელში მოლუნა, მაგრამ ვერასდროს ვერ გადატეხა პატრიარქი მეცხვარე. როგორც ზემოთ ვთქვით არსენა სიბერეშიც ხალისიან და ოხუნჯ კაცად დარჩა.

დაქვრივებამდე, იუმორს აყოლილმა არსენამ ერთხელაც თქვა, მოდი და შევიტყობ ჩემს მძახლებიდან რომელს უფრო თეთრი უკანალი აქვსო. ერთ-ერთ სადღესასწაულო სუფრაზე მოწვეული მძახლებს წვერა არსენა ჩვეული გულკეთილობით და განსაკუთრებული ხელგაშლილობით შეხვდა. ღამისთევით დაიბოვა და კარგადაც გაართო. ფიქრებს აყოლილმა, სახლ-კარს მოცილებულმა და დაღესტნის ტრამალებში გამოლამებულმა მეცხვარემ თავისდა ძალაუნებურად

არსენ ალექსისი ძე ქენქაძე

მაგდანა მაჭარაშვილი-ბალაშვილისა

*„ყველას ეშინია სიბერის და ყველას კი უნდა სიბერემდე
მიცოცდეს“ (გუასტი)*

გაიფიქრა და აისრულა კიდეც გულის წადილი.

ნათქვამია ფიქრსა და ხუმრობას კაცი არ მოუკლავსო, და აი ნვერამაც კეთილ ხუმრობად ნაფიქრს, თუ რომელ მძახალს უფრო თეთრი... ექნებაო პასუხი გასცა.

გვიანობამდე ისხდნენ მძახლები და ერთმანეთში ტკბილად მასლაათობდნენ. ხანდახან არსენა გარეთ დერეფანში გავიდოდა და იქვე კუნძზე წვრილ გამხმარ შეშას ანაკუნებდა. სახლშიც ბლომად შეიტანა და კარებს უკანაც მოზრდილი გროვა დააყენა.

დანვნენ ლაპარაკითა და ქათქათით მოლლილი ქალები, ყველამ ერთ დიდ მამაპაპურ დარბაზში მოისვენა და არსენა კი ძველებურ, დიდ ღუმელს აყრიდა და აყრიდა წინასწარ მომზადებულ წვრილ და ხმელ შეშას.

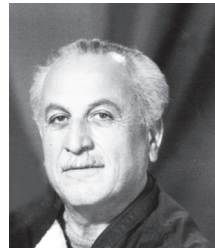
ოთახში საშინელი ბული ტრიალებდა. ჯერ ახლოურთქალმა გადაჰკრა საბანს ფეხი, მერე მაჭარათქალმა, არსენა კი თვალებს კიტრებში გადაპარულ ბალღივით აცეცებდა.

მას მერე კარგა დრომ განვლო. სიბერეში, სიმთვრალის დროს უხელებდნენ ახალგაზრდები და გაახსენებდნენ არსენა პაპას ძველ „გრეხებს“ და თან ჩაეკითხებოდნენ: — თუ დაუნახე და გახსოვს რომელ მძახლისა მოგეწონა, რომელს უფრო თეთრი უკანალი ჰქონდაო?

მაჭარათქალისა ისე ანათებდა, — „როგორც ბროლი-ბადახშიო, ცვარი — ნამი ბალახშიო!“ გულუბრყვილო სიცილით ამბობდა ნვერა და თან გრძელ ულვაშებს იგრეხდა.

*მარიამ ახლოური-
მიდელა შვილისა*

*კოლია მახარეს ძე
მიდელა შვილი*

თუშის თავგადასავალი

გასული საუკუნის 80-იან წლებში, ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში, ერთ-ერთ მონინავე და შრომის დამკვრელ, მილიონერ კოლმეურნეობად ითვლებოდა ბალაანის ს. ორჯონიკიძის სახელობის კოლ-ბა, რომელიც მეცხვარეობაში არნახულ წარმატებებს აღწევდა. რესპუბლიკისა და საკავშირო გარდამავალი დროშები თითქმის ფეხს არ იცვლიდნენ ქარჩოხიდან. კოლმეურნეთა საკუთრებაში 30000 სული ცხვარი და თხა ითვლებოდა, მსხვილფეხიცი რამდენიმე ათასი იყო.

ქარჩოხის, იგივე ბალაანის კოლმეურნეობაში მაღალი ანაზღაურების გამო ადგილობრივ კოლნევრთა გვერდით ცხვრის ფარებს ამრავლებდნენ და მწყემსავდნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან მოსული ხელშეკრულებით გაფორმებული პირები. აღნიშნულ კონტრაქტორ მეცხვარეთა შორის კოლ-ბაში შრომობდნენ თუშეთიდან მოსული მოსე ბოჩილაიძე და მის მიერ მწყემსობას ნაზიარები, ჯერ კიდევ პირტიტველი თუშის ბიჭი შოთა შამშალაიძე.

შოთამ დიდხანს მწყემსა ქარჩოხელთა ცხვარი. მან მოსვლისთანავე პატიოსანი შრომით და კეთილ ბუნებით ყველას შეაყვარა თავი, პირველ რიგში ერთ ლამაზ გოგონას—მარინე ქენქაძეს. მათ სიყვარულით შექმნეს ოჯახი და ზედსიძე კაცს რაიონის ხელმძღვანელობამ ურიგოდ წითელი ნოლშესტი მისცა, მალე ქვეყანა აირია. შოთას ცხვარი გაზიარებული ჰყავდა მეზობელ გრიშა (ბაბაჯანა) ქენქაძესთან. დედით ოსი გრიშა, არად მიიჩნევდა იმხანად გახშირებულ ყაჩაღთა თარეშს ქსნის ხეობაში და ფიქრობდა, რომ არ აკადრებდნენ იმას, რაც ჟამურის მთებში თავისმა დაქირავებულმა

*ზეჯა შოთას ძე
შამშალაიძე*

*ნიკა ავთანდილის ძე
ქენქაძე*

*„ზეალმაგალი შეიძლება შედგეს კიდევ და
ქვედაქანებული კი არასდროს“ (ბონაპარტი)*

ლექებმა ოსების ხელშეწყობით გააკეთეს. გულდაჯერებულ არენ-
დატორს მთებიდან 2000 სული ცხვარი მოსტაცეს, მათ შორის იყო
თუშის 100 სული ცხვარი. ცხვრის გატაცებას მალე სამგლეთის
მთებიდან ხარების გარეკვა მოჰყვა, ხარებს — მანქანის მოტაცება,
მანქანას კი ქარჩოხში კაკლის მბერტყავი, გაიძვერა და თავზე ხე-
ლაღებული კოლია მეგრელიშვილის გამოჩენა, რომელმაც მოტყუე-
ბით ფოთში ჩაატანინა თერთმეტი დაკლული ღორი, ფული კი თვი-
თონ ჩაიდო ჯიბეში. ამის თაობაზე თუშის მეზობელმა სოფ. ქენქაან-
ში მცხოვრებმა ავთო ქენქაძემ ლექსად გამოხატა სასონარკვეთილ
თუში შოთას უიღბლო თავგადასავალი.

„სადაც ვშობილვარ, გავზრდილვარ,
და მისროლია ისარი,
სად მამა-პაპა მეგულვის
იმათი კუბოს ფიცარი“.

ეს ბრძნული გამონათქვამი
მე, თუშს, პირიქით ამიხდა,
ცოლშვილზე შეყვარებულმა
დავკარგე მამა-პაპიდა.

თუშურ ბაშტეტში გაზრდილმა,
ვარჩიე ახალგორშია,
მოსემ, რომ ნამომიყვანა
მოვდევი როგორც გოშია.

ცხრა წელინადი ვიარე
ნოლაელების ველზედა,
შეყვარებული ვიყავი
ტურფას და მარინეზედა.

სამზეოს დავაბოტებდი,
თავი მეგონა ბატონი,
მარინე ცოლად შევირთე
და გავხდი მისი პატრონი.

*„ორჯერ არავინ არ ცხოვრობს, მაგრამ არიან ისეთებიც,
რომლებიც არცერთხელ არ ცოცხლობენ“ (რუკერტი)*

ნითელი ნოლშესტი მყავდა,
ბურთივით იყო შეკრული,
ცხვარ-მეცხვარეზე სიმღერით
გულილა მქონდა შეჭმული.

ვაი ჩემს ბედს რა ვუთხარი,
მთლად უკულმა დატრიალდა,
სულ წელიწად ნახევარში
ყველაფერი ატიალდა.

ასი სული ცხვარი მყავდა,
მამლებით და დედლებითა,
ერთ დღისით გაარეკინა,
ბაბაჯანამ დედეულთა.

ცხვრის ბარაქა გამინელდა,
იმედ მქონდა ხარებისა,
ისიც ლაპუთ წაიყვანეს
რა მემართა ოხრებისა.

წელანაც ვთქვი შესტი მყავდა,
ნომერ თექვსმეტ-თექვსმეტითა,
ისიც ოსებმა მომპარეს
ღორილა მყვა თერთმეტითა.

დასუქდნენ და დაიზარდნენ,
ჭამდნენ რკოსა და წიფელსა,
მანქანას აღარ ვდარდობდი,
კობტას, ლამაზს და წითელსა.

ცხვარი, ხარები, მანქანა,
ვთქვი, ვითომც არა მყოლია,
უცებ საითმე გამოტყვრა,
კაკლის მბერტყავი კოლია.

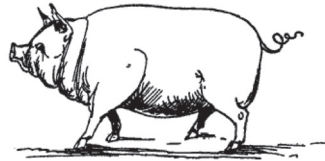

„ქვეყანა სავსეა სასიამოვნო საჭამლავით“ (კეიტი)

ორი კვირა ჩემთან იყო,
მყავდა ხორცსა და წვეწვება,
ლორების დანახვაზედა
ხელს გადისვავდა წვეწვება.

თუშო! — გინდა გაგიყიდი,
კარგ ფასებში ლორებსაო,
ოლონდ შენ მე დამიჯერე
ნუ აყვები ჭორებსაო.

დავხოცეთ, ფოთში გავყევი.
ხელი ჩავკიდე ხელშია,
უკან სახევი არ არის
ბოლმა მანვება ყელშია.

დავდექით ფოთის ბაზარზე,
ყიდვა დაუნყო გულებსა,
რამდენ კილოსაც გაყიდის
იმდენს იჯიბავს ფულებსა.

მესამე დღისით დამისვა,
რავი რა აღარ მექადა,
ბოლო-ბოლო კი ის მითხრა,
ფულის შეწერვა მენადა.
იმ წუთში თვალთ დამიბნელდა,
ვაიმე, წყალი წამისვი,
მუხლის ჩოქელა ვეხვეწე
ოლონდ ცოცხალი გამიშვი.

თუში ვარ, მაგრამ კარგი ვარ,
ბევრსაც ვჯობივარ ქსნელსაო,
მოსე, აქ მოყვანისათვის
გიგინებ დედის ხსენსაო.

თუში ვარ თუშად დავრჩები,
გული მუდამ მაქვს ბავშვური,
სადაც მინდა იქ ვილოცებ,
კაცი ვარ მუდამ კაცური.

*„ბევრმა არ იცის რა ბევრი ცოდნაა საჭირო, რომ
ვიცოდეთ რა ცოტა ვიცით“ (უნმენანტი)*

იქნებ დაგინახულია

ქსნის ხეობას ბევრი კარგი, ნიჭიერი და სახელოვანი მეცხვარე ჰყოლია. ცხვრისადმი მათი სიყვარულის გამოა, რომ ჩვენში ლეგენდებით ყვებიან მწყემსის მძიმე და რთულ გზაზე თავსგადახდენილ დაუჯერებელ ამბებს. ერთ-ერთი ასეთი მეცხვარე ქარჩოხიდან იყო არსენა ალექსის ძე ქენქაძე, (წვერა) მან დიდხანს, 75 წელი იარა ცხვარში, რომელიც გახლდათ ცოცხალი მათიანე ქსნის ხეობის მეცხვარეობის ისტორიისა. აქ ერთი პატარა კურობი მინდა მოვყვე მის მიერ განვლილი ცხოვრებიდან.

*ნინა მახარეს ასული
მიღელა შვილი-ქენქაძისა*

სამშობლოს ქიუხებისა და ცოლ-შვილის რვა თვის უნახავი, ყიზლარიდან ფეხთ ჩამოსული არსენა ქენქაძე ჯერ კიდევ თავის დიდ ოჯახთან ერთად გაუყრელად ცხოვრობდა, ტყაპუჭ გადაფარებულ ტახტზე წამოწოლილიყო და 350 კილომეტრიან გზაზე სიარულით დაღლილ და დაქლეთილ ფეხებს ასვენებდა, თან გამოცდილი თვალით ოჯახში არსებულ უფროს-უმცროსების ურთიერთობებს აკვირდებოდა. არსენას თავის ოჯახში რაც არ მოეწონა იყო ის, რომ რძლები ბალანთქალი და მიღელაანთქალი ერთმანეთს არ ელაპარაკებოდნენ. გარდა ამისა ხმას არ სცემდნენ დედამთილს. ერთი სიტყვით - ყველანი ერთმანეთს ებუტებოდნენ, რაც არღვევდა ოჯახის იმ იდილიას, რა იდილიაც გასული წლის შემოდგომაზე, ყიზლარში ნასვლის წინ დატოვა ამაგდარმა მეცხვარემ.

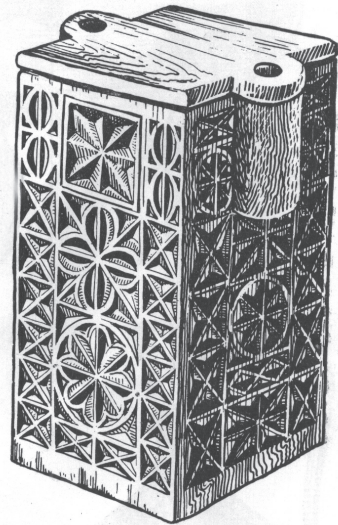
ოჯახში რძლები მოსაჩვენებლად სიმშვიდეს ინარჩუნებდნენ, მამამთილთან წყნარად და თავმოწონებით იქცეოდნენ, ეჯიბრებოდნენ კიდევ ერთმანეთს მისადმი ყურადღებასა და პატივისცემაში, ეგების ჩემ შვილებს უფრო მეტი წითელ თუშნიანები აჩუქოსო.

არსენა კი კვლავ წყნარად ტახტზე ინვა თავის განუყრელ წეკოს

ღეჭავდა და თან სადილის სამზადის თვალს ადევნებდა.

არსენას მეუღლემ — ხაჯარამ ყაურმის ქვაბი გახურებული ღუმელიდან ძირს გადმოდგა და დუხორკაზე მდგარი ლობიოს თან-გირა ქვაბი დაბლა ცეცხლს მიუმარჯვა. მალევე მოარბენინა ლობიოში შეღებილი ხის კოვზი, დაურია და მარილითაც შეაზავა. არ გასულა დიდი ხანი, რომ დედამთილთან და მზლისცოლთან უმძრახხმა ბალანთქალმა მოთუხთუხე ლობიოს ქვაბს ახადა, დინჯად მოურია და მამამთილთან მეტი დამაჯერებლობით, რომ საჭმელს მე ვამზადებო მწვანილებითა და მარილით შეაზავა, მერე კიდევ ერთხელ მოურია, დააფარა და წავიდ. იკბინა, მაგრამ არავისთვის არაფერი უთქვამს.

გავიდა სულ ხუთიოდე წუთი და ლობიოს ქვაბთან ახლა ტანწერნეტა მიდელათქალი ნინა მოცქერიალდა. კეკლუცად მოარბენინა მზითვში მოტანილი ვერხვის ხისგან გამოთლილი, აჭრელებული ტაგანი, დიდი მონდომებით ჩაურია, მარილით შეანელა და უფროსის გასაგონად ჩაილაპარაკა, — წინაკა დავინწყნიათ, კვლავ დაუზარელად გაცქერიალდა, ძეგლევური წითელი წინაკა მოიტანა, ხახვთან ერთად ჩააჭრა, ქვაბს პირი უჩინა, ცეცხლს შეშა მიაშველა და გაუჩინარდა.

გაბრაზდა არსენა, მიხვდა, რომ ისევ ყელში ამოსული ყაურმის ჭამა მოუწევდა. წინდებიანი წამოხტა ტახტიდან, აიღო მახარეანთ ნაქონი ხის სამარილე, გადახადა ქვაბს და თან კვნესით დაიძახა: — მეც უნდა ჩავაყარო, იქნებ დაგინებუღია!.. და ჩააყარა ვეძასავით გამლაშებულ ლობიოს შეჭამანდს, მილიონი წლის წინ ზღვის ფსკერზე დაღექილი მარილი. მერე ნაღეჭი თამაქო შორს გადაანიტა, მაჯაგანით გაფხეკილი ტყაპუჭი მოიხვია და ტახტზე წამოგორდა სეირის საყურებლად.

ჭიანა და ჭირისუფლები

მეორე მსოფლიო ომი მძვინვარებდა. უჭირდა დედამინის 1/6-ზე ნითლად გადაჭიმულ სოციალისტურ სახელმწიფოს, უჭირდა საქართველოსაც. შრომისუნარიანი მამაკაცებისგან დაიცალა ხეობის სოფლები. მეცხვარის ვაჟკაცურ პროფესიას კვლავ მიუბრუნდნენ თადარიგში გასული ხნიერი მეცხვარეები. ხოლო დანარჩენი მძიმე, მამაკაცური სამუშაოები: თიბვა, მკა, ლენვა, შეშისა და თივის მიტანა და თქვენ წარმოიდგინეთ გუთნის დედობაც კი ქალებმა იტვირთეს, მაგრამ საუკუნეების მანძილზე მთაში წესად ნატარები სარიტუალო ტრადიციები არ დაურღვევიათ. მიცვალებულისთვის სამუდამო განსასვენებელი, „სასახლისა“ და საფლავის გამზადება — მინის მიყრა ვერ იგუა ქალურმა ბუნებამ.

ცხოვრების მთელი სიმძიმე გაითავისეს, როგორც უნარიანმა ქალებმა, ისე მოზარდებმა და მოხუცებმა. ცხოვრების ცუდი პირობების, უექიმობის, უწამლობის, უსახსრობის გამო სიკვდილიანობა გახშირებულიყო, რაც პირდაპირ კავშირში იყო ქვეყნის საომარ მდგომარეობასთან. ხშირად ქარჩოხის ერთი სოფლიდან მეორე სოფელში ეძახდნენ სახლში დარჩენილ ბერიკაცებს, ისეთი ტრადიციული წესების შესასრულებლად, როგორც იყო მიცვალებულისთვის „სასახლის“ აგება, „წესის“ აგება, საფლავის გაჭრა და დაკრძალვა.

ომის დროს სოფ. ქენქაანში მოხდა ერთი უბედური შემთხვევა. უსინათლო მოხუცი ქალი ბანიდან გადმოვარდა და დაიღუპა. იმ დროებაზე სოფელში მამაკაცი არავინ იყო, რომ მიცვალებულისთვის სასახლე გაეკეთებინა და საფლავი გაეთხარა. საშველად დაუძახეს ბალაანიდან თედო (ჭიანა) ივანეს ძე ბალაშვილს, რომელიც თანაგრძნობით მოეკიდა ჭირისუფლებს. ორი დღის მანძილზე განუული შრომით მოიხადა ჭიანამ თავისი მოქალაქეობრივი ვალი მეზობლებთან. დაკრძალვის მერე შესანდობარ სუფრიდან წამოსვლისას ჭიანამ დამწუხრებულ ოჯახს და მის სამეზობლოს შეფარვით განუცხადა: ქენქაანო, ჩემი ნუ მოგერიდებათ, ასეთ გამოუღვეველ საქმეზე ხშირ-ხშირად დამიძახეთ არ დაგზარდებით.

დიდი მადლობა ჩვენო თედო, მადლად მოგცემს ღმერთი გა

*„შეგნებული გქონდეს მოვალეობა და არა შეასრულო,–
ეს ლაჩრობაა. (კონფუცი)*

ჭირვეულთა დახმარებას, იცოცხლე, იცოცხლე! — დალოცეს გამომღმელებმა გაღმელი.

გვიანლა მიხვდნენ ჭირვეული ჭირისუფლები ჭიანასაგან ჭინჭარივით გადმორტყმულ ორაზროვან სიტყვების მნიშვნელობას, მაგრამ გვიანლა იყო. მწვანიაძირში ლატნების მოქანავე ხიდზე ჭინჭრასასავითლა მოჩანდა ზედ მიმავალი ჭიანა.

როგორ არის საბაკა?!

საგულისხმოა, რომ ქსნის ხეობის ბოლო და მთავარ დასახლებულ პუნქტად რუკაზე დატანილია სოფელი ბალაანი, სადაც ქარჩოხის სასოფლო საბჭოს ადმინისტრაციულ შენობის გარდა არსებობდა სკოლა, ინტერნატი, ბიბლიოთეკა, კლუბი, სამედიცინო და სავეტერინარო პუნქტები, მაღაზია, სასადილო, ფოსტა-ტელეგრაფის და საფოსტო განყოფილებები.

ბალაანის საფოსტო განყოფილების გამგედ ათწლეულების მანძილზე მიხეილ მიტროს ძე ბალაშვილი იყო. აღნიშნულ განყოფილებაში ახალგორის რაიონული ფოსტის გავლით საბჭოთა კავშირის მრავალ კუთხიდან იგზავნებოდა ჟურნალ-გაზეთებისა და წერილების დიდი ნაკადი. უბანს სხვა პერსონალთან ერთად ემსახურებოდა საფოსტო ავტომანქანა — მძლოლი ერვანდი ილურიძე.

ერთხელაც რაიონში ჩასულ მიხეილ ბალაშვილს თავის საფოსტო უბნისთვის, ქარჩოხში მიაქვს საჭირო ინვენტარი და ჟურნალ-გაზეთები. ტრანსპორტის ნაკლებობის გამო თუ ხეობის ჭარბი მოსახლეობის გამო, ხშირად ერვანდ ილურიძეს საფოსტო ავტომანქანით უხდებოდა მგზავრების უანგაროდ გადაყვანა. ამჯერადაც მისი მანქანის ძარაზე მგზავრთა შორის აღმოჩნდა მიხეილის ქვისლი ახალგორიდან, ცნობილი ნალბანდი წყალობა ოვაშვილი. წყალობას მთელ ახალგორის რაიონში იცნობდნენ და დიდი და პატიარა პატივისცემით ეპყრობოდა. მას თითქმის ყველა სოფელში ჰყავდა მეგობრები და კეთილის მსურველი ხალხი.

ფოსტის ავტომანქანა ქარჩოხში ავიდა და პირველივე სოფელში ჭორჭოხის ბირჟაზე გაჩერდა. სადაც თავი მოეყარათ სოფლის ქალებს, მათ შორის იყო წყალობას დიდხნის ძმაკაცის საბა პავლიაშვილის მეუღლე ყველდაბიდან ფეფო — ახლოურთქალი.

საბა 101 წლის ასაკში გარდაიცვალა 1990 წელს. იცოდა აზერბაიჯანული, რუსული, ოსური და ინგუშური ენები. წყალობამ იცნო ძმაკაცის მეუღლე, რომლის გამომცხვარი ქადა-პურიტ ბევრჯელ ყოფილა პატივნაცემი. ბირჟაზე გაჩერებულ მანქანიდან წყალობამ ყველა იქ მყოფთ დარბაისლურად დაუკრა თავი და ტკბილი სიტყვით

„გქონდეს იუმორის გრძობა — ეს იმას არ ნიშნავს იყო გონებაშეზღუდული და ასევე იყო გონებაშეზღუდული არ ნიშნავს იმას, რომ გაქვს იუმორის გრძობა“ (მაკარიანი)

მოიკითხა ფეფო და მისი მეუღლე:

— როგორ არის საბაკა!

— საბა კარგად არის გენაცვალე, რა უჭირს, იცოცხლე, მადლობა! შენ როგორა გყავს ცოლ-შვილი? ხომ კარგად არის ვარა?!

კარგად არის, იცოცხლე, მეც ღვთისწყალობით არამიშავრს-რა. საბაკა რომ მენახა უფრო გამიხარდებოდა, მაგრამ არაუშავრს-რა. სახლში რომ მოვა უთხარი ჩემს ძმაკაც საბაკას — წყალობამ მოგიკითხათქო!

ვეტყვი გენაცვალე, ვეტყვი! — და თან ახლოურთქალი ქალების სიცილს არაფრად აგდებდა, ქიშმირის თავშალს ისწორებდა, თითქოს მათ ჯინაზე თმებს, რომლებსაც აქამდე არასდროს აჩენდა — ყველას დასანახად იშლიდა. სასაცილო კი ის იყო, რომ ხუთი ენის მცოდნე საბაკას ცოლმა, რუსული ენიდან ერთი სიტყვის მნიშვნელობაც კი არ იცოდა და თავის საყვარელი მეუღლის სახალხოდ ლანძღვას პირლიმილიანი ხვდებოდა.

*მიხეილ მიტროს ძე
ბაღაშვილი*

*საბა სიხას ძე
ბაგლიაშვილი*

რაზ-რაზ-პზიალი!!

ქსნის ხეობის ფიზიკური გეოგრაფიიდან გამომდინარე მის ზემო წელზე, როგორც ადმინისტრაციული თვალსაზრისით, ისე განვითარებული ინფრასტრუქტურით ყოველთვის გამოირჩეოდა სოფელი ლარგვისი, სადაც ჯერ კიდევ „ერთობის ბიჭებმა“ ემბრიონის სახე მისცეს კომუნას. მალე ლარგვისში შეიქმნა აღმასრულებელი ორგანო, კოლმეურნეობა, სკოლა, მაღაზია, ფოსტა-ტელეგრაფი, აიგო 100 ოჯახზე გათვალისწინებული ჰესი.

1941-45 წლების ომის შემდეგ ქვეყანა უფრო წინ წავიდა, გაუმჯობესდა ხალხის ცხოვრების პირობები. სოფელს შეემატა ბიბლიოთეკა, საავადმყოფო, პურის საცხობი, სასადილო, რესტორანი. დღის წესრიგში დადგა ხეობის ყველა დასახლებული პუნქტის ელექტროფიციცირება. სამოციანი წლების დასაწყისისთვის ჭურთა, ცხრაზმა, ქარჩოხი უკვე აღარ წარმოადგენდა ლარგვისისთვის ცენტრიდანულ პუნქტებს. სამივე ხეობაში შეიქმნა ცხოვრების საუკეთესო პირობები.

სოციალიზმის განმტკიცება გულისხმობდა ქვეყნის ელექტროფიკაციას. ლენინის მიერ შედგენილი და დამტკიცებული „გოელროს“ გეგმა და მისი ძირითადი სახელმძღვანელო ლოზუნგი „სოციალიზმი პლუს მთელი ქვეყნის ელექტროფიკაცია“ ხორცს ისხამდა.

დადგა დრო, ქარჩოხშიც გამქრალიყო მრავალსაუკუნოვანი სიბნელე. 1966 წელს დაიწყო ხეობის ელექტროფიკაცია. საძვეგურიდან ზევით სამუშაოებს აწარმოებდა ქ. თბილისის მე-7 საამშენებლო კანტორა. ბრიგადას ხელმძღვანელობდა ნიკო ინასარიძე. მისი რაზმი მოსახლეობასთან ერთად შიშველი ხელებით ეწეოდა მძიმე ფიზიკურ შრომას. ბრიგადას ყველანაირად ხელს უწყობდნენ კოლმეურნეობათა თავკაცები. არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის კარგი დამოკიდებულება და დახმარებითი ურთიერთობები, რასაც ინასარიძის ბრიგადას უწევდა სოფ. პავლიანის მკვიდრი, ბალანის ს. ორჯონიკიძის კოლ-ბის თავმჯდომარე, ხეობისთვის ბევრი კარგი საქმის წამომწყები, ენერგიული კაცი იოსებ გიორგის ძე პავლიაშვი-

ლი (დაიბ. 1927 წელს).

იოსები და ნიკო ერთობლივად შედგენილი გეგმით და მუშახელის მორიგეობითი ბეგარის შემოღებით, მნიშვნელოვან წარმატებებს აღწევდნენ ქარჩოხის უბანზე. ელ. ხაზის ბოძების მიწაში ჩასმისას ბრიგადირი ათი-თორმეტი კაცის გასამხნეველად დიდი ხმით დაიძახებდა, რაზ-რაზ-ვზიალი და ფისში მოხარშული თორმეტ მეტრიანი ხის ბოძიც წამოიმართებოდა. დღესაც 2010 წელს ნიკოს ბრიგადის ჩასმული ელ. ბოძებით კიდევ მიეწოდებათ ზოგიერთ აბონენტებს ელექტრო ენერგია.

გაზაფხულიდან შემოდგომამდე ამნაირი შეძახილებით გააცნო და დაამახსოვრა თავი ქარჩოხელებს ბრიგადირმა ინასარიძემ. ბოლო ერთ-ერთ პუნქტზე მუშაობისას იოსებ პავლიაშვილის მძლოს გოგია ქენქაძის სახლის ეზოში ნიკო თავის ბრიგადას კვლავ ომახიანი შეძახილებით ამხნევებდა. სახლში მხარეთქოზე წამოგორებულ გოგიას ნიკოს ყვირილით გაღიზიანებული მეუღლე შეეკითხა: ნეტავი ერთი გამაგებინა ბოძების აყენებისას, ამხელა ხმით რას ყვირის ეს კაციო?

რას და იმას, რომ ვინც არ გვეხმარება იმათი ცოლი და დედაო.

— ვზიალი ნე პრისედაიტე — რალა არისო?

— რა არის და ის, რომ ვინც სახლშია და გარეთ არ გამოდისო იმათი ცოლი და დედა უფრო ძალიანაო — მიუგო გოგიამ.

ადე შე ოხერო და ტიალო, მიეხმარე შოფერი რალა არის, რას აგინებინებ, მთელი დიდი ზაფხული. დედაშენი თუ არა, მე მაინც არ გენანები?!

p.s. ნიკო ინასარიძე ის ადამიანია, ვისაც ვაჟა გიორგის ძე ბაშარულთან და ნიკა გაბრიელაშვილთან ერთად დიდი ამაგი აქვს განეული ჩვენი ხეობის საკეთილდღეოდ.

*ქოლმეურნეობის თავჯდომარე
იოსებ გიორგის ძე
პავლიაშვილი*

*„ქვეყანა ტაძარი კი არა არის,საცა კაცი უნდა ლოცულობდეს,
არამედ სახელოსნოა,საცა უნდა ირჯებოდეს და მუშაობდეს“
(ი.ჭავჭავაძე)*

როგორ გადაარჩინა სამეგრელოში გაზრდილმა თხამ მისა ელოშვილი თავმჯდომარეობიდან განთავისუფლებას

იყო დრო, როცა ამბობდნენ და წერდნენ, — ლენინგორი ანუ ძველი ახალგორი. მოვიდა დრო როცა ვამბობთ და ვწერთ ახალგორი, ანუ ყოფილი ლენინგორი. მაგრამ ჩვენდა სამწუხაროდ ბედის ბორბალი უკუღმა დატრიალდა, ქსნის ხეობა დაკვარგეთ, იქ მყოფმა უცხო (არც ისე უცხო) ტომელებმა ახალგორს „ძველი“ სახელი - ლენინგორი აღუდგინეს, მიუხედავად ამისა, რაც არ უნდა მოხდეს ჩვენთვის სამართლებრივად და ისტორიულად ახალგორი იყო, არის და იქნება.

სტალინის მეფობის მიმწუხრს, მაშინდელი ლენინგორის რაიკომის პირველი მდივანი გახლდათ ილია პავლეს ძე გალდავა. ფიზიკურად და სულიერად ძლიერი და ლამაზი, არაჩვეულებრივად შრომის, სამართლიანობისა და პატიოსნების მოყვარე კაცი, რომელიც არანაირ კორუფციულ გარიგებებში არ ყოფილა გახვეული და უანგაროდ ემსახურებოდა ქვეყანას (ბევრი ამბობს, რომ იმისნაირი კარგი რაიკომის მდივანი არ ჰყავდა ახალგორს. რესპოდენტთა თქმით მის მერე მოსული რაიკომის მდივანი უზნაძე გალდავას აჩრდილი იყო, მათ შემდეგ მთელი რაიკომი ჭაობში ჩაეფლო).

ილია პავლოვიჩი ახალგორში, ყოფილი რაიკომის შენობის მარჯვენა მხარეს, გვერდით ეზოში ცხოვრობდა მეუღლესთან და სამ შვილთან ერთად.

1950-იან წლების დასაწყისში დაიწყო სოფლის წვრილ-წვრილი კოლმეურნეობების გაერთიანება. ზემო ქარჩხოში სოფელ ელოიანის და ოხირის კოლმეურნეობები გაერთიანდა ლომისის „დამკვერელის“ სახელობის კოლმეურნეობასთან და თავმჯდომარედ დაინიშნა მისა ელოშვილი. გაერთიანებულ ლომისის კო-ბას გადაეცა ყოფილი კოლმეურნეობების ქონებაც და ვალებიც, წარმოების სა-

შუალელები და სანარმოო ძალები. კოლმეურნეობის კუთვნილ 7000 სული ცხვრიდან მალე 5000 სული ცხვარიღა დარჩა. დანარჩენზე შედგა აქტები და 2000 სული ცხვარი გატარდა ნამკვდრევეში. დიდი რაოდენობით „დაცემის“ გამო თავ-რეს ახალგორის რაიკომში ხშირად იბარებდნენ, ისიც მოხერხებისდაგვარად არიდებდა თავს შეკრებებს და სიტყვით გამოსვლებს.

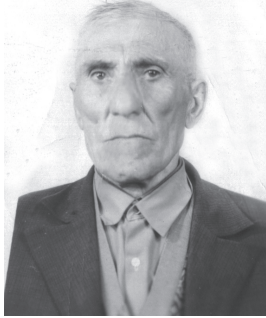
ერთხელაც რაიონში დაბარებული მიხა არ გამოცხადდა „ავად-მყოფობის“ გამო, არ გასულა დიდი ხანი, რომ მიხა ახლა პლენუმზე დაიბარეს. თავმჯდომარესაც რალა გზა ჰქონდა, მითითებულ დღეს გამოცხადდა პავლოვიჩთან. სხდომა რატომღაც მოგვიანებით დაიწყო. მანამდე მიხა და მისი რამდენიმე ამხანაგი რაიკომის ეზოში მასლათობდნენ, აკრიტიკებდნენ პირველ მდივანს. ერთმანეთს უყვებოდნენ მის მეტისმეტ სიმკაცრეზე და წესრიგიანობაზე. ბოლოს ერთ-ერთ ამხანაგმა თქვა:

ჩვენ რაიკომის მდივანს თავისმა ბიძაშვილმა სამეგრელოდან თხა ჩამოუყვანა საჩუქრად, რომელიც სახლთან, პატარა ბაღში, აი იმ სამკაპა ვაშლის ხის ტოტებში გაჭედილა და ასე საცოდავად ჩამომხრჩვალა. — სწორედ ამ შემთხვევაში სოფლის მეურნეობის გამოცდილ და გერგილიან მუშაკს მაგონებს ჩვენი პავლოვიჩი, — დაცინვით თქვა მოსაუბრემ.

ცოტახანში სხდომაც დაიწყო, სადაც სიტყვით გამოვიდა ილია გალდავა და ქარცეცხლში გაატარა სოფლის მეურნეობის ხელმძღვანელობა, განსაკუთრებით ის პირები ვინც მესაქონლეობას კურირებდნენ. თავის გამოსვლაში პავლოვიჩმა სამარცხვინო ბოძზე გააკრა ზარალიანი კოლმეურნეობათა ხელმძღვანელები, აღნიშნა, რომ მათი უნიათო და უგერგილო მოქმედებები დიდ ზიანს აყენებდა, როგორც ადგილობრივ კოლმეურნეთა მატერიალურ კეთილდღეობას, ისე ქვეყნის საერთო ბიუჯეტს.

დაუნდობლად გააკრიტიკა ახლად გამსხვილებული ლომისის კოლმეურნეობა და მისი თავკაცი მიხა ელოშვილი. კატეგორიულად მოითხოვა მისი ამ თანამდებობიდან გადაყენება. მიხას შეკითხვითაც მიმართა კომუნისტური პარტიის რაიონული კომიტეტის ლიდერმა, აეხსნა ყველასათვის თუ რამ გამოიწვია მის კოლმეურნეობაში ცხვრის დიდი რაოდენობით დაცემა. მიხამ ამჯერადაც

*„ადამიანი ან სულ ქვევით და ქვევით ეშვება ან სულ ზევით და ზევით მიდის, ორჯერვე თავის საქმეების წყალობით“
(ხიტოპადეშიდან)*

*ლომისის კოლმეურნეობის
თავ-რე მისა გოგის ძე
ელო შვილი*

*შვილთა შვილი
ნინო ელო შვილი*

პასიურობა გამოიჩინა და ხმა არ ამოუღია, რის შემდეგაც რაიკომის მდივანმა მისდამი ანტიპათია სხდომის დასასრულისთვის კვლავ გამოხატა და პრინციპულად მოითხოვა მიხასგან მოესმინათ თუ როგორ და სად გაქრა 2000 სული ცხვარი.

გაბრაზებული მიხა ფეხზე წამოდგა და პირველ პირს მოურიდებლად უთხრა:

ილია პავლოვიჩი, ვაღიარებ, რომ მე ვტყუივარ და ვერ მოუარე 7000 სულ ცხვარს, მაგრამ თქვენი ოჯახის ხუთ წევრს ერთი თხა, რომ გყავდათ როგორ ვერ მოუარეთ, რა უყავით!

დარბაზში თავშეკავებული სიცილი გაისმა. გამწარდა პავლოვიჩი, ეს რა მითხარი, შე ტეტია, შე უცოდინარო, დღესვე გაგანთავისუფლებ თანამდებობიდანო, იმუქრებოდა რაიკომის მდივანი.

სხდომათა დარბაზი მიხამ მალევე დემონსტრაციულად დატოვა, ხოლო ილია პავლოვიჩმა კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ კვლავ „ტეტია და უცოდინარი“ ელოშვილი.

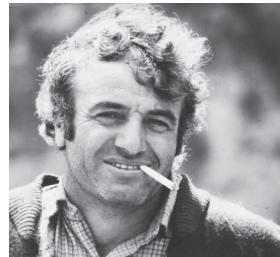
*„ნათესავი ნაწილია ჩვენი ხორცისა, ხოლო მეგობარი
ნაწილია ჩვენი სულისა“ (არისტოტელე)*

პრაქიაზები

სსრ კავშირში ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევის მეფობის ხანის, 70-იანი წლების მინურულს, ბალაანის ს. ორჯონიკიძის სახელობის კოლმეურნეობის წევრმა სოფ. ძაბუეთიდან ავთანდილ ფირუზის ძე მუზაევმა დაღესტანში, ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე ტბებში თევზაობისას, ბასრ საგანზე ფეხი გაიჭრა და კაჩუბეის საავადმყოფოში მოათავსეს სამკურნალოდ. ჭრილობა იმდენად სერიოზული გამოდგა, რომ კვირაზე მეტი ხნით მოუწია სტაციონარში ყოფნა, იქიდან გამოწერისას, მასთან მისი ამხანაგის, ომარ მათეს ძე გამხიტაშვილის ვიზიტი დაემთხვა. თითქმის განკურნებული პაციენტი მკურნალმა ექიმმა კიდევ ერთხელ გასინჯა, ნამლები გამოუწერა, დარიგება მისცა და სანახავად მისულ ამხანაგს თან გამოაყოლა.

ავთანდილმა და ომარმა იქვე ახლოს მდებარე აფთიაქში გამოწერილი ნამლები შეიძინეს. ნამლებს შორის იყო შუშის დიდ, თეთრ ბოთლში მოთავსებული სამედიცინო სპირტი ჭრილობის მოსაბანად და დასამუშავებლად, რათა ჯერ კიდევ მოუშუშებელ ჭირლობაში ინფექცია არ შეჭრილიყო. ნამლების შეძენის შემდეგ ათი დღის უნახავმა ამხანაგებმა რკინიგზის სადგურის სასადილოში შეიარეს და ორი ბოთლით აღნიშნეს საავადმყოფოდან მშვიდობით გამოსვლა. სასადილოდან წამოსულ ავთანდილს სპირტის ბოთლი ჩაედგა და ყელი უჩანდა, დანარჩენი ნამლები ქალაქში გაეხვია და უბეში ჩაედო.

მიდიან ნაქეიფარი ძმაკაცები რკინიგზის სადგურში და თან სა-

*ავთანდილ ფირუზის ძე
მუზაევი*

*თეიმურაზ ავთანდილის ძე
მუზაევი*

შენი მასალებით დატვირთულ მატარებლის ვაგონებს ათვალიერებენ, თუ ჩვენი მძღოლები შიფერის წასაღებად არიან ჩამოსულეები გავეყვითო, — უთხრეს ერთმანეთს. დადიან ხან პლატფორმებზე,

**ომარ მათეს ძე
გამბიტა შვილი**

**მათე ომარის ძე
გამბიტა შვილი**

ხან ატალახებულ ვინრო გასასვლელებში და ეძებენ ნაცნობ მძღოლებს. ამ დროს, შორი-ახლოდან ვიღაც შეზარხოშებულმა, პერანგ ამოჩეჩილმა ლეკმა უხეშად, მბრძანებლური კილოთი დაუძახა:ეი, ბრადიაგი, ბლიად სუ-და იდიტე! ეტუ დოსკუ დალჟნი პერემესტი იზ ეტოგო ვაგონა ნა ტუ მაშინუ!..

ომარმა ვერ გაიგო კარგად ლეკის ნათქვამი, რადგან მოშორებით იდგა და მანქანებს ათვალიერებდა. მივიდა ამხანაგთან და შეეკითხა, — რა გითხრა მაგ ჩურბანმაო?

რა, ვერ გაიგე?!

— ვერა, ამ ქარში რას გავიგებდი.

— ბრადიაგები ვგონივართ ამ ჩემისას და გვიბრძანებს, რომ ვაგონიდან მანქანაზე გადმოვტვირთოთ ფიცარი.

ომარს გაეცინა, — ლეკმა მისი სიცილი თანხმობად აღიქვა და ავთანდილთან მისულმა ჯიბეში ნახევრად მოჭანჭყარე წამლის ბოთლზე მიუთითა:

ი, ეტუ ბუტილკუ ზაპოვნიუ ი ეშჩიო ად-

ნუ პოლიტრუ კუპლიუ.

მეგობრებს გულიანად გაეცინათ. შეზარხოშებული ლეკი ცოტახანში უსიტყვოდ გასცილდა „ბრადიაგებს“.

ავტორიტატ აღდგენილი უზნის ტექნიკოსი

ზოგია რასაც ფიქრობს იმას ლაპარაკობს და იმასვე აკეთებს, ზოგიც კი სხვას ფიქრობს, სხვას ლაპარაკობს და სულ სხვას აკეთებს. ცნობილი ქართველი კომპოზიტორი, რევაზ ლალიძე, რასაც ფიქრობდა, იმას წერდა და იმას აკეთებდა, მან მშვენიერი მუსიკა დანერა ლამაზი პატრიოტული სიმღერისთვის „ტყე შეუნახე შვილებსა“. ბევრიც მღეროდა ტყის შენახვაზე, ბევრიც ლაპარაკობდა, მაგრამ სამწუხაროდ, ლაპარაკისას ბევრი საწინააღმდეგოს აკეთებდა, ისე როგორც ყოფილი ლენინგორის სატყეო მეურნეობის ერთ-ერთი ტექნიკოსი ქართლოს ლოხიშვილი. ეს ქსოველი კაცი ახალგორის სატყეოში მუშაობდა, რომლის დირექტორიც 1977 წ. გახლდათ ქარჩოხელი ამირან ორდას ძე ბალაშვილი.

ქართლოსმა სატყეოს ერთ-ერთ უბანზე მოახდინა ალურიცხავად სამასალე ხის უკანონო ჭრა და მისი მითვისება, რაც მაშინდელ განვრთნილ რევიზორ-კონტროლიორებს არ გამოპარვიათ. აღნიშნულ დარღვევასთან დაკავშირებით მეურნეობის დირექციამ სამხრეთ ოსეთის სატყეო სამართველოს უფროსის ნოდარ ზადიშვილის ერთობლივი გადანყვეტილებით ლოხიშვილი განთავისუფლებული იქნა დაკავებული თანამდებობიდან. ამ ამბიდან არ გასულა დიდ იხანი, რომ სატყეოს დირექტორი ამირან ორდაევიჩი ახალგორის რაიკომის მეორე მდივანმა ბატონმა არჩილ ჩიტიშვილმა გამოიძახა და სთხოვა: თქვენი მეურნეობის ან განთავისუფლებული მუშაკი ჩემი ნათესავია, მანუხებს, აღარ მასვენებს და იქნებ სხვა რაიმე სამუშაო დაავალოთო. დირექტორმა მზადყოფნა გამოთქვა და მეორე დღეს სამსახურში აღდგენის მოთხოვნით, მასთან კაბინეტში ქართლოსის სტუმრობისას ცხინვალში ოლქის სამმართველოს უფროსთან — ზადიშვილთან დარეკა.

ბატონო ნოდარ, საქმიდან გამომდინარე ირკვევა, რომ ამხანაგი ლოხიშვილი, რომელიც ჩვენი ერთობლივი გადანყვეტილებით გავათავისუფლეთ უზნის ტექნიკოსის თანამდებობიდან, მთლად ერთპიროვნული დამნაშავე არ არის და აღნიშნული დანაშაულის სიმძიმე უფრო მეტად სხვა პირთა დაუდევრობასთან და უპასუხისმგებლობასთანა დაკავშირებული. იქნებ დავაბრუნოთ ჩვენს სის-

**„სიტყვები ადამიანის უძვირფასესი უნარია“
(სალტიკოვ-შხედრინი)**

ტემაში, მივცეთ შანსი, რომ კეთილსინდისიერი შრომით დაგვიმტკიცოს თავისი ერთგულება.

— ზადიშვილი აიჯაგრა. ბალაშვილის პატიოსნებაში და უანგარობაში ეტყობოდა ეჭვი შეეპარა — სამსახურში ლოხიშვილის დაბრუნებისთვის შესაძლოა ქრთამი აიღო და აქ ჩემი გაცუცურაკება და გაბიაბრუება უნდაო.

**ამირან ორლანდი
ბალაშვილი**

საოლქო სამმართველოს უფროსი მეტად გამოცდილი, განვრთნილი და ინტრიგანი პიროვნება იყო. ის ჯერ კიდევ 1961 წელს 26 წლის ასაკში ლენინგორის რაიკომის პირველ მდივნად მუშაობდა. ბატონმა ნოდარმა თავი შეიკავა სატყეოში ქართლოსის აღდგენაზე და რიხიანად განაცხადა ტელეფონში: — ეგ საქმე საფუძვლიანად უნდა იქნეს გამოძიებული და გადაწყვეტილებაც შესაბამისად მიღებული. მე პირადად ეჭვი მეპარება მის უდანაშაულობაში, ვფიქრობ ის კაცი ეხლა მანდ არის, შენს გვერდით და ცდილობს შეცდომაში შეგიყვანოს. არავითარ შემთხვევაში არ წამოეგო ანკესზე, — აფრთხილებდა მეურნეობის დირექტორს გაბრაზებული სამმართველოს უფროსი. —

არა, ნოდარ ზურაბოვიჩ, რას ბრძანებთ, არც ისეთ არასანდო პიროვნებად იკვეთება ამხანაგი ლოხიშვილი, როგორც ერთი შეხედვით ჩანს, თუმცა მე არ ვარ მომხრე საქმის მიჩქმალვისა. მე მხოლოდ სიმართლეს გეუბნებით და არა სხვა რამეს. არც ის პიროვნებაა ამჟამად ჩემთან კაბინეტში, რა მაქვს დასამალი.

როგორ თუ არა, ვიცი რომ მანდ არის და მალაე!

— არ არის აქ, არა, ნოდარ ზურაბოვიჩ, — ეუბნება უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნილი ამირან ბალაშვილი და თან კუთხეში გასუსულ ქართლოსს უყურებს. აბა თუ მანდ არა არის მაშინ შეაგინე!

— რა დაუშავებია ბატონო ნოდარ, რატომ შევაგინო?

„სინდიზე უფრო დაუნდობელი ინკვიზიტორი არ არსებობს“ (ა.გერცენი)

— როგორ თუ რა დაუშავებია, უღირსი საქციელი ჩაიდინა, სახელმწიფოს სიმდიდრე გაფლანგა, გაანადგურა, მიითვისა რის გამოც სამსახურიდან იქნა გაგდებული და ეხლა იძახი რა დამიშავაო, მამ შესაგინებელი არ არის ესეთი კაცი.

კი ბატონო, შევაგინებ თუ დაიჯერებთ მის აქ არ ყოფნას და ჩემს უანგარობას, — გაუბედავად უთხრა ამირანმა და თან ქართლოსს ხელით ანიშნა რა ვქნაო?

ფერნასულმა ქართლოსმა თავის, ხელებისა და ფეხების ერთდროული დაქნევით თანხმობა მისცა დირექტორს შეგინებაზე.

კი ბატონო, როგორც გენებოთ ზურაბოვიჩ, როგორც და რასაც მეტყვით იმას შევაგინებ. — იყო ბალაშვილისგან გამოკვეთილი პასუხი.

შეაგინე პირდაპირ ასე: — ქართლოს ლოხიშვილს მოუ...ნ კეთილები. ამირანმაც შესამჩნევი მორიდებით სიტყვა-სიტყვით გაიმეორა ნაკარნახები, სალანძღავი სიტყვები.

ეხლა შეაგინე ასე: — ქართლოს ლოხიშვილს მოუ...ნ სუყველაფერი! — ღრიალებდა ცხინვალდან ახალგორში 100 კილომეტრიან სადენით ზღვარს გადაცილებული სამართველოს უფროსი.

გაუბედავად მაგრამ უკვე საკმაოდ დამაჯერებლად სიტყვა-სიტყვით იმეორებდა იმიტაციაში ძალით ჩათრეული მეურნეობის დირექტორი და თან ყოფილ ტექნიკოსის დაღრეჯილი სახე ჰქონდა ფოკუსში გასწორებული.

ეხლა კი შეაგინე ასე: ქართლოს ლოხიშვილს მოუ...ნ ცოლი და დედა. — კვლავ ღრიალებდა ტელეფონში მუხრუჭანყვეტილი ჩინოვნიკი.

ამირან ორდაევიჩმა ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა და თავდავინყებით გადაეშვა „კეთილშობილების“ მორევში. შეუცდომლად და მხატვრული გამომეტყველებით, ნიჭიერი დეკლამატორივით წარმოსთქვამდა სავარძელში მოკლათებულ სამართველოს უფუფროსისნის ნაკარნახებ სიტყვებს, — ქართლოს ლოხიშვილს მოუ...ნ ცოლი და დედა!

„ის კი არა არის დასანანი რომ აღამიანმა ფული, სახლი ან ქონება დაკარგა, ყოველივე ეს აღამიანს არ ეკუთვნის. დასანანია მხოლოდ კაცი თავის აღამიანურ ღირსებას რომ დაკარგავს“

(ეპიტაფი)

რაიკომის II მდივნის ნათესავს ცხრა სართულიანი გინებებით დატანჯული სახე კიდევ უფრო დაედრიჯა, ერთი ამოიოხრა, გაუგებარი სიტყვები ჩაიბურტყუნა და სიმწრის ოფლდასხმული გარეთ გამოვარდა.

გავიდა რამდენიმე დღე და ჩვენი „ავტორიტეტადგენილი“ უბნის ყოფილი ტექნიკოსი კვლავ თავდაუზოგავად ჩაერთო ალტერნატიულ სამუშაოზე სატყეოს თანამშრომლების მხარდამხარ, სოციალიზმის განმტკიცებისა და კომუნიზმისათვის ბრძოლაში.

ჩვენებურები

საბჭოთა კავშირში ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევის მეფობის მიმ-
ნუხრს (გარდაიცვალა 1982 წ.) ქარჩოხის სასოფლო საბჭოს თავმჯ-
დომარე გოგი არსენის ძე პავლიაშვილი და მოლარე გაიოზ გიგოლას
ძე თინიკაშვილი საბჭოს კუთვნილ სახელფასო თანხის ასაღებად
ახალგორში ჩავიდნენ. 3-4 საათიანი ლოდინის შემდეგ გაირკვა, რომ
იმ დღისით ფულს ვერ გაცემდა რაიონული ბანკი.

ლოდინით დაღლილებმა გადაწყვიტეს „ბაზრის“ სასადილო-
ში ესადილათ და საღამოს ოთხ საათიან ავტობუსს გაჰყოლოდნენ
ქარჩოხში. სასადილოში მისულთ დაუხვდათ კარგი მოქიეფე და მე-
გობრების პატივისმცემელი, შეზარხოშებული ვალიკო გოჭაშვილი.
დაინახა თუ არა ძმაბიჭებში მოქიეფე ვალერიანმა ქარჩოხელები სი-
ხარულით შესძახა: — გაუმარჯოს ჩვენებურებს! და სუფრაზე დიდი
პატივისცემით მიიწვია.

დაჯდომამდე შემოსწრებისა მოჰყუდა ახალგაზრდებს და
გვერდით აქეთ-იქიდან დაისვა ორივე. მალე გაირკვა, რომ ღვინო
გათავებულყო. (ვალიკო თავის საძმაკაცოსთან თავისივე ღვინით
ქეიფობდა რესტორნებსა და სასადილოებში)

შენ, ჩვენებურო! — ჩახვალ ჩემთან და ერთ ბოცა ღვინოს ამო-
იტან საჩქაროდ, — უთხრა ჭორჭოხელმა ჭორჭოხელს. ვილაცამ ან-
გარიშმიუცემლად წამოიძახა: ღვინის ამოტანას ჩვენი ჩასვლა სჯო-
ბია!

მეტიც არ უნდოდა ვალერიანს: აბა ყველანი ჩემთან, სახლში!
— შესძახა ომახიანად საკმაოდ ღვინომორეულმა თამადამ. სუფრის
წევრთაგან, ვისაც ღვინო უკვე მოძალებოდა და იცოდა ვალერიან-
ის ახირებული, დაუნდობელი ხასიათი ქეიფში, — ზოგი შიგნით
პოვრებთან დაიმალა, ზოგმა თავი მეტად მოიმთვრაღუნა, ზოგიც
საპირფარეშოს შეეფარა და ვალიკოსთან წასვლას შეგნებულად
აარიდა თავი. შემორჩა მხოლოდ ორადორი ქარჩოხელი: გოგი და გა-
იოზი. ორივეს ხელკავი გაუყარა და თავისთან წაიყვანა, რომელიც
სულ 200 მეტრში ცხოვრობდა სასადილოდან.

**„ხასიათი აღამიანთან ერთად არ იბადება, იგი აღზრდის დროს შეიძინება და საბოლოოდ ყალიბდება ცხოვრების შემდგომ გზაზე“
(ღობროლოზობი)**

სახლის ეზოში შესულმა მასპინძელმა ბრძანების კილოთი შეუძახა მეუღლეს: — ქრისტინე, მალლა სახლში გაშალე პურმარილი! დიასახლისმაც წამსვე შეასრულა მეუღლის ბრძანება, დაიწყეს ქეიფი. სიმართლე, რომ თქვას კაცმა პავლიაშვილს და თინიკაშვილს ღვინის დიდ მსმელად, არც მაშინ და არც მერე არავინ თვლიდა, მიუხედავად მათი აღნაგობისა.

საათნახევრიანი ქეიფის მერე პავლიაშვილმა სადღეგრძელოში ტკბილად შეაპარა გოჭაშვილს:

— ალექსანდროვიჩ ქარჩოხში აუცილებელი საქმე გვაქვს, რომ არ ავიდეთ არ შეიძლება, ცოტა შევამოკლოთ, ავტობუსის გასვლის დროც ახლოვდება.

წასვლა ჯერ ადრეა, არავითარი ავტობუსი, ჩემი მანქანით წახვალთ, მტკიცედ თქვა ვალერიანმა და მორიგ სადღეგრძელოზე გადავიდა.

ცოტახნის შემდეგ საბჭოს თავმჯდომარემ გარეთ გასვლა ითხოვა.

ბალო, ემანდ ღმერთი არ გაგინყრეს, არ შეცდე, გაფრთხილებ, არ გაიპარო!

არა ლექსანდროვიჩ, პაპკას აქ ვტოვებ, რომც გამაგდო საბუთების გარეშე როგორ წავალ. — თქვა დამაჯერებლად და გარეთ გავიდა. ჩაირბინა მარმარილოს კიბეები და საპირფარეოს საპირისპიროდ ალაყაფის კარებისკენ უჩუმრად წავიდა. კარების შიგნით კუთხეში ჟიგულის 3-4 საბურავი იდო. ფრთხილად გამოალო რკინის კარები და უკნიდან კეფაში მძიმედ რალაცა მოხვდა. მიიხედა უკან და ახლა სახეში იგრძნო ძლიერი დარტყმა. თავმჯდომარეს თვალით დაუბნელდა, ნახევრად შემოხსნილ კარებს დაეყრდნო, სიმძიმის გამო კარები კიდევ უფრო გაიღო, ზედ დაბლაუჭებული გოგი კედლისკენ ზურგით წაიღო და საბურავებში ჩაკეცა. სეტყვასავით დაუშინა მუშტები სტუმარს წონასწორობადაკარგულმა მასპინძელმა.

— რაა, გაპარვა გინდოდა?! ხომ გაგაფრთხილე, ბოცა გაგიხსენით, კარგი სუფრა გავიშალეთ, მანქანით წასვლას შეგპირდით და

„ვისაც ზოგიერთ შემთხვევაში ჭკუა არ დაბნევია,მას ჭკუა არ ჭჭონია“ (ლესინგი)

კიდევ გინდოდა რომ მასხარად აგეგდე, ჩვენებურები მაინც არ იყ-
ვეთ დაგხოცავდით! დაგხოცავდით!

საბურავებში ჩაჭედილი გოგი უმწეოდ იქნევდა ხელებს და ამა-
ოდ ცდილობდა წამოდგომას. ბოლოს იძულებული იყო თავდაცვა-
ზე გადასულიყო. გაიოზი მაშინ ჩამოეშველა თავმჯდომარეს, როცა
მის პერანგს მასპინძელი ფხრენდა.

აა, შენც აპირებდი გაპარვას! შენც ამის ლოსკუნტი ხარ ფრიც...
— და ახლა მას წაუშინა ვალერიანმა.

ოჯახის დიასახლისმა ყვირილი დაიწყო, მივარდა ტელეფონს
და მილიციის დასადგინებლად. ორ-სამ წუთში ფეხით მოვარდა მილიციის
განყოფილებიდან ზელიმხან სოკუროვი. დაინახა თუ არა, ქუჩაში
სტუმრებს ლანძღვა-გინებით გაკიდებულმა ვალერიან ალექსანდ-
როვიჩმა თითქოს გონებაზე მოვიდაო — გაიღიმა.

დღეს ზუსტად შენნაირ კაცს ვეძებდი, რომ ერთი ჯიგრიანად
დამეღია. მოჰკიდა ხელი იარაღიან მილიციელს და ძალდატანებით
სახლში შეიყვანა. კიდევ კარგი, რომ ვალერიანს თავისი „ტაბელუ-
რი“ იარაღი არ გახსენებია, თორემ საკითხავი იქნებოდა, ავიდოდ-
ნენ თუ აიტანდნენ ქარჩოხში ჩვენებურებს ჩვენებურები — კაცმა
არ იცის.

ბაღით და გამოვლივარ!

1959 წელს ქარჩოხში, ბალაანის 8 - წლიანი სკოლის დირექტორად დაინიშნა ცხრაზმის ხეობის სოფელ დადიანეთში დაბადებული და გაზრდილი, მეორე მსოფლიო ომის აქტიური მონაწილე ნასყიდ იასონის ძე ბერიანიძე (ბატატყანიანი). მას ომში მიღებული

ბალაანის კოლხის თავრე ვარდო ალექსანდრეს ძე

გოჭაშვილი

ჭრილობები კარგახნის მოშუშებული ჰქონდა, როცა უმაღლესი განათლების მისაღებად გამოცდები გორის პედაგოგიკურ ინსტიტუტში ისტორიის ფაკულტეტზე ჩააბარა, და აი ერთხელაც დამამთავრებელი კურსის სტუდენტი, თავის განუყრელი ტყავის ხელჩანთით გორიდან მომავალი დგას იგოეთის გზაჯვარედინზე და ელოდება შემხვედრ ავტომანქანას, რათა როგორმე მიაღწიოს ლარგვისამდე, იქიდან კი ფეხით მივიდეს დადიანეთში.

არც ისე დიდი ხნის ლოდინის შემდეგ გამოჩნდა საპირისპირო მხარეს მიმავალი, ქარჩოხელთა „გაზიკი“. კაბინაში ზის ბალაანის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ვარდო გოჭაშვილი, ძარაზე კი 2-3 სხვა კაცი. ვარდომ დაინახა თუ არა სკოლის დირექტორი, მაღალი — ორ მეტრიანი ნასყიდ იასონოვიჩი გადასცახა: ჩვენ კასპში მივდივართ, ორ საათში უკან დავბრუნდებით და წაგიყვანთ!

მართლაც არ იყო გასული დიდი დრო, რომ იგოეთში გადასახვევთან კასკადიორებივით მოცვივდნენ ქარჩოხელი ჯენტლმენები. მათი დანახვისთანავე ბერიანიძე მანქანისაკენ გაქანდა, ხელის ერთი აქნევით ხელჩანთა ძარაზე მოათავსა, მისი ერთი ფეხის საყრდენზე ადგმა და უკვე მანქანაზე იჯდა.

— ეგრე არა! — შესცახა კაბინიდან გადმოსულმა გოჭაშვილმა. დაბლა ჩამოდი, ჯერ პატარა პური უნდა შეეჭამოთ რესტორანში. ეგ ფულებით სავსე ჩანთა (წიგნებით სავსე ჩანთაზე!) თან წამოიღე არავინ მოგპაროს... და რესტორანში რიხიანად შეუძღვა ოთხკაციან ჯგუფს.

**„თვით ჯაბან კაცსა გაამზნობს კარგის კაცისა სარდლობა“
(იოსებ თბილელი)**

იმ დროებაზე საკმაოდ ცნობილ რესტორნად ითვლებოდა „იგოეთი“. შევიდნენ „გზაზე დამდგარი“ ქსნელები, თუმცა კარგად იცოდნენ რას ნიშნავდა ვარდოს — „პატარა პურისჭამა“, მაგრამ რას იზამდნენ, ის კი ჩაილაპარაკეს „ხარი მოკლას თივამაო“ და შეჰყვნენ წინამძღოლს რესტორანში, სადაც უამრავი ხალხი ირეოდა. ქარჩოხელების გვერდით მაგიდაზე 7-8 შეზარხოშებულ კაცი იჯდა და უწმანური სიტყვების კორიანტელს აყენებდა. დაინახეს თუ არა სტალინურ ხალათში და გალიფე შარვალში გამოწყობილი, აზიანცკებიანი, ტანმორჩილი გოჭამვილი გაჩუმდნენ და თვალიერება დაუწყეს. არ გასულა ნახევარი საათი რომ შეზარხოშებულებმა ახალმოსულების მისამართით შეიგინეს. ოთხეული გემრიელად შეექცეოდა სადილს და ხმა არავის ამოუღია. ათიოდე წუთში კვლავ გამეორდა გინება. ვარდო მოიღუშა და ხარბად დაუწყო ყურება აყლაცყლად ვირგლებს, რომლებიც საკმაოდ გამომწვევად უყურებდნენ. ამჯერადაც მოითმინა ვარდომ.

*ქარჩოხის სკოლის დირექტორი
ნასყიდ იასონის ძე ბერიანიძე*

გავიდა გარკვეული დრო და კვლავ უკვე მესამედ და მკაფიოდ გაისმა მათი მისამართით გინება. — თქვენ არ დაიდრეთ ადგილიდან, თქვა ვარდომ მე მივალ და ამით სუყველას დედას ვუტირებ.

შეცბნენ ქარჩოხელები, განსაკუთრებით ახალგაზრდა დირექტორი, როგორც ყველაზე მაღალს ჩხუბის შემთხვევაში ნასროლი ბოთლი, თუ მფრინავი თეფში მე უფრო მომხვედბაო, — გაიფიქრა მომავალმა ისტორიკოსმა.

ვარდო წამოდგა, დინჯად, აუღელვებლად მივიდა ჩხუბის მოსურნეთა მაგიდასთან და წყნარად რაღაცა უთხრა.

უცებ აიშალნენ მოქეიფე, ღრეობაში გადასული ბიჭები, თითქმის ყველას ერთდროულად მოუხდა სკამიდან წამოდგომა, წამოდგნენ და არც თუ ისე ხმამაღალი შეძახილებით გაემართნენ

„მხოლოდ დროული სიმამაცეა ქების ღირსი“ (სენეკა)

გასასვლელისაკენ, მათ გვერდით მიჰყვება ვარდო. მივიდნენ თუ არა კარებში გოჭაშვილმა შეუძახა: — გადით და გამოვდივარ!

მთვრალი, „დევ-გმირად გადაქცეული მოჩხუბარიძეები“ ერთ-მანეთს აღარ აცდიდნენ კარებში გასვლას, და აი გავიდნენ თუ არა, იძრო უბიდან გოჭაშვილმა ბარაბნიანი და შეუძახა:

— აი ეხლა მოგი... ცოლსა და დედასა!-ო და კიბის საფეხურთან ფეხებში დაახალა ზედიზედ რამდენიმე ტყვია გასულთ. ატყდა ერთი ჩოჩქოლი. ქალებმა წივილ-კივილი მორთეს. ვარდომ ახლა ჰაერში გაუშვა რამდენიმე ტყვიის გულა და მისდევს უკან გაქცეულთ.

გვიშველეთ, გვიშველეთ, ხალხო! დაგვხოცა მთიდან ჩამოვარნილმა გიჟმა!

ვარდომ ბარაბანდაცლილ, ლულაგაცხელებულ პისტოლეტს ერთი შეუბერა და უბეში ჩაიდო, მერე ფეხზე წამოცვენილ ფერწასულ ამხანაგებთან ერთად სუფრაზე დაბრუნდა.

მაგათი დედა კი ვატირე, მაგათი! — სადაც თავიანთი დაიკვებონ იქ ქარჩოხელი ვარდო გოჭაშვილისაცა თქვანო და ვითომ აქ არაფერი მომხდარაო კვლავ ქეიფი გააგრძელეს მთიელმა განგსტერებმა.

საინტერესოა რას ეტყოდა მთვრალ მაგინებლებს სუფრაზე მათთან მოსული გოჭაშვილი?! რომ ასე უმტკივნეულოდ. აურზაურის გარეშე გაიყვანა რესტორნიდან გაბრიყვებული იგოეთლები.

დესტაბილიზაციის პროვოცირება

საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში ჩატარებულ ადგილობრივ არჩევნებს 70-იან წლებამდე ჩვენში რატომღაც „დებულებას“ ეძახდნენ, რაც პირდაპირი მნიშვნელობით, ნიშნავს ოფიციალური წესების კრებულს რისამე მოსაწყობად, შესასრულებლად. ამიტომაც საბჭოთა კონსტიტუციის დებულების (კანონის) მიხედვით რაიონულ და ადგილობრივი მმართველობის დეპუტატების არჩევის პროცესს ხალხმა დებულება უწოდა.

მაშინდელი კანონების თანახმად, ავადმყოფს, ინვალიდს, მოხუცს და საპყარს თუ კი შეეძლო სხვისი დახმარებით გადაადგილება, თუნდაც მარხილით, ვალდებული იყო, პირნათლად შეესრულებინა კომუნისტური პარტიის დებულებით დადგენილი კანონები და არჩევნებში მონაწილეობა მიეღო. ხალხი როგორც კომუნისტური იდეოლოგიის შემსრულებელი, იმ შეგნებით რომ ყველა უნდა გამოცხადებულიყო არჩევნებზე, აღნიშნულ კამპანიას არავინ აკლდებოდა, ზოგჯერ იგი დიდ სახალხო ზეიმად იქცეოდა, მამა-პაპურ, ტრადიციულ საკულტო სალოცავებში გზამოჭრილ ხალხისთვის. დებულების დროს ეწყობოდა ხალხის თავშეყრა, ნახულობდნენ ერთმანეთს, ეცნობოდნენ, იმართებოდა კონცერტები, ჭიდაობა, ქეიფი, რითაც თანდათან იმსხვრეოდა იმ დროებისთვის ჯერ კიდევ დამახასიათებელი მთის სოფლების იზოლირებული, კარჩაკეტილი ურთიერთობები.

1968 წელს ქარჩოხის სასოფლო საბჭოს ტერიტორიაზე ჩატარდა ადგილობრივი არჩევნები. ზემოთ ნათქვამის თანახმად ამ არჩევნებზეც ხალხმა კარგად მოილხინა. ბალაანის მაშინდელ 8-წლიანი სკოლის საქმეთა მმართველმა გაიოზ არსენის ძე პავლიაშვილმა (მირზაანთი) სახლიდან გაიყოლა „ნასახემსებელი“, რაც საბაბი გახდა დებულების შემდეგ 7-8 კაცის მოლხენისა.

ზამთარი იყო. ციოდა. დეპუტატობის კანდიდატებისთვის ხმის მიცემის შემდეგ ქარჩოხელმა პედაგოგებმა: მერაბ და ამირან ბალაშვილებმა, გაიოზ პავლიაშვილმა, სოსო კანკაძემ, საბჭოს ბუღალტერმა ვარდო გოჭაშვილმა, მემინდვრეობის ბრიგადერმა ლექ-

სო პავლიაშვილმა და მეგარმონე გიგოლა თინიკაშვილმა გადანყვიტეს სკოლაში თავიანთებურად აღენიშნათ საბჭოთა მშრომელების დიადი ნების დადასტურება.

სუფრას თამადაობდა ჩვენთვის კარგად ცნობილი, აღმატებული პიროვნება ვარდო გოჭაშვილი. მის მაღალფარდოვან, მკვეთრად გამოკვეთილ, ღრმა შინაარსიან, იუმორისტულ და გრამატიკულად გამართულ, მწყობრ მეტყველებას არ შეეძლო მისადმი პატივიცემით და მორიდებით არ განეწყო მსმენელი, რომელიც ერთპიროვნულ ლიდერად აღიარებდა სუფრაზე ჩვენს ვარდო ალექსანდროვიჩს.

ქეიფობენ ქარჩოხის საზოგადოების წარმომადგენლები. პატარა ნათალ ჭიქებში ისხმება, როგორც ღვინით დასუყული ბარელი იტყოდა „ხრაკიანი“ არაყი. ამხანაგები საკმაოდ შეთვრნენ. ფეხზე დგას თამადა. ისმის პათეტიკური სიტყვები. სადღეგრძელო ეძღვნება ქსნის ხეობას, მის ხალხს, ფლორას, ფაუნას. და აი, ვარდო გოჭაშვილმა თავისი მგზნებარე გამოსვლა დაამთავრა გიორგი ლეონიძის ლექსით, რომელიც 1952 წლის მარტში მას მოუსმენია პოეტი-საგან სოფ. იკოთში.

„რომ ქართულ სიტყვას ჯერ არ უქია,
ჩვენი ლამაზი მდინარე ქსანი,
მე ეს ხარვეზი მინდა შევავსო
ამ ხეობაშიც დავრეკო ზარი.
სიტყვას ვიძლევი, სიტყვა სიტყვაა,
სიტყვა დავვერცხლო ოქროში მდნარი,
ჰანგი ვაჟღერო და გავაშენო
ამ ხეობაშიც მე ლექსის ზვარი,
რომ თავის ლამაზ ვაჟის ქებისთვის
მე ტაშს მიკრავდეს მოხუცი მტკვარი“.

ალექსანდროვიჩმა ლექსი წაიკითხა და ალავერდს მის მოპირდაპირედ მჯდომ გიგოლა თინიკაშვილთან გადავიდა, მაგრამ მოხდა მოულოდნელი რამ, უცებ გაისმა კაცის ხორხისმიერი ნაწყვეტ-ნაწყვეტი უცნაური ხმები და თამადის წინ თეფშზე გიგოლას კბილები დაცვივდა. გავიდა წამიც და ხელში რევოლვერშემართულმა ვარდომ შეჰყვირა:

— ვინ დაარტყა ჩვენს გიგოლას მე იმისი ცოლი და დედაო! ესე როგორ შეიძლება კაცის გამეტებით დარტყმა, რომ კბილები გააყრეინო!

„ქარგია გაღვიძებული ადამიანი!.. მაგრამ უფრო უკეთესია ადამიანი, რომელსაც ძილშიც არ სძინავს“ (ჭავჭავაძე)

— ღრიალებდა გაბრაზებული გოჭაშვილი და ხან კანკაძეს მიუშვერდა იარაღს, ხან ლექსო პავლიაშვილს და ხანაც გაიოზს, რომელიც ის-ის იყო მორჩა ვარდოს ნათქვამი ლექსის ქალღმერთზე დაწერას.

სიტუაცია დაიძაბა. თამადა და ბარაბნიანი ფეხზე დგას. ხალხი მთვრალია. ეშმაკს არ სძინავს. სასხლეტზე ოდნავ ზომიერი შეხება და ერთი იმათგანი მკვდარია. არავინ იცის ვისი დედა ატირდება. ვარდო არ ცხრება, ზომაზე მეტადაა განერვიულებული, თითქმის უმართავია. ვინ განმუხტავს დაძაბულ სიტუაციას?!

და, აი, ისევ გიგოლა წამოდგა, დარცხვენილი და შეშინებული. — არა აღექსანდროვიჩი! არა, არავის დაურტყამს ჩემთვის. თავი ვეღარ შევიკავე — ცხვირი დავაცემინე, კბილების პროტეზი მაქვს ხელოვნური და... ასე...

გოჭაშვილი წელში გაიმართა, მაღლა აწეული ბარაბნიანი ხელი მოუხრელად, პირდაპირ გიგოლასკენ დამიზნებით დაუშვა.

— აი, მე შენი ავი და კარგი! შე ინტრიგანო, შე აფერისტო გინდოდა, რომ ხელოვნურად დაგეძაბა სიტუაცია, მოგეხდინა დესტაბილიზაცია, შეცდომაში შეგეყვანე და კაცი მომეკლა!

— ცხვირწინ უტრიალებდა მოლაპლაპე იარაღს აგზნებული თამადა უკბილოდ დარჩენილ, მოჩლიფინე გიგოლას.

ილო გაპარაშვილს და მის სტუმრებს გაუმარ-ჯოს!

მე-20 საუკუნის 70-იანი წლებია. „ვით დაჭრილ ირმების გუნდს წყარო ანკარა“, ისე სწყურია სწავლა მთის ნიჭიერ ახალგაზრდობას და აი, საქართველოს უმაღლეს და ტექნიკურ სასწავლებლებში, მრავალი სტუდენტი ეუფლება სხვადასხვა პროფესიას 800 წლის იქით შოთა რუსთაველი რომ ქადაგებდა „მიეცით ნიჭსა გზა ფართო, თაყვანისცემა ღირსება“ სწორედ ისეთი ხანა დასდგომოდათ საბჭოთა საქართველოს ახალგაზრდობას.

ახალგორის (მამინდელი ლენინგორს ძველი სახელი აღუდგა 1990 წ. 4 სექტემბერს) ავტოსადგურში მთიდან ჩამოსულმა სამმა ახალბედა სტუდენტმა ამირან ბალაშვილმა, არჩილ და ომარ ოლაძეებმა თავი მოიყარეს დედაქალაქში გასამგზავრებლად.

სალამო იყო. ტრანსპორტი ნაკლებად მოძრაობდა. სადგურს აშკარად ავტომანქანების სიხალვათე ეტყობოდა. ბედად თბილისიდან ტაქსი მოვიდა. გადმოსხა მგზავრები შეტრიალდა და სტუდენტების წინ გაჩერდა. ახალგაზრდებმა ტაქსის მძღოლს სთხოვეს თბილისამდე წაყვანა, მან კი განუმარტა, რომ კაცზე მგზავრობის ღირებულება სამი მანეთია და სანამ მეოთხე მგზავრი არ გამოჩნდებოდა, ფეხს არ მოიცვლიდა.

დგანან, ელიან, ელიან და აი მოვიდა კიდევაც, ერთი მაღალი, გამხდარი, თითქმის შუახანს მიღწეული, საკმაოდ ნასვამი კაცი, მოსულმა დამხვდურთ გასაგონად ჩაილაპარაკა, ქსოვრისამდე მივდივარ. ბიჭებს არ ესიამოვნათ ქსოვრისის ხსენება. ბოლოს მათგან ერთმა, ამირან ბალაშვილმა აუხსნა, რომ ტაქსი მიდის თბილისში და ელოდება 3 მანეთიან მგზავრს.

ცოტა თითქოს იუკადრისა ნასვამმა მგზავრმა: — მერე შენ რა იცი, რომ მე ჩემს სამ მანეთს არ ვიხდი და „დაჟე“ თქვენსასაც. ბიჭები მიხვდნენ, რომ კაცურ კაცთან ჰქონდათ საქმე. დაუძახეს მძღოლს, ჩასხდნენ ტაქსში და გაუდგნენ გზას თბილისისაკენ.

ყმანვილებმა თავაზიანობა გამოიჩინეს და უცნობს როგორც

შედარებით ასაკიან კაცს წინ მძღოლის გვერდით დაუთმეს ადგილი. იგი ენაწყლიანი და კარგი მოსაუბრე გამოდგა.

მე, ბიჭებო ქსოვრელი კაცი ვარ ილო გაბარაშვილი, მიყვარს ძმობა, მეგობრობა, ქეიფი და დროსტარება. მართალია ციხიდან ერთი კვირის გამოსული ვარ, მაგრამ არ გეგონოთ ცუდი კაცი. მე-ზობელმა ჩემს ადგილში ჩაასო მარგილი, ვერ მოვითმინე უსამართლობა და ვდრიკე. ერთი წელი გავატარე და გამოვედი.

მე ისეთი კაცი არ გეგონოთ, — კვლავ განაგრძობდა საუბარს ახალგაცნობილი, — ზოგიერთი მარტო გარეთ, რომ ბაქი-ბუქობს და სახლში კი დაუპატიჟებელი სტუმარივით იქცევა.

კი, — ბევრი მინახავს ასეთებიც, დაემონმა უკან მჯდომი ამირან ბალაშვილი.

არა, მე უფრო ბევრი მინახავს, გარეთ რომ იკვების და სახლში ცოლის შიშით სტუმარი ვერ მიუყვანია და ხმის ამოდებისა რომ ეშინია, — აუნია ხმას შეზარხოშებულმა ილომ.

მე ეგეთი ბიჭი არ გეგონოთ, რასაც გარეთ ვიძახი იმას შიგნით. მე რომ სახლში სტუმარი მიმყავს მთელი ჩემი ოჯახი სმირნაზე დგება. იქ რაიმე ზედმეტი სიტყვა და წარბის შეკვრა არ იქნება. ამას დაგიმტკიცებთ კიდევ, მაშინ არ იყოს ამ ქვეყანაზე ილო გაბარაშვილი.

ნახევარ საათში ჩვენი მგზავრები უკვე ქსოვრისში იყვნენ.

— აბა ეხლა ყველა მივდივართ ჩემთან. ხმა არავინ გამაგონოთ, განაცხადა გაბარაშვილმა და მძღოლს ანიშნა იქვე გზის პირას, სახლთან შეეჩერებინა მანქანა. მძღოლი დაიღრიალა. კაცო, თქვენ თუ საქეიფოდ გქონდათ საქმე თავიდან რატომ არ მითხარით. გეგმა მაქვს შესასრულებელი. მე ჩემი მომეცით და წავალ. სახლი მაქვს, კარი მაქვს, ცოლ-შვილი მელოდება, მანქანა გარაჟში უნდა დავაყენო — ეგრე კი არ არის, გაცხარდა მძღოლი.

აბა, ეხლა ყველანი მივდივართ ჩემთან სახლში, დინჯად გაიმეორა ილო გაბარაშვილმა და თან დასძინა: მე გიხდი გეგმას, შენი რა მიდის? გადმოდის და ერთი მამა-პაპურად, ძველქართველურად მოვილხინოთ. მძღოლი უსიტყვოდ დათანხმდა. მანქანა სახლთან შორიახლო გააჩერა და იქვე მდგომ სახლის ეზოში შევიდნენ. ილომ

შორიდანვე შესძახა: ილო მოდის, ილო! მალე სახლის კარები გაიღო და ბავშვი გამოვიდა, ბავშვს თავისზე უფროსი ძმა მოჰყვა, შემდეგ დედა და ბებიაც გამოვიდნენ სიმაღლის მიხედვით დაეწყვნენ და უკვე ზღურბლზე მისულ ილოს და მის თანხმლებ ოთხ კაცს ერთხმად შესძახეს: ილო გაბარაშვილს და მის სტუმრებს გაუმარჯოს!

დაძახებისთანავე ქალები სახლში შეტრიალდნენ, ბავშვები კი მამას მიეალერსნენ.

ილომ თქვა ქვევრი უნდა გავხსნათო, ამირანს მიუთითა ქვევრის პირისთვის მინა შემოეცლია. ილოს მეუღლე თვაურების ქალი დიდი კრძალვით და ბოდიშების მოხდით მივიდა სტუმრებთან და სთხოვა, რომ ქვევრი არ გაეხსნათ. მასში საზედაშო ღვინო იყო და მხოლოდ დღესასწაულის დროს უნდა მოხდილიყო.

დაგპატივებთ, გენაცვალეთ. მობრძანდით დღესასწაულზე. თქვენ თვითონ მოხადეთ ქვევრი და შეთქმული საკლავიც თქვენ თვითონ დაკალით. დღეისთვის კი სხვა საუკეთესო ღვინო გვაქვს ბოცებში, თქვენ თვითონ ამოირჩიეთ რომელიც მოგეწონებათ ის მიირთვიეთ. სთხოვა თავაზიანად სტუმრებს დიასახლისმა.

დიდხანს ისმოდა მხიარულების ხმები გაბარაშვილების სახლიდან. ბოლოს ყელამდე ნასიამოვნები სტუმრები გამოემშვიდობნენ კეთილ მასპინძელს და დაადგნენ ქალაქისკენ მიმავალ გზას.

გზაში რამდენჯერმე გაიმეორა მასპინძლის სტუმართმოყვარეობით, გულუხვობით და სიკეთით მოხიბლულმა ტაქსის მძღოლმა: ოცი წელია ტაქსზე ვმუშაობ, აქეთ-იქით დავდივარ, სად აღარ ვყოფილვარ, რანაირ კაცს არ გადავყრილვარ და ამნაირი კაცი და ამნაირი ცოლ-შვილის პატრონი ჯერ არ შემხვედრია.

ცხადია საქებარი სიტყვები ტაქსის მძღოლს, ილოს დიდად კეთილ-მეგობრულმა ქცევამ და მასში დანახულმა ქართულ-ოსურმა სტუმართმასპინძლობამ უფრო მეტად ათქმევინა და არა მის მიერ მიცემულმა ოცდახუთ მანეთიანმა.

მჯობს მჯობი არ დაეღუპა!

მიუხედავად იმისა, რომ ქსნის ხეობა მთაგორიანია და მისი ტერიტორიის ნახევარი ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მაღლა მდებარეობს, მაინც მის ერთ-ერთ უძველეს დარგად მევენახეობა ითვლება. ათასწლეულის იქით ცნობილი იყო წირქელის ღვინო. ასევე ანგარიშგასანევია ცხავატურაზე — რეხვას მარჯვენა ნაპირზე ტერასულად გაშენებული ზვარი — მაღლარი, რასაც ზურგს უმაგრებდა ცხავატში საუკუნეების განმავლობაში ღვინის დასაყენებელი საუკეთესო ქვევრების შეუნყვეტელი წარმოება.

ვაზს, რომ ხეობაში საპატრიო ადგილი ეკავა იქიდანაც ჩანს, რომ ქსნის ერისთავების რეზიდენციაში 1759 წ. აგებული ლარგვისის წმ. თევდორეს სახელობის ეკლესიის კარები გადმოცემის მიხედვით ცხავატის ვაზისგან ყოფილა დამზადებული. შესაძლებელია მისმა ამშენებელმა ერისთავმა გაიმეორა მანამდე არსებული ტრადიცია კარებთან მიმართებაში. აქედან შეიძლება დასკვნის გამოტანა, რომ ქსნის ხეობის, როგორც ბარში ისე მთის ძირში, ანუ გარდამავალ ზოლში, ყურადღება ექცეოდა მევენახეობა-მეღვინეობას და ამ პროცესს თავის მხრივ უნდა შეეწყო ხელი როგორც მინისქვეშა მარნების გაჩენისთვის მთის რეგიონში (სოფ. ნიპტაურები, ჭორჭობი, ზოდები, ნახიდი), ისე გვიანი პერიოდის ღვინის მოვაჭრე დუქნების გაჩენისთვის.

სავაჭრო-საქეიფო დუქნები ახალგორის გარდა იყო ხეობის შეყოლებაზე: კორინთაში, ნახიდურაზე. ცნობილ, პრესტიჟულ დუქნად ითვლებოდა საძეგურში „კაკლის დუქანი“. ლარგვისში დუქნები ჰქონდათ ახალგორელ ვაჭრებს „ცაგალიანთ“, „კაზარიანთ“, „ნარუმბლიანთ“ ასევე ურიებს და ოსებს. დუქნები ჰქონდათ მონყობილი ადგილობრივ ქართველებს ლომისის ხევში და სხვა გზაჯვარედინებზე.

გარკვეულ მომენტში დუქანი ფუნდუკის როლსაც ასრულებდა გზად შემოღამებულ დაღლილ და მშვიერ მგზავრისთვის. ამბავი, რომელიც სოფ. კორინთის დუქანში მოხდა დაახლოებით 1898-1900 წლებს უკავშირდება. ქარჩოხიდან ახალგორში არქიელის თანაშემ

„სად ჭკუას ფასი დაეკარგებოდა, რომ თვითელი ჩვენგანი არ იჩემებდეს“ (ვერტერმაიერი)

ნესთან საქმეზე ნასულმა სოფ. ბალანში მცხოვრებმა უშვილო და ცალთვალა კაცმა გიგო ბალაშვილმა (კრივამ) მარლი იორლა ცხენის გავაზე შემოისვა მეზობელი 11-12 წლის ლევან შაქროს ძე ბალაშვილი და ახალგორის გზას გაუყენა. კრივამ გზად მოშიებული ბიჭი კორინთის დუქანში შეიყვანა დასანაყრებლად. იქ მათ დაუხვდათ ძველი ნაცნობი, უკანუბნელი მეცხვარე ბია ბაშარული, რომელმაც ბიძა-ძმიშვილი დასალევად სუფრაზე მიიწვია.

დაბაკნეთიდან უკანუბანში გადასახლებული ბიას მამა-პა-პა „დიდ მეცხვარეებად“ ითვლებოდნენ. ასევე თავისი გამოჩენილი გერგილიანობით დიდ მეცხვარედ ითვლებოდა ბია, რომელსაც ბევრ მოყვარე-მეგობართან ერთად მოშურნეებიც ჰყოლია. ამ დროებაზე იქვე დუქანში ქეიფობდა ერთი ალეველი მეცხვარე ლოვა თანდილაშვილი, რომელიც შურობდა ბაშარულს. ლოვას ცხვარი ჩანგილარში გაუზამთრებია და გაზაფხულის პირზე ერთიანად დახოცვია. ბიას კი ქანდაში კარგი დოლი აუღია და ცხვარ-ბატკანიც შინ უკვდოვოდ მიურეკავს. ჯავრითა და ბოლმით გულგასიებული, ბალანაშლილი ლოვა ბიასთან სუფრაზე მისულა და შეუძახნია:

„რას იბერები ბიას,
რა პირი დაგილიაო,
მე თუ ცხვარ-თოხლი გამინყდა,
ქილაში ყვითლად ყრიაო.
ნავალ და მეც იქ ვიყიდი
სადაც, რომ იაფიაო!“

თქმა და ბიასთვის დარტყმა ერთი ყოფილა. უდანაშაულო კაცი მაგიდებში არეულა. კრივას ხმა არ ამოუღია, რადგან არ იცოდა თუ რაში იყო საქმე. ლოვა დაბრუნდა თავის მაგიდასთან და მიეცა ლხინს მეგობრებთან ერთად. ბიამ აქ ვითომ არაფერიო ქეიფი გააგრძელა. არ გასულა დიდხანი, რომ ახლა ბია მიადგა ლოვას და მის სამეგობროს.

*„თუ გსურს ყველაფერი დაიმორჩილო, თავით დამორჩილდი
გონებას“ (სენეკა)*

„რად მინდა შენი ცხვარ-თოხლი
ოხრადამც დაგრჩენიაო,
თუ ჩხუბი გინდა გამოდი
გავსინჯოთ როგორიაო,
თან დაიხმარე სოფლები.
გრუი და ალევიაო,
არ შეშინდება შენიდან
ბაშარაული ბიაო“.

ისევე მოექცა ბია ლოვას როგორც ის რამდენიმე წუთის წინ მას. ამჯერად ბია აღარ გაჩერებულა დუქანში. აჩქარებული ნაბიჯით გამოსული პირდაპი ცხენს მოხტომია და ცხრაზმისკენ მოუქუსლავს. სუფრასთან დარჩენილი კრივა და პატარა ლევანა წამოსასვლელად ემზადებოდნენ, რომ ლოვას სუფრიდან ერთი ბრგე აგებულების კაცი მოსე მწითური მივიდა და უთხრა:

გიგო, გიცნობ მე შენ. გამიგია მთაში შენი ვაჟკაცობა, მაგრამ ბარშიც მოგიწევს ვაჟკაცობის დამტკიცება. წელან შენმა ამხანაგმა რომ ჩემი ამხანაგი გალახა და გაიქცა, ამიტომაც უნდა დაგიმტკიცოთ, რომ აქ ჯერ ჩვენ ვართ ძლიერები და მერე თქვენ.

გიგომ თავაზიანად მიიღო მოსეს გამონვევა, მოიბოდიშა, აუცილებელი საქმე მაქვს ახალგორში, ჩავალ და იქიდან მოტრიალებული შეგხვდებიო.

მართლაც სამხრობის დრო იქნებოდა როცა კრივა და მოსე ერთმანეთს კვლავ კორინთის დუქანში შეხვდნენ. მოპაექრებმა გადანწყვიტეს წილი ეყარათ თუ ვის უნდა დაერთყა პირველი. რომელიც ერთი დარტყმით ნაიქცეოდა გალახულად ჩაითვლებოდა. წილი ყარეს და პირველი დარტყმის უფლება მოსეს შეხვდა. მაშინ ქარჩოხელმა მოითხოვა, ახალგორს ველარ მოვასნარი ღვინის დალევა და ერთი ცხავატური ჯამი დამალევინეთო. კრივამ ღვინო დალია და მოემზადა დასახვედრად.

მოსემ გაინოდა ბერასავით ხელი და გამეტებით დაარტყა, კრივა შებარბაცდა, რამდენიმე მოკლე ნაბიჯი ჯერ უკან მერე გვერდზე გადადგა, თავი გაიქნია და დატრიალებულ დედამიწასთან ერთად გაბოტილი გაჩერდა.

*„ღვინო ახალი, მეგობარი ახალი უკეთუ დაძველდეს,
სიხარულით სვა იგი“ (ზირაქი)*

ჯერი ცალთვალა კრივაზე მიდგა. დარტყმამდე კიდევ ერთი ჯამი დამალევინეთო, ამჯერადაც დაალევინეს ღვინო ალევლებმა. ახლა გიგომ გაიწოდა ლატანივით ხელი და არნახული ძალის დარტყმით დაბარბაცებულმა მოსემ თავი ველარ შეიკავა და ჩაიჩოქა. მაშინვე მისცვივდნენ ამხანაგები მოსეს, წამოაყენეს, მუხლისთავები გაუბერტყეს, ჩოხა-ახალუხი გაუსწორეს და უკვე გონებაზე მოსული მოსე განკარგულებას იძლეოდა. დღეს აქ მყოფნი ყველანი დავესხდებით დუქანში და ჩემი ხარჯით გათენებამდე ვიქეიფებთო.

მოსეს გალახვის მერე უშვილძირო, ცალთვალა კრივა ამაყად დადიოდა და, რომ იტყვიან, თავზე მამალ ბუზს არ ისვამდა, მაგრამ ნათქვამია „მჯობს მჯობი არ დალევიაო“. კრივა მას მერე ბევრ ვაჟ-კაცს აბუჩად იგდებდა, სამკალზე იყო, სუფრაზე, თუ „სამგზავროზე“.

ერთხელ ქარჩოხის რამდენიმე სოფლის წარმომადგენელი ახალგორიდან ცხენებით დაჯარულები მოდიან ქარჩოხში. გზაში გაამაყებულმა კრივამ ნამეტანი „გაახურა“. თვალში ამოიღო ხოზო-ელეები, მათაც უთმინეს, უთმინეს და ბოლოს სოფ. ქენქანის ძირში „ლილლარზე“, გზის გასაყართან რომ მივიდნენ ანდრო გაროზაშვილმა მუშტის ერთი დარტყმით ძირს ჩამოაგდო ცალთვალა დევი.

მას მერე ხეობაში გავარდა ხმა, დიდმა და პატარამ გაიგო, რომ ისეთი ძალიანი კაცი როგორც კრივა იყო ანდრომ ლილლარზე გალახა.

როცა ანდრო რაიმე საქმის გამო მოხვდებოდა სოფ. ბალაანში იქაურებს ხუმრობით ეტყოდა: — სად არის და როგორ არის თქვენი კრივაო. ოხუნჯობის მოყვარულებიც არ დააყოვნებდნენ და ეტყოდნენ: — ლილლარზეა, გელოდებო! — უთხარით, რომ აქ ვარ და მნახოსო, — ნიშნის მოგებით ეტყოდა ბალაანელებს გაროზაშვილი ანდრო.

უნდა გიაგზოთ, გილქსოთ...

ვერავინ იტყვის, რომ მეგალითური კულტურის ნაკვაღევი ქსნის ხეობაში არ შეიმჩნევა. ჩვენში გავრცელებულ ლეგენდა-თქმულებებში ფიგურირებენ გიგანტი ქვეები, რაზეც ხალხმა შემოგვინახა თითქმის დაუჯერებელი, ნახევრად ისტორიულ-მითოლოგიური გადმოცემები, რითაც ივსება და ლამაზდება ქსნის ხეობის მტვერნაყრილი ისტორია.

ვიცით ლეგენდა ცრაზმის ხეობაში უკანუბნის ციხის გაღავანზე, ცხრა ძმის ხელით დადებული მეგალითური ქვისა და მის ძირზე ძმებისაგანვე ანდერძად დატოვებული წარწერა — „ცხრა ძმამ დავდეთ და ცხრაზმელებო თქვენ გადმოიღეთო!“. ვიცით ასევე ჭურთის ხეობის სოფ. კუცხოეთში არსებული 4 ტონიანი მეგალითი ქვა — დევის ფილი და ფილთაქვა, რომელზეც თვალნათლივ ეტყობოდა დევის დედის ხელის ნავლები. აგრეთვე ცნობილია ლეგენდა ქსნის სათავეში ყელის ტბის გაჩენისა, რომლის ფსკერზე დევს მოთეთრო დიდი სიპის ქვა, რასაც ერთ დროს მეცხვარე თავისივე ხელით ამოთხრილი ჭის სარქველად იყენებდა. ერთხელაც დავინწყნია მას დაფარება, წყალს უდენია და ტბა გაჩენილა.

ირიალობისაგან განსხვავებით, რეალურად ყელის ტბის სამხრეთ-დასავლეთით, პატ. ლიახვის ხეობაში, ქნულის ხუთსართულიანი ციხე-კოშკის წინ დევს ერთი დიდი სიპი-ქვა, რომელზეც ამოტვიფრულია ხინკალი და ზედ აწერია ილია გაროზაშვილი. ამ ქვას შთამბეჭდავი ისტორია აქვს. ახსოვს, ბევრი მოგონებები, ამბები მწყემსთა ბინისთვის დამახასიათებელი მრავალი ღამისთევა, ცეცხლის ალზე მოღვნა, სახინკლე ცომის ზელა და გამოკვრა, ჯოხგაყრილ, შემურულ თუჯის მოთუხთუხე ქვაბიდან დიდ ქვაზე ცხელ-ცხელი ხინკლის ამოყრა, რაშიც

*ილია სერგოს ძე
გაროზაშვილი*

*მორგენი ილიას ძე
გაროზაშვილი*

მუდამ ხუმრობის ხასიათზე მყოფი ილია გაროზაშვილი მოსაწონ, გულმისასვლელ ქალების სახელმწიფო ნიშნულობებს: ლო-ლოს, დეკის, ჩხამის ფოთლებს ან მარილს, ფქვილს, ცომს, ხორცის ნაჭერს პატარა ჩხირს და სხვა მისთანებს ატანდა ხინკლებს გულში. ჭამის დროს ვისაც შეხვდებოდა სახელდებული ნიშნიანი ხინკალი იმ ღამეს, მათი წარმოდგენით ის ქალი მასთან გაათევედა ღამეს

*ემზარი ილიას ძე
გაროზაშვილი*

ნაბადში. იყო აგრეთვე მწყემსთა ყოფისათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა გართობები. ასეთი მრავალი ტკბილ-მწარე მოგონებები ახლავს დღეს ცხვარ-მეცხვარის გარეშე დარჩენილ, სამანმოშლილ ქსნის ხეობის მთასა და ბარს.

ქარჩოხზე ყიდა მათეს ძე და ილია სერგოს ძე გაროზაშვილებმა სხვა დანარჩენ ვაჟკაც მეცხვარეთა გვერდით დგომით გაამდიდრეს და გაალამაზეს ქსნის ხეობელ მწყემსთა სათავგადასავლო — საგმირო ისტორია. ისინი კარგი მეცხვარეებიც იყვნენ, კარგი მამებიც, კარგი მამულიშვილებიც, გაუგონარი შრომისმოყვარეობით, გამძლეობით, იუმორული ნიჭით და ალღოიანი მეურნის თვისებებით დაჯილდოებულნიც. გავა დრო და უთუოდ დაინერება ქსნის ხეობელ ნიჭიერ, თავდადებულ მეცხვარეთა საგმირო ამბები.

აქ მკითხველს მინდა მოვუთხრო ამბავი 60-იანი წლების ბოლოს არაგვის ხეობაზე — მთიულეთში ილია გაროზაშვილის მიერ გამოჩენილ გამირობაზე.

ყიზლარიდან მომავალ ცხვარს გუდაურთან საშინელი ქარიშხალი დაატყდა თავს. ქარმა ცხვრის ფარა გაიტაცა და დიდი ნაწილი სოფელ განისასთან ახლოს ფრიალო კლდეზე გადაყარა. კომბალშემართული წინ დამდგარი ილია ცხვრის ფარის შეჩერებას ცდილობდა, მაგრამ ამაოდ. ამ ბრძოლაში ცხვრის სამი-მეოთხედი დაიღუპა. თვითონ კი ბენწზე გადაარჩა.

უნდა გაიმბოთ, გილექსოთ,
სამოცდა შვილდი წლისაო,
ზამთრის საძოვრებს გამოსცდა
გაროზაშვილი ილაო.

რად მინდა უშინაარსო სიცოცხლე ობერტიალი?! (ვაჟა)

სახლში, რომ მოუხაროდა
ჩქარა ატარა ფარაო,
გუდაურში რომ მოვიდნენ
თოვლ-ქარი მოაყარაო,
მოსცხო და მოსცხო ნაქარი,
ცხვარი კლდეს გადაყარაო.
ილა წინ დახვდა ცხვრის ფარას
საყარს ზედ აეფარაო,
7 წლის ყოჩსა გადამხტარს
ხელით ზედ წაეტანაო,
ცოტასლა თან არ გადაყვა
ჩანს წერას აეტანაო.
მწყემსები გზას ვერ ხედავდნენ,
ბარგი თოვლს გაეტანაო,
მოვიდა ჩვენი მთავრობა
ვილისი მოეყვანაო.
რას შვრები ილაგ! უყვირის,
მდივანი რაიკომისა,
თავს რატომ სწირავ ფარასა
დრო ხომ არ გვიდგას ომისა.
შიგ ჩასვეს გაროზაშვილი
მლეთაში ჩაეყვანათო
იქაც ცხვრის ფარას ტიროდა
როგორც მთესველი ყანასო.

**ილიას შვილიშვილები:
ლალი, ნატო და ილია**

ორი მუხლი

მთის კაცის სიალალე, გულკეთილობა, გულწრფელობა და თავმდაბლობა, ყოველთვის თვალში საცემი იყო როგორც სტუმრისთვის ისე მისი მასპინძლისთვის. „სანთელ-საკმელი გზას არ დაკარგავს“ — ნათქვამია ძველთაგანვე, სწორედ ამ გამოთქმის შესაბამისი მაგალითია ის, რაც აქ უნდა მოგიტხროთ.

სოფ. ხოზოეთი ყველაზე ხალხმრავალი დასახლება იყო ქარჩოხში. „ძველების“ თქმით საღამოს სოფლის ბოლოს, მამულებში, რომ მივიდოდა კაცი, ქალაქის მსგავსად ხალხის ხმაური ისმოდაო. ასეთი სიძლიერე და ხალხმრავლობა ხოზოეთმა მეორე მსოფლიო ომამდე შეინარჩუნა. ბუნებრივია აქედან ომშიც ყველაზე მეტი წავიდოდა და სამწუხაროდ მეტიც დაიღუპებოდა. ბევრი კარგი, უღვაშიანი და ქოჩრიანი ვაჟკაცი შესწირა სამშობლოს, დიდი წარსულის მქონე მთის პატარა სოფელმა. კომუნისტებმა იქ მაშინ გააკეთეს სამანქანო გზა, როცა აღარავინ აღარ ცხოვრობდა. დღეს კი იმ ნასოფლარის ნახვის უფლებაც კი მოგვესპო.

ფაშისტებთან ომი ახალი დამთავრებული იყო. სოფელი კვლავ გამოცოცხლდა. ხალხი შრომაში ჩაება. სოციალიზმი მტკიცდებოდა. ხოზოეთში კოლმეურნეობის თავლა იყო, სადაც მშრალ, მსხვილფეხა საქონელს აზამთრებდნენ. იმ ზამთრის პირზეც კოლმეურნეებმა 33 სული მსხვილფეხი დააბეს ზაგებზე. გავიდა შემოდგომა. მოვიდა სუსხიანი ზამთარი. იალალებიდან ჩამოსულ გათქვირებულ-გალაღებულ ხარებს თავლაში საზღვავეები დაეზნიქათ და ზაფხულში გამხმარი ზაგების ქრიალთან ერთად სიმძღვრით გამონვეული ქშენა და საამო ბუბუნი ისმოდა.

იმ ხანობაზე ფერმის გამგე გახლდათ სამამულო ომის მონაწილე — „ნაპლენარი“ ლექსო გამხიტაშვილი — მოკაკული ლექსო, როგორც მას მეზობლები ეძახდნენ. მომვლელად კი მისივე ზაფხულის მწყემსი კეთილი და ჭკვიანი კაცი სიმონა (ყაყა) გაროზაშვილი.

*„ნუ დაუახლოვდები ისეთ ადამიანს ვისაც სინდისი
მეტისმეტად მოჭილი აქვს“ (დელაკრუა)*

მათ კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ 25 ლიტრი ნავთი გამოუყო, ზამთარში საქონლის ბოსლის გასანათებლად. ნავთი ფერმის გამგემ სახლში წაიღო, სიმონასთვის კი არაფერიც არ მიუცია.

შუახანს გადაცილებული სიმონა ზაფხულში მთაზე ნალოლი-ავებ, ნაამაგარ ხარებს სათუთად უვლიდა. მარილს ყოველ კვირა დღეს აჭმევდა, საურველს არ აშორებდა. თივა რაც ზომა-წონით იყო გათვლილი ერთ მაკატოსაც არ აკლებდა. ერთი სიტყვით მეგობარივით ექცეოდა მაღლიან, ნაჯაფარ საქონელს.

ნათქვამია - ეშმაკს არ სძინავსო. სწორედ ეშმაკისგან დანყველილი (ცნობილია ეშმაკის ლოცვის დიდი სიკეთეც) ღამე იყო ის ღამე, როცა სიმონამ თავის პატარა შვილთან ერთად საქონელს შეხედა. ღამით ყინავდა და ბოსლის კარების ღრეჭოები თივის ფთილებით ამოექოლა. სიმონამ აღარ მოინდომა დათბილული ბოსლის კარების გაღება და ფანჯრიდან შიგნით გადასვა პატარა ბიჭი, თან ცეცხლმოკიდებული რეზინი მიაწოდა გასანათებლად:

შვილო მიიხედ-მოიხედე, ხომ არაფერია აშვეებული, რომელიმეს ხომ არ უჭირს?!.. გადმოყრილი არ ექნებათ ვიცი, გვიანობამდე მანდ ვუჯექი, საზღვავეებიც კარგად გადმოვუხვეტე! — უთხრა პატარას და ფანჯარასთან დაელოდა.

ბიჭმაც ფათი-ფუთით მიირბინ-მოირბინა, იქით იმას მიხედა, აქეთ ამას. ბაგებშიც ჩაიხედა. ყველაფერი რიგზე იყო და ფანჯრიდან უკან გადმოძვრა. — მამამ ფანჯარაც კარგად დაგმანა ჩალებით, რეზინის კვარი ჩააქრო და დამშვიდებულები წავიდნენ სახლში.

ამ საქმიდან გავიდა ნახევარი საათი რომ სახლში მყოფ სიმონას ხალხის ხმაური მოესმა. გავარდა გარეთ და რას ხედავს: ცეცხლის ალშია გახვეული კოლექტივის ბოსელი. ხალხი უკვე მისულიყო, მაგრამ საქონლის გადარჩენის იმედი აღარ იყო. სიმონამ გაალო კარები და ფეხებში დამწვარი საქონლის გამდნარი ქონის ნაკადი ეცა. საცოდავი თითო-ოროლა ჯერ კიდევ ცოცხალი საქონელი საშინდალ ღმუოდა. მნახველს მათი საცოდაობით გული უწუხდებოდა.

*„გმირსა ჰქმნის შემთხვევა, მართალსა კი ყოველდღიური
სიჭველე“ (მასსილიონი)*

რცხილის წნელის საძირეებზე დაბმულ საქონელს ქონით გავსილ უკანტანზე ცეცხლი ეკიდათ და გველებივით იკლაკნებოდნენ, ან-თებული მაშხალებივით აქეთ-იქით ეხეთქებოდნენ. იმ დიდ ბოსლი-დან ერთი ბერნი ძროხა გადარჩა მხოლოდ. ხალხის ქონება ცეცხლ-მა შეინირა.

მეორე დღესვე დაადეს ბორკილები სანყალ სიმონას და ახალ-გორს გააქანეს, საქმე ძიებას გადაეცა. ახალგორიდან მალე ორთა-ჭალის ციხეში უკრეს თავი ტუსაღს.

სიმონას ციხეში შავი გაგების ბიჭები შემოეხვივნენ გარს და ჰკითხეს, - ბიძაჯან აბა ერთი გვითხარი რაზე ჩაგსვეს ამ გოთვერ-ნებმა, ჩვენც ხომ უნდა ვიცოდეთ?

რაზე შვილო და იმაზე რომა კოლექტივის ბოსელი დაინვა, ბო-სელში კი ვვ სული საქონელი ება.

მერე! მერე! შენ დანვი თუ როგორ იყო, — ვინ გაამტყუნეს?!

— მე გამამტყუნეს გენაჩალიაო! თორემ აქ ჩემი ფეხით ხომ არ მოვიდოდი.

როგორ თუ შენ, ბიძაჯან, სასამართლომ რა განაჩენი გამოგი-ტანა? რომელი მუხლით გაგასამართლეს, რომელი მუხლი მოგიყე-ნეს?!

არ ვიცი გენაჩალიაო! უნიგნური მწყემსი ვარ, იმოტველა განა მესმის. ორი მუხლი მაქვს, ორივე აქა მაქვს და რა გავიგო რომლით გამასამართლეს გენაჩალიაო — მიუგო სანყლად სიმონამ.

მორიგი შეკითხვების მაგივრად საკანში დიდხანს ისმოდა ხარ-ხარი და ხელის-ხელზე გაკვრით გულიანი სიცილი. ბოლოს წამოდგა ერთი შავგვრემანი ახალგაზრდა და განაცხადა: დღეიდან ვინც ამ ბიძა-კაცს რამეს დაუშავებს აქ ვერ გაიხარებს. ძალზე პატივისცემი უდანაშაულო გლეხი კაცი ჩანს და ბატონივით უნდა შევინახოთ.

მართლაც მთელი ექვსი თვის მანძილზე სიმონა ხელშეუხებელ „შეიხივით“ იჯდა და დამღეროდა ფანდურზე საგმირო-სავაჟუცაცო სიმღერებს. ლექსებს, ანეგდოტებს და ათასგვარ ძველ თქმულებებს

„მაღლი მსუბუქია და ცოდო მძიმეა“ (ჭავჭავაძე)

უყვებოდა გალიაში გამომწყვდეულ „ბულბულებს“.

მაღე სასამართლომ საქონლის მომვლელი სიმონა გაამართლა, ხოლო ფერმის გამგეს ლექსო გამხიტაშვილს „ხალხის მტრისა“ და „სახელმწიფო ქონების განზრახ განადგურების“ იარლიყი მიაკერა. მან, როგორც ფერმის გამგემ, კოლექტივიდან მიღებული ნავთი მომვლელს კი არ გადასცა ლამფის გასანათებლად, არამედ თვითონ მიითვისა. თივა-ჩალით და საქონლით სავსე ბოსელში რეზინის ანთება პირდაპირ ცეცხლის კერის გაჩენას უდრიდა, რამაც არ დააყოვნა და სახელმწიფომ დიდი ზარალი ნახა. საქმეს ამძიმებდა ფერმის გამგის ფაშისტებთან სამწლიანი „პლენად“ ყოფნა.

საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის უმაღლესმა სასამართლომ ლექსო გამხიტაშვილს მიუსაჯა 25 წლით თავისუფლების აღკვეთა შრომით-გამოსასწორებელ რეჟიმის კოლონიაში — ციმბირში გადასახლებით. ჩვენი სიმონა კი რეაბილიტირებული, გალიპული და კარგად ჩაცმულ-დახურული დაუბრუნდა მშობლიურ ხოზოეთს.

გავიდა 6-7 წელი და დიდი ბელადის სიკვდილის მერე ქართველი ხალხის დიდმა „მეგობარმა“, კომუნისტური პარტიის ლირსეულმა შვილმა, მგზნებარე ლენინელმა და „უდრეკი ნებისყოფის პოლიტიკურმა მოღვაწემ“, ამხანაგმა ნიკიტა სერგის ძე ხრუშჩოვმა ციმბირში გადასახლებული ალექსანდრე (მოკაკული ლექსო) სერგოს ძე გამხიტაშვილი სამშობლოში დააბრუნა.

გულუბრყვილო თავმჯდომარე

გასული საუკუნის 50-იან წლებამდე ქსნის ხეობის მთის პატარა სოფლებში წვრილ-წვრილი კოლმეურნეობები არსებობდა. კოლმეურნეობის ნევრებზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, მათი ხელმძღვანელების უმეტესობა წერა-კითხვის უცოდინარი ხალხი იყო. გაუნათლებლობის აღმოსაფხვრელად და ხალხში სწავლის დასაწერად ყველა სოფლის კოლმეურნეობათა კანტორებში შეიქმნა ღამის სკოლები, სადაც გლეხები წერა-კითხვას და მარტივ მათემატიკას ეუფლებოდნენ.

კოლ-ბის თავ-რე
არსენ პეტროვი
წიპტაური

მეორე მსოფლიო ომის დროს, მაღალმთიან სოფელ ნიპტაურში შექმნილი იყო პატარა კოლმეურნეობა, რომლის თავმჯდომარედ მუშაობდა ძალზე ჭკვიანი, შრომის მოყვარე, ბავშვივით კეთილი და გულუბრყვილო კაცი არსენ პეტროვი წიპტაური.

არსენ პეტროვიჩი — გამრჯე, პატიოსან და სპეტაკ თავმჯდომარეთა კატეგორიას მიეკუთნებოდა. იყვნენ სხვა, განსხვავებული კატეგორიის თავმჯდომარეები: ამბიციურები, პატივმოყვარენი, უშრომელა-ფუნაგორები, ქეიფსა და ქალებს გადაყოლილები, რომლებიც კარგად ჩაცმულ-დახურულები, კოლექტივის ქონებით შეძენილ ძვირადღირებულ, იორლა ცხენებით დადიოდნენ, ფულიც ედოთ მუდამ ჯიბეში და ჯალაბიც მაძლარი ჰყავდათ. არსენა ნიპტაური კრისტალივით წმინდა, პატიოსან ცხოვრებას ეწეოდა და თათბირებზე ფეხით დადიოდა ახალგორში, იშვიათ შემთხვევაში ნათხოვარი ცხენით თუ წავიდოდა.

ერთხელაც მაშინდელმა რაიკომის პირველმა მდივანმა ილია პავლეს ძე გალდავამ ყველა კოლ-ბის თავ-რე თავისთან დაიბარა, მათ შორის სოფ. ნიპტაურის კოლექტივის თავკაციც. არსენ პეტროვიჩი ქარჩოხიდან ახალგორში ფეხით ჩავიდა.

გზაში „ფანჯრებიანი“ ქალამნები დახეოდა და ახალგორში მაკაროვის სახელოსნოში გაეზანდა. მივიდა რაიკომის ეზოში და ელოდება

„მამაკაცი საზოგადოების პატივისცემის ღირსი უნდა იყოს, დედაკაცი კი საკუთარი თავის პატივისცემისა“ (პაასი)

თათბირის დაწყებას. მოვიდა პავლოვიჩი. შენიშნა თუ არა მან სტენდთან მდგარი ქალამნებდახეული, ძველი შალის შარვლით კოლექტივის თავმჯდომარე — მივიდა მასთან, მიესალმა და უთხრა:

კომუნისტები იმიტომ ვშრომობთ, ვიბრძვით და ვსწავლობთ, რომ ხალხმა თავი უფრო ბედნიერად იგრძნოს, კარგად ჩაცმულები და კუჭმაძღრები დავდიოდეთ. არ მომწონს შენი ასეთი ყოფა, გაბანდული ქალამნები, გახუნებული შარვალი და პიჯაკი, წელზე ბანარ შემოკრული, რა არის ეს?! თავმჯდომარეს ეს ეკადრება? აიღე საერთო ბელლიდან მარცვალი, გაყიდე და იყიდე წესიერი ტანსაცმელი, რომ ახალგაზრდა ჩამოსვლისას ჩაიცვა. არსენამ მიამიტი ბავშვივით დაიმორცხვა და გულწრფელად მიუგო:

კი ვფიქრობდი, რომ სხვებივით მეც რამე მეყიდა, მაგრამ ზოზრონასი შემეშინდა.

ზოზრონა ვინლა? — კანონს თუ არ დაარღვევ არავისიც არ უნდა გეშინოდეს. აი ფული, ნაღი და ერთი ქამარი მაინც იყიდე - დანარჩენი, როგორც გითხარი ისე მოიქეცი.

მას მერე კი იყიდა არსენ პეტროვიჩმა ერთი ხელი სანამუსო ტანსაცმელი და რეზინის ჩექმები, მაგრამ დიდად ეუხერხულებოდა ღარიბ თანასოფლელებთან კარგი ტანსაცმლით გამოჩენა.

სოფ. წიბტაური

ერთი ინტრიგა და სამი სკექტაკლი ინტრიგა — „კომუნისტების მზე“

როგორც ცნობილია საქართველოს გასაბჭოებიდან 10-15 წლის მანძილზე კოლექტივიზაცია ხან ორი ნაბიჯით წინ და ერთი ნაბიჯით უკან მიდიოდა, ხან კი ორი ნაბიჯით უკან და ერთი ნაბიჯით წინ მიინევდა. 1935 წელს ქსნის ხეობის ზემო წელის სოფლებში შეიქმნა წვრილი კოლექტიური მეურნეობები. ხალხს ჩამოართვეს მსხვილფეხი და წვრილფეხი საქონელი. მათივე ძალებით ააშენეს ბოლშევიკებმა პირუტყვის სადგომები, მიუხედავად ამისა გარკვეული მიზეზების გამო კვლავ ერთ ადგილზე გაიყინა კოლექტივების შექმნის პროცესი. ლარიზ-უქონელმა გლეხობამაც კი, რომელთაც თავიანთი ავლადიდება შეეძლოთ ზურგზე აეკიდათ და ხეზე ისე ასულიყვნენ, რომ დაბლა არაფერი დარჩენოდათ, დაკარგეს იმედი და რწმენა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისა. დაბნეული იყო საშუალო გლეხობა, გახარებული იყო შეძლებული, გერგილიანი მეურნე — გლეხი, რომელიც დღედაღამ კომუნისტების მაგინებელი იყო. ერთი სიტყვით გლეხობა სამად იყო გაყოფილი.

1. კომუნისტების მომხრეებად; 2. მოწინააღმდეგეებად და 3. ზომიერ ანუ ნეიტრალურ ფენად.

ქარჩოხის ზოგიერთ სოფელში თითო - ოროლა შეძლებულ, კომუნისტების მაგინებელ გლეხებს შორის სოფ. ელოიანში მცხოვრები რევაზ ბეროს ძე ელოშვილიც მოისაზრებოდა. ისედაც ჩვევად ქცეულ გინებას — ქონი (თ-ქონი) დედა მოვ... ანის ძახილს, კიდევ სხვა მრავალი უცენზურო და უხამსი სიტყვებით ამდიდრებდა. ქარჩოხში რაიონიდან ცხენებით მისულ მთავრობის წარმომადგენლების თანდასწრებით ბეროევიჩმა ხშირად იცოდა თქმა:

— გამაგებინეთ ბოლოსდაბოლოს, რომელი მთავრობა და ხელისუფლება შეცვლის ჩვენს გადაღლებულ ცხოვრებასო? ერთი რამ აშკარა იყო, ბეროევიჩს კომუნისტები არ მოსწონდა.

ერთხელაც რევაზ ელოშვილი მილიციელებმა ახალგორში დაიბარეს. მისი ჩასვლის დღეს ახალგორიდან თბილისში ტაეპით გადაჰყავდათ პოლიტპატიმრები და საეჭვო ელემენტები. ეს ჩვენ

„თუ შეგიძლიათ, ნურავის ემტერებით“ (შოპერ ჰაუერი)

რეაზიც ლოდინისა და წვალების გარეშე ბადრაგის თანხლებით გაამგზავრეს უშიშროების სახალხო კომისარიატში.

რევაზას უშიშროების ერთ-ერთ კაბინეტში სხვადასხვა რანგის ოფიცრები და როგორც თვითონ თქვა — ბრტყელი ქამრებით მორთული მაუზერიანი ჩეკისტები დახვდნენ. ერთ-ერთმა, მწვანე მაუდგადაფარებულ მაგიდის თავში მჯდომმა იკითხა მობუზულ რევაზაზე, — ამის საქმე მომიტანეთო.

საქმე არ შემდგარა ამხანაგო ოფიცერო, — მოახსენა ახალგორელმა სტრუნიკმა. — ფაქტზე დავიჭირეთ და პირდაპი აქ წამოვიყვანეთ.

— რა ბრალდებით? — იკითხა ჩეკისტმა.

— საბჭოთა ხელისუფლების მოძულე და მაგინებელი კულაკია ამხანაგო ოფიცერო!

რევაზამ არც აცია, არც აცხელა და ეიფორიაში ჩავარდნილმა თავის გადასარჩენად ერთი ნაბიჯით წინ წადგომით განაცხადა, არ შეიძლება თქვენი ჭიიმე, რომ გამაგებინოთ, მაინტერესებს, ეს ხელისუფლება დიდხანს იქნება თუ მალე გადავარდება?

კაბინეტში სამარისებული სიჩუმე ჩამოვარდა. კომისარი ფეხზე წამოდგა, რევაზასთან მივიდა და ხელკავით ფანჯარასთან უსიტყვოდ მიიყვანა.

მოსალამოვებული იყო. მზის ჩასვლას ბევრი აღარაფერი აკლდა. მთაში „პატარა მზეს“ შეჩვეულ რევაზას ქალაქის ჰორიზონტზე დაგდებული სისხლისფერი, უზარმაზარი მზის დისკო დაანახა და დინჯად, გამტკიცული ხმით უთხრა კომისარმა:

— ხედავ იმ მზეს?

— კი, შეი ჭიიმე, როგორ არა ვხედავ, — მიუგო შიშისგან ფერდაკარგულმა რევაზამ.

ერთი რამე იცოდე, გჯეროდეს და დაიმახსოვრე: საბჭოთა ხელისუფლება და კომუნისტური პარტია მანამდე იქნება დედამიწაზე სანამდე ცაზე იქნება ეს მზე. თუ გაქრება მზე, მაშინ გაქრებიან კომუნისტებიც!

ამ მგზნებარე კომუნისტის წყალობით იმ დღესვე გაათავისუფლეს რევაზა და სახლში დააბრუნეს. ყველა ამ ცუდ საქმეში დამნაშავედ ბეროვეიჩი თავის მეზობლებიდან მეტადრე მისა ელოშვილს მიიჩნევდა.

„ხალხები არასოდეს არ იღუპებიან, თვით ყველაზე მკაცრი ტირანის რეჟიმის დროსაც კი“ (დემიტროვი)

მას მერე გავიდა დიდი დრო. როგორც მთელს ჩვენს ქვეყანაში ისე ხეობაშიც წარმატებით განხორციელდა კოლექტივიზაცია. „კომუნისტური პარტიის სიბრძნით და წინამძღოლობით“ ჩვენმა ხალხმა მოიგო დიდი სამამულო ომი. რევავ ბეროვეჩიმა საკუთარი სისხლითა და ოფლით დაიცვა საბჭოთა ქვეყანა. ომში გამარჯვებას შესწირა მარჯვენა თვალი და ქსნის ხეობას თვალის ჩინისა და სამხედრო ჩინის გარეშე დაუბრუნდა. ომის შემდეგ კიდევ უფრო გაიზარდა და განმტკიცდა მსოფლიოში კომუნიტების როლი და მათი მზის მცხუნვარება. მრავალი წლის მანძილზე რევავას გულშიც არ გამქრალა წყენა კარის მეზობლისადმი და ისიც შეძლებისდაგვარად უხდიდა მათ სამაგიეროს, უდგამდა სპექტაკლებს, როგორც კულისებში ისე ფართო აუდიტორიის წინაშე.

სპექტაკლი 999 ანუ „ვნების კვირა“

ერთ-ერთი საშუალება მეზობელზე რევანშისა და გულის მოფხანისა ხელთ მიეცა რევავ ბეროვეჩის. მან წინასწარ შეარჩია თავის ეზოს გვერდით მიხას თივის ზვინი, რომელსაც თავზე მავთულეებით გადაბმული ქვები ჰქონდა დაკიდებული. სცენარის ავტორმა და დამდგმელმა რეჟისორმა, საქმის უკვე წარმატებისთვის 5-6 ბოთლი ნავთი მოიმარაგა და ორ ამოდენა წყლით სავსე ბოთლებს გვერდით მოუწყო. სპექტაკლის დადგმისთვის დრო როგორც უკვე ვთქვით უდავოდ ნიჭიერმა კაცმა ვნების კვირა აირჩია. ინტერესმოკლებული არ იქნება მკითხველისთვის თუ შევახსენებ ნახევარი საუკუნის წინ რა რელიგიური დატვირთვა ჰქონდა ვნების კვირას და რა რიტუალები სრულდებოდა ამ დროს ქსნის ხეობაში.

ბზობიდან აღდგომამდე კვირას ვნების კვირა (ვნების შვიდეული) ეწოდება. ამ კვირაში განსაკუთრებულად გამოირჩეოდა დიდი ორშაბათი, დიდი ხუთშაბათი და წითელი პარასაკვი.

ჩვენში დიდი ორშაბათი კუდიანების დღე-ღამედ ითვლებოდა. მოსახლეობის რწმენით კუდიანი ეშმაკის მოციქულია, რომელიც ორშაბათს მიდიოდა ეშმაკთან, რომ მისგან გაეგო რა უბედურობები უნდა მომხდარიყო სოფელში. ეშმაკთან ყურის გდების, ანუ მისნობის

**„შურისძიება არის სუსტთა სულის წადილი
ღირსეულს მისთვის არ ექნება გულში ადგილი“ (კერნერი)**

ნესები ამავე კვირის ოთხშაბათს სრულდებოდა.

ქართლის მთასა და ბარში ვნების კვირის ოთხშაბათს ყველგან ჭიაკოკონობა იცოდნენ. მუშაობა მხოლოდ სადილობამდე შეიძლებოდა. ამ დღეს მარტო მჭედლები მუშაობდნენ. მათთვის მუშაობა აუცილებელიც იყო, რათა მიჯაჭვულ ამირანს არ აენწყვიტა და მჭედლები არ ამოეხოცა.

ქართლში ჭიაკოკონობის ნაცარს სხვა ნაცარში აურევდნენ და კომბოსტოს მოაყრიდნენ, ჭია აღარ შეჭამსო. ზოგი ამ ნაცარს გაზაფხულის პირველ დაქუხებისას ხელუკულმა გადაყრიდა ან ხილს მიაყრიდა სეტყვა აღარ იქნებო. ზოგ-ზოგიც ნაცარტუტას აკეთებდა და თავს იბანდა, თმის ბოლოჭამიები და მუნუეკები აღარ გაგვიჩნდებო. ხუთშაბათს მრავალ წელს გაბერნებული, უნაყოფო ხეზე ცულით ხელში დაექანებოდნენ, ვითომ მოსაჭრელად, უკან ოჯახის რომელიმე წევრი გამოეკიდებოდა, დაიჭერდა და არ მოაჭრევინებდა. ამგვარად შეშინებული ხე იმავე წლიდან უთუოდ მსხმოიარე შეიქმნებოდა.

ხალხური წარმოდგენიდან გამომდინარე რაკი კუდიანი ორშაბათს ეწვეოდა ეშმაკს და მისგან შეიტყობდა, თუ რა ცუდი ამბავი უნდა დატრიალებულიყო სოფელში, — ცხადია ელოიანშიც რევაზას უკვე ეცოდინებოდა, რომ დიდ ოთხშაბათს ჭიაკოკონობის ღამეს მისა ელოშვილის თივის ზვინი დაინვებოდა.

მართლაც ჭიაკოკონობა სალამოს ზვინს ცეცხლი გაუჩნდა. ფეხზე დადგა მთელი სამეზობლო. ხალხი კეტებით, მინის მიყრით, წყლის მისხმით ცდილობდა როგორმე ჩაექრო, მაგრამ ამაოდ. რევაზამ დაგულეზულ „წყლის“ ბოთლებს „ცეცხლის ჩასაქრობად“ და მეზობლების დასანახად ზვინზე დაკიდებულ ქვებზე დაუნყო სროლა. დამსხვრეულ ბოთლებიდან დაღვრილი ნავთი ალაპებდა მეზობლებისგან ჩაქრობის პირზე მისულ ცეცხლს. რევაზას „გული უღონდებოდა“ მეზობლის ქონების პირწმინდად განადგურების გამო, მაგრამ რას იზამდა, „ბევრი ეცადა“, მაგრამ ამაოდ. ცეცხლმა ფერფლად აქცია ნუთის წინ მიხას ქონებას მითვლილი გარაყინიანთკარში ნათიბ-ნახვეტი, ყუათიანი საკვები. — ესეც ესე, თქვა ბოლოს რევაზ ბეროევიჩმა და გრძელ უღვაშებზე კმაყოფილებით გადაისვა ხელი.

**„ყველაზე უტყუარი ნიშანი უმაღლესი ღირსებისა –
შურის არქონაა“. (ლარო შფუკო)**

სპექტაკლი 1000 ანუ მიდიოდა მატარებელი

მომდევნო სცენარის სიუჟეტი უკავშირდება მატარებელს, რომელიც დალესტინის მლაშე სტეპებისკენ მიდიოდა და მიაქროლებდა ათასი რჯულის ხალხს: დიდსა და პატარას, მდედრსა და მამრს, ერთგულს და ორგულს, ჩინიანსა და უჩინოს, ფულიანსა და უფულოს, ვნებიანსა და ლმობიანს, მიდიოდა მატარებელი და თან მიჰყვებოდა ქარჩოხის ოთხკაციანი ელიტარული ჯგუფი: ბალანის ს. ორჯონიკიძის სახელობის კოლმეურნეობის თავ-არე ამხანაგი ორდა ნიკოს ძე ბალაშვილი, ქარჩოხის ს/საბჭოს თავ-რე ამხანაგი ფრიდონ ივანეს ძე პავლიაშვილი, ლომისის „დამკვრელის“ სახელობის კოლბის თავ-რე ამხანაგი მიხეილ გოგის ძე ელოშვილი და ამავე კოლბის ფერმის გამგე ამხანაგი რევაზ ბეროს ძე ელოშვილი.

ქარჩოხლებს გზად, კუპეში ერთ რუსის პუტკუნა ქალთან მოუწიათ მგზავრობა. კუპის მაღალ იარუსზე რუსის ლოყებნითელა ქალი წამოგორებულებოდა, მის დაბლა კი რევაზა, მიხა და ფრიდონი ისხდნენ. ქალის მოპირდაპირედ მაღალ იარუსზე რულმოკიდებული ორდა ისვენებდა. ყველას რომ წასთვლიმა, რევაზამ შეუმჩნევლად მალლა, რუსის ქალისკენ გააპარა ხელი და უკანალზე უჩქმიტა. ქალმა ერთი მაგარი შეიგინა და გვერდი იცვალა.

ქალის გინების ხმაზე მწოლიარე ორდამ თვალები გაახილა და ვნებიანად დაუნყო ყურება.

გავიდა ცოტახანი და რევაზამ კვლავ უჩქმიტა ქალს თავისი ბოკოლა თითებით. რუსის ქალმა თვალები გაახილა, შეიგინა და თან განრისხებულმა ორდას დაუნყო ყურება. ორდაც კვლავ თავის საცრისხელა თვალების ბრიალით განაგრძობდა თვალიერებას და ვერ ხვდებოდა, რომ ქალს ჩქმეტით გამონვეული სიბრაზის გამო განყვეტას ჰქონდა ძარღვები.

გავიდა ათიოდე წუთი და კვლავ, მესამედ, ორდასგან შეუმჩნევლად უჩქმიტა ჩაპუტკუნებულ ქალს რევაზამ. მაშინ კი წამოხტა გაბრაზებული „რუსაგი“ და თან ორდას მისამართით მოჰყვალანძღვა-გინებას. კუპიდან გავარდა და პოლიციელი შემოიყვანა. სამართალდამცავმა ორდას ორიოდე შეკითხვა დაუსვა.

*„ვისაცა სტკივა, მან იცის კარგად,
სად უფრო უჭერს თავისი წალა,
ვინცა თქვა ანის იტყვის ბანსაც
და უკულმართი არ წავა წალმა“ (შამისო)*

რუსული ენის უცოდინრობის გამო თავმჯდომარემ სათავისოდ ვერაფერი ვერ უთხრა და მოთხოვნას — თან გაჰყოლოდა, უსიტყვოდ დაემორჩილა. კუპედან გასულ ორდას რევაზა წამოეწია და ყურში ჩასჩურჩულა.

— შეი ჭიიმე, მიეცი რამე მაგ ოჯახამონყვეტილსა სანამ მარტოა, თორემ მერე ძვირად დაგვიჯდება შენი უკან დაბრუნება.

დაბნეულმა ორდამ აღარაფერი დაინანა და ჯიბიდან ხელს ამოყოლილი წითელი ხუთ თუმნიანი ჩაუცურა პოლიციელს. იმანაც, უზომოდ გახარებულმა მალევე „დაკითხა“ და თავაზიანად გამოუშვა უკან. მოგვიანებით გაირკვა, რომ ეს ყველაფერი რევაზამ მიხასთვის გაითამაშა, თუმც კრიჟანკობის გამო არც ორდაზე დანვია მინცდამაინც გული. ყოველ შემთხვევაში აქაც კარგად იცინეს ქარჩოხელბებმა.

სპექტაკლი 1001

წიჭიერ რეჟისორსა და მსახიობს ცხოვრების გრძელ და ჭუჭყიან სცენაზე ათასმეერთე სპექტაკლის დადგმა კვლავ მატარებლით ოთხეულის ყიზლარში ვოიაჟისას მოუწია. სპექტაკლის სცენარი ხელოვანს კარგა ხნის წინ დაენერა გულის ფიცარზე. ყველაფერი კი ისე მოხდა როგორც გათვალა.

დაღალულ, ნაქეიფარ მგზავრებს მატარებლის რწევაში ჩასძინებოდათ. არ ეძინა ეშმაკს, არ ეძინა ბეროევიჩს. ადგა, ჩაიცვა თავისი ძველი ჩექმები და ამხანაგ თავმჯდომარეთა ძველ-ახალი „აზიანცკები“ წამოკრიფა, მათი საფასო ღირებულება გონებაში გადათვალა და პრავადნიკთან წაიღო შესანახად.

გათენდა. მატარებელი მორიგ სადგურზე გაჩერდა. მიკროფონით გამოაცხადეს, რომ მგზავრებს ერთი საათით შეეძლოთ ჩასვლა და გავლა-გამოვლა. გაიღვიძეს თავმჯდომრებმა მაგრამ რა... შენც არ მომიკვდე, ქურდი გაჩენილა და ჩექმები მოუპარავს, რევაზას

„ვით ფუტკარი წუწნის ყვავილს, შენც აგროვე სიბრძნის მაღლი ყვავილობა რომ გაივლის, შენ შეგრჩება ნექტრის თაფლი“.

(ვილჰელმ მიულერი)

ძველი ჩექმებისთვის კი ხელი არ უხლია.

აბა, რევაზ, გვიშველე რამე. ფეხშიშველები ხომ არ ჩავალთ კაჩუბეიში. პრავადნიკსა და მორიგე პოლიციელს უთხარი იქნებ ქურდი როგორმე იპოვონ და ჩექმები დავიბრუნოთ — უთხრეს ჯიბესკელმა ხაზინებმა.

მანაც „მომხდართ შენუხებულმა“, თანაგრძნობა გამოიჩინა და მზრუნველის ნიღაბს ამოფარებულმა სრული სეროიზულობით განუცხადა:

— ვერც მე და ვერც მორიგე ვერაფერს გიშველთ. ქურდი კარების უკან კი არ შეინახავდა ჩექმებს, გადახტებოდა და წაიღებდა. სხვა გზა არ არის, ფულები მომეცით და ახლებს გიყიდით სანამ მატარებელი არ წასულა.

მართლაც ჭკუაში დაუჯდათ ფულიან ძიებს უფულო რევაზას ნათქვამი და სამი წყვილი ჩექმის საყიდლად ფული შეაჩერეს. რავაზამ პრავადნიკისგან აიღო ჩექმები, ზაპოჟნიკთან მიიტანა, მცირე ფასად გაამაზინ-გააპრიალებინა და ისევ ძველ პატრონებს მიუტანა უკან.

რა მაგრა გვანან ჩემ ჩექმებს. ზუსტად ჩემი ფეხის ზომაზე გიყიდია რევაზავ, — უთხრა მიხამ.

შე ცალთვალა ეშმაკო, ამოგინყდა ოჯახი, აღარ იცო როგორ მოგვატყუო, რამ მოგაფიქრებინა ეს, — უთხრა ბეროვეიჩის ეშმაკობას მიხვედრილმა ორდა ბალაშვილმა.

მალე თავიანთი ჩექმები იცნო ყველამ, ჯერ გაბრაზდნენ ბოლოს კი იცინეს და თავიანთი მიცემული ფულებით სასადილო აკისრებინეს რევოლუციონერ „კოჩუბების“ სახელობის „სტანციაში“.

ასე, სულ მუდამ „სიცილით ართობდა“ თავის მეზობელ-ხელმძღვანელებს, ომის მონაწილე, ბრძოლაში დასახიჩრებული და „დაკუნწული“ „ცალთვალა ეშმაკი“, ათას ერთი სპექტაკლის დამდგმელი რეჟისორი, მსახიობი და დიდი იუმორისტი რევაზ ბეროს ძე ელოშვილი. ვფიქრობ, ქართულ სამსახიობო ხელოვნებას მისი სახით ეყოლებოდა ნიჭიერი ხელოვანი თავიდანვე, რომ ნოყიერ ნიადაგზე მომხდარიყო მისი ხალასი ნიჭით გაჯერებული მარცვლის გაღიება

და აღმოცენება.

სიტყვების განმარტება

- ალარდი** — ჟამურის ხეობის ერთ-ერთი ძლიერი სალოცავი, ჩართული ალავერდის ციხის კომპლექსში.
- არქიელი** — ზოგადი არაოფიციალური სახელწოდებაა მღვდელმთავართა, ეპისკოპოსის, არქიეპისკოპოსის და მიტროპოლიტისა.
- არხაჯი** — ცხვარ-მეცხვარის ბინის გასაჩერებელი, ამორჩეული ადგილი.
- ასო** — კაცის ნასხამონი, ნასხამნი, კაცის ასო (საბა).
- აშაშუბე** — ადგილი დაბლა ყველდაბის მოპირდაპირედ, ქსნის მარჯვენა მხარეს.
- ბაბილა** — აქ იგულისხმება ძროხის სახელად.
- ბედოვლათი** — (სპარს. არაბული) — ღარიბი, უყაირათო მფლანგველი, უთავო, უხეირო.
- ბარხანა** — არყის ხის და მისთანანის მრავალკაპიანი ტოტი, რომელსაც მწყემსები ბინებზე არჭობენ ნაბდების, ტყავების და სხვა საჭირო ბარგის ჩამოსაკიდებლად.
- ბია** — აქ კაცის სახელი. ბერძნულ მითოლოგიაში ძალისა და შემართების ქალღმერთი. მან ზევსის ბრძანებით თავისი ძმის კრატოსის დახმარებით შებოჭა პრომეთე და კავკასიონზე მიაჯაჭვა, რათა იქ არწივს ეკორტნა.
- ბოლაური** — ძველ, დარბაზული ფორმის სახლებში, დედაბოძზე, ავეჯზე და სხვა მრავალი ხის საგნებზე ამოკვეთილი სხვადასხვა ფორმისა და ზომის ფიგურები.
- ბურნა** — აქ ყიზლარის სტეპებში ზამთრის საძოვრებისთვის დამახასიათებელი ყვითელი ქვიშა.
- ბუხარცკი** — იგივეა რაც ბუხრის ქუდი ანუ კრაველის ქუდი. უზბეკეთის ქალაქ ბუხარას სახელის მიხედვით

დარქმეული.

- გაბანდული** — დაკერებული, გაჯლანული ქალამანი.
- გაბიაბრუება** — შერცხვენა, განბილება, არაფრად ჩაგდება, დამცირება.
- გაგვლა** — ნათესის, სათიბის, საძოვრის რისიმე ფეხით გათელვა, გაოხრება, გაფუჭება.
- გუგულის
ნერწყვი** — ძველად ბასრ იარაღს საგანგებოდ და სათვალჩინოდ გალესვისას ზედ უსვავდნენ მინდორში ნაპოვნ გუგულის თეთრ, ქაფქაფა ნერწყვს.
- გურჯიე** — ჩანჩურ-ინგუშურად ქართველი.
- დამალი** — ცხენის დაავადებაა. უმაგრდება და უსივდება სასა რაც ხელს უშლის საჭმლის დაცოხვნაში.
- დასარყვა** — გარკვეულ დასაცავ ტერიტორიაზე სათიბის ან ნათესის დანიშვნა ქერქ- შემოცლილი, ტოტებჩანულ არყის, ნოროს, თხილის ჯოხების დარჭობით.
- დოხაბური** — მთაში დოხაბურს ეძახიან ცუდად ჩაცმულ, ფეთხუმ, მოუნესრიგებელ ადამიანს. ეს სახელი უკავშირდება სიტყვა „დოხობურს“, რაც სულისთვის მებრძოლებს ნიშნავს. დავძენთ, რომ ეს ქრისტიანული რელიგიური სექტა ჩამოყალიბდა მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში რუსეთის ქალაქ ტამბოვსა და ვორონეჟში. მათგან ერთი ნაწილი 1841 წ. გადმოსახლდა სამხ. საქართველოში ახალქალაქის მაზრაში.
- ვარცლი** — ხშირად ხის დიდი მორისაგან გამოთლილი, მასიური ჭურჭელი, რაშიც იზილებოდა პურის ცომი, აგრეთვე გამოიყენებოდა ლუდის ხარშვისას.
- ზოოფილი** — იგივეა, რაც ცხოველებზე დაცემა, სოდომია, გადახრა, რომლის დროსაც სქესობრივი ლტოლვა ცხოველებისკენაა მიმართული.
- ზორიყო** — პავლიაშვილთა გვარის ერთ-ერთი შტოს ზედწოდება.

დება.

- ზორა** — ზვარაკი, იტყვიან ღმერთისადმი შესანიშნავად დაყენებულ მსხვილფეხა საქონლზე.
- თალიანურები** — თელიანი ადგილი ქსნის და ცხრაზმულის შესართავთან გზიდან აღმოსავლეთით, ცხრაზმულის მარცხნივ, მაღლა.
- თანგირა** — საშუალო ზომის სპილენძის ქვაბი.
- იაბო** — მამალი, დაკოდილი ცხენი.
- კახჩინა** — ხისგან დამზადებული, იარაღის შესანახი დახურული სათავსო. გავრცელებული იყო ოსებში.
- კუტიმლაშა** — მიტლინგა — ნოღაის ველებზე (დაღესტანი) ცხვრის გამოსაკვებად საუკეთესო, ყუათიანი ბალახი.
- ლიბერალი** — ვინც უარყოფით თავისუფლად მოაზროვნე ადამიანი.
- ლიკანები** — მზისგული სახნავი ადგილი სოფ. ხოზოეთის ჩრ. აღმოსავლეთით.
- ლოსკუნტი** — გამხდარი, ტანად პატარა, უძლური.
- მარლი-**
- იორლა** — თეთრთვალეა, კარგად მორბენალი ცხენი.
- მაჩიტა** — მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარე. აქვს ზარის მოყვანილობის სოსანი ყვავილები და თეთრი ფესვი, რომელიც იჭმევა.
- მაჯაგანი** — ტყავის დასამუშავებელი და მოსაქნელი რკინის იარაღი.
- მონასტერი** — სოფ. ლარგვისის ძველი სახელი.
- ნუაზან** — ხელის მექანიკურ ჩარხზე ხისგან გამოთლილი ორნამენტებიანი სასმისი. იგივეა რაც სირჩა.
- ოჩხარი** — გაღარიბებული, ნაზარალებ ოჯახისადმი ნათესავების, მეგობრებისა და თანასოფლელების დახმარე-

ბა - შენევნა ცხვრით და თხით ქეიფის სანაცვლოდ.

- ოხტი** — არაბული სიტყვაა. ოხტში ამოსვლა ნიშნავს, ვი-სიმე ჯავრის ამოყრას, სამაგიეროს გადახდას.
- პლენუმი** — საბჭოთა ხელისუფლებაში არჩევით ორგანოს სხდომა, რომელსაც ყველა წევრი ესწრება. ამჟამინდელი პლენარული სხდომა.
- პრისტავი** — ბოქაული (თურქული სიტყვაა) რევოლუციამდელი პოლიციის მოხელე, რომელსაც ებარა უბანი ქალაქში ან მაზრის ნაწილი სოფლად.
- ჟიჟმატი** — წვრილ-წვრილი.
- რუსიხევი** — პატარა ხევი სოფლების თინიკანისა და პავლიანის მარცხნივ ჩამომავალი.
- საგოგავი** — მომრგვალებული ფიცრის საყრდენი ძირი, რაზეც დგას და ირწევა აკვანი.
- საგულეები** — სოფლის ახლოს ამორჩეული, ზვავებისგან დაცული მზვარე ადგილი თივების გასაჩერებლად. საიდანაც ზამთარში გლეხები მოცალეობისას უმარხილოდ თრევით ეზიდებოდნენ სოფელში.
- სალორე** — წისქვილის ძირითი ნაწილი, სადაც წყლის ძლიერი ჭავლი ბორბალს ეჯახება და აბრუნებს.
- სადიაცო** — საქართველოში ყველა შეძლებულ ოჯახს გააჩნდა „სადიაცო“ ცხენი. რაზეც მხოლოდ ქალები სხდებოდნენ. დიდ სირცხვილად ითვლებოდა მასზე მამაკაცის დაჯდომა.
- სამთვალა** — მე-20 საუკუნის დასაწყისში სოფ. თინიკანში ცხოვრობდა ერთ თვალზე ორ ბაიანი გიგია, რომელიც ორჯერ მეტად ხედავდა სხვებზე და ეძახდნენ სამთვალას.
- საფეიქრო** — ხის საქსოვი დაზგა შიგ მოძრავი სკამით და სხვადასხვა მოწყობილობებით. გავრცელებული იყო საქართველოს მთიანეთში XX-საუკუნის 70-იან წლებამდე.

- სახალიკე** — სოფელთან მიმარჯვებული მზვარე ადგილი შეშის გასახმობად დროებით შესანახი, მისაყუდებელი ადგილი.
- სულადი** — პურის არაყი, გამოხდილი კუსტარულად.
- ტაგანი** — სანყაო მარილის, ფქვილის და მისთანების ითლებოდა რბილი ხისგან. — ტაგანა გუშის ნახევარია, გუში კი ნახევარი ქილაკია (საბა).
- ტოლალეზი** — მტკიცე ქსოვილის გრძელი ფართო ზოლი, რომელსაც იხვევდნენ ჯარისკაცები ნვივებზე, მწყემსები კი ფეხებზე ჩექმებში.
- ფარეში** — ხის ჩხირი (ჭანჭიკი) რისამე ნაწილების ერთმანეთზე გადასაბმელად.
- ფოცხვერანთ**
- მინდორი** — ქარჩოხში სოფ. ჭორჭოხის ახალი უბანი ყოფილი კოლმეურნეობის თავლების მიმდებარე ტერიტორია.
- ფანჯრებიანი**
- ქალამანი** — საგანგებოდ ლამაზად ამოსხმული. ითვლებოდა თავმოსანონ ქალამნად. იცვავდნენ დღესასწაულებში და სტუმრობისას.
- ფრთიანი**
- ცული** — სიგრძეზე ფრთასავით ნაგრძელებულ კიდებიანი ნაჯახი.
- ფუნაგორა** — საერთო სახელი ხოჭოებისა, რომლებიც ფუნით იკვებებიან ახასიათებთ მზინვარება.
- ფხიტჯვარი** — სამლოცველო-სარიტუალო ხე-ნიში. ბავშვებში გრიპის სურდოს, ყივანა ხველის, ბატონებისა და მისთანანის გასაკურნი. მდებარეობს ნასოფლარ ლოთიანის ჩრდილო-დასავლეთით მზვარე ქედზე.
- ფხოლი** — ატოლი ანუ ლიმის გამსხვილებული ფესვი, თხილის ოდენა. შეიცავს სახამებელს მოტკბო გემოთი.

მოდიოდა მთაში. უპურობისას ხალხი ტომრებით აგროვებდა მაჩიტასთან ერთად ხარშავდა და საკვებად იყენებდა.

- ქერ-დიკა** — ერთმანეთში შერეული ქერი და დიკა.
- ქიში** — ჭადრაკის თამაშში ისეთი მდგომარეობა, როცა მეფეს მონინალმდეგის ფიგურის თავდასხმა ელის.
- ლიჭა** — ყვითელყვავილა ბალახოვანი მცენარე იზრდება ნათესებში, ვენახებში. ფოთლები ნორჩობაში მხლად იხმარება.
- ღრძილის**
- ამოლება** — ცულზე, თოხზე და მისთანებებზე პირის გათხელება ჩელხით ან ქლიბით.
- ყასბების**
- ქალაქი** — ზოგიერთი მეისტორიე ახალგორს ყასბების ქალაქად მოიხსენიებდა.
- ყორული** — საქონლისგან დაცული, შენახული სათიბი ან საძოვარი.
- ყველიერი** — ქრისტიანებში დიდმარხვის წინა კვირა. ასევე ხალხური სამინათმოქმედო დღესასწაული გაზაფხულის დამდეგს, როდესაც ეწყობოდა სხვადასხვა გართობები.
- შილიფად** — მსუბუქად, თხლად ჩაცმული, უბარგოდ მისული.
- შინაკაცი** — მამაკაცი, რომელიც ზამთარ-ზაფხულ სახლში შრომობს და არ ეწევა მომთაბარე მესაქონლეობას არ დადის საშოვარზე.
- შუაცეცხლი** — ძველად გვირგვინიან (საკომიან) დიდ დარბაზულ სახლში, შუა კერაზე ხარებით შეტანილ ხეზე დანთებული ცეცხლი.
- ჩეკი** — ფურნეში ცეცხლის საჩხრეკელა.
- ჩიბა** — ასაკმცირე ძალლი (საბა).

- წეკო** — თამბაქოს ერთი სახეობათაგანია. მისი წვერილად დაჭრილი ფოთლები იხმარება მოსაწევადა და საღეჭად.
- ხრაკიანი** — სახლში გამოხდილი დაბალი ხარისხის მოტრუსული არაყი.
- ხელ-ხვედა** — ხის ურო, კომბალი მოკლე ტარით ხელის გასაყრელი თასმით. ძველად ხმარობდნენ ჩხუბის დროს.
- ხონჩა** — აქ ნაგულისხმებია სტუმრისთვის სახელდახელოდ გაშლილი პატარა სუფრა.
- ხუბულონა** — ოსი მანდილოსნის ზედწოდება გვარის მიხედვით.
- ჯალაბი** — ოჯახის შემადგენლობა, სამი წევრიდან ზევით.
- ჯეჯიმ-ბოხჩები** — სპარსული სიტყვებია. ფარდაგულად ნაქსოვი ზოლიანი ქსოვილია. მისგან კერავდნენ ხურჯინებს და შესაკვრელ ბოხჩებს.

სარჩევი

წინასიტყვაობა	3
ჩვენი ქარჩოხი	7
წიგნის ისტორია	11
ჩვენი „სოფლის დიდი წიგნი“	13
ჯიორა.....	19
ქარჩოხელი ჩოხოსნები	21
მიხეილი და ჟორჟიკა	24
ქუცოს ქუდი	26
ლამფიანობა	28
კარგი შესაყრელი	30
არ გათეთრდების ყორანი	32
ხელოსანი ხელოსნის მტერია	34
ტემალი	36
მოვიდა ბულუა	38
გაბრო და სანდრო.....	43
ქართველების ერკემალი	46
უდედლოდ დარჩენილი მამლები	48
ქილა ერბო	50
ფიცი მწამს ბოლო მაკვირვებს.....	52
ორი საბა.....	54
რევაზას მოხერხება.....	56
ცრუ	59
საცრისთვალება გიგო.....	61
ასი წლის უკან	62
ჭიანა და ჭუკულა	65
გაბიაბრუებულის ოსი	66
ოქროს ცული	68
მყვირალა ხარი	71
უდანაშაულო დამნაშავე.....	73
საძალღე	76
იცინეს არაგველებმა.....	79
სიტყვის ძალა	81

ცალულვაშა-ცალნამუსა	85
სამაგიერო და მისი კუდი	86
იციინან ქარჩოხელები	90
ბრიგადელის მოხერხება	93
ოხტში ამოსული	95
კომფლიქტის კოცონი	98
შეგრჩეს მარჯვენა	100
ის კი არ არის ბიჭობა	103
ფაშატი	106
აკონ-კაგუა	109
რევაზა ყანობში	111
მთიელები მთიულებში	114
ქურდი თავმჯდომრები	117
ღმერთი მალლიდან იყურება	119
ჯიგრიანი მძახლები	122
თუშის თავგადასავალი	124
იქნებ დაგინებულა	128
ჭიანა და ჭირისუფალნი	130
როგორ არის საბაკა?!	132
რაზ-რაზ ვზიალი!	134
როგორ გადაარჩინა სამეგრელოში გაზრდილმა თხამ მიხა ელოშვილი თავმჯდომარეობიდან	
განთავისუფლებას	136
ბრადიაგები	139
ავტორიტეტ აღდგენილი უბნის ტექნიკოსი	141
ჩვენებურები	145
გადით და გამოვდივარ!	148
დესტაბილიზაციის პროვოცირება	151
ილო გაბარაშვილს და მის სტუმრებს გაუმარჯოს!	154
მჯობს მჯობი არ დაეღვევა	157
უნდა გიამბოთ, გილექსოთ!	161
ორი მუხლი	164
გულუბრყვილო თავმჯდომარე	168
ერთი ინტრიგა და სამი სპექტაკლი	170
სიტყვათა განმარტება	177

ჰეი! ვინ მოდის, მანდ მომავლიდან?!

